"History of Jaysingpur Colony"

A Project Submitted to,

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

For the Degree of
Master of Arts
In
History

By
Pranjali Sahadev Kamble

Under the Guidance of
Dr. S. R. Kattimani
Head, Dept. of History,
Vivekananad College, Kolhapur

2025

Scanned with OKEN Scanner

"History of Jaysingpur Colony"

A Project Submitted to,

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

For the Degree of Master of Arts

In

History

By

(स्वायत्त) कोल्हापूर

Pranjali Sahadev Kamble

Under the Guidance of

Dr. S. R. Kattimani

Head Dept. of History, Vivekanand College, Kolhapur

2025

Scanned with OKEN Scanner

अनुक्रमणिका

अ.क्र.	प्रकरण	पृष्ठ क्र.
१	प्रतिज्ञापत्र	३
२	प्रमाणपत्र	४
३	प्रस्तावना	५
४	उद्दिष्टे	६
५	व्याप्ती व मर्यादा	७
६	गृहीतके	८
७	संशोधन पद्धती	९
८	पूर्व संशोधनाचा आढावा	१०
९	प्रकरण १ : उदगांवचा पूर्व इतिहास	११-१२
१०	प्रकरण २ : जयसिंगपूर वसाहतीची स्थापना	१३-१७
११	प्रकरण ३ : छ. राजाराम महाराजांचे व्यापारी धोरण	१८-२०
१२	प्रकरण ४ : जयसिंगपूर वसाहत : पुनः आदेश	२१-२८
१३	प्रकरण ५ : भौगोलिक स्थान आणि वैशिष्ट्ये	२९-३०
१४	प्रकरण ६ : जयसिंगपूर वसाहत - १९४० नंतरचा विकास	३१-३७
१५	प्रकरण ७ : जयसिंगपूर नगरपरिषदेची स्थापना व कार्य	३८-४९
१६	प्रकरण ८ : जयसिंगपूर चा धार्मिक इतिहास	५०-५२
१७	प्रकरण ९ : जयसिंगपूरच्या विकासाचे शिलेदार	५३-६०
१८	प्रकरण १० : शतकोत्तर प्रगती : प्रगतीशील जयसिंगपूर	६१-७५
१९	प्रकरण ११ : जयसिंगपूरमधील विविध रसिकता	७६-८३
२०	प्रकरण १२ : जयसिंगपूरची औद्योगिक घौडदौड	८४-९४
२१	निष्कर्ष	९५
२२	परिशिष्ठ	९६-१०५
२३	संदर्भ सूची	१०६

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

प्रतिज्ञापत्र

मी **प्रांजली सहदेव कांबळे** विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त) येथे एम.ए. इतिहास भाग-१/२ वर्गात शिकत असून असे प्रतिज्ञापत्र प्रस्तुत करतो की सत्र III/IV/V च्या अंतर्गत मुल्यांकनासाठी सादर केलेला प्रकल्प **जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास** हा मी स्वतः क्षेत्रभेट घेवून व इतर उपलब्ध प्राथमिक व दुय्यम साधनांचा आढावा घेवून तयार केला आहे. पूर्वी सदर झालेल्या कोणत्याही प्रकल्प अहवालाची नक्कल करून अथवा इतर कोणाकडूनही लिहून घेवून हा प्रकल्प अहवाल सादर केलेला नाही.

दिनांक:१७/ ४/ २०२५ विद्यार्थ्यांची सही :

ठिकाण: कोल्हापूर विद्यार्थ्यांचे नाव : प्रांजली सहदेव कांबळे

Scanned with OKEN Scanner

प्रमाणपत्र

असे प्रमाणित करण्यात येते की , विवेकानंद कॉलेज कोल्हापूर (अधिकारप्रदत्त स्वायत्त) येथे एम.ए. इतिहास भाग-१/२ वर्गात शिकत असलेला विद्यार्थी **प्रांजली सहदेव कांबळे** सत्र III/IV/V च्या अंतर्गत मुल्यांकनासाठी सादर केलेला प्रकल्प **जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास** हा या विद्यार्थ्याने स्वतः तयार केलेला असून , आमच्या माहितीप्रमाणे हा प्रकल्प अहवाल यापूर्वी कोणत्याही पदव्युत्तर पदवीच्या अभ्यासक्रमासाठी सादर झालेला नाही. सदर प्रकल्प अहवाल माझ्या मार्गदर्शनाखाली समाधानकारकरीत्या पूर्ण झालेला आहे.

दिनांक :१७/४/२०२५

ठिकाण : कोल्हापूर डॉ. एस. आर. कट्टीमनी

HEAD
DEPARTMENT OF HISTORY
VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR
(EMPOWERED AUTONOMOUS)

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR ESTD JUNE 1964 (Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

प्रस्तावना

माझ्या या प्रकल्पाचा विषय आहे – "जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास : एक अभ्यास".

जयसिंगपूर ही कोल्हापूर जिल्ह्यातील एक महत्त्वाची वसाहत असून तिचा सामाजिक , आर्थिक आणि शैक्षणिक विकास अत्यंत लक्षणीय आहे. या वसाहतीच्या स्थापनेपासून ते आजपर्यंतचा प्रवास म्हणजे परिवर्तनाची एक जिवंत साक्ष आहे. या वसाहतीचा इतिहास समजून घेणे म्हणजे केवळ एका शहराचा भूतकाळ जाणून घेणे नसून, तो एक सामाजिक-सांस्कृतिक बदलांचा अभ्यास देखील आहे.

जयसिंगपूरची स्थापना 20व्या शतकाच्या सुरुवातीला झाली. ही वसाहत राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज यांच्या समाजसुधारणेच्या दृष्टिकोनातून उदयास आली. त्यांनी शिक्षण , अस्पृश्यता निर्मूलन , शेती सुधारणा यांसारख्या अनेक क्षेत्रांत भरीव कार्य केले. त्यांचा हाच दृष्टीकोन जयसिंगपूर वसाहतीच्या विकासातही परावर्तित झाला.

या प्रकल्पात मी जयसिंगपूरच्या स्थापनेपासून त्याच्या सामाजिक , शैक्षणिक, औद्योगिक आणि राजकीय घडामोडींचा अभ्यास केलेला आहे. स्थानिक लोकसंख्येचे योगदान , विविध संस्था व व्यक्तींचा प्रभाव , तसेच ऐतिहासिक घटना यांचा मागोवा घेतला आहे.

प्रस्तुत प्रकल्पाचा उद्देश म्हणजे जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास लिपिबद्ध करणे , त्यातील बदलांचा अभ्यास करणे आणि त्या बदलांमागील सामाजिक-आर्थिक कारणांचा शोध घेणे.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

उद्दिष्टे

1. जयसिंगपूर वसाहतीच्या स्थापनेचा इतिहास समजून घेणे

    या वसाहतीची सुरुवात कशी आणि केव्हा झाली, याचा मागोवा घेणे.

2. जयसिंगपूरच्या सामाजिक आणि सांस्कृतिक घडामोडींचा अभ्यास करणे

    वसाहतीतील लोकसंख्या, समाजरचना, चालीरीती व परंपरांचा अभ्यास करणे.

3. शैक्षणिक व औद्योगिक विकासाचा मागोवा घेणे

    शाळा, महाविद्यालये, साखर कारखाने, व इतर उद्योगधंदे कसे स्थापन झाले व कसा विकास झाला हे समजून घेणे.

4. जयसिंगपूर वसाहतीतील महत्त्वाच्या व्यक्ती व संस्था यांचे योगदान अधोरेखित करणे

    वसाहतीच्या विकासात मोलाची भूमिका बजावणाऱ्या व्यक्ती आणि संस्थांची माहिती संकलित करणे.

5. जयसिंगपूरचा ऐतिहासिक विकास व्यापक सामाजिक-सांस्कृतिक संदर्भात मांडणे

    कोल्हापूर आणि पश्चिम महाराष्ट्रातील सामाजिक परिवर्तनाच्या पार्श्वभूमीवर जयसिंगपूरच्या इतिहासाचे विश्लेषण करणे.

6. प्राथमिक व द्वितीय स्त्रोतांचा अभ्यास करून ऐतिहासिक लेखन कौशल्य विकसित करणे

    दस्तऐवज, स्थानिक लोकांचे मौखिक साक्षात्कार , सरकारी नोंदी यांचा वापर करून ऐतिहासिक संशोधनाची प्रक्रिया आत्मसात करणे.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous)
ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

गृहीतके

1. जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास स्वातंत्र्योत्तर काळातील सामाजिक व औद्योगिक बदलांशी निगडित आहे.

या वसाहतीचा विकास स्वतंत्र भारतातील औद्योगिकीकरण व शैक्षणिक प्रसाराच्या प्रक्रियेशी संबंधित आहे, असे गृहीत धरले आहे.

2. जयसिंगपूरचा विकास ही नियोजित आणि संस्थात्मक प्रक्रिया होती.

संस्थात्मक प्रयत्न , स्थानिक नेतृत्व , व औद्योगिक गुंतवणूक यांच्या माध्यमातून वसाहतीचा विकास झाला, असे मानले आहे.

3. शाहू महाराजांच्या समाजसुधारणेच्या विचारांचा प्रभाव या वसाहतीच्या घडणीत दिसून येतो.

त्यांच्या सुधारक धोरणांचा आणि विचारसरणीचा प्रभाव वसाहतीच्या समाजरचनेत आणि शैक्षणिक संस्थांमध्ये जाणवतो.

4. जयसिंगपूरच्या इतिहासाची माहिती विविध स्रोतांद्वारे संकलित करता येते.

या प्रकल्पात मौखिक इतिहास , स्थानिक दस्तऐवज, सरकारी अहवाल, व अन्य लिखित पुरावे यांचा वापर करता येईल, असा विश्वास ठेवलेला आहे.

5. स्थानिक लोकांचे अनुभव आणि स्मृती इतिहासाच्या लेखनात महत्त्वाचे योगदान देतात.

मौखिक साक्षात्कारांमधून मिळणारी माहिती ही ऐतिहासिक अभ्यासासाठी उपयुक्त ठरते , असे गृहीत धरले आहे.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

व्याप्ती (Scope)

1. कालखंडाचा अभ्यास:

या प्रकल्पात मुख्यतः 20व्या शतकाच्या सुरुवातीपासून (जयसिंगपूरच्या स्थापनेपासून) ते सध्याच्या कालखंडापर्यंतचा ऐतिहासिक अभ्यास करण्यात आलेला आहे.

2. विषयांचा आवाका:

वसाहतीच्या स्थापनेची पार्श्वभूमी , सामाजिक-सांस्कृतिक घडामोडी , शैक्षणिक व औद्योगिक विकास , महत्त्वाच्या व्यक्ती व संस्था, आणि स्थानिक प्रशासन यांचा अभ्यास.

3. भौगोलिक व्याप्ती:

या अभ्यासाचे क्षेत्र मुख्यतः जयसिंगपूर शहर आणि त्याच्या परिसरातील वसाहतधारित भागांपुरते मर्यादित आहे.

4. स्रोतांचा वापर:

प्राथमिक व द्वितीय स्रोतांचा (मौखिक साक्षात्कार , सरकारी अहवाल , ग्रंथ, वर्तमानपत्रे, आणि स्थानिक दस्तऐवज) वापर करून इतिहास मांडण्याचा प्रयत्न.

मर्यादा (Limitations)

1. पुराव्यांची उपलब्धता:

काही ऐतिहासिक दस्तऐवज अपूर्ण , नोंदी नष्ट झालेल्या किंवा अप्राप्य असल्यामुळे अभ्यास मर्यादित राहतो.

2. मौखिक इतिहासातील तफावत:

स्थानिक लोकांच्या आठवणींवर आधारित माहिती ही कालांतराने बदलू शकते किंवा विसंगत असू शकते.

3. समय व साधनांची मर्यादा:

अभ्यासासाठी उपलब्ध वेळ व साधने मर्यादित असल्यामुळे काही बाबींवर सखोल चर्चा करणे शक्य झाले नाही.

4. भौगोलिक मर्यादा:

अभ्यास जयसिंगपूर वसाहतीपुरता मर्यादित असून , त्याचा इतर वसाहतींशी थेट तुलनात्मक अभ्यास केलेला नाही.

Scanned with OKEN Scanner

संशोधन पद्धती (Research Methodology)

या प्रकल्पासाठी ऐतिहासिक संशोधनाची पारंपरिक व आधुनिक पद्धतींचा वापर करून माहिती संकलन व विश्लेषण करण्यात आले आहे. खालील प्रकारच्या संशोधन पद्धतींचा वापर विशेषत: केला आहे:

1. ऐतिहासिक संशोधन पद्धत (Historical Method):

घटनांची कालानुक्रमे मांडणी, दस्तऐवजांचा अभ्यास व विश्लेषण, आणि स्रोतांचा तुलनात्मक अभ्यास करण्यात आला.

2. वर्णनात्मक पद्धत (Descriptive Method):

जयसिंगपूरच्या स्थापनेपासून ते आजपर्यंतच्या सामाजिक , शैक्षणिक, आर्थिक घडामोडींचे वर्णन व विश्लेषण केले आहे.

3. मौखिक इतिहास (Oral History):

स्थानिक ज्येष्ठ नागरिक , सामाजिक कार्यकर्ते , शिक्षक व उद्योजक यांचे साक्षात्कार घेतले गेले. या साक्षात्कारांमधून मौखिक माहिती गोळा करून लेखनासाठी वापरण्यात आली.

4. प्राथमिक स्रोतांचा वापर:

जुने दस्तऐवज, शाळा-कोलेजांचे अभिलेख , संस्थांचे अहवाल, ग्रामपंचायत व नगरपालिका कार्यालयांतील नोंदी, आणि प्रत्यक्ष मुलाखती यांचा समावेश.

5. द्वितीयक स्रोतांचा वापर:

इतिहासविषयक पुस्तके, संशोधन लेख, वृत्तपत्र लेख, मासिके, संदर्भग्रंथ इत्यादींचा अभ्यास करून पार्श्वभूमी स्पष्ट करण्यात आली.

6. निवडक क्षेत्राभ्यास (Case Study Approach):

विशिष्ट संस्थांचा (जसे की शैक्षणिक संस्था , उद्योगधंदे) सखोल अभ्यास करून त्यांच्या ऐतिहासिक भूमिकेचे विश्लेषण केले गेले.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

पूर्व संशोधनाचा आढावा (Review of Literature)

जयसिंगपूर वसाहतीच्या इतिहासाशी संबंधित थेट संशोधन अल्प प्रमाणात उपलब्ध आहे. तथापि, या विषयाशी निगडित असलेल्या काही महत्त्वाच्या ग्रंथ , लेख, व दस्तऐवजांचा अभ्यास या प्रकल्पाच्या पार्श्वभूमीसाठी उपयुक्त ठरला आहे. या ग्रंथसंपदेच्या आधारे जयसिंगपूरच्या सामाजिक , शैक्षणिक, व औद्योगिक इतिहासाचे विश्लेषण करण्यात मदत झाली.

1. "राजर्षी शाहू महाराज आणि समाजसुधारणा" – डॉ. जगन्नाथ माने

या ग्रंथात शाहू महाराजांचे कार्य आणि त्यांचा विचारसरणीचा सामाजिक संस्थांवर कसा परिणाम झाला याचे विस्तृत विश्लेषण आहे. जयसिंगपूरच्या विकासावरही त्याचा प्रभाव स्पष्टपणे दिसून येतो.

2. "कोल्हापूरचा सामाजिक इतिहास" – प्रा. अशोक पाटील

कोल्हापूर परिसरातील सामाजिक घडामोडी, वसाहतींचा विकास आणि संस्थात्मक कार्याचा मागोवा घेणारा एक महत्त्वाचा ग्रंथ. जयसिंगपूरच्या संदर्भासाठी उपयुक्त.

3. स्थानिक संस्थांचे अहवाल (वार्षिक अहवाल, स्मरणिका इ.)

जयसिंगपूरमधील शैक्षणिक संस्था , सहकारी संस्था व औद्योगिक आस्थापनांचे वार्षिक अहवाल अभ्यासले. यांतून संस्थांच्या स्थापनेचा आणि कार्याचा इतिहास समजून घेता आला.

4. मासिके व वर्तमानपत्रातील लेख:

'सकाळ', 'लोकसत्ता', 'तरूण भारत' यांसारख्या वर्तमानपत्रांतील ऐतिहासिक व सांस्कृतिक लेखांचा उपयोग स्थानिक घडामोडींचा मागोवा घेण्यासाठी झाला.

5. एम.फिल. व पीएच.डी. प्रबंध:

काही अभ्यासकांनी कोल्हापूर जिल्ह्याच्या समाजिक व औद्योगिक विकासावर संशोधन केले आहे , जसे की कोल्हापूरच्या सहकारी चळवळीवर आधारित प्रबंध , ज्यामधून अप्रत्यक्षपणे जयसिंगपूरचा संदर्भ

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण १ : उदगांवचा पूर्व इतिहास

करवीर संस्थानमध्ये (कोल्हापूर संस्थान) उदगांव हे कृष्णा नदीच्या काठावर पूर्वी वसलेले एक कसबा पेठ (गांव) म्हणून ओळखले जात होते. कोल्हापूर संस्थानमध्ये 'उदगांव' या गावापर्यंत छ. शाहू महाराजांच्या संस्थानची हद्द असल्याचे निदर्शनास येते. या गावाची उत्पत्ती अशी सांगितली जाते की , या उदगावामध्ये उदाची झाडे मोठ्या प्रमाणावर असल्याकारणाने उदाचे उत्पादन मोठ्या प्रमाणात घेतले जात होते यामुळे या गावाचे नांव 'उदगांव' असे ठेवण्यात आले असावे. कारण पूर्वीच्या काळी वृक्षावरून ग्रामनामे दिली गेली होती. या संस्थानच्या काळामध्ये उदगांव हे बारा गावांचे मिळून एक कसबा पेठ बनले होते. कोल्हापूर संस्थानला उदगांवच्या माध्यमातून येथील बारा गावचा महसूल मिळत असल्याने आणि संस्थानमधील शेवटचा कसबा म्हणून छ. शाहू महाराजांनी उदगांवामध्ये एक प्रशस्त बंगला बांधला होता. या बंगल्याजवळच एक घोड्यासाठी पागा देखील बांधली होती. त्यांच्या आसपास एक प्राचीन रामलिंग मंदिर आणि दत्त मंदिर देखील बांधले होते. या उदगावमध्ये बांधलेल्या बंगल्यामध्ये खुद्द छ. शाहू महाराज विश्रांतीसाठी आणि या गावच्या आसपासच्या प्रदेशात शिकार करण्यासाठी येत असत. सांगली संस्थानला लागूनच हे उदगांव असल्याने त्या संस्थानचा उपद्रव होऊ नये म्हणून एकप्रकारे करवीर संस्थानची एक उपराजधानीच उभी केली होती. या छ. शाहू महाराजांच्या बंगल्याजवळच एकूण ६५ एकर जमीन आहे. छ. शाहू महाराजांच्या सेवेला या उदगावातील श्री. घाटगे आणि श्री. जमादार या दोन्ही घराण्यातील लोक असल्यामुळे त्यांना ही जमीन कसण्यासाठी दिली , बंगला, घोड्याची पागा आणि मंदिराच्या देखभालीसाठी वतन म्हणून ही जमीन दिली होती , सदरची जमीन आजतागायत त्यांच्याकडेच आहे , आता ही ६५ एकर जमीन या घराण्याकडे समान हिश्यामध्ये विभागून दिलेली आहे , पण आज रोजी ही जमीन खासदार छ. संभाजी राजे यांच्या नांवावर आहे , करवीर संस्थान काळामध्ये या उदगावची पूर्वेकडील हद्द ही चिंचवाड गावापर्यंत गेली होती , तर पश्चिमेला चिपरी व चौंडेश्वरी मिलपर्यंत होती , दक्षिणेला इकडे शिरोळ व धरणगुत्ती गावाच्या हद्दीपर्यंत होती , तर उत्तरेलाउमळवाड आणि दानोळी गावापर्यंत या गावची हद्द होती. या उदगांव गांवापासून छ. शाहू महाराज विजापूरपर्यंत प्रवास करीत असत. या गावामधून शिरोळ आणि नृसिंहवाडीपर्यंतच्या प्रदेशावर देखरेख करीत असत. त्यासोबतच त्यांना शिकारीचा नाद असल्यामुळे ते शिकारीसाठी दिवसा-रात्री बाहेर पडत असत. तेव्हा सध्याच्या स्टेशनला शिरोळ स्टेशन म्हणत असत आणि या स्टेशनपासून ते शिरोळ पेठ्याच्या हद्दीपर्यंत सर्व जंगल आणि काटेरी फडे पसरले होते. छ. शाहूंनी आपल्या नावे शाहुपुरी अगोदरच बसविली होती. त्यावरून त्यांना या काटेरी फडेंच्या जंगलात शिकार करताना एक कल्पना सुचली की , अशा ओसाड परिसरामध्ये जर आपल्या जनक पित्याच्या नावाने 'जयसिंगपूर' वसाहत स्थापन केली तर याचा व्यापारी वसाहत म्हणून उपयोग करता येईल. शेतकऱ्यांच्या मालाला योग्य प्रकारे भाव मिळू शकेल. तसेच शेजारी असणाऱ्या सांगली संस्थानमध्ये "हळदीची व्यापारी बाजारपेठ" मध्ये शेतकऱ्यांचा माल जात होता पण तेथे येथील शेतकऱ्यांच्या मालाला योग्य भाव मिळत नव्हता म्हणून सांगली संस्थानच्या बाजारपेठेला शह देण्यासाठी छ. शाहू महाराजांनी उदगावातील सतरा शेतकऱ्यांची ८५ एकर ९ गुंठे जागा रयतावा करून व योग्य मोबदला देवून फडेगावाची जागा विकत घेवून येथे जयसिंगपूर तंबाखूची बाजारपेठ वसविली. मुळ उदगावच्या हद्दीमधून ८५ एकर ९ गुंठे जागा वेगळी केली आणि याला जयसिंगपूर असे नाव देण्यात आले. अशा पध्दतीने छ. शाहू महाराजांनी आपल्या संस्थानच्या अगदी शेवटच्या प्रदेशात अशी नवीन वसाहत बसविली त्यावेळी अनेक मारवाडी , जैन, व्यापारी

लोकांना अत्यंत स्वस्त दरामध्ये जागा उपलब्ध करून दिली आणि व्यापारी पेठ सुरू केली. त्या काळात एक व्यापारी ब्लॉक शंभर रूपये प्रमाणे व्यापारी बंधूंना उपलब्ध करून दिला. हे छ. शाहू महाराजांचे उपकार व्यापारी लोक, मारवाडी व्यापारी व सामान्य जनतेने विसरता कामा नये.

उदगावचा धार्मिक वसा

उदगांवमध्ये छ. शाहू महाराजांनी एक धर्मशाळा बांधली ती आजदेखील उदगावमध्ये पहावयास मिळते. उदगांव हे कसबा असल्याकारणाने त्यांनी येथे एक पोलीस चौकीदेखील सुरू केली होती. तसेच त्याकाळी राखीव समाजासाठी एक प्राथमिक शाळा सुध्दा सुरू करून येथे दि. १ मे १९०९ रोजी रामू म्हसू कांबळे यांची शिक्षक म्हणून नेमणूक केली होती. त्याचा पगार करवीर संस्थानमधून दिला जात होता. त्यासाठी छ. शाहू राजांनी हुकूमदेखील काढलेला होता.

याबरोबर उदगांवमध्ये इ.स. १२०० पासूनचा जुना मुस्लीम दर्गा आहे. दरवर्षी या दर्यामध्ये उदगांवामध्ये मोठा उरूस भरविला जातो. या उरूसामध्ये उदगांव आणि जवळच्या गावातीलही लोक सामील होत असतात. आजदेखील हा उरूस मोठ्या उत्साहाने उदगांवामध्ये साजरा केला जातो. त्याचबरोबर या गावामध्ये वारकरी चळवळीच्या माध्यमातून भजन किर्तनाची परंपरा लाभली आहे. यासोबत या गावे गावामध्ये ११०० वर्षांपासून जोगेश्वरीची यात्रा ही दरवर्षी मे महिन्याच्या शेवटी किंवा जून महिन्याच्या पहिल्या आठवड्यामध्ये भरविली जाते. यात्रेमध्ये बारा बलुतेदारापासून समाजातील सर्व स्तरातील लोक सामील होत असतात , या यात्रेबरोबर उदगावमध्ये बिरोबाचे मंदिर देखील आहे , या मंदिराच्या कार्यक्रमामध्ये सुध्दा सर्व लोक एकत्र येत असतात. तसेच या उदगांवमध्ये दसरा सण मोठ्या उत्साहामध्ये पार पाडला जातो. दरवर्षी दसऱ्याच्या दिवशी पारंपारिक पध्दतीने सोने लुटण्याचा (आपट्याची पाने) कार्यक्रम देखील साजरा करतात.

अशा या गावाच्या हद्दीमधून छ. शाहू महाराजांनी ८५ एकर ९ गुंठे खरेदी करून फडेगांव माळावर एक सुंदर वसाहत शंभर वर्षापूर्वी वसविली ती बसाहत ही आज भारतभर "जयसिंगपूर" या नांवाने प्रसिध्द झाली आहे. त्याचे कारण वसाहतीमध्ये दोन औद्योगिक वसाहती बसलेल्या आहेत. येथील व्यापारी पेठा व्यावसायिक आणि कामगार यांच्या अनोख्या नात्यातून साकारलेली आहे. येथील व्यापारी बंधूंनी कामगारांना कधीही समस्या जाणवू दिल्या नाहीत. त्यामुळे व्यापारी पेठेची दिवसेंदिवस भरभराट होऊ लागली. तसेच येथे धान्य अडत दुकानाची ही मोठी पेठ आहे आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे संपूर्ण भारतात प्रसिध्द असलेली येथील तंबाखूची बाजारपेठ होय , भारतात जयसिंगपूरची पहिली ओळख 'तंबाखूची बाजारपेठ ' म्हणून मिळाली, त्याचे सर्व श्रेय राजर्षि छत्रपती शाहू महाराज यांचे मानावे लागेल , येथील जनता पंचक्रोशीतील गावागावातून व्यवसायानिमित्त, नोकरीनिमित्त एकत्र आले आहेत, आता ते जयसिंगपूरवासीय झालेले आहेत.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण २ : जयसिंगपूर वसाहतीची स्थापना

छत्रपती शाहू महाराजांनी करवीर संस्थानच्या (कोल्हापूर संस्थान) राज्यकारभाराची सत्तासूत्रे इ.स. २ एप्रिल १८९४ रोजी हाती घेतली. छ. शाहू महाराजांनी आपल्या संस्थानातील रयतेसाठी अनेक क्रांतीकारक निर्णय घेतले, तसेच अनेक कल्याणकारी योजना राबविल्या. अशा योजना राबवित असताना त्यामध्येल्यांची दूरदृष्टी दिसून येते. त्यामध्ये जयसिंगपूर व्यापारी पेठेची उभारणी ही त्यांच्या दूरदृष्टीचा एक उत्तम अविष्कार मानावा लागेल. या वसाहतीसाठी छत्रपती शाहू महाराजांनी वेळोवेळी हुकुमनामे व जाहिरनामे काढून त्याची काटेकोरपणे अंमलबजावणी केली. त्यांनी आपल्या अवघ्या २८ वर्षांच्या कारकिर्दीमध्ये जवळ जवळ ८७५०० हुकूमनामे आणि साधारणपणे ३५० जाहिरनामे काढले होते. अशा छोट्या संस्थानमध्ये इतक्या मोठ्या प्रमाणावर हुकुमनामे आणि जाहिरनामे काढणारा छत्रपती हा जगातील एकमेव राजा असावा असे वाटते, जयसिंगपूर वसाहत स्थापनेची संकल्पना आणि त्यासाठी पूर्तता करणारे छ. शाहू महाराजांची कारकीर्द ही सुवर्णाक्षरात लिहून ठेवण्यासारखी आहे. करवीर संस्थानच्या अगदी पूर्व दिशेला व ३७ कि.मी. अंतरावर आणि शिरोळ पेठ्याच्या उत्तर दिशेला ७ कि. मी. अंतरावर शिरोळरोड स्टेशनजवळ दक्षिण बाजुला असणाऱ्या उदगांव या गावाच्या हद्दीतील माळावर जो 'काटेरी फडेगाव माळ' या नावाने ओळखला जात होता, त्याच ठिकाणी जयसिंगपूर व्यापारी वसाहत स्थापन करण्यासाठी राजर्षि छ. शाहू महाराजांनी २१ सप्टेंबर १९१६ रोजी घोषणा केली. कारण त्यांना करवीर संस्थानचे रिजंट श्रीमंत जयसिंग महाराज या आपल्या जनक पित्याच्या स्मृतिप्रित्यर्थ जयसिंगपूर व्यापारी वसाहतीची स्थापना करावयाची होती. त्यांचा ही वसाहत स्थापन्यामागे असा उद्देश निर्णय होता की, शेजारी असणाऱ्या सांगली संस्थानच्या बाजारपेठेला शह बसावा, आपल्या संस्थानातील जयसिंगपूर लगत असणाऱ्या परिसरातील शेतकरी व व्यापारी वर्गाची उन्नती व्हावी अशी त्यांची दूरदृष्टी होती.

छ. शाहूंचा जयसिंगपूर वसाहत स्थापनेचा उद्देश

करवीर संस्थानमधील उदगावच्या हद्दीतील 'काटेरी फडेगाव माळ' याला छत्रपती शाहू महाराजांनी 'जयसिंगपूर' नाव दिले ते ठिकाण एक अत्यंत महत्वाचे मानले जाते. कारण करवीर संस्थानपासून पूर्वेला अवघ्या ३७ कि. मी. अंतरावर बसविलेले जयसिंगपूर हे १६.४५ उत्तर अक्षांश आणि ७४ ,३० पूर्व रेखांशावर असून समुद्रसपाटीपासून ५४२ फूट उंचीवर आहे, तसेच करवीर संस्थानहून सांगली, मिरज, पंढरपूर, सोलापूर, विजापूर या मार्गावरील हे एक प्रमुख ठिकाण होते, आणि करवीर संस्थानचे पूर्वेकडील प्रवेशद्वार मानले जात असे. या ठिकाणचे हवामान चांगले असून किमान तापमान १५ ते १८ अंश सेल्सीयस व कमाल तपमान ३५ ते ३८ अंश सेल्सीअस असते. या ठिकाणी वार्षिक सरासरी पर्जन्यमान ५०० मि.मि. इतके आहे.येथे पावसाचे प्रमाण कमी असले तरी जयसिंगपूरच्या दक्षिणेस नृसिंहवाडी येथे कृष्णा आणि पंचगंगा नद्यांचा संगम झालेला आहे. तर उत्तरेस कृष्णा व पंचगंगा आणि वारणा या तीन नद्यामुळे येथे पाऊस कमी पडूनही हा भाग (प्रदेश) सुपीक बनला आहे. त्यामुळे या ठिकाणच्या आसपासच्या प्रदेशात सुपीक जमीन व अनुकूल हवामानामुळे बागायती पिकांचे क्षेत्र अधिक असल्याकारणामुळे शेंग, ऊस, तंबाखू, कापूस यासारखी नगदी पिकांचे देखील उत्पादन इथला शेतकरी घेत असे. शेतकऱ्यांनी उत्पादित केलेल्या शेती मालाच्या व्यापारासाठी त्यांना कृष्णा

Scanned with OKEN Scanner

नदीपलीकडील सांगली संस्थानातील सांगली पेठेमध्ये जावे लागत असे. किंवा दूर अंतरावरील निपाणी बाजारपेठेमध्ये बैलगाडीच्या माध्यमातून माल पाठवावा लागत असे. त्यामुळे येथील शेतकऱ्यांचा वेळ वाया जात असे आणि उत्पादन केलेल्या मालाचे अवमूल्यन होत असे. त्यांचा लाभ शेजारी असणाऱ्या सांगली संस्थानला मिळत होता. मात्र करवीर संस्थानातील रयत उत्पादनाच्या लाभापासून वंचित राहत होती. यामुळे संस्थानला आर्थिक तोटा सहन करावा लागत होता. करवीर संस्थानच्या छ. शाहू महाराजांनी रयतेचा राजा म्हणून शेतकऱ्यांचा विकास आणि उत्कर्षासाठी जयसिंगपूर व्यापारी पेठ उभा करण्याचा निर्णय घेतला. त्यांच्या या निर्णयामुळे शिरोळ आणि हातकणंगले पेठ्यांच्या विकासात्मक दृष्टीने एक महत्वाचा टप्पा ठरणारा होता. शेतकऱ्यांच्या शेतीमालाला योग्य मोबदला मिळावा म्हणून आदर्श अशी व्यापारी पेठ निर्माण व्हावी अशी छ. शाहू महाराजांची संकल्पना होती. त्यासाठी कोल्हापूर-सांगली रस्त्याजवळील आणि करवीर-मिरज रेल्वे मार्गावरील शिरोळ रोड रेल्वे स्टेशनच्या दक्षिणेस असलेल्या माळावरील जागेचा उपयोग वसाहत स्थापण्यासाठी करण्यात आला. ही जागा करवीर-सांगली रस्त्यावर आणि करवीर-मिरज मार्गावरून जवळ असल्याने मालाची वाहतुक करणे सोयीचे होणार होते म्हणून उदगांवच्या गावठाण हद्दीच्या पश्चिमेकडील माळावर नवीन वसाहत स्थापन करण्याकरिता करवीर संस्थानकडून (छ. शाहू महाराज यांचेकडून) २१ डिसेंबर १९१६ साली एक खास आदेश देण्यात आला. तो आदेश असा होता , "शिरोळ रोड रेल्वे स्टेशनवर नवीन वसाहत करण्यात यावयाची आहे. याकरिता वसाहत होणेचे जागी असलेले सर्व 'काटेरी फडेगाव माळ ' कामगारांच्या मदतीने तोडून आठ दिवसात साफ करावे. त्यानंतरच वसाहत स्थापनेची प्रक्रिया चालू करण्यात यावी. या वसाहतीसाठी हजूर सरकारचा ठराव नं. १११ , मु. जावक नं. २७ तारीख २७माहे जून १९१७ इसवी आज्ञा केली. आणि त्यास अनुसरून दिनांक २१ सप्टेंबर १९१७ इ. रोजी आपले जनकपिता रिजंट जयसिंगराव घाटगे यांच्या नावाने 'जयसिंगपूर' वसाहत स्थापन करण्याचा आदेश दिला गेला होता.

जयसिंगपूर वसाहत स्थापनेच्या कामाबाबत हुकूम

करवीर दरबारातील मुलकी ठराव क्रमांत १११ द्वारे निकाल हुकूम अन्वये शिरोळरोड स्टेशन नजीक दक्षिण भागास जो माळ आहे त्या ठिकाणी जयसिंगपूर नावाची वसाहत करणेच्या कामाची व्यवस्था खालीलप्रमाणे व्हावी.

१) सदरहू वसाहतीचे काम मि. विठ्ठल सखाराम कुंभोजकर वकील यांनी करावे ते काम त्यांनी ऑनररी करणेचे आहे. त्यांना जयसिंगपूर वसाहत कामगार असा हुद्दा द्यावा.

२) त्यांचे ऑफीस शिरोळ मुनस कोर्टात एका कोठडीत ठेवावे.

३) हे ऑफीस रा. सा. मराठे , एक्स्टेंशन ऑफीसर यांचे देखरेखीखाली असावे व जयसिंगपूर वसाहतीची कामे येतील त्याजबद्दल त्यांनी आमची मंजूरी वगैरे घेऊन त्यांनी पूर्तता करावी.

४) ब्लॉक पाडणे , सडका करणे वैगरे कामाकरिता एक मेस्त्री इंजिनिअर खात्यातील या ऑफीसकडे नेमावा व त्याने जरूर लागेल तेव्हा मदत करावी.

५) या ऑफीसात लागणारी मदत मामलेदार पेठा हातकणंगले यांनी करणेची आहे.

Scanned with OKEN Scanner

६) वसाहत होणेकरिता मि. दत्तात्रय बाळाजी अडके , श्री. रामभाऊ पटवर्धन , श्री. हरी लक्ष्मण कणेरकर यांनी लोकांस वसाहतीकरिता माहिती देण्याची तजवीज करावी. व अॅड. तात्या पाटील चिप्रीकर यांनी ही वरीलप्रमाणे तजवीज करावी.

७) मि. कुंभोजकर यांना या कामाकरीता आठवड्यातून १ ते २ वेळा यावे लागेल करिता त्यांची वकिलीची कामे त्यांचे सोयीप्रमाणे करण्याविषयी हुकूम देण्यात यावे. असा हुकूम दिनांक २७-६-१९१७ रोजी देण्यात आला आणि हा हुकूम करवीर सरकारचे गॅझेटमध्ये दि. २१-९-१९१७ रोजी प्रसिध्द करण्यात आला.

जयसिंगपूर वसाहतीसाठी भूमी संपादनाचा आदेश

छ. शाहूराजांनी जयसिंगपूर वसाहत स्थापण्याचे निचित केल्यानंतर रेल्वे स्टेशनजवळील जागा संपादित करण्यासाठी पुढील व्यवस्था लावण्यात आली. त्यानुसार जमीन संपादित करण्याविषयी १७ एप्रिल १९१७ साली एक मुलकी ठरावमंजूर करण्यात आला. आणि करवीर सरकारचे गॅझिटमध्ये १३ ऑक्टोबर १९१७ ला जाहिरनामा प्रसिध्द करण्यात आला. तो जाहिरनामा असा होता , सरम्मेसाहेब इलाखा करवीर बाजकडून खाली लिहिलेल्या लोकांस कळावयाकरिता प्रसिद्ध करण्यात येते की. हातकणंगले तालुक्यातील कसबा उदगांव येथे शिरोळ रोड स्टेशननजीक दक्षिण अंगास जो माळ आहे त्याठिकाणी नवीन "जयसिंगपूरी " वसाहत करणेसंबंधी व त्या वसाहतीकरिता जमीन घेण्याविषयी हजुर सरकारचा मुलकी ठराव ७३१ लगत मुलकी आवक नंबर १८०३ तारीख १७ माहे एप्रिल इ.स. १९१७ ची आज्ञा झाल्याप्रमाणे इकडून मामलेदार पेटा हातकणंगले यांस हुजूर नोंदणी नंबर १०८९ तारीख १३ माहे मे सन १९१७ (सन १३२६) चा हुकूम दिल्यावरून तिकडून वसाहतीकरिता खाली लिहिलेले सर्व्हे नंबरपैकी सरकारी व रयतेच्या जमीनी घेण्यात आल्या त्याचा तपशील पुढे येईल. येथील जमिनीचा समावेश पेठा हातकणंगलेतील कसबा उदगांव गावठाण हद्दीत होता सदर वसाहतीकरिता एकूण ८५ एकर ९ गुंठे जमीन २७८ रू. २ आणे इतका मोबदला देऊन खरेदी करण्यात आला. याचा आदेश मामलेदार पेटा हातकणंगले यास १३ मे १९१७ रोजी कळविण्यात आला. सदर जमीनीचे मालक किंवा वहिवाटदारांनी आपली वहिवाट बंदी करावी , तसेच रानात उभे पीक असल्यास ते काढून घेण्यास अवधी देण्यात आला. जमिनीच्या मालकांची नांवे , सर्व्हे नंबर , क्षेत्र, आकार व मोबदला यासंबंधी सर्व नोंदी १३ ऑक्टोबर १९१७ रोजी करवीर गॅझेटमधून प्रसिद्ध करण्यात आल्या आहेत. त्या पुढीलप्रमाणे - करवीर सरकारने एकूण १७ लोकांच्या विविध गट नंबर मधील जमीनीचा रयतावा करून योग्य तो पैशाच्या स्वरूपात मोबदला देऊन खरेदी केल्या. मूळ जयसिंगपूर वसाहतीसाठी शाहू राजांच्या काळात खरेदी विक्रीचा व्यवहार हा रुपया, आणा आणि पैसा या स्वरूपामध्ये होत असे. छ. शाहू , महाराजांच्या सरकारने उदगांवच्या हद्दीमधील विविध गट नं. मधील एकूण १७लोकांकडून ८५ एकर ०९ गुंठे जमीन २७८ रूपये ०२ आणे ही रक्कम देवून खरेदी केली. त्यामध्ये काही जमिनीचा रयतावा तर काही इनाम जमिनीचा अंतर्भाव असलेला दिसतो. तसेच तेथे सव्र्हे नंबर , पोट नंबर , ऐन एकर व गुंठे (स्वतःच्या मालकीची जमीन) पैकी नवीन जयसिंगपूर वसाहतीसाठी नेमकी किती जमीन घेतली व किती मोबदला दिला त्याचा उल्लेख खालील तक्त्यामध्ये केलेला आहे. अशा पध्दतीने हा अर्थिक व्यवहार कागदोपत्री १२ ऑक्टोबर १९१७ रोजी झाला तेव्हाश्री. वासुदेव बाळकृष्ण सप्रे हे कारकून व मा. श्री. बी. ए. पाटील मामलेदार पेटा हातकणंगले आणि श्री. बी. व्ही. जाधव अॅ.

सरसुभे यांची नावे नोंद असल्याचे कागदपत्रावरून दिसते. तसेच सदरचा झालेला व्यवहार हा करवीर सरकारचे गॅझेट १३ ऑक्टोबर १९१७ रोजी यामध्ये प्रसिद्ध करण्यात आला.

अ.नं.	खातेसाराचे नाव	रस्ता प्रकार	सर्वे नं.	पोट नं.	ऐन एकर गुंठे		आकार रुपये		को.नं. ४ ते ७ यातील जमीन नवीन वसाहतीकडे घेतलेली आकार रुपये			
					एकरी	गुंठे	रुपये	आणे	एकर	गुंठे	रुपये	आणे
1	लक्ष्मण कुलकर्णी	रयतावा	३२७	--	---	२१	---	०८	---	२१		०८
2	पांडुरंग कुलकर्णी	रयतावा	३३२	--	०४	१३	---	१७	---	२७	०२	१०
3	गोविंद हजाम	रयतावा ३६८	३६७ --	-- ०८	०७ २५	२० ०४	०३ ---	०८ ०८	०७ २५	२० ०४	०३ --	०८
4	दादा देसाई	रयतावा ३६३	३६४/ --	-- ०२	०२ ३९	३० १३	०४ १५	-- ०४	०२३ ९	३० २३	०४ --	--
5	खेमगोंडा पाटील	रयतावा ३६३ ४४१	३६४/ -- --	-- ०४ ०६	०२ ३९ २३	३१ २२ ३४	०४ ०१ --	-- ०४ ०३	०२ ३९ ३१	३१ २२ १८	०४ -- १०	--
6	सिद्धराज जंगम	रयतावा	३६५	--	०१	३८	०४	---	०१	३८	०४	--
7	आण्णाप्पा चौगुले	रयतावा	३६१	--	०७	२६	४४	--	०७	२६	४४	--
8	सरकार हक्काचे खाते	रयतावा	४४९	--	०५	३२	३०	--	--	१३	--	१४
9	सरस्वती पाटील	रयतावा	४४५	--	०२	१५	०४	--	०२	१५	०४	--
10	रामभट्ट रुकडीकर	रयतावा	३७४	--	०९	०६	३१	--	०१	०९	०४	०२
11	हिरा म्हार	रयतावा	४४०	--	१६	२७	४९	--	०२	०६	०६	०४
12	धोंडो कुलकर्णी	रयतावा	२२९	०१	--	२२	०१	१२	--	२२	०१	१२
13	दत्तो कुलकर्णी	रयतावा	३२९	०१	--	२२	०१	१२	--	२२	०१	१२
14	आपशिंगी रजपूत	नो.इनाम	३६०	--	०३	२६	१८	--	०२	०५	१०	०८
15	समस्त पाटील	नो.इनाम	४४६	--	०२	०८	१०	--	०२	०८	१०	--
16	रामभट्ट	जात	३७३	--	०९	३६	२८	--	०९	०७	२५	१२

Scanned with OKEN Scanner

	रुकडीकर	इनाम										
17	सिद्धराज जंगम	देव इनाम	३६६	--	०४	२३	१९	--	०१	०४	०४	०६
	येणे प्रमाणे असे १२ ऑक्टोंबर १९१७								८५	०९	२७८	०२

वासुदेव बाळकृष्ण सप्रे
कारकून

बी.ए.पाटील
मामलेदार पेटा हातकणंगले

बी. व्ही. जाधव

प्रकरण ३ : छ. राजाराम महाराजांचे व्यापारी धोरण

जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये व्यापारवृद्धी होण्यासाठी छ. राजाराम महाराजांनी तारीख ११ मे १९२६ मध्ये एक जाहिरनामा काढून तो करवीर सरकारचे गॅझेटमध्ये १५ मे १९२६ मध्ये प्रसिद्ध केला. त्यांनी त्यामध्ये नमूद केले की, जयसिंगपूर वसाहत वाढून व्यापाराची वृद्धी व्हावी अशी हजूरची उत्कृष्ट इच्छा असल्याने त्यासंबंधी कोणत्या सवलती असणे जरूर आहे वगैरे बाबतीत मे. रा.ब. सरसुभे इलाखा करवीर यांजकडून व इकडून हजूर सेवेसी हकीकत सादर करण्यात आली. त्यालगत हजूर सरकारचे ठ. नं. ८९२ ता. ०६/०२/१९२६ वी ८३५ ता. ६/०४/१९२६ चे होऊन कि.अ.नं. ३३५ ता. ०६/०४/१९२६ व कि. आ.नं. १४४२ ता. ०७/०४/१९२६ ने आज्ञेत आले; अन्वये सर्व लोकांस समजणेसाठी प्रसिद्ध करण्यात येते की , जयसिंगपूर येथील व्यापारी लोकांना भांडवलाच्या अभावामुळे व्यापार वाढविता येत नाही असे इतर माहितीवरून दिसून आले. सबब मे.रा.ब. सरसुभे इलाखा करवीर याचे ताब्यात कोर्ट ऑफ वार्डस् नात्याने बऱ्याच अज्ञान इस्टेटी असून त्यांच्या शिल्लक रकमाही बऱ्याच साठलेल्या आहेत. त्या बिनव्याजी शिल्लक असल्याने अज्ञानाचे नुकसान होत आहे. सबब त्यातील वीस हजार रूपये दरसाल दर शेकडा ६ रूपये व्याजाने कर्जाऊ देणेचे मंजूर केले आहे. सदरची रक्कम शिरोळ पेढ्याचे खजिन्यांत मे.रा. ब. सरसुभे इलाखा करवीर यांनी ठेवून ज्यांना जितकी रक्कम ते देणेचे ठरवतील त्यांना सदर खजिन्यांतून रक्कम आणवून ज्या त्या वार्डाच्या नांवे दस्त लिहून घेवून मि. स्वामी मुनसफ व एक्स्टेंशन ऑफीसर जयसिंगपूर यांनी करावी. मात्र रक्कम अज्ञानांचे शिलकेतून देणेची असल्याने रक्कमेच्या सुरक्षितपणाबद्दल काळजी घेण्यात येऊन ती वक्तशीर वसूल होईल याजबद्दलची जबाबदारी एक्स्टेंशन ऑफीसर जयसिंगपुरी यांजवर राहणेची आहे.

हल्ली जयसिंगपूरीत ४ कॉन्स्टेबल व एक ऑफीसर असे पाच पोलीस आहेत. कचेरी , कच्चे कैदी वगैरे संभाळून रात्री घस्त घालणे त्यांस अशक्य आहे. करिता बँक बिल्डिंग समोर कै. जयसिंगराव उर्फ आबासाहेब यांच्या छत्रीच्या आवारामागे पोलीस टेशन व पोलीस कार्टर्स बांधण्याची व तेथे आणखी ६ पोलीस कॉन्स्टेबल ठेवण्याची सजबीज आहे. प्रत्येकी दरमहा १२ रू. प्रमाणे ६ इसमाबद्दल ८६४ रु. व इतर खर्च मिळून (ड्रेस वगैरे) एक हजार रू. पर्यंत खर्च होणेवा आहे. शाळा व पोलीस कॉर्टर्स करीता इमारत जरूर आहे. पैकी हल्ली जेथे पोलीस आहेत त्या इमारतीत शाळेची लोय करून फक्त पोलीस कॉर्टर्स बांधण्याचे मंजूर केले आहे. त्याबद्दल प्लॅन व एस्टिमेंटस् तयार करून मे.रा.ब. दिवाण यांनी सादर करावे.

राजाराम महाराजांचे १९२४ ते १९४० चे धोरण

साधारणपणे इ.स. १९२३-२४ पर्यंतचा काळ प्राथमिक योजना आखण्यामध्येच गेला असे म्हणावा लागेल. कारण जयसिंगपूर बसाहत वृद्धींगत होण्यासाठी जोर लागला नाही. परंतु पुढे छत्रपती राजाराम महाराज यांनी या वसाहतीकडे लक्ष देऊन खालील सवलती लोकांना दिल्या त्यामुळे ही वसाहत भरभराटीस येऊ लागली. त्यांनी दिलेल्या सवलती खालीलप्रमाणे सांगता येतील.

सवलती :-

१) इमारत बांधणेस दगडमाती मोफत दिली.

२) काही मुदत पर्यंत भुईभाडे माफ केले.

३) जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये कोणत्याही प्रकारचा कर लावला नाही.

Scanned with OKEN Scanner

४) व्यापारी वर्गाकडून इन-कम टॅक्स घेतला जाणार नाही,
५) कॉटन मार्केटकरिता मोफत मुबलक जागा, पाण्याची सोय करून दिली.
६) व्यापारी वर्गास पैशाची अडचण होऊ नये म्हणून कोल्हापूर बँकेची शाखा सुरू केली.
७) जयसिंगपूर वसाहतीला ग्रामपंचायत दिली आणि तिला ३००० दरसाल दरबारामधून ग्रँट दिली. (१९२४ ते १९३२ संस्थान काळातील ग्रामपंचायत)

अशा विविध सवलती या जयसिंगपूर वसाहतीला देवू केल्या आणि लोकांकडून वेळोवेळी ज्या काही मागण्या होत्या त्या योग्य किंवा अयोग्य पाहून शक्य त्या मागण्या मंजूर करणेस दरबार तयार होते. याशिवाय छत्रपती शाहू महाराजांनी हाती घेतलेले कार्य यशस्वी करण्यासाठी छ. राजाराम महाराजानी जयसिंगपूर वसाहतीचा पोर्ट फोलीओ प्रत्यक्ष आपल्या नजरेखाली ठेवून वसाहतीसंबंधी सर्व कामे आपले विश्वासू सेक्रेटरी रावबहादूर दौलतराव जिवराव जाधव यांचेमार्फत महाराज स्वतः पाहत होते, त्यामुळे व्यापारी व वसाहतीमधील नागरिकांच्या अडीअडचणी सोडविण्याचे काम केले. या वसाहतीसाठी सुमारे २५० एकर ६०० रूपये आकाराची जमीन सरकार हक्कातून कमी करण्यात येऊन निरनिराळ्या वर्गाकरिता ब्लॉक पाडणेत आले. त्यांच्या किंमती अगदी जुजबी ठेवल्याने लोकांना ब्लॉक्स खरेदी करणेस प्रेरणा झाले. त्यामुळे ब्लॉक लौकर खपले गेले. याबाबत माहिती खालीलप्रमाणे आहे.

साल	ब्लॉकचेक्षेत्र	ब्लॉकसंख्या	किंमत प्रत्येकी	कोणते वर्गाकरीता व्यापारी
१९१७ १९१७	७०X१२० १४०X१२०	२९१ ९४	४०-०-० २००-०-०	इमारत उपयोगी लाकूड वखारी
१९१७ १९२०	८०X५० ८०X५०	१८ २६५	३०-०-० ३०-०-०	गरीब लोकांचे राहणेकरिता
१९२० १९२०	१२०X५० १२०X५०	२४९ १०४		व्यापारी लोकांचे अर्जावरून

जयसिंगपूर वसाहतीची वाढती प्रगती

जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये वरीलप्रमाणे एकंदर ब्लॉक्स पाडणेत आले असून तेथे इ.स. १९३९ अखेर एकंदर ब्लॉक्स इमारती व लोकसंख्या स्थाईकपणे कसकशी वाढत गेली हे खाली नमूद केलेल्या तक्त्यावरून दिसून येते,

साल	इमारत संख्या	लोक संख्या
१९२५	७५	३२५
१९२६	८५	३५०
१९२७	१२५	८५०
१९२८	२००	१३००
१९२९-१९३३	--	--
१९३४	५००	२५००

Scanned with OKEN Scanner

१९३५	५२५	२८५०
१९३६	५५०	३०५०
१९३७	६००	३१५०
१९३८	६२५	३३००
१९३९	३७५	३४००
१९४०	७००	३५००

वरील काळात आज येथे स्थायिकपणे कायम रहिवाशांची संख्या ही ३५०० इतकी आहे. त्यापैकी ३/४ लोक हिंद व १/४ इस्लामी धर्मीय आहेत. या ३/४ हिंदरिकी १/२ जैन धर्मीय आहेत. सदर लोकसंख्येमध्ये शेकडा ६० मजूर, १० शेतकरी, २० व्यापारी, १० इतर वकील, डॉक्टर वगैरे धंदेवाले अशी शेकडावारी आहे. याशिवाय जयसिंगपूर हे एक व्यापारी केंद्र झाल्याने व श्री क्षेत्र नृसिंहवाडी येथील हिंदूचे प्राचीन या वसाहतीमध्ये सरकारी शाळेमध्ये मुलांची संख्या २२५ तर मुलींची ७५ इतकी श्री दत्तात्रयाचे देवस्थानामुळे हजारो लोकांची ये-जा सतत चालू असते. त्याचप्रमाणे आहे. आणि प्रायव्हेट इंग्लिश स्कूलमध्ये इयत्ता पहिली ते पाचवी पर्यंत ६० अशी आहे. आणि यशवंत विद्यालयामध्ये १०० तर बालशिक्षण मंदिरमध्ये मुलामुलींची संख्या ४० इतकी आहे. या वसाहतीमधील या विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या ५०० इतकी असलेली दिसते. अशा शाळामध्ये अध्यापक वर्ग चांगला ट्रेंड असल्यामुळे येथील प्राथमिक शिक्षणाची सोय उत्तम प्रकारची आहे. या वसाहतीमध्ये राहणाऱ्या लोकांची मागणी हायस्कूल काढणेबद्दल आहे. आणि त्याप्रमाणे येथे लवकरच हायस्कूल काढले जाईल. अशी सोय झाल्यास या ठिकाणच्या लोकांना आपल्या मुलांना दुय्यम शिक्षणाकरिता कोल्हापूर, सांगली, मिरज अशा ठिकाणी पालकांना आपल्या मुलांना पाठवावे लागणार नाही. या वसाहतीमधील सरकारी मुलामुलींची शाळा इलाखा पंचायतकडून चालविली जाते. एकंदरीत या वसाहतमधील शिक्षणाची सोय चांगली असल्याने आजूबाजूच्या खेड्यातील लोकांची शिक्षणाची सोय उत्तम तऱ्हेची झाली आहे. या वसाहतीमध्ये शिक्षणाबरोबरच सार्वजनिक आरोग्याकडे देखील लक्ष दिलेले दिसून येते त्याप्रमाणे या वसाहतीच्या आजूबाजूच्या खेड्यातील लोकांच्या औषध-पाण्याची सोय व्हावी म्हणून इचलकरंजी पंचायतकडून ग्रँट देऊन एका पदवीधर डॉक्टरची नेमणूक झाली आहे. तसेच दोन खासगी ॲलोपॅथी डॉक्टरांनीही आपले दवाखाने चालविले आहेत. तसेच गुरांच्या औषधोपचाराकरीता एक गुरांचा दवाखाना सुरू करण्यात आला आहे. तसेच या ठिकाणचे सार्वजनिक जीवन विकसीत होण्यास सुरूवात झाली. येथे श्री दत्त मंदिर , स्पोर्टिंग क्लब , थिएटर, वाचनालय वगैरे असलेनेनिरनिराळ्या कारणामुळे लहानथोर सर्व लोकांस एकत्र जमणेस संधी मिळून परस्परांचे विचारविनिमय होणेस सुलभता आली आहे. येथील लोकांच्या राहणीमानाकडे लक्ष दिल्यास खेड्यातील आणि शहरातील जीवन ही दोन्ही प्रकारचे समाजजीवन एका ठिकाणी म्हणजे जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये पाहण्यास मिळू लागले येथे राहणाऱ्या लोकांचे जीवनमान साधी राहणी आणि कमी गरजा असलेल्या दिसून आल्या आहेत. इतर ठिकाणाप्रमाणे बाजारपेठ सरकारी करापासून मुक्त असल्यामुळे दिनचर्येस लागणारी प्रत्येक वस्तू स्वस्त भावामध्ये मिळत असल्याने सर्वसाधारण वर्ग सुखवस्तू असाच आहे. येथे येणाऱ्या जाणाऱ्या प्रवाशांच्या सोयीच्या दृष्टीने रेल्वे स्टेशन लगतच एक उत्तम धर्मशाळा बांधणेत आली आहे.

प्रकरण ४ : जयसिंगपूर वसाहत : पुन: आदेश

छत्रपती शाहू महाराजांनी आपल्या जनक पित्याच्या नांवाने म्हणजे श्रीमंत जयसिंग महाराजांच्या स्मृती प्रित्यर्थ ही जयसिंगपूर वसाहत स्थापण्याचा संकल्प केला होता. त्याप्रमाणे त्यांनी इ.स. १९१६ ते १९२१ या काळात बरेच आदेश काढून वसाहतीचे काम मार्गी लावले , पण छ. शाहू महाराजांच्या इ.स. १९२२ मध्ये अकाली निधन झाल्यामुळे या वसाहतीची सर्व जबाबदारी छ. शाहू महाराजांचे सुपुत्र छ. राजाराम महाराजांच्यावर पडली , छ. राजाराम महाराजांनी आपल्या पित्याची इच्छा पूर्ण करण्यासाठी या वसाहतीकडे सर्वस्नी लक्ष दिले. त्यांनी मूळची जयसिंगपूर बसाहत विकसित करण्यासाठी सर्व तऱ्हेने इ.स. १९३९ पर्यंत चांगले प्रयत्न केलेले दिसतात.

जयसिंगपूर ही बाजारपेठ इ.स. १९३३ पर्यंत उत्तम पध्दतीने विकसीत झाली. त्यामुळे या बाजारपेठेमध्ये कोल्हापूर व सांगली संस्थानमधील व्यापारी लोक आर्थिक उलाढाल करू लागले , तसेच जयसिंगपूर बसाहतीमध्ये हवा , पाणी आणि इतर सुखसोयी उत्तम असल्यामुळे शिरोळ तालुक्यातील अनेक लोक व व्यापारी तसेच कोल्हापूर व सांगली संस्थानातील लोक कामधंदा निमित्ताने येथे राहण्यास येऊ लागले. त्यामुळे छ. राजाराम महाराजांना पुनः आदेश काढून या बसाहतीमध्ये नवीन ब्लॉक पाडण्याची व्यवस्था करावी लागली. त्यासाठी जयसिंगपूर वसाहतीची वाढीव ब्लॉक पाडण्याची जाहीर नोटीस तारीख २२ फेब्रुवारी १९३५ मध्ये एक्स्टेंशन ऑफीस जयसिंगपूर येथे काढण्यात आली. आणि ही नोटीस करवीर सरकारचे गॅझेटमध्ये तारीख २८ फेब्रुवारी १९३५ मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आली. या वसाहतीमध्ये नवीन ब्लॉक पाडण्याच्या कामाबरोबरच जयसिंगपूर वसाहतीला नवीन ग्रामपंचायत देण्याचा विचार करण्यात आला. त्यानुसार करवीर सरकारने एक जाहिरनामा नं. १११ ता. १० मे १९३३ मध्ये काढला आणि हा जाहिरनामा करवीर सरकारचे गॅझेटमध्ये गुरुवार दि. १८ मे १९३३ मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आला. या अन्वये मामलेदार पेटा शिरोळ याजकडील रिपोर्टप्रमाणे कळविण्यात आले की, शिरोळ पेटयातील जयसिंगपूर येथील ग्रा. पंचायतीची स्थापना सन १९३३ मध्ये अखेर पुरी होत असल्याने त्यानुसार वार्षिक ता. ०१/०६/१९३३ पासून मे १९३५ पर्यंत वसाहतीकरिता जनरल इलेक्शनहोऊन खालील सभासद बिनविरोध निवडून आले. त्यांची नावे खाली आहेत.

अध्यक्ष : रा.से. क्लास सबसज्ज कोर्ट, जयसिंगपूर एक्सऑफीशिओ

सदस्य : तात्या पायगोंडा पाटील ऐतवडेकर (वकील)

सदस्य : दत्तात्रय नारायण थोरात (वकील)

सदस्य : मोतीलाल रामचंद्र महेश्वरी

सदस्य : दादा आण्णा लडगे

सदस्य : आब्बासो बाबाजी आतार

सदस्य : जंदूनाथ नारायण भोसले (डॉक्टर)

सदस्य : बाळकू आबा खामकर

सदस्य : बाबूराव आप्पा टोणे

जयसिंगपूर वसाहतीला सन १९३३ साली ग्रामपंचायत देण्यात आली. त्यामुळे या पंचायतीचे मंडळ लोकनियुक्त असून नऊ सभासद व अध्यक्ष सेकंड क्लास सबजज्ज अशी व्यवस्था करण्यात आली होती. या ग्रामपंचायतीकडून गावातील आरोग्यरक्षण , पाणी पुरवठा , गावात दिवाबत्तीची सोय करावी लागत होती. या

Scanned with OKEN Scanner

ग्रामपंचायतीचे दरसाल उत्पन्न अंदाजे ६००० व दरबारची मदत ३००० असे एकूण ९००० हजार रूपये होते. गावातील सर्व व्यवस्था या संस्थेकडून केली जाते.

जयसिंगपूर ग्रामपंचायत अधिकारी मंडळ फोटो

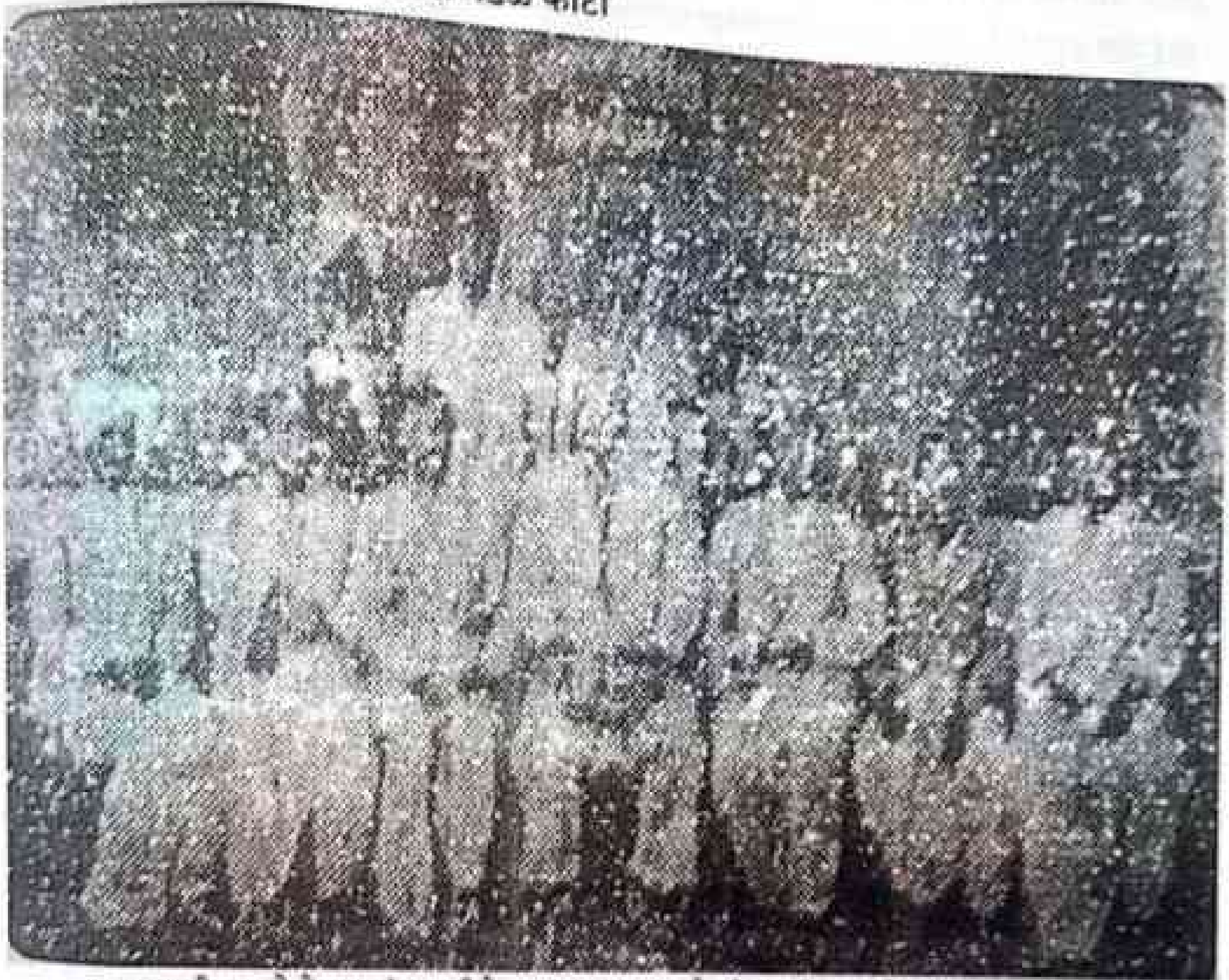

मध्यभागी बसलेले ग्रामपंचायतीचे अध्यक्ष रावसा. जे.डी. पाटील , चिपरीकर, जयसिंगपूरचे लोकप्रिय सवज्ज असून जयसिंगपूरच्या वसाहतीचे स्थानिक अधिकारीही हे आहेत.

श्री विक्रमसिंह क्रिडांगण व चावडी

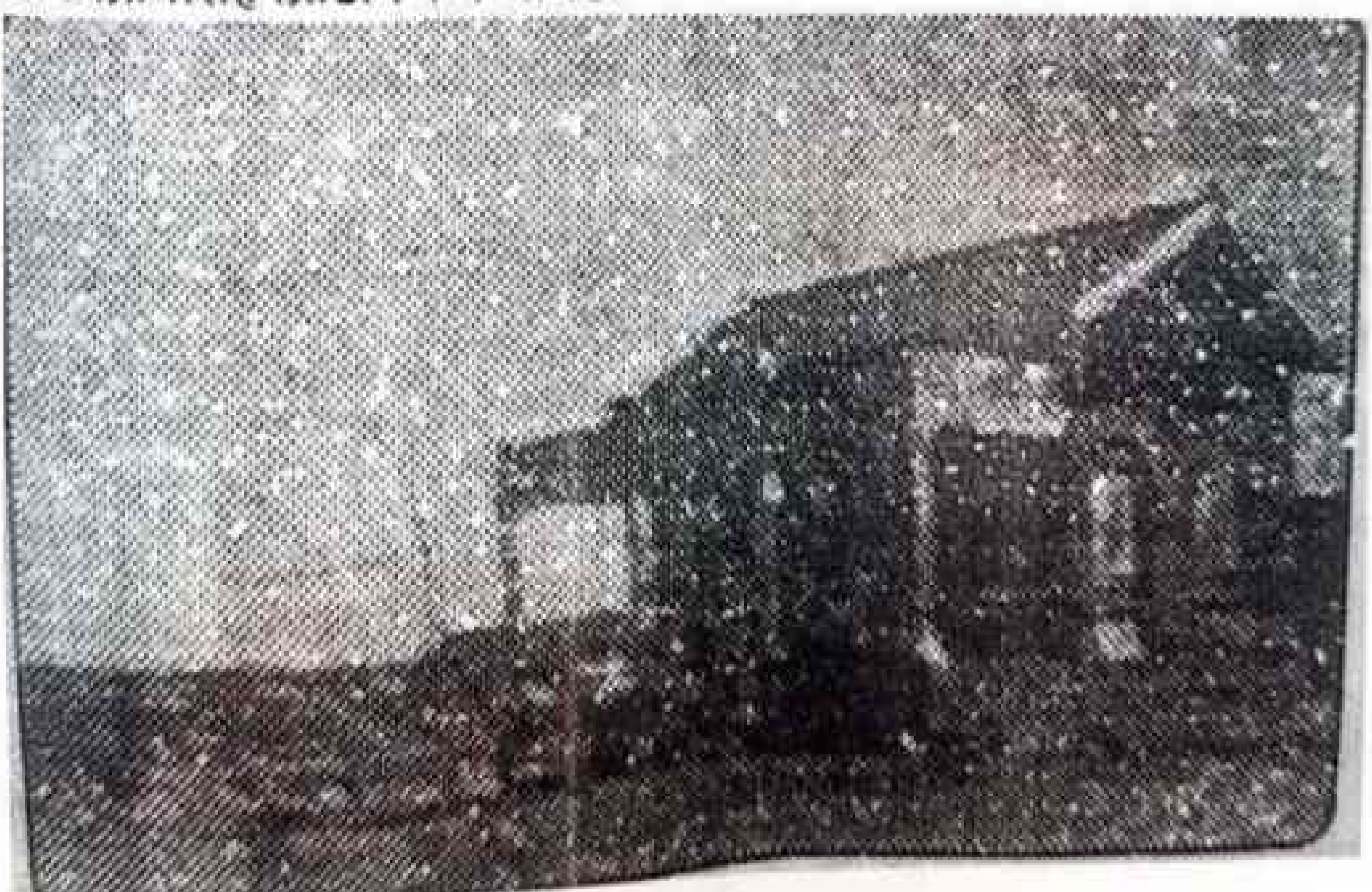

Scanned with OKEN Scanner

जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये एकूण ८५ एकर ०१ गुंठ्यामध्ये ब्लॉक पाडले आणि त्यातील काही विकले गेले तर काही विकले गेले नाहीत. ते ब्लॉक सरकार जमा झालेत आणि नंतर त्याची विक्री करण्यात आली. लोक जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये हळूहळू राहण्यास व व्यापार करण्यास येऊ लागले. इ.स. १९३० पासून या वसाहतीचा विस्तार व लोकसंख्या वाढल्यामुळे आणि लोकांच्या वाढत्या मागणी करवीर सरकारद्वारे छ. राजाराम महाराजांच्या अधिकारात या वसाहतीमध्ये व्यापार आणि राहण्यासाठी आणखी ब्लॉक पाडण्याचे निश्चित करण्यात आले. त्याप्रमाणे त्यासाठी पुनः आदेश काढण्यात आला तो खाली दिला आहे.

छ. राजाराम महाराजांचे नवीन ब्लॉक्स पाडण्याचे आदेश

पुनः आदेशान्वये - वसाहतीसाठी ब्लॉक आणि लाकडी वखारीसाठी

जयसिंगपूर वसाहतीला ग्रामपंचायत मिळाल्यानंतर येथे ब्लॉक पाडण्यासाठी पुनःआदेश काढून एक्स्टेंशन ऑफीसर जयसिंगपूर याजकडून एक जाहीर नोटीस ता. २२ फेब्रुवारी १९३५ मध्ये काढण्यास आली आणि ही नोटीस गुरुवार तारीख २८ फेब्रुवारी १९३५ ला करवीर सरकारचे गॅझेटमध्ये प्रसिद्ध करण्यात आली. त्यानुसार सर्व लोकांस कळविण्याकरीता प्रसिद्ध करण्यात येते की , जयसिंगपूर वसाहतींपैकी खाली लिहिलेले नवीन पाडलेले ब्लॉक्स लिलाव होणेचे असून त्याचे वर्णन खालीलप्रमाणे आहे.

जयसिंगपूर स्टेशन पुलालगत असलेले विहिरीचे दक्षिण बाजूस सरकारी खुल्या जागेत मेन रोडलगत नवीन ब्लॉक्स दोन आहेत.

ब्लॉक नं. १ - पूर्व पश्चिम उत्तरेकडील बाजू ५४ फूट, दक्षिणेकडील बाजू फूट ४६, रुंदी उत्तर दक्षिण फूट ५० या क्षेत्राचा एक ब्लॉक.

ब्लॉक नं. २ - पूर्व पश्चिम उत्तरेकडील बाजू फूट ४६, दक्षिणेकडील बाजू फूट ३८, रुंदी उत्तर दक्षिण फूट ५० या क्षेत्राचा एक ब्लॉक.

येणेप्रमाणे क्षेत्राचे एकास एक लागून असलेले ब्लॉक दोन जयसिंगपूर येथील लाकडी ब्लॉक नंबर १४ चे दक्षिण बाजूस कोल्हापूर मिरज मेन रोडलगत असलेली सरकारी खुली जागा याचे नवीन ब्लॉक पाडणेत आले. ते खालीलप्रमाणे आहेत.

ब्लॉक नं. १ - लांबी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट ६६, पश्चिम बाजू फूट ७६, रूंदी पूर्व पश्चिम फूट ७०

ब्लॉक नं. २ - लांबी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट ६६, पश्चिम बाजू फूट ७६, रूंदी पूर्व पश्चिम फूट ७०.

ब्लॉक नं. ३ - लांबी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट ८८, पश्चिम बाजू फूट ९८ रूंदी पूर्व पश्चिम फूट ७०.

येणेप्रमाणे तीन ब्लॉक्स पूर्वेकडून पश्चिमेकडे चढते नंबरचे यास चतुःसिमा पूर्वेस मेन रोडपासून उत्तरेकडे गेलेली ४० फूट सडक. दक्षिणेस कोल्हापूर मिरज रस्ता. पश्चिमेस सरकारी खुली जागा. उत्तरेस सरकारी खुली जागा व लाकडी ब्लॉक नंबर १४ येणेप्रमाणे चतुः सिमेतील ब्लॉक तीन.

लाकडांचे वखारीसाठी कोल्हापूर मिरज मेन रोड लगत सरकारी खुली जागा यात एक ब्लॉक याची लांबी दक्षिणोत्तर फूट ८० रूंदी पूर्व पश्चिम फूट १४० यासी चतुःसिमा पूर्वेस दरम्यानची सडक फूट ४० पलिकडे ब्लॉक नं. ३४४ दक्षिणेस सरकारी सडक फूट २० पश्चिमेस खुली जागा आणि पलिकडे काडगे याचा मळा. उत्तरेस कोल्हापूर मिरज मेनरोड येणेप्रमाणे चतुः सिमेतील ब्लॉक एक. धर्मादाय हौदाचे पश्चिमेस दस्तुरी नाक्यापासून सदर बाजूस पूर्वी नविन ब्लॉक ७ (सात) पाडले आहेत.त्याचे शेवटी दरम्यानची सडक व कोल्हापूर मेन रोड लगत असलेली खुली जागा यात नवीन ब्लॉक पाडले ते खाली दिले आहेत.

Scanned with OKEN Scanner

ब्लॉक नं. ८ - पूर्व पश्चिम लांबी फूट ५० रूंदी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट ४० पश्चिम बाजू फूट ३२ या क्षेत्राचा आहे.

ब्लॉक नं. ९ - पूर्व पश्चिम लांबी फूट ८० रूंदी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट ३२ पश्चिम बाजू क्षेत्राचा आहे.

ब्लॉक नं. १० - फूट २४ या पूर्व पश्चिम लांबी फूट ५० रूंदी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट २४ पश्चिम बाजू फूट १७ या क्षेत्राचा ब्लॉक आहे.

येणे प्रमाणे सर्व जागांच्या चतु:सिमा पूर्वेस गावातील दरम्यानची सडक फूट ४० पलिकडे ब्लॉक नंबर ७ दक्षिणेस दरम्यानची सडक फूट ३० , पलिकडे ब्लॉक नंबर ३४८ ते ३५० यातील इमारती. पश्चिमेस सरकारी खुली जागा. उत्तरेस मिरज कोल्हापूर मेन रोड. येणेप्रमाणे चतु:सीमेतील ब्लॉक ०३ आहेत.

०५ नवीन ब्लॉक नंबर १७२ लगत यास चतु: सिमा पूर्वेस सरकारी खुली जागा असोन पलिकडे दत्तो बाबाजी उदगांवकर यांची जमीन दक्षिणेस सरकारी रस्ता फूट २०० चा पश्चिमेस दरम्यानची सडक फूट ४०. पलिकडे सरकारी खुली जागा. उत्तरेस सरकारी सडक फूट ४० असून पुढे पूर्व बाजूस उदगाव गावास गेलेली कोंडिग्रे वाट. येणेप्रमाणे चतु: सिमेतील ब्लॉक लांबी फूट ७० रूंदी फूट १२० या क्षेत्राचा एक ब्लॉक आहे. येणेप्रमाणे नवीन ब्लॉक्स लिलाव होणेचे असोन याशिवाय सरकार हक्काचे व सरकार हक्कांत असलेले ब्लॉक्स लिलाव होणेचे ते खालीलप्रमाणे -

१. लाकडी ब्लॉक फूट १२० × १४० या क्षेत्रांचे नंबर १/१०

२. राहण्याचा मोठा ब्लॉक फूट ७०×१२० चा ब्लॉक नंबर २३.

३. कोर्ट कचेरीचे दक्षिण बाजूस फूट ५० × ८० चा ब्लॉक नंबर २३.

६७/३६८/३६९/३७०/३८८/३८९/३९०/३९१/३९५/४१४/४१५/४१६/४१७/४१८/४१९/४२०/४२१/४२३/४३९/४४०/४४१/४४२/४४४/४७३/४८२/४८३/४८६/४८७/४८८/४८९/४९०/४९१/४९२/४९३/४९८ ते ५१३.

येणे प्रमाणे ब्लॉक्स ता. १०/३/१९३५ रोजी रविवारची सुट्टी असल्याने ११ तारीख माहे मार्च १९३५ इसवी रोजी सकाळी १० वाजलेनंतर सदर दिवशी व वक्त गुदरलेस दुसरे दिवशी मेहरबान रावबहादूर प्राईमसाहेब सरकार करवीर यांजकडीलतीनबार मंजूरी अंतरावर लिलाव होणे आहेत. करिता सदरचा लिलाव होणेपूर्वी एक्स्टेंशन ऑफीसात येऊन शर्ती कोणत्या आहेत. कोणते ब्लॉक कोठे आहेत याची माहिती घ्यावी. जरूर तर ब्लॉकही दाखविणेत येतील , तरी याकरिता नेमलेवेळी हजर राहून लिलांवात सवाल बोलणेची तजवीज करावी. सर्वास कळावे , ता. २२/२/१९३५. ही नोटीस जी.डी. सोलनकूरूकर एक्स्टेंशन ऑफीस जयसिंगपूर यांचे नावे नोटीस प्रसिद्ध केली. त्यानंतर ता. ३० मार्च १९३५ मध्ये एक्स्टेंशन ऑफीससह जयसिंगपूर यांजकडून जयसिंगपूर वसाहतीतील नवीन ब्लॉक्स पाडलेल्याचा लिलाव करणेसाठी किरकोळ नोटीस जाहीर केली. त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे. सर्व लोकांस कळविण्याकरिता जाहीर नोटीस देऊन किरकोळ नोटीसीद्वारे कळविण्यात येते की , जयसिंगपूर वसाहतपैकी खाली लिहिलेले नवीन पाडलेले ब्लॉक्स लिलाव होणेचे त्यांचे वर्णन खालीलप्रमाणे -

१) लाकडाचे वखारीसाठी कोल्हापूर मिरज मेन रोड लगत ब्लॉक नंबर ३४४ चे पश्चिमेस एक ब्लॉक फूट ८० × १४० चा लिलाव झाला आहे. त्याचे दक्षिण बाजूस सरकारी सडक फूट २० सोडून पलीकडे आणली. नवे ब्लॉक पाडले आहेत ते प्रत्येकी फूट ५०x८० या क्षेत्राचे आहेत. ते प्रत्येक लाईनमध्ये ०३ प्रमाणे तीन लाईनीत मिळून ९ ब्लॉक आहेत ते खालीलप्रमाणे -

Scanned with OKEN Scanner

१. ब्लॉक नंबर १ ते ०३ याचे पूर्वेस ब्लॉक नंबर ३६८ दरम्यान सडक. फूट ४० पश्चिमेस काडग्याचा मळा आहे. उत्तरेस नवीन लाकडी ब्लॉक येणे प्रमाणे तीन ब्लॉक.

२. ब्लॉक नंबर ०४ ते ०६ याचे पूर्वेस ब्लॉक नंबर ३९२ दरम्यान सडक आहे. दक्षिणेस सडक फूट २० ची आहे. पश्चिमेस काडग्याचा मळा आहे. उत्तरेस सडक आहे आहे. येणेप्रमाणे तीन ब्लॉक आहेत.

३. ब्लॉक नं. ०७ ते ०९ यासी चतु:सिमा पूर्वेस ब्लॉक नंबर ४१६ दरम्यान सडक आहे. दक्षिणेस सडक फूट ४० पश्चिमेस काडग्याचा मळा व उत्तरेस सडक फूट २० येणेप्रमाणे तीन ब्लॉक आहेत.

२) जयसिंगपूर स्टेशनपासून शिरोळकडे गेले असता रस्त्यावर पश्चिम बाजूस पार्कालगत सरकारी खुली जागा आहे. त्यात नवीन ब्लॉक ०७ पाडले ते एकंदर नंबर ०१ ते ०७ पूर्वेकडून पश्चिमेकडे असणाऱ्या नंबर या ०६ ब्लॉकची साईज प्रत्येकी फूट ५० × ८० व नंबर ०७ ची फूट ४८० याप्रमाणे आहेत. या सर्वासचतु:सिमा आहेत. पूर्वेस शिरोळास गेलेला मेन रोड आहे. दक्षिणेस सरकारी खुली जागा पलिकडे पार्काचे कंपाऊंड आहे. पश्चिमेस दरम्यानची सडक फूट ४० उत्तरेस सडक फूट २० पलिकडे ब्लॉक नंबर ४४७ ते ४५३ चे ब्लॉक येणेप्रमाणे चतु:सीमेतील सात ब्लॉक्स आहेत.

३) दत्तरी नाक्याचे पश्चिमेस नवीन ब्लॉक १० पाडले आहेत त्यास लागून पश्चिमेकडे आणखी ०२ नवीन ब्लॉक पाडले आहेत ते खाली दिले आहेत.

ब्लॉक नं. ११ : याची पूर्वपश्चिम लांबी फूट ५० व दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट १७ व बाजू फूट ११ याचे स्क्वे. फूट ७००.

ब्लॉक नं. १२ : याची पूर्वपश्चिम लांबी फूट २५ रूंदी दक्षिणोत्तर पूर्व बाजू फूट ११ मधील बाजू फूट ०७ याचे क्षेत्र स्क्वे. फूट २२५.

येणेप्रमाणे नवे ब्लॉक्स यास चतु: सिमा पूर्वेस ब्लॉक नंबर १० दक्षिणेस ३० फूट सडक पश्चिमेस खुली जागा आहे. व सडक पण नाही. उत्तरेस कोल्हापूर मेन रोड येणेप्रमाणे चतु:सिमेतील ब्लॉक ०२ आहेत. तसेच ब्लॉक नंबर १७२ व ब्लॉक नंबर १८९ याचे पूर्वेस लहान ब्लॉक २ फूट ४० × १२० याचे स्क्वे. फूट ४८०० प्रमाणे प्रत्येकी असोन याशिवाय आणखी नवीन ब्लॉकचे पूर्वेस लगत असलेली खुली जागा पूर्व पश्चिम फूट ९० व दक्षिणोत्तर फूट ७५ सरासरीने असलेली जागा ही लिलाव होणेची आहे. येणेप्रमाणे नवीन ब्लॉक्स लिलांव होणेचे असोन याशिवाय सरकार हक्काचे व सरकार हक्कात पाडलेल्या ब्लॉक्स लिलांव होणेचे आहेत. हे सर्व ब्लॉक तारीख २२ माहे एप्रिल सन १९३५ इ. रोजी सकाळी १० वाजले नंतर व बक्त गुरदलेस तारीख २३/४/१९३५ इ. रोजी सकाळी १० वाजलेनंतर मे. रावबहादूर प्राईम मिनिस्टरसाहेब सरकार करवीर यांजकडील तीनवार मंजूरी अंतरावर लिलाव होणेचे आहेत. यास्तव सदरचे ब्लॉक्स लिलांव होणेपूर्वी एक्स्टेंशन ऑफीसात येऊन शर्ती कोणत्या आहेत व कोणते ब्लॉक कोठे आहेत , याची माहिती घ्यावी. जरूर तर ब्लॉकही दाखविणे करिता नेमलेल्या ठिकाणी हजर राहून लिलावांत सवाल बोलण्याची तजवीज करावी. सर्वांस कळावे, दिनांक ३०/३/१९३५.

या लिलावानंतर ता. १७ मे १९३५ मध्ये पुन्हा एकदा जाहीर नोटीस देवून ती २३ मे १९३५ च्या करवीर सरकारचे गॅझेट भाग-३ मध्ये प्रसिद्ध करण्यात आली. त्याप्रमाणे सर्व लोकांना एक्स्टेंशन ऑफीसर जयसिंगपूर कडूनकळविण्यात येते की , जयसिंगपूर वसाहतपैकी खाली लिहिले व नवीन पाडलेले ब्लॉक लिलाव होणेचे आहेत त्यांचे वर्णन खालीलप्रमाणे आहे....

Scanned with OKEN Scanner

१. ब्लॉक नंबर ११ चे पश्चिम बाजूस दरम्यानचे सडकेस लागून नवीन ब्लॉक १ फूट ५०x१२०.

२. ब्लॉक नंबर १ ते ३ चे उत्तरेस नवीन ब्लॉक फूट ५० x ८० चे यास चतु:सीमा पूर्वेस जयसिंगपूर स्टेशनपासून शिरोळास गेलेला मेनरोड व उत्तरेस सरकारी खुली जागा दक्षिणेस सरकारी सडक फूट २० पश्चिमेस सरकारी सडकेस सोडलेली खुली जागा येणेप्रमाणे एकास एक लागून पूर्व पश्चिम ब्लॉक नं. २० आहे.

३. लाकडी ब्लॉक नंबर १२ ते १४ चे पश्चिम बाजूस नवीन ब्लॉक तीन फूट ७० x १२० चे नवीन पाडलेले आहेत. ते गांवचे पश्चिम बाजूस कोल्हापूर मिरज मेनरोडचे आतील बाजूस आहेत.

येणेप्रमाणे नवीन ब्लॉक्स लिलाव होणेचे आहे याशिवाय सरकार हक्कात आलेले ब्लॉक नंबर ६४ व लागडी ब्लॉक नंबर ०६ हे ब्लॉक्स व गॅझेट नोटीस प्रसिद्ध झालेपासून ब्लॉक्स लिलाव जाहिर केले आहेत. त्या सुध्दा सर्व ब्लॉक्स तारीख १० माहे सन १९३५ इ. रोजी सकाळी १० वाजलेनंतर वेळ गुदरलेस तारीख ११ माहे जून सन १९३५ इ. रोजी सकाळी १० वाजलेनंतर मे. रावबहादूर प्राईम मिनिस्टरसाहेब सरकार करवीर यांजकडील तीन वार मंजुरीवर लिलांव होणेचे आहेत. यास्तव सदरचा लिलाव होणेपूर्वी एक्स्टेंशन ऑफीसात शर्ती मान्य आहेत व लिलाव होणेचे कोणते ब्लॉक कोठे आहेत याची माहिती घ्यावी.

जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये पुन्हा नवीन ब्लॉक्स पाडण्यासंदर्भामध्ये परत एकदा एक्स्टेंशन ऑफीसर जयसिंगपूर यांजकडून ता. १८ जून १९३५ जाहिर नोटीस काढली आणि ती करवीर सरकारचे गॅझेट भाग - ३ मध्ये ४ जुलै १९३५ मध्ये प्रसिद्ध करण्यास त्याप्रमाणे सर्व लोकांस कळविण्याकरीता प्रसिद्ध करण्यात येते की,

जयसिंगपूर वसाहतपैकी खाली लिहिलेले नवीन पाडलेले ब्लॉक्सचा लिलाव होणेचे आहे, त्याचे वर्णन खालीलप्रमाणे आहे.

१. ब्लॉक नंबर ४८६ चे दक्षिणेचा नवीन पाडलेला ब्लॉक नंबर ०८ यास चतु:सीमा पूर्वेस गांवातील दरम्यानची सडक फूट ४० दक्षिणेस सरकारी खुली जागा असोन पलीकडे पार्कातील जमीन उत्तरेस दरम्यानची सडक फूट २० पश्चिमसरकारी खुली जागा येणेप्रमाणे चतु: सिमेतील फूट ५० x८० या क्षेत्राचा.

२. ब्लॉक नंबर २७५/२७६ फूट ७०४ १२० चे दोन ब्लॉक व याचे दक्षिणेस नवीन ब्लॉक पाडले ते दोन कोल्हापूर मिरज मेन रोड लगत आहेत.

१) ब्लॉक नंबर १ पूर्व पश्चिम फूट ७० दक्षिणोत्तर पश्चिम बाजू फूट ६१ पूर्व बाजू फूट ५१ याचे क्षेत्र स्क्वे. फूट ३९२० इतके आहे.

२) ब्लॉक नंबर २ पूर्व पश्चिम फूट ७० दक्षिणोत्तर पश्चिम बाजू फूट ५१ पूर्व बाजू फूट ४१ याचे क्षेत्र स्क्वे. फूट ३२२० इतके आहे.

वरील प्रमाणे या ब्लॉकची माहिती वर्णन आहे. सदर नवीन ब्लॉक लिलाव होणेचे असोन याशिवाय सरकार हक्कात आलेले पूर्वी गॅझेटमध्ये लिलाव होणेचे ब्लॉक नमूद केलेले व सरकारी हक्काचे ब्लॉक तारीख १० माहे जुलई इ.स. १९३५ सकाळी १० वाजले नंतर वक्त गुदरलेस ठरलेप्रमाणे ता. ११/०७/१९३५ रोजी सकाळी १० वाजलेनंतर मे. रावबहादूर प्राईम मिनिस्टर साहेब सरकार यांचेकडे तीनवार मंजूरी अंतरावर लिलाव होणार आहेत. यास्तव सदरचा लिलाव होणेपूर्वी एक्स्टेंशन ऑफीसात येऊन शर्ती कोणत्या आहेत व लिलाव होणेचे कोणते ब्लॉक्स आहेत व ते कोठे आहेत , याची माहिती घ्यावी. जरूर तर ब्लॉक्स ही दाखविण्यात येतील करिता नेमलेवेळी हजर राहून सदर बोलण्याची तजवीज करावी, सर्वास कळावे.

Scanned with OKEN Scanner

मेन रोड लगत नवीन पाडलेले ब्लॉक (व्यापार आणि दुकानासाठी)

जयसिंगपूर एक्स्टेशन ऑफीसर यांच्याकडून सर्व लोकांना कळविण्याकरीता एक जाहीर नोटीस ता. २८ ऑगस्ट १९३६ मध्ये देण्यात आली आणि ही नोटीस कोल्हापूर गव्हर्मेंट गॅझेट १० सप्टेंबर १९३६ मध्ये प्रसिध्द करण्यात आली. त्यानुसार जयसिंगपूर येथील व्यापारी पेठेची भरभराट होऊन 'व्यापाराची वृध्दी ' व्हावी यासंबंधी जयसिंगपूर शाहुपुरी या दोन्ही ठिकाणचे व्यापारी लोकांचे डेप्युटेशन वरून वाटाघाटी झाल्या , शेवटी हुजूर जनरल ठराव नंबर ४६१ तारीख १६/३/१९३६ वरून किर्द. आवक नंबर १००७ तारीख १७/३/१९३६ ची हुजूर आज्ञा झालेप्रमाणे मे. राव बहाद्दर प्राईम मिनिस्टर साहेब सरकार करवीर यांजकडील हुजूर आवक नंबर ९३८ तारीख १५/४/१९३६ चा हुकूम झालेवरून नवीन ब्लॉक्स पाडणेत आले ते फक्तव्यापार करणेच्या कामासाठी दुकानाकरिता आखणेत आले आहेत. त्यापैकी मेन रोड लगत असलेले खेरीज ब्लॉक्स यांची लांबी फूट १२० व रूंदी फूट ५० असेल व प्रत्येक ब्लॉकची उक्ती किमत रूपये १०० (शंभर) ठेवणेत आली आहे.

कोल्हापूर-मिरज मेन रोड लगत जे ब्लॉक्स पाडले आहेत, ते नंबर ०१ ते ३५ हे च जे ब्लॉक्स फूट ७० × १२० चे क्षेत्राचे आहेत. ते तीन वार जाहीर लिलाव मंजुरी अंतरावर लिलाव करणेचे आहेत. ते केव्हा लिलाव होणेचे त्याबद्दल तारीख नेमून जाहीर रोटीस प्रसिद्ध करून लिलाव केले जातील. बाकीचे ब्लॉक्स फूट ५० x १२० या क्षेत्राचे जे आहेत. ते ब्लॉक्स नांवाच्या चिठ्या टाकून देणेचे असल्याने त्याबद्दल येथील मर्चंट असोसिएशनची सभा ता. २३/०८/१९३६ रोजी भरवली होती व सर्वानुमते ठराव पास झालेबद्दल सदर संस्थेकडून लिहून आलेवरून कळविण्यात येते की , हल्लीचे वसाहतीचे पश्चिम बाजूस लगत जे नवीन ब्लॉक पाडणेंत आले, त्यापैकी लिलाव होणेचे ब्लॉक खेरीज वरून नवीन ब्लॉकचे मध्ये दक्षिणोत्तर जी सडक ठेविली आहे त्याचे पूर्वेचे दिशेचे ब्लॉक संख्या ९९ आहेत त्यापैकी उत्तरेकडून ब्लॉकांच्या लाईन्स ०६ (सहा) प्रत्येक लाईन ब्लॉक संख्या ११ प्रमाणे दलाल किंवा खरेदीदार यांच्यासाठी ठेवल्या आहेत. व त्या पुढील लाइन्स नंबर ०७ ते ०९ या तीन लाइन्स कापड, भुसार, किराणा, भांडीवाले वगैरे या व्यापाऱ्याकरिता ठेवणेंत आल्या आहेत. या प्रत्येक ब्लॉक्सची नजराण्याची रक्कम रूपये १०० पैकी अर्धी रक्कम रूपये ५० तारीख १५/०९/१९३६ इ. चे आत ब्लॉक घेणाऱ्याने भरावी व राहिलेली अर्धी रक्कम रूपये ५० ता. २४/०९/१९३६ रोजी अगर त्यापूर्वी भरावी. तसे रूपये भरले नाहीत तर भरलेले रूपये ५० सरकारजमा करणेंत येतील. नवीन ब्लॉकचे क्षेत्रामध्ये उत्तरदक्षिण रस्ता ठेवला आहे. तेथेपर्यंत जितके ब्लॉक्स आहेत त्या नंबरच्या चिठ्या सदर तारीख २४ माहे सप्टेंबर सन १९३६ रोजी टाकणेच्या आहेत यामुळे तारीख १५/९/१९३६ पर्यंत जसजसे नजराण्याचे पैसे येतील त्या रक्कमा क्रमवार जमा करून घेणेच्या आहेत. व त्या क्रमावर हे ९९ ब्लॉकचे सर्व पैसे जमा झालेवर शंभरावा इसम पैसे भरणेस आला तर मधले रस्त्याच्या पलिकडील पश्चिमेच्या बाजूचे नंबरमध्ये चिठ्ठी येणार असल्याने ते नंबर ज्या कामास ठरले त्याप्रमाणे त्या त्या लाईनीतील निवडले जातील. रक्कमा भरणेच्या ज्या मुदती ठरलेल्या आहेत त्यांचे उल्लंघन होईल तर मुदतीत रक्कम न भरणाऱ्यांचा ब्लॉकच्या चिठ्ठीचा हक्क नष्ट होईल व भरलेली निम्मी रक्कम सरकारांत जमा करावी असे ठरलेआहे. या करिता सदर ब्लॉक घेणेची ज्याची इच्छा असेल त्यांनी या नोटीसीप्रमाणे रक्कम भरणेची तजवीज एक रक्कमेने अगर ठरले दोन हप्त्यांनी मुदतीत भरावी. चिठ्ठी टाकून कोणते ब्लॉक कोणाच्या नावावर आले हे तारीख २४/०९/१९३६ रोजी ठरविणेत येईल म्हणून जयसिंगपूर मर्चंट असोसिएशनकडून लिहून आले आहे. सबब जाहीर करणेत येते की , सदर बाबतीत शर्ती काय आहेत त्या एक्स्टेंशन ऑफीसात येऊन पहाव्या व ठरलेप्रमाणे नजराण्याची रक्कम भरावी म्हणजे

Scanned with OKEN Scanner

तारीख २४ माहे सप्टेंबर सन १९३६ रोजी ब्लॉकच्या चेट्या टाकून ज्यांचे नांवावर जे ब्लॉक येतील ते त्यास देणेची तजवीज होईल. याकरिता मुदतीत ब्लॉकांची नजराण्याची रक्कम भरणेची तजवीज करावी असे सर्वांस कळविण्यात येत आहे. असे एक्स्टेंशन ऑफीसर जी.डी. सोलानकुरकर जयसिंगपूर यांना कळविण्यात आले.

जयसिंगपूर वसाहतीचा सिटी सर्व्हे

पेटा शिरोळ मधील जयसिंगपूर वसाहतीची अधिकच वाढ होत आहे. तसेच या परिसरातील हवा पाणी उत्तम आहे म्हणून बाजारपेठेच्या दृष्टीने जयसिंगपूर वसाहत महत्त्वाची बनत चालल्यामुळे या शहराला सिटी सर्व्हे मिळणे आवश्यक आहे. त्यामुळे करवीर सरकारद्वारे एक जाहिरनामा काढून किरकोळ नोटीसीद्वारे कोल्हापूर गव्हर्मेंट गॅझेट भाग ३ मध्ये प्रसिद्ध केले की , जमीन महसुलाचा सन १८७९ सालचा कायदा ०५ यातील कलम १२६ चे धोरणास अनुसरून जयसिंगपूर वसाहतीची सिटी सर्व्हे करणेबद्दल रि. कौ. ठराव जी.आर. इ. डी.नं. ७०६ तारीख २६/०५/१९४४ ची मंजुरी झाल्यांत सदरहू प्रदेशाचे अवलो सिटी सर्व्हे सेटलमेंट ऑफीसर इलाखा करवीर यांनी सर्व्हेचे हद्दीत कोणता प्रदेश सामील करावा याच्या सूचना हद्दीबद्दल केल्या यात ठोकळमानाने खालील चतुः सिमा दरम्यानचा सर्व्हेचा प्रदेश ठरविल्याची मंजुरी झाली आहे.

१) उत्तरेस : रेल्वे स्टेशनची हद्द व रि.स.नं. ४५३/४५४ ची हद्द ३२४/ ३१८/ ४५०/ २९५ब/ २९९अ/ २९६/ ५२४/ ५२५/ ३५८/ ४५७.

२) पूर्वेस : रि.स.नं. ४५०/ ३३३/ ३५८/ ३३४/ ३३५/ ३२१/ ३२२/ ३२३/ ३२४/ २९८/ २९९अ धरणगुत्तीची व शिरोळची शिव

३) दक्षिणेस: रिस.नं. ३८६/३८५अ/३७७अ/३७८अ ची हद्द व धरणगुत्ती शिव ४) पश्चिमेस : रि.स.नं. ५११/ ५२५/५३०/ ४३६/ ४३४/ ४३२/ ५२९/ ३७८अ/ ३७९ब/ ३८०/३८१ ची हद्द.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण ५ : भौगोलिक स्थान आणि वैशिष्ट्ये

1. स्थान आणि विस्तार

- जयसिंगपूर हे कोल्हापूर जिल्ह्यातील एक महत्त्वाचे शहर आहे.
- हे 17.12° उत्तर अक्षांश आणि 74.83° पूर्व रेखांशावर स्थित आहे.
- समुद्रसपाटीपासून याची सरासरी उंची 550 m (1840 feet) आहे.

2. भौगोलिक सीमा

- जयसिंगपूरच्या पूर्वेस सांगली , पश्चिमेस कोल्हापूर , उत्तरेस हातकणंगले आणि दक्षिणेस कागल तालुका आहेत.
- हे शहर कोल्हापूर - सांगली मार्गावर असल्यामूळे दोन्ही शहरांशी उत्तर वाहतुकीने जोडलेले आहे.

3. नदी आणि पाणी स्त्रोत

- कृष्णा नदी जयसिंगपूरच्या जवळून वाहते, जी शेती आणि पाणीपुरवठ्यासाठी महत्त्वाची आहे.
- शहराच्या आसपास अनेक तलाव आणि बंधारे आहेत , जे पिण्याच्या आणि शेतीच्या पाण्यासाठी उपयोगी आहेत.

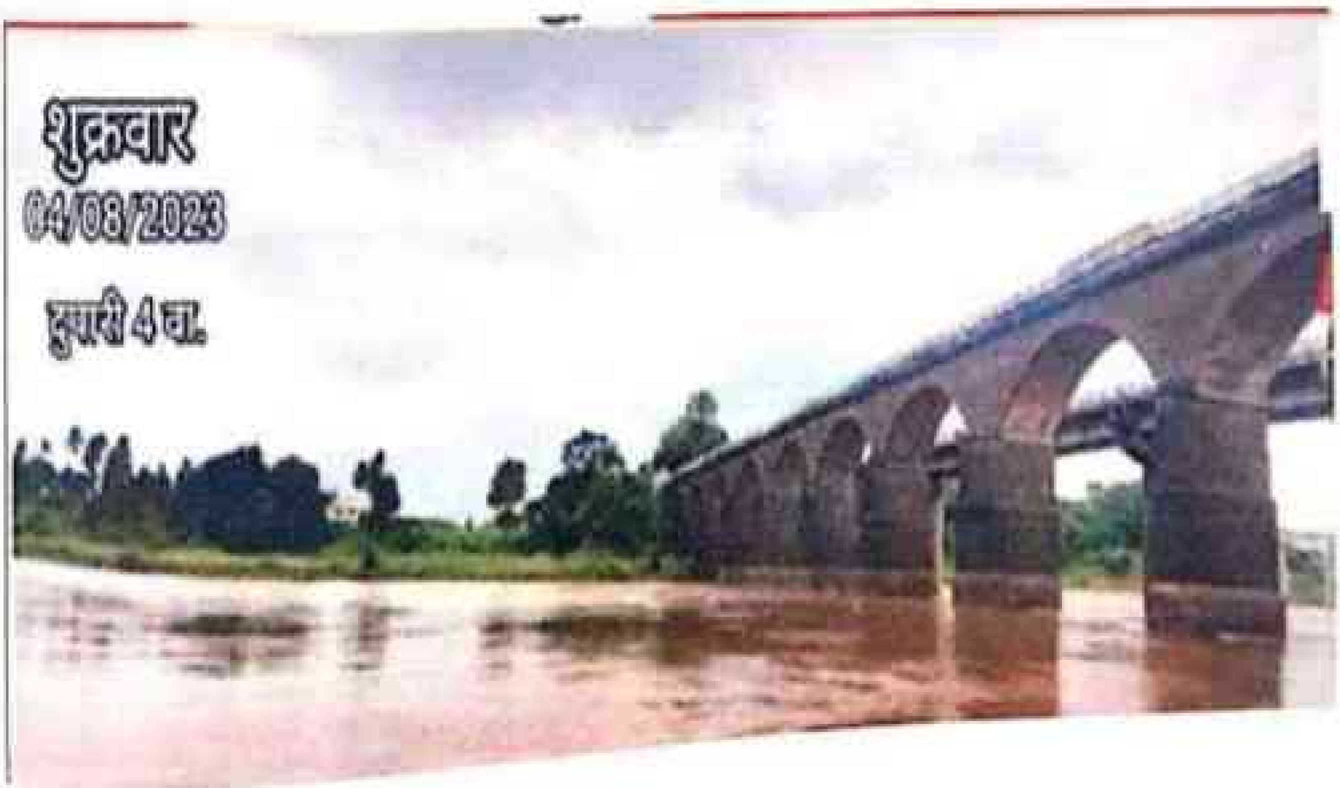

4. हवामान आणि निसर्ग

- जयसिंगपूरचे हवामान उष्ण आणि समशीतोष्ण प्रकारचे आहे
- जयसिंगपूरचे हवामान उच्चा आणि समशीतोष्ण प्रकारचे आहे
- उन्हाळ्यात तापमान 350-40°C पर्यंत असते, तर हिवाळ्यात ते 12°-18° C पर्यंत असते.

Scanned with OKEN Scanner

- पावसाळ्यात सरासरी 80-100 cm पाऊस पडतो.

5. कृषी आणि जमिनीचा प्रकार

- येथे मुख्यता काळी आणि तांबडी मृदा आढळते , जी ऊस, भात, सोयाबिन, कापूस, ज्वारी यांसाठी उपयुक्त आहे.
- शहराच्या आसपास मोठ्या प्रमाणावर ऊस शेती आहे.
- त्यामूळे येथे अनेक साखर कारखाने आणि दूध डेअऱ्या कार्यरत आहेत.

जयसिंगपूर हे कोल्हापूर जिल्ह्यातील एक महत्त्वाचे व्यापारी व औदयोगिक शहर आहे. कृष्णा नदीच्या व सानिध्यामूळे शेती आणि व्यापाराला येथे अनुकूल परिस्थिती आहे. याचे भौगोलिक स्थान हे सांगली आणि कोल्हापूर यांच्यात मध्यवर्ती असल्यामूळे वाहतूकीच्या दृष्टीनेही ते महत्त्वाचे शहर आहे.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण ६ : जयसिंगपूर वसाहत - १९४० नंतरचा विकास

इ.स. १९४० पर्यंत राजाराम महाराजांनी वैयक्तिक लक्ष घालून या जयसिंगपूर वसाहतीचा विस्तार केला. त्यांच्या धोरणानुसारच या वसाहतीमध्ये व्यापार वाढीस लागला . पण त्यांच्या मृत्यूनंतर येथे जयसिंगपूरचा विस्तार आणि वाढ सर्व बाजूंनी सारखी झालेली दिसत नाही. त्यामुळे त्याचा परिणाम या शहराच्या विस्तारावर झाला. या शहराच्या अंगभूत क्षेत्रामध्ये बदल झाला. सांगली-कोल्हापूर रोडच्या दोन्ही बाजूंनी जयसिंगपर शहराचा जास्त विकास होत गेला. हा रस्ता जयसिंगपूर नगरपालिकेच्या हद्दीमधून गेल्यामुळे या रस्त्याच्या दुतर्फी व्यावसायिकांची रेलचेल झालेली आहे.

१९४० ची वसाहत

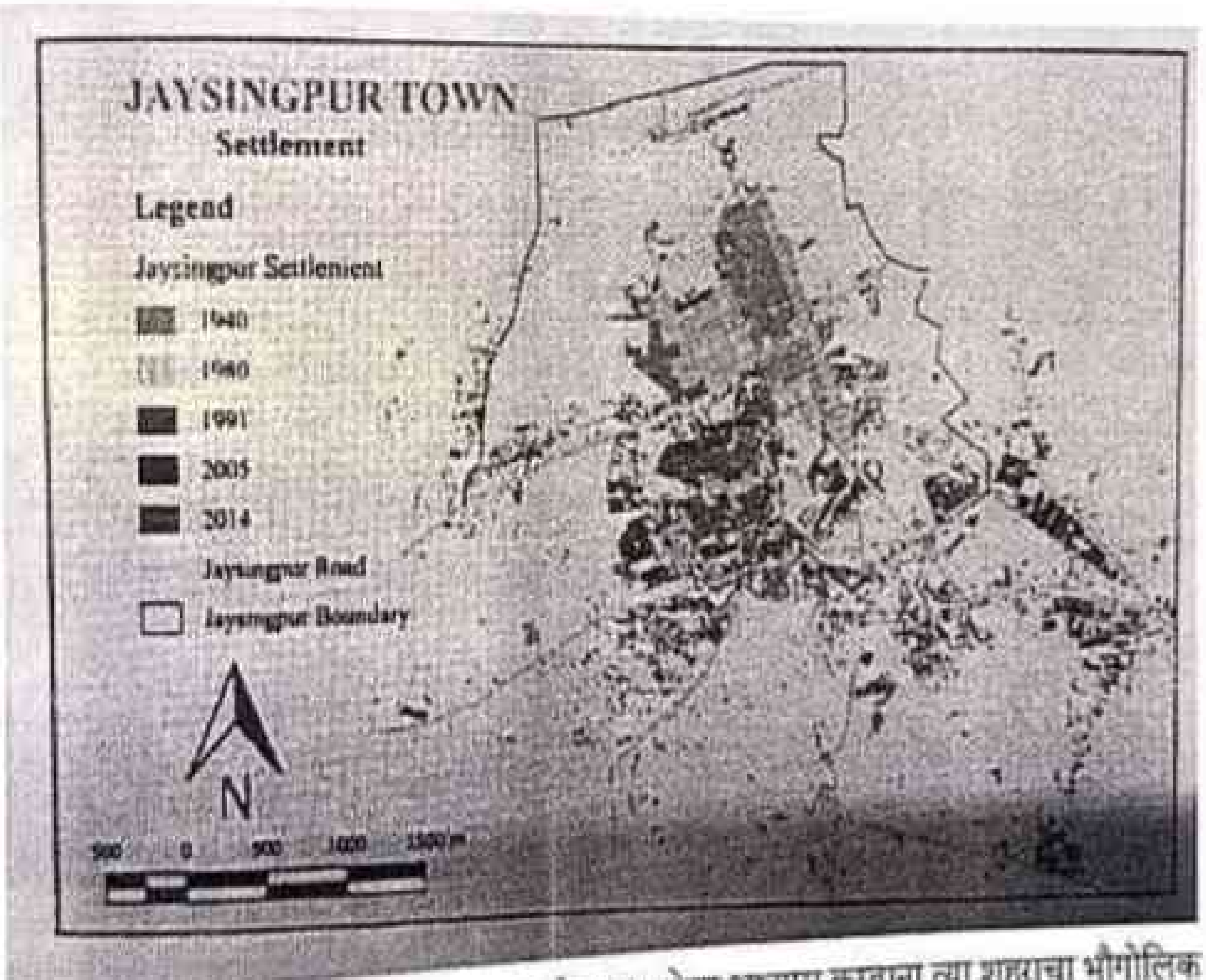

कोणत्याही शहराच्या वसाहत स्थापनेच्या रचनेचा अभ्यास करताना त्या शहराचा भौगोलिक स्थलनिर्देशांक नकाशा महत्त्वाचा असतो. त्यामुळे जयसिंगपूर शहराच्या वसाहतीची माहिती समजण्यासाठी सिटी सर्व्हे स्थलनिर्देशांक महत्त्वाचा असतो. त्यानुसार जयसिंगपूरच्या वसाहतीचा इ. १९४० चा ४७ एल/९ हा स्थलनिर्देशांक एक जुना स्रोत उपलब्ध आहे. त्यामुळे इ.स. १९४० ते २०१४ पर्यंत जयसिंगपूर नकाशानुसार १३ क्षितीज समांतर रस्ते आणि तीन उभ्या घरांच्या ओळीउपग्रहाद्वारे घेतलेल्या छायाचित्रानुसार दिसतात. जयसिंगपूर शहराच्या व्यवस्थेनुसार इ.स. १९४० मधील वसाहत नकाशामध्ये गुलाबी रंगाने दर्शविली आहे. तर इ.स. १९८० च्या काळातील बसाहतीचा विस्तार हिरव्या रंगाने दर्शविला आहे. आणि इ.स. १९९१ च्या काळातबील गडद निळ्या रंगात दाखविला आहे. तर इ.स. २००५ च्या काळातील रंग काळ्या रंगाने दर्शविला आहे. व इ.स. २०१४ च्या काळामध्ये वसाहतीच्या विस्तार लाल रंगामध्ये दाखविला आहे. अशा या नकाशानुसार जयसिंगपूर शहराचा विस्तार हा उत्तर-दक्षिण दिशेला आलेला आहे. या नियोजित शहराववळून

Scanned with OKEN Scanner

पूर्वी मिटरगेज रेल्वेलाईन टाकलेली होती, म्हणून येथील नागरिकांना रेल्वेची वाहतूक चांगली सोयीची झाली होती. सांगली-कोल्हापूर रोडला समांतर अशा गल्ली विकसीत होऊन विस्तार वाढलेला होता. जयसिंगपूर मधील गल्ली नं. १ ते ८ या सांगली कोल्हापूरच्या उत्तर बाजुला वसलेल्या आहेत. आणि गल्ली नं. ९ ते १३ दरम्यान एक उभा रस्ता (जयसिंगपूर-शिरोळ रोड) असून त्याचा विस्तार कोल्हापूर रस्त्याच्या दक्षिण बाजूस होत गेला. त्यामुळे येथे संख्याशास्त्र असे दर्शविते की , इ.स. १९४० च्या स्थल निर्देशांक हा ९५ हा होता. संख्याशास्त्र गणना आणि ही वसाहत यामध्ये इ.स. १९४० च्या स्थल निर्देशांकानुसार कोणताही संबंध नाही या शास्त्रानुसार या वसाहतीचे अंगभूत क्षेत्र २३.३५ हेक्टर इतके होते.

१९८० ची वसाहत

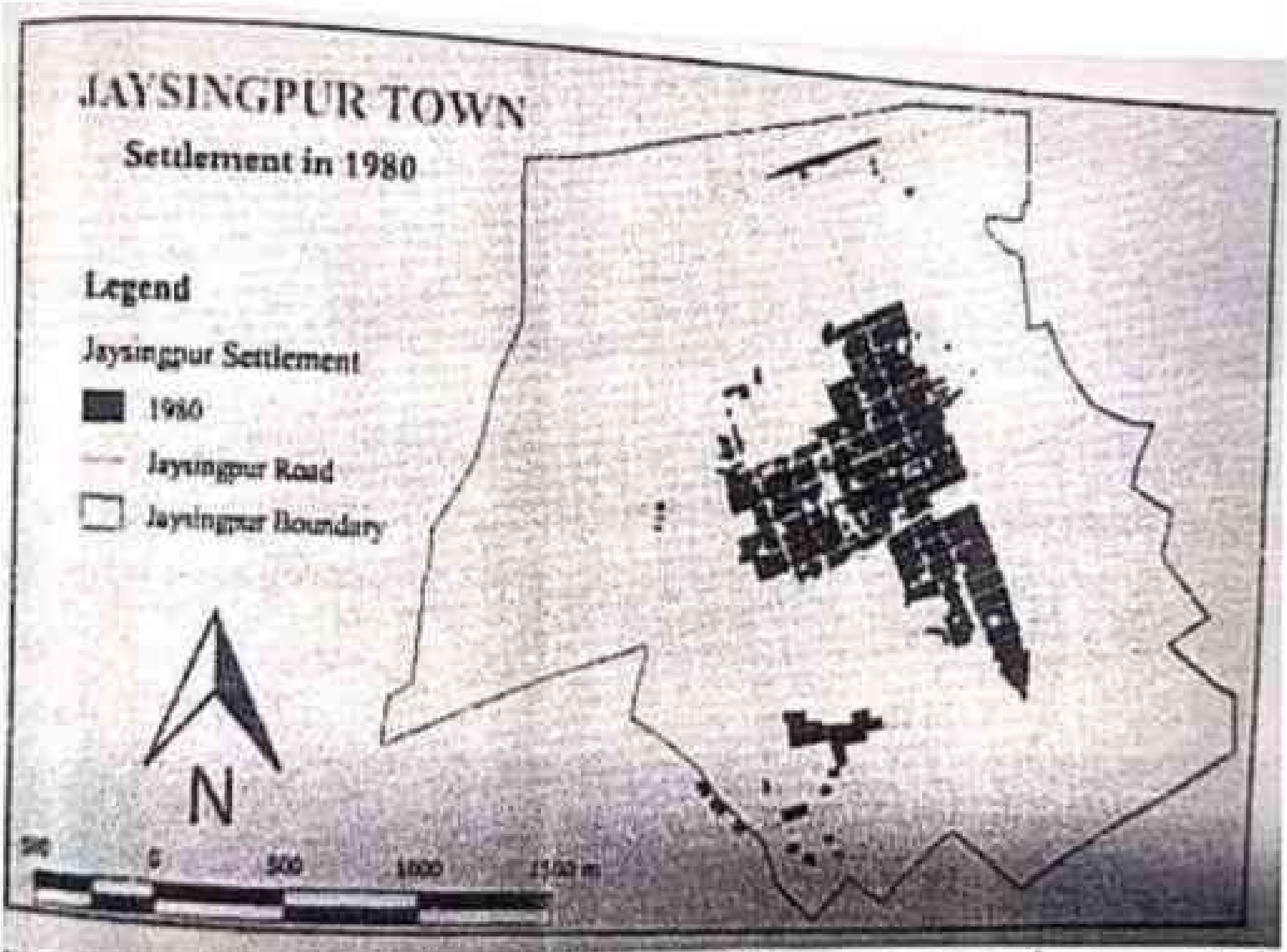

इ.स. १९८० च्या ४७ L/९ या भौगोलिक स्थल निर्देशांकानुसार या ४० वर्षाच्या कालावधीमध्ये जयसिंगपूर शहराच्या अंगभूत क्षेत्राची उल्लेखनिय वाढझालेली आहे. इ.स. १९५१ मध्ये जयसिंगपूर वसाहतीची लोकसंख्या ही ८०२४ इतकी होती. तरी इ.स. १९८१ मध्ये ती २४०१२ इतकी झाली. ही वाढ इ.स. १९५१ च्या तुलनेने इ.स. ९९८१ मध्ये तीनपट वाढ झाली. या दरम्यान जयसिंगपूर शहरामध्ये तंबाखूचा उद्योग मोठ्या प्रमाणामध्ये उदयास आला होता. या शहराचा विस्तार हा नकाशानुसार नांदणी रस्त्याच्या नैऋत्य दिशेला झाला आहे. इ.स. १९४० ते १९८० च्या दरम्यान १५६ गुणांकाची वाढ झालेली आहे. याच कालावधीमध्ये या वसाहतीची व्याप्ती ही ३२.३५ हेक्टर झालेली आहे. इ.स. १९६४ मध्ये जयसिंगपूर कॉलेजची सुरूवात शाहूनगर येथे करण्यात आली. याच वसाहतीच्या विस्तारामध्ये महाविद्यालय हा महत्त्वाचा घटक बनला. याच महाविद्यालयाच्या रस्त्यालगत दोन्ही बाजूंना नवीन घरांचे बांधकाम होऊ लागले. तसेच सेवाभावी मेडिकल कॉलेज व शाळा यांनी या शहराच्या विकासामध्ये महत्त्वाचे योगदान दिले आहे. याच जयसिंगपूर कॉलेजच्या भोवताली झोपडपट्टी विकसित झालेली नोंद केली आहे.

१९९१ ची वसाहत

Scanned with OKEN Scanner

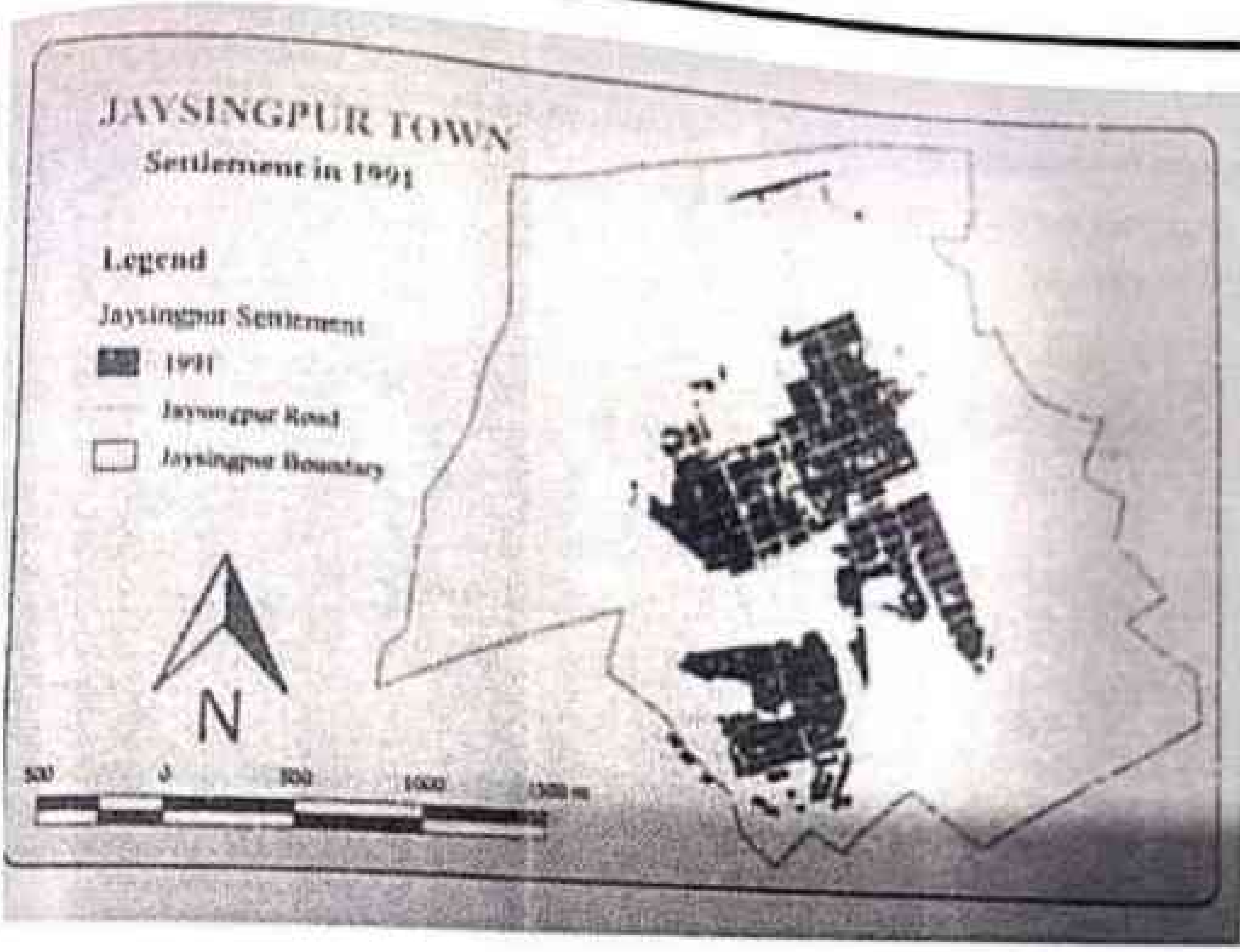

इ.स. १९९१ मध्ये उपग्रह छायाचित्रातून जयसिंगपूर शहराचा विकास हा नैऋत्य दिशेने होत गेलेला दिसतो. त्याला सिध्देश्वर नगर असे म्हटले आहे. या वसाहतीमधील खाणकाम उद्योगाचा उदय हे एक कारण या विस्तारामागे दिसत आहे. या अकरा वर्षांच्या कालावधीमध्ये ९० गुणकांची वाढ झालेली आहे.

२००५ ची वसाहत

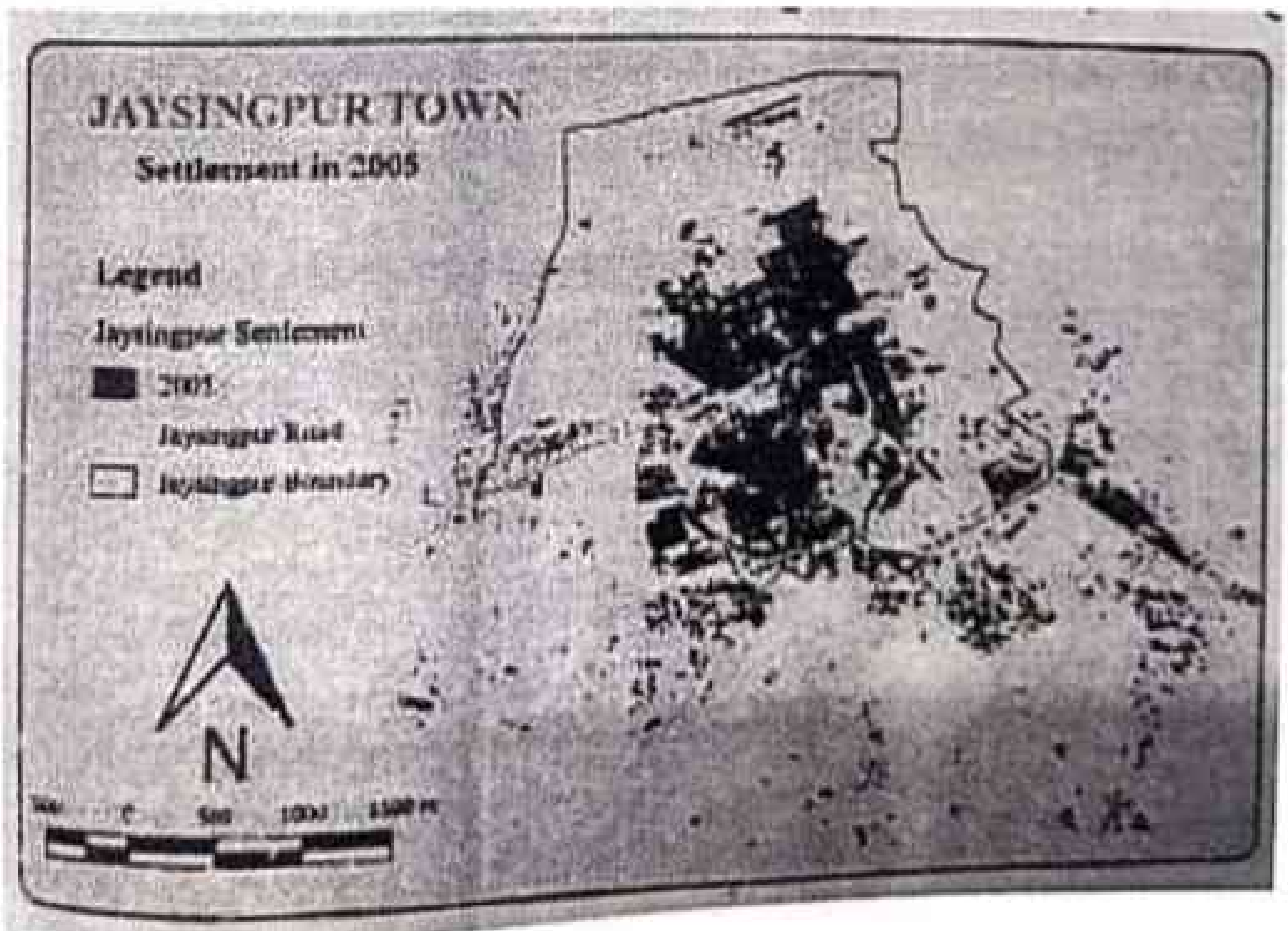

Scanned with OKEN Scanner

या वसाहतीमध्ये सांगली-कोल्हापूर रस्त्यालगत व उत्तरेकडे शहराचा विकास होत गेला. या दरम्यान येथे अनेक उपनगरांची स्थापना झाली. त्यामध्ये लक्ष्मीनगर , राजीवगांधी नगर, स्वप्ननगरी, नोकर सोसायटी, दिनबंधू सोसायटी इत्यादीचा समावेश होतो. येथे २००५ मध्ये सर्वात जास्त गुणांकाची वाढ झाली आहे.

२०१० ची वसाहत

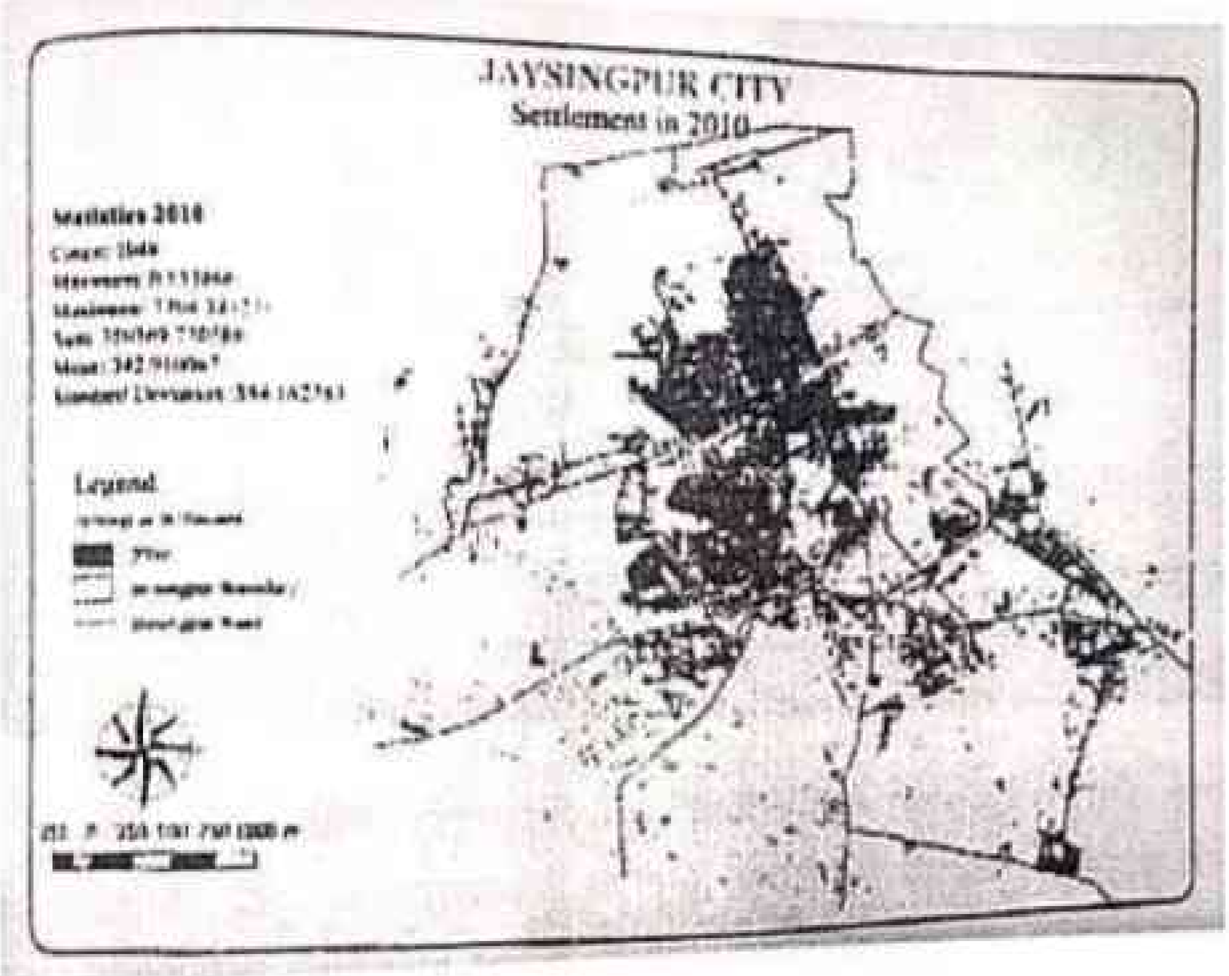

इ.स. २०१० मध्ये कोणत्याही नवीन नगर स्थापन झाले नसले तरी या वसाहतीमधील रिकाम्या जागेवरती अंगभूत क्षेत्राचा विकास होत गेला. जयसिंगपूर नगरपालिकेच्या हद्दीबाहेर झालेला शहराचा विकास हा धरणगुत्ती गांवच्या हद्दीमध्ये झाला. या धरणगुत्ती गावाच्या हद्दीच्या दिशेने शहर वाढू लागले. कारण जमीनीचे दर

तुलनात्मकरित्या जयसिंगपूर शहरापेक्षा धरणगुत्ती हद्दीमध्ये कमी होते. व्यापार , वाहतूक, शिक्षण, आरोग्याची सुविधा , क्रीडा इत्यादी सुविधांमुळे जयसिंगपूर शहरातील वसाहत ही दिवसागणिक वाढ होती. संख्याशास्त्रीय गुणकानु... इ.स. २०१० मध्ये १०४८ गुणकांची वाढ झालेली दिसून येते. तर ३५.९३ हेक्टर जमीन यामध्ये समाविष्ट होती.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous)
ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner

२०१४ ची वसाहत

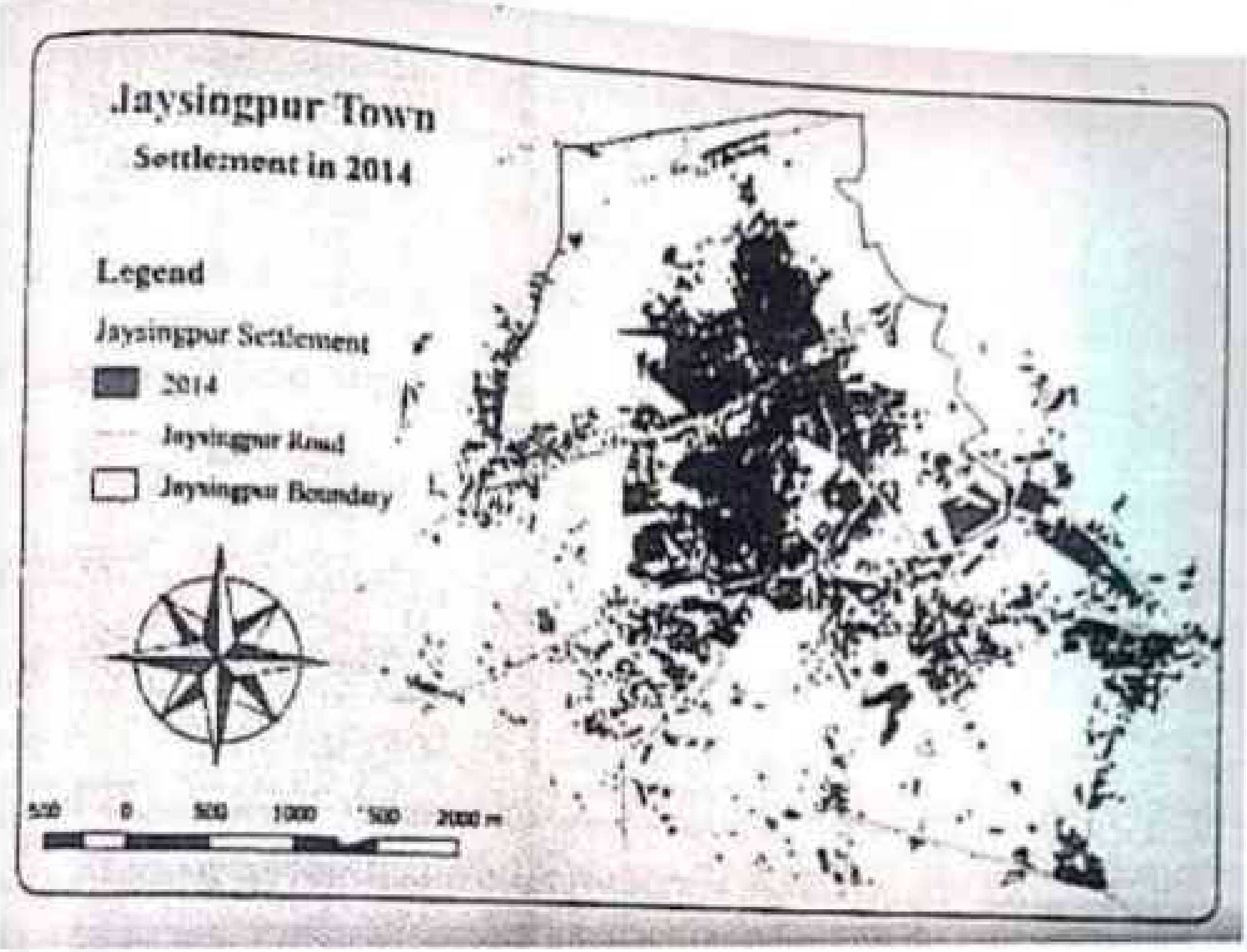

इ.स. २०१४ मधील उपग्रह छायाचित्रानुसार जयसिंगपूरच्या उत्तर-दक्षिण रस्त्याच्या दुतर्फा वसाहत विस्तारत गेलेली दिसून येते. शिरोळकडील असणाऱ्या एमआयडीसी च्या बाजूने जयसिंगपूर-शिरोळ रस्त्याच्या दुतर्फा वसाहत जलद गतीने वाढत गेली. नगरपालिका हद्दीच्या बाहेर जयसिंगपूर वसाहत वाढण्याचे ते एक प्रमुख कारण होय. वसाहतलगत आणि आजूबाजूची जमीन ही शेतीपूरक असल्याने बरेचसे जमीनमालक वसाहतीसाठी आपली जमीन विकत नव्हते. संख्याशास्त्रीय गुणकानुसार इ.स. २०१० ते २०१४ मध्ये ९३१ गुणकांची वाढ झालेली आहे. या गुणांकानुसार १८.८० हेक्टरची वाढ झाली आहे.

आज जयसिंगपूर शहराचा विस्तार हा रेल्वे स्टेशन , शिरोळ रोड , नांदणी रोड , उत्तर दक्षिण रोड व शहराच्च नध्यरस्त्यालगत झालेला आहे , कोल्हापूर-सांगली रोडच्या दक्षिणेकडचा विस्तार हा सांगली-कोल्हापूर रोडच्या उत्तरेकडील भागापेक्षा जास्त आहे. या जयसिंगपूर शहराच्या उत्तर दक्षिण विस्तारामध्ये सांगली-कोल्हापूर रोड ह मध्यवर्ती रस्ता मानला जातो. तर या शहराच्या पूर्व पश्चिमभागातील विस्तारामध्ये जयसिंगपूर-शिरोळ रोड हा देखील मध्यवर्ती रस्ता समजला जातो. कोल्हापूर सांगली रोडच्या नैऋत्येस जास्तीत जास्त ले आऊट उदा. सी. एस. नं. १०९११९३ आणि कोल्हापूर-सांगली रोडच्या ईशान्येस ले आऊट सी.एस. नं. ५८ ,५७,६७,७०,५१,३१ ले आऊट योजना तयार झालेल्या आहेत. यावरून असे म्हणता येईल की, सांगली-कोल्हापूर रोडच्या बाजूस वसाहतीचा विस्तार होण्याकरिता मुलभूत सोयी-सुविधा उपलब्ध होत्या. या वसाहतीचा विस्तार होण्याची कारणे म्हणजे औद्योगिक वसाहती , आरोग्याच्या सोयी-सुविधा , शैक्षणिक सुविधा इ. सांगता येतील. रेल्वे स्टेशनच्या ईशान्य परिसरात कृषक जमिनी असल्याने शहराच्या विस्ताराला काही अंशी मर्यादा आलेल्या आहेत.

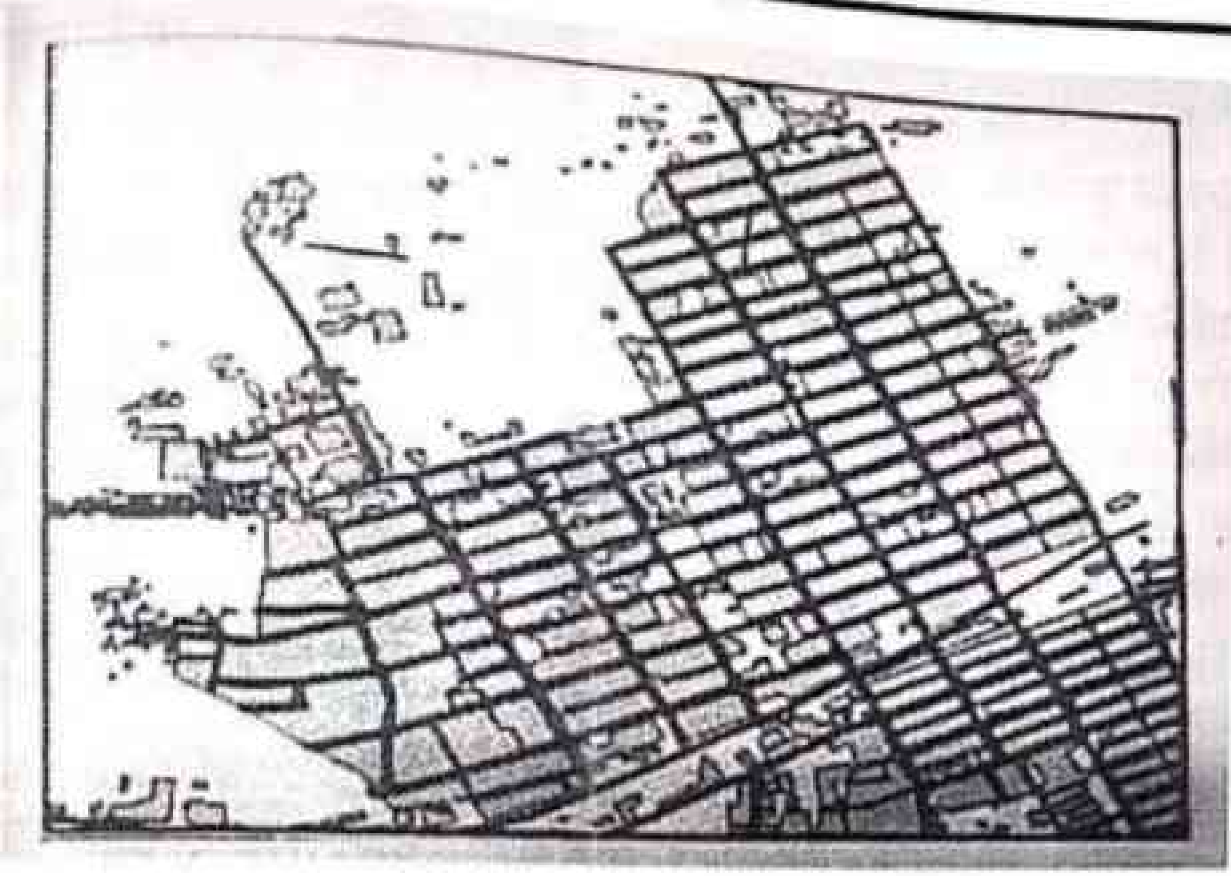

शाहूनगर

छत्रपती राजर्षी शाहू महाराजांनी वसविलेल्या जयसिंगपूरमध्ये इतर ठिकाणाहून नोकरी व्यवसायानिमित्त येऊन येथे स्थायिक होणाऱ्या नागरिकांसाठी शासनाच्या ताब्यातील एकूण तीन हजार प्लॉटस् नाममात्र दराने (१० पैसे स्क्वेअर फूट) दि. १९ फेब्रुवारी १९७२ साली विद्यमान नगराध्यक्ष श्री. जोतीराम नारायण खामकर यांनी प्लॉटधारकांना खरेदी करून दिले आहेत. यावेळी एकूण ९० एकर ३८ गुंठे जमीनीचे प्लॉटस् पाडण्यात आले.

सदर खरेदी पत्रामध्ये प्लॉटवर पक्की घरे बांधून , इमारतीचीवहिवाट पुत्रपौत्रादि वंशपरंपरा मालकी हक्काने उपभोग घ्यावा असे नमूद केले आहे. तसेच सदर प्लॉटचे हस्तांतरण करावयाचे नाही. लँण्ड रेव्हिन्यू कोड अंतर्गत मे. जिल्हाधिकारी कोल्हापूर यांना सर्व अधिकार दिलेले आहेत. येथील सर्व प्लॉटस्वर सध्या नागरिकांचे वास्तव्य आहे. या परिसरामध्ये गणपती मंदीर , महावीर जैन मंदीर, नगरपालिका शाळा क्र. ५ व ९ , पाण्याची टाकी, पाणीपुरवठा यंत्रणा, पक्के रस्ते, स्ट्रीट लाईटस् इ. सोयी सुविधा नगरपालिकेकडून येथे उपलब्ध करून दिलेल्या आहेत.

दादा कचरे को.ऑप. हौसिंग सोसायटी जयसिंगपूर

शाहूनगर, जयसिंगपूरच्या पश्चिम दिशेला उदगांव गावठाण हद्दीतील साधारण पाच एकर जागेवर श्री. दादा कचरे , ट्रक मालक व चालक यांनी वाहतूक व्यवसायातील लोकांना एकत्र करून त्यांना स्थिरस्थावर करण्याच्या हेतूने दि. २० एप्रिल १९६८ साली दादा कचरे हौसिंग सोसायटी ची मुहूर्तमेढ रोवली. वाहतून व्यवसायातील ट्रक ड्रायव्हर व क्लिनर्स यांना कमीत कमी दराने प्लॉट देवून ते विकसीत केले. सध्य स्थितीत जवळपास ८० प्लॉट धारकांनी आपली घरे बांधून पूर्ण केली आहेत. त्याचबरोबर लाईट , पाणी व रस्ते याची सोय केली आहे.

Scanned with OKEN Scanner

संभाजीपूर

जयसिंगपूर शहरातील काही उपनगरांचे एकत्रिकरण करून त्यास 'संभाजीपूर' ग्रामपंचायत केली गेली. हा प्रश्न अनेक वर्षे प्रलंबित होता , यासाठी बरेच राजकारणही झाले. शेवटी माजी खासदार सौ. निवेदिता माने व श्री. संजय पाटील यड्रावकर यांच्या पुढाकाराने शासन दरबारी गाऱ्हाणे मांडून हा प्रश्न सोडविला. आणि संभाजीपूर ग्रामपंचायतीची स्थापना करण्यात आली. या ग्रामपंचायतीच्या हद्दीत दादा कचरे को-ऑप. हौसिंग सोसायटी, शिवशक्ती कॉलनी, मुक्त सैनिक वसाहतकॉलनी, आशिर्वाद कॉलनी, गुमास्ता खात्यातील कर्मचारी, केपीटी कर्मचारी हौसिंग सोसायटी , शिखरे हौसिंग सोसायटी , राम लक्ष्मण नगर , माता सावित्रीबाई फुले गृहनिर्माण हौसिंग सोसायटी अशा अनेक लहान मोठ्या सोसायट्या एकत्र करून संभाजीपूर ग्रामपंचायत उभारण्यात आली आहे. या ग्रामपंचायतीची स्थापना दि. ७ मे २०१७ रोजी 'मौजे संभाजीपूर' या नावाने करण्यात आली. सध्या येथे ग्रामपंचायतीचे स्वतंत्र कार्यालय , क्रीडांगण, पाण्याची टाकी, पाणीपुरवठा यंत्रणा, सरकारी प्राथमिक शाळा, दत्त मंदीर, गणेश मंदीर, बागेसाठीही आरक्षीत जागा आहे. पक्के रस्ते व वृक्ष लागवड मोठ्या प्रमाणात करून संभाजीपूर परिसर सुशोभित केला आहे , संभाजीपूर ग्रामपंचायतीने येथील नागरिकांना भाजीपाल्यासाठी जयसिंगपूर शहरात यावे लागत असल्याने त्यांची गैरसोय ओळखून फेब्रुवारी २०२० पासून संभाजीपूरातून जाणाऱ्या शिरोळ कोल्हापूर बायपास रोडलगत आठवडा बाजार भरविण्यास परवानगी दिली. यामुळे येथील महिला वर्गाला याचा चांगला लाभ झाला आहे.

प्रकरण ७ : जयसिंगपूर नगरपरिषदेची स्थापना व कार्य

प्रस्तावना

छत्रपती शाहू महाराजांनी दूरदृष्टी ठेवून १९१७ मध्ये आपले जनकपित्याच्या स्मृतीप्रित्यर्थ 'जयसिंगपूर' वसाहतीची स्थापना केली , एखादी वसाहत स्थापन करताना तिचा विकास झपाट्याने होत नाही. हे जरी खरे असले तरी त्यासाठी अथक प्रयत्न करून तसेच लक्ष देऊन नियोजन अशा गोष्टींच्या आधारे या वसाहतीचा विकास घडवून आणला. सुरूवातीच्या काळात , वसाहत वसविण्याचा वेग कमी होता. पण , राजर्षी शाहू महाराज य. ज्या नंतर त्यांचे पुत्र छत्रपती राजाराम महाराज यांनी अनेक सवलती देवून येथील विकास झपाट्याने व्हावा यासाठी स्वतः लक्ष घातले. यातून १९३३ मध्ये ग्रामपंचायतीची स्थापना केली. छ. राजाराम महाराजांच्या नंतर विकासाला वेग आल्यावर परत जमीन संपादन करून ब्लॉक्स पाडले. ज्यांनी ब्लॉकवर बांधकाम केले नव्हते, त्यांचे ब्लॉक्स सरकारी खात्यांकडे जमा करून पुन्हा त्याचे लिलाव करण्यात आले. लोकांनी वसाहतीत व्यापार चांगल्या प्रकारे करावा यासाठी , भूईभाडे विषयी सवलत, उद्योगांना पैशाची मदत, पाणीपुरवठा सुविधा इ. लोककल्याणकारी निर्णय घेतले. यातूनच , १९२० च्या दिवाळी पाडव्याला बाजार सुरू करण्यात आला. या वसाहतीची प्रगती उत्तर काळात योग्य प्रमाणात झाल्याने १९४२ मध्ये ग्रामपंचायतीचे रूपांतर नगरपरिषदेमध्ये करण्यात आले. राजाराम महाराजांनी या वसाहतीची हद्द ठरविली , त्याचे स्थान पक्के केले.

जयसिंगपूर नगरपरिषदेची स्थापना

जयसिंगपूर नगरपरिषदेची स्थापना १ एप्रिल १९४२ रोजी झाली. त्याअगोदर १९३३ मध्ये स्थापन झालेली ग्रामपंचायत येथील कारभार पाहात होती. या नगरपरिषदेतील काही सभासद लोकनियुक्त तर काही संस्थानामार्फत नियुक्त केलेले होते. तसेच , सन १९४२ हे भारताच्या इतिहासात महत्त्वाचे मानले जाते. याच वर्षी ९ ऑगस्टला 'चले जाव'ची चळवळ सुरू झाली. अनेक कार्यकर्ते यात सामील झाले. येथील शहराच्या मध्यवर्ती भागास क्रांती चौक असे म्हटले जाते. 'करो या मरो' ही घोषणा गांधीजींनी केली होती. याचा प्रभाव या भागातील लोकांच्यावर झालेला दिसून येतो. कारण येथे अनेक स्वातंत्र्य सैनिक दिसून येतात. त्यामुळे या ऐतिहासिकशहराची नगरपरिषद देखील ऐतिहासिक वाँच स्थापन झालेली आहे. न्यायाधिकारी हे नगरपरिषदेचे पदसिध्द अध्यक्ष होते. नगरपालिकेचा सुरुवातीचा कारभार काही वर्षे संस्थानच्या अधिनियमाप्रमाणे चालत होता. पण , १९४७ नंतर तो बॉम्बे डिस्ट्रिक्ट म्युनिसिपल अॅक्ट १९०१ प्रमाणे चालू करण्यात आला. सुरूवातीच्या काळात नगरपरिषदेचे सेक्रेटरी म्हणून रामचंद्र सखाराम भोसले यांनी काम पाहिले. १९४५-४६ मध्ये नगरपरिषदेचे पहिले अध्यक्ष हा मान मे बी. एन. पाटील यांनी मिळविला. (१९५६ ते १९७५) याकाळात महाराष्ट्र शासनातर्फे मुख्याधिकारी म्हणून श्रीधर वासुदेव मोडक यांनी काम पाहिले होते.

नगराध्यक्षांची यादी -

१. श्री. बी. एन. पाटील (१९४५-४६) जयसिंगपूर नगरपरिषदेचे पहिले अध्यक्ष होय.

२. श्री. बी. आर. बुर्ले - सन १९४६-४७

Scanned with OKEN Scanner

३. श्री. डी. यु. शहा - सन १९४८-५२

४. श्री. बी. एन. पाटील - सन १९५२-५३

५. श्री. ए. बी. पाटील - सन १९५३-५४

६. श्री. डी. आर. तावदारे - सन १९५४-५७

७. श्री. एस. व्ही. शहा - सन १९५७-५८

८. श्री. डी. बी. झेले - सन १९५८-५९

९. श्री. एम. पी. मालू - सन १९५९-६०

१०. श्री. ए. ए. पाटील - सन १९६०-६१

११. ॲड. बी. ए. अडदंडे - सन १९६२-६३

१२. श्री. पी. डी. पाटील - सन १९६३-६४

१३. सौ. प्रमिलाबाई व पाटील (१९६५) "पहिली महिला नगराध्यक्षा"

त्याशिवाय या १९५६-५७ साली परिषदेत पहिल्यांदा निवड झालेल्या महिला सदस्या होत. यांच्या कारकिर्दीत ज्या लोकांची आर्थिक स्थिती चांगली नाही जे आपले घर बांधू शकत नाहीत , अशा लोकांसाठी बेघर वसाहत स्थापन झाली. जयसिंगपूरला १९५६ ला महिला मंडळांची स्थापना झाली. या महिला मंडळाना शासनाकडून तिसल्या गल्लीत १६ हजार चौरस फुटाची जागा मिळवून दिली."

१४. श्री. एल. एम. जाधव - सन १९६५-६६

१५. श्री. डी. बी. झेले - सन १९६६-६७

१६. ॲड. एम. डी. अजुर्नवाडकर (बी.ए. एल.एल.बी.) सन १९६७-६८

१७. श्री. व्ही. बी. निकम - सन १९६८-७०

१८. श्री. बी. सी. सारस्वत - सन १९७०-७१

१९. श्री. ए. एन. खामकर - सन १९७१-७२ यांच्या काळात बेघर वसाहतीचे खरेदीपत्र केले

२०. श्री. पां. गो. संकपाळ - सन १९७२-७४

२१. डॉ. एस. के. पाटील (एम.बी.बी.एस.) सन (१९७४-८१) हे पहिले बेट जनतेमधून निवडून आलेले नगराध्यक्ष आहेत. यांच्या काळात काही महत्वाचे निर्णय घेण्यात आले. यामध्ये स्टेडियम , नगरपरिषद इमारतीचे विस्तारीकरण, लोकोपयोगी कार्य इ. समावेश करता येईल.

२२. श्री. शांतीनाथ जे. पाटील - सन १९८५-८६

२३. श्री. कुमार उर्फ राजगोंडा सा. पाटील सन १९८६-८७

२४. डॉ. जे. जे. मगदूम (सन १९८६-८७) यांच्याही काळात बेघर बसाहतीतील दुसऱ्या टप्प्यातील भूखंड वाटपास मान्यता देण्यात आली.

२५. श्री. रविंद्र शंकरराव ताडे (बी. कॉम) सन १९८७-८८

२६. श्री. तुकाराम हरी खामकर - सन १९८८

२७. श्री. माणिकलाल सुरजमल शहा सन १९८८-८९

२८. श्री. धनाजीराव आनंदराव देसाई सन १९८९-९०

२९. श्री. श्रीपती कलकुटगी - सन १९९० - ९१

३०. श्री. शामसुंदर लक्ष्मीनारायण मालू- सन १९९१-९५ यांच्या काळात नगरपरिषदेचा सुवर्ण महोत्सव साजरा करण्यात आला. व नगरपरिषदेच्या ५० वर्षांच्या कारकिर्दीचा आढावा घेण्यात आला.

Scanned with OKEN Scanner

३१. श्री. गंगाराम बंडू माने सन १९९१-९५
३२. श्री. सुभाष हरी भोजणे सन १९९६
३३. श्री. जिनगोंडा बापू पाटील - सन १९९६
३४. श्री. यशवंतराव दादासो भांदिगरे सन १९९६
३५. श्री. अमरसिंह विजयसिंह निकम सन १९९६-९७
३६. श्री. अनिल जयपाल मगदूम - सन १९९७
३७. श्री. शंकर यमणाप्पा कलगुटगी - सन १९९७-९८३८.
३८. श्री. शामराव देवाप्पा बंडगर - सन १९९८-९८
३९. श्री. प्रकाश धनपाल झेले - सन १९९८-९९
४०. श्री. शिवाजी लक्ष्मण कुंभार - सन १९९९
४१. श्री. संभाजी लक्ष्मण मोरे - सन १९९९-२०००
४२. श्री. विनोदकुमार मोतीलाल चोरडिया - सन २०००-२००१
४४. सौ. कादंबरी सदाशिव पोपळकर -२००१-२००१
४३. श्री. मिलिंद कृष्णाजी शिंदे - सन २००१
४५. सौ. अलका प्रकाश डोंगरे सन २००१
४६. सौ. सावित्री शिवाजी कुंभार सन २००१-२००५ (थेट नागरिकांमधून निवडून आलेल्या नगराध्यक्षा)
४७. सौ. वंदना मारुती डोंगरे सन २००६
४८. श्री. संजय पाटील यड्रावकर सन २००६ - २००८
४९. श्री. यदुनंदन (राजेंद्र) नरसाप्पा नांद्रेकर - सन २००८-२००९
५०. श्री. असलम सिकंदर फरास - सन २००९-२०११
५१. श्री. युनूस शरफुद्दीन डांगे - सन २०११-२०११
५२. सौ. अनिता अशोक कोळेकर - सन २०११-२०११
५३. श्री. सदाशिव सुदाम पोपळकर सन २०११-२०११
५४. सौ. स्वरुपा राजेंद्र पाटील यड्रावकर सन २०११-२०१४
५५. सौ. संगीता संजयकुमार पाटील (कोथळीकर) सन २०१४-२०१४
५६. सौ. सुनिता आप्पासो खामकर - सन २०१४-२०१५
५७. श्री. सुनिल बाळासो पाटील (मजरेकर) -२०१५-२०१६
५८. श्री. युवराज रतनलाल शहा - सन २०१६-२०१६
५९. सौ. अलका उदयसिंह खाडे - सन २०१६-२०१६
६०. सौ. रेखा राजीव देशमुख सन २०१६-२०१६
६१. सौ. अनुराधा राजेंद्र आडके - सन २०१६-२०१६
६२. डॉ. सौ. निता अभिजीत माने - डिसेंबर २०१६

Scanned with OKEN Scanner

विस्तार

सन २००१ साली जयसिंगपूर नगरपरिषदेच्या विस्तार ६.२८ चौ. कि.मी. इतका आहे. यामध्ये शहराच्या मुख्य भागात २१ गल्ली आणि २१ बोळ रस्ते आहेत. हे पूर्णतः बसवलेले शहर असल्यामुळे शिस्तबद्धतेने हे शहर काटकोनात वसलेले आहे. यानंतर , या शहराचा जो विस्तार झालेला आहे. तो वेगळ्याप्रकारे झाला आहे. यात

अनेक सोसायट्या, कॉलनी, अनेक नगरांचा समावेश होतो ते पुढीलप्रमाणे-शाहूनगर , यशवंत हौसिंग सोसायटी, अजिंक्यतारा हौसिंग सोसायटी , दत्त हौसिंग सोसायटी , दिपनगर, राजीव नगर, रेल्वे स्टेशन भाग , आंबेडकर हौसिंग सोसायटी , सौजन्य हौसिंग सोसायटी , बेरकर कॉलनी , श्रीपाद वल्लभ हौ. संास. , दातार कॉलनी, दिनबंधू हौसिंग सोसायटी , इंदिरा नगर, इंदिरा हौसिंग सोसायटी, प्रकाश हौसिंग सोसायटी , शिवशक्ती कॉलनी, प्रियदर्शनी कॉलनी , हेरवाडे कॉलनी , विद्यासागर कॉलनी , काडगे मळा वसाहत , जयसिंगनगर, संभाजीनगर, यांचा समावेश होतो. जयसिंगपूर वसाहतीचा विकास कसा झाला हे आपल्याला शहराच्या विस्तारावरून कळू शकते , जसे सुरूवातीला ८५ एकर ९ गुंठे जमीन संपादित केली. नंतर यात वाढ होऊन १९४६ मध्ये ७२१ एकर १४ गुंठे जमीन होती. आता यात वाढ होऊन १५५१ एकर २६ गुंठे जमीन रहिवाशी भाग बनला आहे.

प्रशासन

सुरुवातीच्या काळात, म्हणजे संस्थान काळात काही सदस्य लोकनियुक्त तर काही करवीर संस्थानाने नेमलेले होते. १४ ऑगस्ट १९४७ मध्ये काही अटीवर संस्थान विलिन करण्यात आले. त्यानंतर , निवडणूक प्रक्रिया सुरू झाली. इ.स. १९७४ मध्ये प्रत्यक्ष लोकांच्या मतदानातून डॉ. एस. के. पाटील निवडून आले. अशा प्रक्रियेतून निवडून येणारे ते पहिले नगराध्यक्ष होते. या नगरपरिषदेमध्ये अनेक चांगल्या अभ्यासू लोकांनी हे पद भूषवून या वसाहतीचा विकास घडवून आणला.

सदस्य संख्या

पूर्वी ३ ते ४ विभागच सुरूवातीस होते. म्हणजे १९४२ ला विभाग कमी होते , त्यामुळे एका विभागातून अनेक व्यक्तींना संधी दिली जात होती. आता या शहराचे १२ प्रभाग पडतात. त्यामध्ये , "नगरपरिषदेच्या सदस्यांची संख्या २४ आहे म्हणजे प्रत्येक प्रभागामध्ये २ नगरसेवक होय , त्यामध्ये लोकनियुक्त २४ आणि स्विकृत २ सदस्य आहेत. यात खुला प्रवर्ग संख्या-१० , खुला प्रवर्ग महिला सदस्य संख्या-५ , मागास वर्ग सदस्य संख्या-४, मागास वर्ग महिला सदस्य संख्या-२ , अनुसुचित जाती सदस्य संख्या २ , अनुसुचित जाती पैकी महिला सदस्य संख्या-१ व स्वीकृत सदस्य संख्या-२ अशी यांची विभागणी करण्यात आली आहे.

नगरपरिषदेचा विकास आराखडा

नगरपरिषदेतर्फे २१ ऑगस्ट १९८१ मध्ये पहिला डेव्हलपमेंट प्लॅन मंजूर झाला. त्याची अंमलबजावणी १ डिसेंबर १९८१ रोजी झाले. यामध्ये एकूण आरक्षणे ५२ , विकास प्राधिकरणासाठी नगरपरिषद ३९ , शासकीय/निमशासकीय संख्या ६, खाजगी संस्था ७ यांचा समावेश होतो. त्यानंतर आताच्या काळात २००५ ला दुसरा डेव्हलपमेंट प्लॅनवर आता काम सुरू आहे. यामध्ये शहराच्या विकासासाठी अनेक योजनांचा

Scanned with OKEN Scanner

समावेश केलेला आहे. या विकास आराखड्याच्या मदतीने या शहराचा विकास घडवून आणण्याची प्रक्रिया सुरु आहे. यासाठी येथील नागरिकांनी सहकार्य नगरपरिषदेला केलेले आहे.

जयसिंग महाराजाचा पुतळा

जयसिंगपूर वसाहतीचे निर्माते छ. शाहू महाराज आणि ज्याच्या नावाने ही नगरी वसविली ते जयसिंग महाराजांचा पुतळा नगरपरिषदेच्या कारकिर्दीत क्रांती चौकात बसविण्यात आला. यात १९७२ साली जयसिंग महाराजांचा पुतळा त्यावेळचे, छत्रपती शहाजी महाराजांच्या हस्ते बसविण्यात आला. नंतर काही वर्षात म्हणजे १९७५-७६ ला छ. शाहू महाराजांच्या पुतळ्याचे अनावरण करण्यात आले.

श्रीमंत जयसिंगराव आबासाहेब घाटगे (कागल)
(राजर्षी छ. शाहू महाराज यांचे जनक पिता)

Scanned with OKEN Scanner

शिक्षण

१ मे १९७४ मध्ये नगरपरिषदेने प्राथमिक शाळा ताब्यात घेतल्या. हा कार्यक्रम त्यावेळचे मंत्री शंकरराव बाजीराव पाटील, इंदापूर यांच्या हस्ते करण्यात आले. या प्राथमिक शाळा १५ होत्या व नंतरच्या काळात यांची संख्या कमी होत आहे. खाजगी शाळा तसेच इंग्लिश माध्यमातील शाळा यांच्यामुळे नगरपरिषदेच्या शाळांवर परिणाम होत आहे. यासाठी येथील आर्थिक सुबत्ता ही महत्त्वाची आहे. त्यामुळे नगरपरिषदेच्या शाळामधील संख्या रोडावत आहे.

लायब्ररी

विद्यार्थ्यांच्या सोयीसाठी येथे १९७२ मध्ये एस.एस.सी. बोर्डाचे केंद्र प्रा. अत्तार यांच्या प्रयत्नाने सुरू करण्यात आले. याचा फायदा येथील विद्यार्थ्यांना मोठ्या प्रमाणात झाला. याशिवाय , नगरपरिषदेने जयसिंगपूर कॉलेज सुरु करण्यासाठी मदत केली. एस.एस.सी. बोर्डाचे सेंटर (केंद्र) जयसिंगपुरात १९७२-७३ मध्ये आले. यासाठी, सिकंदर अत्तार यांनी प्रयत्न केले. येथील अनेक संस्था , शाळांना नगर परिषदेने सहकार्य करून शिक्षण संस्थेच्या विकासास मदत केली.बेघर वसाहत

९ मे १९६७ ला शासनाने ९० एकर जमीन १३ ,३९०/- रूपये भरून दिली. यामध्ये ६९२ प्लॉट पाडण्यात आले. पहिली वाटप प्रक्रिया चांगल्या प्रकारे पार पडली. पण , दुसऱ्या टप्प्यात बाद होऊन थोडी ही प्रक्रिया बारगळली. १९८७ मध्ये नगराध्यक्ष डॉ. जे.जे. मगदूम यांच्या कारकिर्दीत या योजनेस (दुसऱ्या टप्प्यास) मान्यता मिळून हे कार्य नगरपरिषदेने पूर्ण केले.

पाणी पुरवठा योजना

पूर्वी दोन विहिरीतून जयसिंगपूर वसाहतीला पाणीपुरवठा होत होता. पण लोकसंख्या वाढल्यामुळे दुसऱ्या पर्यायाची गरज नगरपरिषदेला वाटू लागली. यातून १९७२-७३ मध्ये यशवंतराव चव्हाण मुख्यमंत्री असताना उदगांव जवळील कृष्णा नदीतून पाणीपुरवठा योजना मंजूर झाली. ज्यावेळी दुष्काळ पडला तेव्हा , नदीवर इंजिन बसवून शहराला कमी दाबाचा का असेना पाणीपुरवठा करण्यात आला. या पाणीपुरवठ्याचे वैशिष्ट्य म्हणजे येथील 'डबल फिल्टर हाऊस ', आसपासच्या भागातील शहरांपेक्षा सगळ्यांत शुद्ध पाणी या शहराला मिळते. या योजनेत नदीवर जॅकवेल , ई-वार्ड मधील टाकी , फिल्टर हाऊस तेव्हा मंजूर झाले. नंतरच्या काळात, गांधी रोड व नेहरू रोड यांच्या मधील भागात नवीन टाकी बांधण्यात आली. या योजनेतून औद्योगिक वसाहत, उदगांव येथे पाणीपुरवठा केला जात होता पण , आता शहराचा पसारा वाढल्याने ही योजना शहरासाठीच वापरली जाते आणि आता या योजनेचे विस्तारीकरण चालू आहे.

नगरपरिषदेचे उत्पन्न

नगरपरिषदेचे उत्पन्नाची साधने म्हणजे घरफाळा , पाणीपट्टी, नगरपालिकेने बांधलेल्या गाळ्यांचे भाडे , रविवारी भरणाऱ्या आठवडी बाजारातून तसेच दररोज भरणाऱ्या बाजारातून मिळणारे उत्पन्न , सरकारी मदत इत्यादीचा समावेश होतो. तसेच व्यावसायिक जागेच्या कराचाही यात समावेश होतो.

Scanned with OKEN Scanner

नगरपरिषदेचा खर्च

नगरपरिषद रस्ते, दिवाबत्ती, गटारी, लोकोपयोगी कामे इ. खर्च करत असतात.

नगरपरिषदेचा सन १९६१ मधील खर्च २ ,६६, २८३/- रूपये होता. तर २००७ते २००८ या वर्षात ६,६८,१५,९२६/- रूपये झाला. यामध्ये , शासकीय प्रशासनातील नोकरांच्या पगाराचा समावेश ही खर्चात होतो.

नगरपरिषदेची इतर कामे

नगरपरिषदेने अनेक क्षेत्रात या शहरांचा विकास घडविला आहे. त्यात प्राथमिक आरोग्य केंद्र , सार्वजनिक उद्यान-१, सार्वजनिक ग्रंथालय, विविध खेळांसाठी स्टेडियम, प्राथमिक शिक्षण मंडळ, सांस्कृतिक हॉल-२, समाज मंदिर, सभागृह - २, खुले नाट्यगृह-१, दुकान केंद्रे - ३ इ. समावेश होतो.

तसेच, अनेक कार्यालयासाठी नगरपरिषदेने जागा उपलब्ध करून दिलेली आहे. यात पोस्ट , दुरध्वनी केंद्र, ग्रामपंचायत, भूमापन केंद्र इ. समावेश होतो.

परिवहन

जयसिंगपूर शहरामध्ये मध्यवर्ती बसस्थानक असून जयसिंगपूर राज्य महामार्गावरील शहर आहे. तसेच ते सांगली-कोल्हापूर या शहरांना जोडते. यामुळे, लांब पल्ल्याच्या गाड्या येथून पुढे जातात. त्यामुळे प्रवाशांची सोय चांगल्याप्रकारे होते. उतारू वाहतुकीशिवाय प्रवाशांच्या सोयीसाठी माल नोंदणी कार्यालयाची सोय करण्यात आली आहे. याचा फायदा व्यापारी आणि नागरिकांना होतो. छत्रपती शाहू महाराजांनी वसवलेल्या वसाहतीचे रूपांतर एका सधन शहरामध्ये झाले आहे. यासाठी , उपयोगी पडली ती छत्रपती शाहूंची दूरदृष्टी त्यांनी त्यावेळी या वसाहतीचा विकास चांगला होईल याचे गणित बांधले असावे ते पुढे खरे ठरले. पुढच्या काळात राजाराम महाराजांनी १९३३ मध्ये ग्रामपंचायत सुरू केली. या वसाहतीचा विकास झपाट्याने होतो असे दिसतात १९४२ मध्ये या शहरासाठी नगरपरिषदेची स्थापना केली. नगरपरिषदेच्या कामातूनच या शहराचा असाच विकास व्हावा ही भावना त्याची होती ती पुढे पुर्ण झाल्याचे आपल्याला दिसून येते. त्याच्या अपेक्षेप्रमाणे या वसाहतीचे रूपांतर एका चांगल्या शहरात होत आहे. करवीर संस्थानाने सुरूवातीच्या काळात सोयी पुरविल्या आणि नंतरच्या काळात , महाराष्ट्र शासनाच्या मदतीने नगरपरिषदेने अनेक योजना राबवून स्वतः बरोबर नागरिकांचा विकास घडवून आणला.

यासाठी अनेक लोकांनी कष्ट केले. अनेक योजनाचा पाठपुरावा करून त्या मंजूर करून आणल्या. दि. १५ ऑगस्ट व २६ जानेवारी या दिवशी सांस्कृतिक विभागातर्फे लहान मुलांच्या सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन नगरपरिषदेमार्फत केले जाते. छत्रपती राजाराम महाराजांनी सुरूवातीला वसाहतीचा कारभार हातकणंगले पेठातून चालू केला होता. १९४२ साली नगरपरिषदेची स्थापना झाली. पुढे शहराचानियमित बाजार भरतो त्याशिवाय नगरपरिषदेसमोर रविवारी आठवडी बाजार भरतो. तसेच सध्या शहराच्या शाहूनगर भागामध्येही आठवड्यातून गुरुवारी बाजार भरविण्यात येत आहे. तर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर नगरमध्ये बुधवारी बाजार भरतो.

या बाजारातून नगरपरिषदेला उत्पन्न मिळते हे जरी खरे असले तरी अनेक सुविधा नगरपरिषद बाजारासाठी पुरवित असते. यात स्वच्छता , पाण्याची सोय , पत्र्याचे शेड , इत्यादीचा समावेश होतो.

Scanned with OKEN Scanner

त्याचबरोबर नगरपालिकेने मटण व मच्छी मार्केट बांधून ते विक्रेत्यांना भाडेतत्वावर देण्यात आले आहे. ते नांदणी रोड वरील गल्ली नं. १२ च्या सार्वजनिक विहिरीशेजारी आहे. पूर्वी या विहीरीतूनही जयसिंगपूर शहराला पाणीपुरवठा केला जात होता.

गटारी व रस्ते

या शहराची रचना अगदी काटकोनात करण्यात आली आहे. तशीच गटारीची रचना आहे. वसाहत स्थापन करताना करवीर संस्थानतर्फे अनेक सोयी पुरविल्या तसेच नियम घातले होते. त्यात घरातील सांडपाणी तसेच घरातील सांडपाणी गटारीतच पडले पाहिजे असा नियम करण्यात आला होता. आता विस्तारीत भागापेक्षा मुळच्या शहराची सांडपाण्याची सोय उत्तम आहे. शहराच्या स्वच्छतेसाठी रोजच्या रोज प्रत्येक गल्लीमध्ये झाडू कामगारांकडून रस्ते स्वच्छ केले जातात. ठराविक दिवसांच्या अंतराने नगरपालिकेच्या कर्मचाऱ्यांकडून गटारी साफ करण्याते काम केले जाते. याशिवाय खराब रस्ते व गटारीच्या दुरूस्तीचे काम नगरपरिषद दरवर्षी करत असते. यासाठी ठराविक निधी राखून ठेवलेला असतो. या साफसफाईतूनच शहराची स्वच्छता राखली जाते.

वृक्षारोपण

नगरपरिषदेने शहराच्या सुशोभिकरणाकडे लक्ष दिलेले आहे. यासाठी मुख्य रस्त्याच्या दोन्ही बाजूस झाडे लावण्याचा उपक्रम राबवून हिरवळ निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला आहे. यासाठी लोकांच्याकडून कर घेतला जातो. लावलेल्या झाडांची जोपासना नगरपरिषदेकडून केली जाते. तसेच या शहरातील लोकांची सामाजिक संस्थांची मदत घेतली जाते. यामध्ये लोकांना सहभागी करून घेतले जाते. बागेतही चांगली झाडे लावून हिरवळ निर्माण केली आहे. तसेच प्रत्येक गल्लीमध्ये दोन्ही बाजूला नगरपरिषदेकडून झाडे लावण्यात आली असून त्यास स्थानिक नागरिकांकडून पाणी देण्याचे नियोजन केलेले दिसून येते. ही झाडे आता मोठी झालेली असूनशहराच्या सुंदरतेत भर घालत आहेत. लोकांचे उन्हापासून संरक्षण व्हावे यासाठी शहराच्या मुख्य रस्त्याच्या दोन्ही बाजूस झाडे लावण्यात आली आहेत. यामुळे शहर हिरवेगार दिसून येते.

औषध फवारणी

जयसिंगपूर नगरपरिषदेकडून नागरिकांच्या आरोग्यासाठी तसेच , डासांचा प्रतिबंध करण्यासाठी अनेक औषधे फवारली जातात. नागरिकांच्या आरोग्यासाठी पिण्याच्या पाण्यामध्ये औषधे सोडली जातात. तसेच पावसाळ्यात साठलेल्या पाण्यात डास होतात तसेच शहराच्या स्वच्छतेसाठी औषधाची फवारणी केली जाते. डी.डी.टी. पावडर फवारणी यामध्ये होते. हे काम नगरपरिषदेच्या आरोग्य विभागामार्फत केले जाते. याशिवाय भटक्या जनावरांचा बंदोबस्तही नगरपरिषदेमार्फत केला जातो. आरोग्य विभागामार्फत अनेक प्रकारच्या औषध फवारणी शहरात करून नागरिकांच्या आरोग्याची काळजी घेतली जाते.

Scanned with OKEN Scanner

सिध्देश्वर यात्रा

जयसिंगपूर शहरात गुढी पाडव्याला जत्रा भरते या शहराचे ग्रामदैवत श्री सिध्देश्वर हे आहे. हा शंकराचा अवतार अथवा अंश समजला जातो. यावेळी या देवाच्या पालखीचे दर्शन घेण्यासाठी लोकांची गर्दी होते. पालखी नगरप्रदक्षिणावेळी नगरपरिषदेकडून रस्त्याची स्वच्छता करून त्यावर पाणी मारण्याचे काम केले जाते. मुख्य रस्त्यांवर स्वागत कमानी उभाल्या जातात. मंदिर परिसराच्या स्वच्छतेकडे लक्ष दिले जाते. ही यात्रा तीन दिवसांची भरते. पाडव्याच्या अगोदरच्या दिवशी नगरात पालखी निघते. याचे नियोजन यात्रा कमिटी व हमाल संघटना आणि जयसिंगपूर नगरपरिषदेकडून केले जाते. यात्राकाळात अनेक स्पर्धांचे आयोजन केले जाते. त्याची व्यवस्था नगरपरिषदेकडून ठेवली जाते. कुस्त्यांचे मैदान तयार करण्याचेही काम केले जाते. लोकांना यात्राकाळात सहाय्यभूत होतील अशा गोष्टी पुरविल्या जातात. तसेच मंदिर परिसर सुशोभित केला जातो.

श्री सिद्धेश्वर देवस्थानच्या ट्रस्टमध्ये नगराध्यक्ष हे पदसिध्द संचालक असतात त्यामुळे नगरपरिषदेतर्फे या तीन दिवसांच्या नियोजनात रात्री होणाऱ्या सांस्कृतिक कार्यक्रमांचाही समावेश होतो. महिला व पुरूषांची बैठक व्यवस्था केली जाते. येथे तमाशा , कन्नड नाटक इ. मनोरंजनाचे कार्यक्रम मोठ्या प्रमाणात भरतात. तसेच, लहान मुलांचे खेळण्याचे स्टॉल सौंदर्यप्रसादनाचे स्टॉल , मिठाई आणि खाद्यपदार्थाचेस्टॉल या ठिकाणी लावले जातात. याचे नियोजन नगरपरिषदेमार्फत केले जाते. सिध्देश्वर देवळाच्या समोर पिकाऊ शेतजमीन असून ती देवस्थानाच्या मालकीची असल्यामुळे यात्रेच्या काळात तेथे कोणतेही पिक घेतले जात नाही ती जागा मोकळी ठेवली जाते. मोकळ्या जागेत मोठ-मोठे पाळणे , लहान मुलांचे पाळणे आणि झोपाळे , अनेक प्रकारचे करमणूकीचे खेळ इत्यादी साधनांची रेलचेल असते. यात्रा काळात तीन दिवस येथील वातावरण पूर्णपणे गजबजलेले असते. गुढी पाडव्याच्या दिवशी पहाटे ५ वाजता सिध्देश्वर महादेवाच्या पिंडीवर अभिषेक केला जातो. त्यानंतर नागरिकांना दर्शनासाठी मंदिर खुले केले जाते. पुरणपोळ्यांचा नैवेद्य या दिवशी अर्पण केला जातो.

पालखीची नगरप्रदक्षिणा

दरवर्षी चैत्र शुद्ध प्रतिपदेच्या आदल्या दिवशी सायंकाळी ४ वाजता श्री सिध्देश्वर पालखीची नगर प्रदक्षिणेला सुरूवात होते. याचे नियोजन नगरपरिषद , सर्व नागरिक, हमाल संघटना यांच्यामार्फत केले जाते. या पालखी सोहळयात भव्य आतिषबाजती केली जाते. चौका-चौकात रांगोळ्या घातल्या जातात. बँजो , बँड, झांजपथक, भजनी मंडळ इ. वाद्यवृंदाचा समावेश पालखी सोहळ्यामध्ये असतो. या पालखी सोहळ्यामध्ये नागरिक मोठ्या उत्साहाने पालखी सोबत असतात. चौका-चौकात पालखीचे स्वागत महिलांच्याकडून पाणी घालून व आरती ओवाळून होते. तसेच पालखीवर हार , तुरे व फुलांचा वर्षाव केला जातो. त्याचबरोबर फटाक्यांची आतिषबाजीने वातावरण उत्साही बनते. गल्ली नं. ४ पासून सुरू होणारा हा पालखी सोहळा स्टॅण्ड चौकातून गल्ली नं. १३ पर्यंत आणि तेथून नगरपरिषदेच्या समोरील रोडवरून गल्ली नं. ४ श्री सिध्देश्वर मंदिराकडे पालखी परत जाते. ५ ते ६ तास हा सोहळा चालतो त्यावेळी लोकांचा उत्साह बघण्यासारखा असतो.

Scanned with OKEN Scanner

दसरा (विजयादशमी)

विजयादशमीच्या (दसरा) दिवशी सुध्दा पालखीची नगरप्रदक्षिणा होत असते. त्यादिवशी सवाद्य पालखीची मिरवणूक मोठ्या उत्साहात सुरू होते. त्या दिवशी पालखीचे चौका-चौकात स्वागत होते. त्यानंतर ही पालखी मिरवणूक दसरा चौकाच्या पटांगणामध्ये सोने लुटण्यासाठी जाते. त्याठिकाणी आपट्याच्या पानाची (सोन्याची) व शस्त्रांची पालखीसमोर पूजा केली जाते. त्यानंतर लोक सोने लुटून दसरा मोठ्या उत्साहात साजरा करतात. या विजयादशमी पालखीचे सर्व नियोजनजयसिंगपूर नगरपरिषद करत असते. त्यामध्ये पालखीचा मार्ग व जयसिंगपूर नगरी स्वच्छ करून सुशोभित करण्याचे काम केले जाते. तसेच दसरा चौकामध्ये ट्रक भरून आपट्याची पाने उपलब्ध केली जातात. दसरा चौकाच्या स्वच्छतेचे काम आणि सुशोभीकरणाचे काम दरवर्षी नगरपालिकेकडून होते.

खेळ

जयसिंगपूर हे हॉलीबॉलची पंढरी म्हणून ओळखले जाते. पूर्वी येथे 'जयसिंगपूर हॉलीबॉल क्लब यांच्यामार्फत स्पर्धेचे आयोजन केले जात होते. यामध्ये अनेक लोक सहभागी होत असत. नंतरच्या काळात हा क्लब पाठीमागे पडून त्याची जागा जयसिंगपूर नगरपरिषदेने घेतली. नगरपरिषदेच्या माध्यमातून २६ जानेवारीला येथे हॉलीबॉलचे राष्ट्रीय सामने भरविले जातात. हे सामने नगरपरिषदेच्या समोरील क्रिडांगणांवर म्हणजे विक्रमसिंग क्रिडांगणावर भरविले जातात. यासाठी बक्षीस म्हणून चषक आणि रोख रक्कमेची तरतूद केली जाते. यात 'नगराध्यक्ष चषक' आणि अनुक्रमे २५ हजार , १५ हजार व १० हजार रूपयांचे बक्षिस ठेवले जाते. व उत्तेजनार्थ, सांघिक व वैयक्तिक अनेक बक्षीसे दिली जातात. या सामन्यासाठी चांगल्या प्रकारची बैठक व्यवस्था केली जाते. एका वेळेस येथे ८ ते १० हजार प्रेक्षकांना सामना व्यवस्थित पाहता यावा यासाठी गॅलरी बांधल्या जातात. यामध्ये सहभागी होणारे प्रतिष्ठित संघ पुढीलप्रमाणे दिल्ली , हरियाणा, उत्तरप्रदेश या ठिकाणाहून संघ येतात. तसेच आसपासच्या राज्यातूनही मोठ्या प्रमाणात संघ सहभागी होतात. हॉलीबॉल शौकिन दूरदूरच्या गावामधून स्पर्धा पाहण्यासाठी जयसिंगपुरात येतात. यात रत्नागिरी , कोल्हापूर, सांगली, सातारा, सोलापूर व बेळगाव जिल्ह्यातून अनेक हॉलीबॉल शौकिन येतात. हॉलीबॉल हा नगरवासियांचा आवडता खेळ असला तरी इतरही स्पर्धाचे आयोजन आणि प्रोत्साहन नगरपरिषद देत असते. त्यात क्रिकेट , शालेय गटातील स्पर्धा घेतल्या जातात. या स्पर्धा दसरा चौकातील स्टेडियममध्ये भरविल्या जातात. त्याचे आयोजन आणि नियोजन नगरपरिषदेमार्फत केले जाते. यावरून असे दिसून येते की , जयसिंगपूर वसाहतीचा विकास फक्त व्यापारापुरताच झाला असे नाही तर अनेक खेळ , सांस्कृतिक गोष्टीत या शहराने पंचक्रोशीत आपले वेगळे स्थान निर्माण केले आहे.

इतर कामे

नगरपरिषदेमार्फत अनेक सोयी सुविधा नागरिकांना पुरविल्या जातात.नागरिकांच्या मदतीने नगरपरिषद अनेक कामे हाती घेऊन ती पूर्ण करण्याचा प्रयत्न करते. यामध्ये बेघर वसाहत असो दलित वसाहत सुधारणा , पाण्याचा प्रश्न , अनेक लोकांना उपयोगी पडेल अशी प्रशिक्षण शिबिरांचे आयोजन इ. सर्व कामातून लोककल्याण केले जाते.

Scanned with OKEN Scanner

१) कूपनलिका

प्रत्येक गल्लीमध्ये जनतेला पाण्यासाठी त्रास होऊ नये म्हणून नगरपरिषदेकडून प्रत्येक गल्लीमध्ये कूपनलिका काढून पाण्याची सोय केली आहे. तसेच पाणी पुरवठा विभागाकडून ही योजना व्यवस्थीतपणे कार्यान्वीत ठेवली आहे. लोकांना पाण्यासाठी वणवण हिंडायला लागू नये यासाठा जयसिंगपूर नगरपरिषदेने कूपनलिका काढलेल्या आहेत. यामधूनही लोककल्याणाचे कार्य होते.

२) प्रशिक्षण शिबिर

नगरपरिषदेमार्फत विविध प्रकारची प्रशिक्षण शिबिरे भरविली जातात. याचा प्रामुख्याने तरूण आणि वृद्ध पुरुष-महिलांना समाविष्ट करून घेतले जाते. कमी वेळातच एखाद्या कलेचे प्रशिक्षण तसेच तज्ञ लोकांच्या व्याख्यानामधून प्रबोधन घडविले जाते. यासाठी कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. यातूनही लोकांचे हित जपले जाते.

३) लोकोपयोगी कामे

यामध्ये ज्यांना घरे नाहीत पण ते गरीब आहेत अशा कुटुंबासाठी बेघर वसाहतीची योजना आखून ती कार्यान्वित केली. अत्यंत अल्प दरात यांना ही घरे देण्यात आली. याचबरोबर दलित वस्ती सुधारणा करण्यासाठी शासनाची मदत घेऊन पूर्णत्वाकडे नेत आहेत.

जयसिंगपूर नगरपरिषद

जयसिंगपूर वसाहतीच्या विकासात करवीर संस्थानाचा मोठा वाटा आहे. या संस्थानाने या वसाहतीकडे पूर्ण लक्ष देऊन वसाहतीचा विकास घडवून आणला. सुरूवातीला छत्रपती शाहू महाराजांनी स्थापनेचे काम पाहिले नंतर आलेले छत्रपती राजाराम महाराजांनी या वसाहतीच्या व्यापार मोठ्या प्रमाणात वाढावा यासाठी अनेक प्रयत्न केले. १९३३ ला येथील विकासाला चालना मिळावी यासाठी ग्रामपंचायतीच्या वतीने येथील कारभार पाहिला जाऊ लागला. बरेच लोक येथेव्यापारासाठी , कामगार म्हणून उदरनिर्वाहासाठी शेजारील कर्नाटकातून अनेक कुटुंबे येथे कायमस्वरूपी वास्तव्यास आली. यामुळे येथील लोकसंख्येत मोठ्या प्रमाणात वाढ झाली. अल्पावधीतच वसाहतीची लोकसंख्या वाढल्यामुळे १ एप्रिल १९४२ या दिवशी जयसिंगपूरच्या ग्रामपंचायतीची जागा नगरपरिषदेने घेतली. म्हणजे जयसिंगपूर नगरपरिषद स्थापन झाली. खऱ्या अर्थाने जयसिंगपूर नगरीच्या विकासामध्ये नगरपरिषदेची महत्त्वाची भूमिका असल्याचे दिसते. सामान्य लोकांच्या सोयी-सुविधा, आरोग्य, मनोरंजन इ. सोयी पुरवून लोककल्याणाचे काम नगरपरिषदेने केलेले आहे. यामधील महत्त्वाचा भाग म्हणजे पाणीपुरवठा , स्वच्छता, आरोग्य, रस्ते व बांधकाम इ. विभागामार्फत अनेक सोयी पुरविल्या जातात.

घनकचऱ्यातून खत निर्मितीचा प्रकल्प उभारून नगरपरिषदेने शहरातील कचऱ्याचा प्रश्न काही प्रमाणात सोडविण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. संत गाडगेबाबा महाराज स्वच्छता अभियान अंतर्गत भाग घेऊन शहराच्या आरोग्य, स्वच्छता आणि सौंदर्यात भर घालण्याचा प्रयत्न केला. तसेच सामाजिक चळवळीतून शासनाच्या पल्स पोलिओ लसीकरणाच्या मोहिमेअंतर्गत नगरपरिषदेमार्फत भाग घेऊन भावी पिढीच्या आरोग्याकडे विशेष लक्ष दिले जाते. याशिवाय , महिला दिन, बालदिनानिमित्ताने त्यांच्या आरोग्याच्या दृष्टीने आणि विकासासाठी

Scanned with OKEN Scanner

प्रमुख तज्ज्ञ व्यक्तीकडून मार्गदर्शन केले जाते. याच कार्यक्रमात सामाजिक कार्य तसेच
करणाऱ्या महिलांचा उचित सत्कार करून त्यांना प्रोत्साहन दिले जाते. ज्या व्यक्तीच्या प्रयत्नाने ही वसाहत , समाजासाठी योगदान
निर्माण झाली त्या छत्रपती शाहू महाराजांच्या जयंती निमित्त 'शाहू महोत्सव' साजरा केला जातो , यात त्यांच्या
कार्यांची सचित्र माहिती व मिरवणूक शहराच्या मुख्य मार्गावरून काढली जाते. यामध्ये सर्व शाळांचे विद्यार्थी
तसेच नागरिकही सहभागी होतात , या सर्व भव्य कार्यक्रमांचे नियोजन योग्य प्रकारे नगरपरिषद करते. या
सर्वावरून आपल्याला नगरपरिषदेच्या योगदानाची कल्पना येते , नगरपरिषद हा या शहराचा महत्त्वाचा घटक
आहे. या घटकानेच शहराच्या विकासात मोठा वाटा उचलला आहे , यावरून नगरपरिषदेचे योगदान
जयसिंगपूरच्या विकासात महत्त्वाचे आहे हे स्पष्ट होते.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण ८ : जयसिंगपूर चा धार्मिक इतिहास

मंदिरे

पार्श्वनाथ मंदिर

जयसिंगपूर नगरमध्ये आजूबाजूच्या परिसरातील बरेच जैन धर्मीय कुटुंबे येथे व्यापारवाढीसाठी येऊन स्थायिक झालेली आढळून येतात , जैन हार्म हा म्हणून ओळखला जातो त्यांनी मूलतः धार्मिक वृत्तीचा आपल्या वास्तव्याबरोबरच जैन धर्माची "बस्ती" (जैन लोक जिथे वस्ती करतात ते ठिकाण व तेथील मंदिर) म्हणजे जैन मंदिर स्थापन केले.

जयसिंगपूरातील पहिले जैन मंदिर हे गल्ली नं. 4 मधील मेन रोडवर बांधलेले मंदिर "भगवान पार्श्वनाथ मंदिर" होय या जयसिंगपूर मध्य विविध ठिकाणी एकून १ जैन मंदिरे स्थापन केलेली आहेत.

जयसिंगपूर नगरीमध्ये पहिले मंदिर भगवान पार्श्वनाथ दिगंबर जैन मंदिर आहे. हे मंदिर जयसिंगपूर वसाहतींच्या सुरुवातीच्या 1927-28 च्या काळात बांधले गिलेले आहे. म्हणजे दरम्यान इ. स येथील जैन धर्मीयांनी बांधलेले आहे. गल्ली नं. ५ मध्ये मध्ये दानोळीचे श्री. देसाई यांचे घर विकत घेतले आणि तिथं भगवान पार्श्वनाथ मूर्तीची स्थापना करून पूजाअर्चा सुरू केली , सुरुवातीच्या काळात या मंदिरामध्ये धार्मिक पूजाअर्चा करण्याचे काम अभिषेक घालव्याचे हे श्री. देसाईच करीत असत. कारण ते फार धार्मिक वृत्तीचे सद्गृहस्थ होते.

खिस्ती चर्च

महाराष्ट्र शासनाकडून चर्चसाठी जागा मिळाल्यानंतर डॉ. एम क लोबडे यांनी तेथे दि. 05-06-1983 मध्ये चर्चच्या बांधकामास सुरुवात केली. आणि आली एक सुंदर समाजाद्वारे इमारत आकारास

या मंदिरामध्ये प्रत्येक रविवारी लौकिक उपासना , उपासना प्रार्थना , पवित्र विधी करण्यास व्यास सूरुवात केली. अभ्यास d इतर धार्मिक

या खिस्तजयंती सिश्ती समाजाद्वारे पवित्त मंदिरामध्ये दरवर्षी 25 डिसेंबर रोजी साजरी केली जाते त्यावेळेस गोरगरीब लोकांना मिठाई व कपडे वाटप केले जातात.

तसेच प्रत्येक वर्षी नवीन वर्षाचे स्वागत केली जाते त्यानंतर येत असलेला ईस्टर सन्डे गुड फ्रायडे साजरा केला जातो. या ५.. खाचा सण असतो व उपासना उत्तम शुक्रवार आणि समाजामध्ये कारण या दिवशी येशू ख्रिस्ताला वधस्तंभावर चढविले होते. आणि तिसऱ्या दिशी येशू खिस्तांचे पुनरूत्थान बाल. म्हणून इस्टर सन्डे केला जातो. आनंदाचा सण गोड-गोड पदार्थ खाऊन साजरा

या मंदिराच्या आवारात एक वसतिगृह आणि बायबल ट्रेनिंग स्कूलसाठी भव्य इमारतीचे बांधकाम केलेले 'आहे.

पुढे डॉ एम. के. लोखंडे यांचे निधन 30-12-1994 रोजी झाले. लोखंडे यांनी खिस्ती धर्माच्या च्या प्रचार व प्रसारासाठी आयुष्यभर मेहनत घेतली. त्यांच्या कार्याला समाजान्बे त्यांच्या मृत्यूपश्चात "लोखंडे मेमोरियल चर्च" असे या चर्चचे सलाम म्हणून येथील नाव नामकरण केले गेले डॉ. एम. के.

Scanned with OKEN Scanner

जयसिंगपूरातील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर बौद्ध संस्कार

मंडळामार्फत कोल्हापूरच्या मा. जिल्हाधिका-यांच्याबरोबर पत्रव्यवहार जागा मिळणे बाबत केला परंतू त्यांनी कोणताच प्रतिसाद न दिल्याने। मंडळाने आपल्या कैले साहित्य महिन्यात एका करून सभासदाकडून कर्णी, इमारतीचे लाकूड, विटा जमा करून ठेवले आणि इ. स. 1996 सालच्या महाडच्या सत्याग्रहाच्या दिवशीचे अवचित्य व्यम्यून मार्च रात्रीमध्ये सिटी सर्वे 2000 मध्ये "बुद्ध विहार" ची उभारणी अतिक्रमण केले. परंतू हे अतिक्रमण सिटी सर्व ऑफिसर शेखसाहेबांनी सदर मा. तहसिलदार शिरोळ यांच्याकडे अहवाल देऊन अतिक्रमण हटवले गेले

पुढे या मंडळाने कायदेशीर लढा देण्याचे ठरविले आणि जयसिंगपूर दिवानी कोर्टात शासनाविरुद्ध खटला भरला हा खरला पूढे 7 वरिवारीचा करू नये हम्क असा महिना मान्य चारला शेवटरी करून निकाल जाहिर केला. 5. स 1988 पासून शासनाने कोणताही हस्तक्षेप

त्यानतर संघाराम, भिक्षु कुटी संस्कार मंडळाने लोकांच्या दानातून संघागार , पतसंस्था, म्यूलन्स गैरज, अंते दिपकर स्तूप, कुपनलिका, पाण्याचा हौद, व्यायाम शाळा शैचालय, एक भव्य अभ्यासिका, बाग-बगीचा, मूलांचे वसतीगृह तसेच सध्या येथे राजगृह सांस्कृतिक भवनाचे बांधकाम सूरू आहे.

छ. शाहू महाराजांनी मागासलेल्या लोकांसाठी 24. 1902 आपल्या संस्थानमध्ये मध्ये राखीव ठेवल्या आणि त्यांना न्याय दिव्याचा प्रयत्न केला. पण बहुजनांचे कैवारी , मागासवर्गीय समाजाचे दैवत असलेल्या छ. शाहूमहाराजांनी वसविलेल्या नगरीत पावन भूमीतच मागासवर्गीय शासना बरोबर बौद्ध विहारासाठी संघर्ष इतिहास्य आहे. समाजाला करावा लागला हो

मस्जिद

नूरानी मस्जिद

या मस्जिदची स्थापना सन 1944 मध्ये स्थापना करण्यात-आली. ही मस्जिद गल्ली नं. 12 मध्ये सूरू केली. येथे देखील दिवसातून 5 वेळा नमाजपठण केले जाते. त्याचबरोबर मोहरम सनाच्या काळात उत्साहात साजरा केला जातो. पिरंपंजा बसवून मोहरम मोठ्या

चाँदतारा मस्जिद

या करण्यात मस्जिदची आली. स्थापना 1987 मध्ये शाहूनगर येथे ठिकाणी परिसरातील मुस्लिम बांधव मोठ्या श्रद्धेने नमाजपठणासाठी एकत्र येतात.

कब्रस्तान मस्जिद

या मस्जिदची स्थापना 1992 मध्ये घरणगुती रोडला असलेल्या कबस्तान आली. येथे सूधा नजीक असलेल्या जागेत पाचवेळा नमाजपगणासाठी एकत्र येतात. लागून बांधण्यात शहरातील अनेक मुस्लिम बांधव

Scanned with OKEN Scanner

मक्का मस्जिद

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर भोसायटीजवळ ही मस्जिद बांधण्यात आली आहे. येथील मुस्लिम नागरिक नमाज अदा करण्यासाठी रोज येत असतात, या मस्जिदमध्ये

बिलाल मस्जिद

ही मस्जिद जयसिंगपूरमधील शिवशक्ती कॉलनीमध्ये आली आहे. येथील मुस्लिम नागरिक 5 वेळा नमाज अदा करतात. या बांधण्यात

रुहानी मस्जिद मस्जिदची

या स्थापना केली. तेथेसुद्धा पाचवेळा समाजाला महाराष्ट्र शासनाने 2001/व मधील उन्हे एकर नांदणी नाक्याजवळील जगित ममाज अदा केले जाते , या इ. स. 1966 जागा मध्ये सर्व्हे नं. कबस्तानसाठी दिली त्यानंतर महाराष्ट्र शासनाने पुन्हा इदगाह मैदानातील ३ एकर जागा दिली. या सदर घेऊन तेथे भवन जाग मध्ये इ. स 2005 महाराष्ट्र मध्ये ईदची भव्य इ. स. 1973 मध्ये नमाज पठणासाठी शासनाची परवानगी असे असे सांस्कृतिक उभारण्यात आले आहे. हे सांस्कृतिक भवन सर्व जातीधर्मांच्या लोकांना लग्न , बारसे, वाढदिवस, साखरपुडा अशा विविध समारंभासाठी भाडेतत्त्वावर दिले जाते.

जामा मस्जिद

हे मस्जिद गल्ली नं. ८ मध्ये स्थित आहे. मस्जिदजवळच या समाजाचे सोसायटीचे उर्दू हायस्कूल एक या डॉ. झाकीर हुसेन इज्यूकेशन व ज्यूनिअर कॉलेज आहे.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण ९ : जयसिंगपूरच्या विकासाचे शिलेदार

१) डॉ. एस. एस. भिर्डी (श्रीमंधर श्रीपाल भिर्डी)

* डॉ. श्रीमंधर श्रीपाल भिर्डी (डॉ. एस्.एस्. भिर्डी) यांचा जन्म १३ फेब्रुवारी १९०९ साली कोल्हापूर जिल्ह्यातील गडहिंग्लज तालुक्यातील हलकर्णी या छोट्याशा खेड्यात झाला. त्यांच्या आजोबांचा म्हणजे श्री. मल्लाप्पा भिडडींचा त्यांच्या गावात तपकिरीचा व्यवसाय असल्यामुळे त्यांच्या मुलाने म्हणजे श्रीपाल भिर्डींनी तोच व्यवसाय पुढे चालू ठेवला. श्री. श्रीपाल हे स्वभावाने मनमिळावू आणि कष्टाळू होते. ते गरीब लोकांना सतत मदत करीत असत. श्री. श्रीपाल भिर्डींना श्रीमंधर हे त्यांचे एकुलते एक पुत्र होते. आणि त्यांना दोन बहिणी होत्या. अशा या श्रीमंधरांचे प्राथमिक शिक्षण हलकर्णी येथील प्राथमिक शाळेत झाले. तेथील प्राथमिक शाळेमध्ये काशी मास्तरांनी फार चांगले संस्कार केले. त्यामुळे जेव्हा हलकर्णी येथे प्लेगची साथ सुरू झाली तेव्हा लहान श्रीमंधर त्यांची शुश्रुषा करण्यासाठी धावला होता. प्राथमिक शिक्षणानंतर त्यांना कोल्हापूरच्या राजाराम हायस्कूलमध्ये प्रवेश घ्यावा लागला. त्यावेळी या काळामध्ये त्यांनी व्यायामाद्वारे आपली शरीरयष्टी कमवली होती. तसेच वेटलिफ्टिंग व शारीरिक कसरतीवर प्रभुत्व मिळविल्यामुळे त्यांना छ. शाहू महाराजांच्या हस्ते सुवर्णपदक देण्यात आले होते. पुढे श्री. श्रीमंधर भिर्डी हे वयाच्या २१ व्या वर्षी मॅट्रीक परीक्षा उत्तीर्ण झाले. ते मॅट्रीक पास होण्याअगोदरच त्यांचा विवाह आक्काताई मल्लाप्पा सांगरुळे यांच्याशी झाला होता. कोल्हापूरमध्ये श्री. श्रीपाल भिर्डी यांचे जवळचे मित्र श्री. बाबुराव बागी रहात होते. श्रीमंधरने डॉक्टर व्हावे अशी श्री. बागी यांची इच्छा होती. श्रीमंधरनी डॉक्टर व्हायचे निश्चित केले पण मार्ग काही सोपा नव्हता. त्यामध्ये आर्थिक आणि अॅडमिशनचा मोठा प्रश्न होता. पण हळू हळू प्रश्न सुटत गेले व ते कोल्हापूरहून जाताना आलेल्या अडचणी सोडवत मुंबईला पोहोचले. तेव्हा अॅडमिशनच्या सर्व जागा भरल्या होत्या. सेवाकार्य करण्यासाठी आपण डॉक्टर झालेच पाहिजे या एकाच ध्येयाने वेडा झालेला हा तरूण त्यावेळी चक्क असत्य बोलला , "मी मागासलेल्या वर्गातला आहे." आपल्याध्येयाने पिछाडलेली माणसे भावी जीवनात इतिहास घडवित असतात. त्यानंतर ते पुण्याला आले. पुण्यातील त्यावेळी बी. जे. मेडिकल स्कूलच्या क्लार्कने १०० रू.

अधिक भरावे लागतील म्हटल्यावर , आर्थिक पेच निर्माण झाला आणि ते पुन्हा कोल्हापूरला आले व श्री. बाबुराव बागी यांचेकडून १०० रूपये घेऊन पुण्याला गेले आणि पैसे भरले. पण अॅडमिशनच्या लिस्टमध्ये नाव आले नाही. त्यामुळे त्यांची संभ्रमावस्था झाली. म्हणून ते पुण्याला आले आणि पुण्यामध्ये भ्रमंती करीत करीत श्री. हिराचंद नेमचंद जैन बोर्डिंककडे गेले असता कोल्हापुरातील राजाराम हायस्कूल मधील त्यांचे मित्र श्री. वणकुद्रे तेथे भेटले. श्रीमंधरंनी आपल्या मित्राला झाला प्रकार सर्व सांगितला. तेव्हा श्री. वणकुद्रे यांनी अॅडमिशन मिळवून देण्याचे आश्वासन दिले. त्याप्रमाणे त्यांनी त्यांना मेडिकल स्कूलमध्ये अॅडमिशन मिळवून दिले. कारण त्यांचा तेथे मोठा दबदबा होता. त्यामुळे श्री. श्रीमंधर भिर्डी यांचा बी. जे. मेडिकल स्कूलमध्ये एल.सी.पी.एस्.चा कोर्स सुरू झाला. बी.जे. मेडिकलमध्ये असताना त्यांनी मन लाऊन अभ्यास सुरू केला. मेडिकलचे शिक्षण घेत असताना देखील शारीरिक कसरतीच्या स्पर्धांमध्ये भाग घेण्याची संधी श्रीमंधर भिर्डींनी सोडली नाही , असे करत करत ते बॉम्बे युनिव्हर्सिटीची एल.सी.पी.एस. ही परीक्षा उत्तीर्ण झाले आणि डॉक्टर झाले तेव्हा त्यांचे वय २७ वर्षे होते.

Scanned with OKEN Scanner

श्री. श्रीमंधर डॉक्टर झाल्यानंतर सल्ला मागण्यासाठी कोल्हापूरच्या डॉ. ए. जे. पाटील यांचेकडे गेले. त्यावेळी डॉ. ए. जे. पाटील यांनी १९३४ साली जयसिंगपूर येथे "शशिकला सॅनिटोरियम"ची स्थापना केली होती. या सॅनिटोरियममध्ये डॉ. ए.जे.पाटील , डॉ. मिस् डिसिल्व्हा आणि डॉ. रानडे हे वेळोवेळी भेटी देत असत आणि रुग्णांची तपासणी करीत असत. परंतु तेथे कायम स्वरूपी एक डॉक्टर असणे जरूरीचे होते. त्यामुळे डॉ. पाटील यांनी डॉ. भिर्डींना सल्ला दिला की , तुम्ही जयसिंगपूरचे सॅनिटोरियम सांभाळा. जयसिंगपूर गांव तसे त्यांना अनभिज्ञ असेच होते. पण या गांवात त्यांचे दोन मित्र होते. त्यापैकी एक दादोबा लडगे आणि दुसरे कल्लाप्पा मगदूम होते. डॉ. भिर्डी जयसिंगपूरला आल्यानंतर लडगे यांच्या घरी भाड्याने राहिले. कालांतराने त्यांची पत्नी सौ. कुसुमावती आणि वडील श्री. श्रीपाल भिर्डी सुध्दा जयसिंगपूरला आले. पुढे डॉ. भिर्डींनी काम करण्यासाठी सॅनिटोरियमकडे जाण्यास सुरूवात केली. त्यावेळी तेथे त्यांना दोन तीन रुग्ण आढळले. त्यावेळी तेथे सॅनिटोयिमची मुख्य इमारत , डॉक्टरांची खोली , औषधोपचाराने बरा झालेला एकरुग्ण अशी अवस्था तेथे त्यांना दिसली. हे रुग्णालय बाल्यावस्थेतच आहे त्यामुळे येथे जिद्दीने प्रयत्न केले पाहिजेत असा निश्चय डॉ. भिर्डी यांनी केला. इ.स. १९३७ मध्ये शशिकला सॅनिटोरियममध्ये मेडिकल ऑफीसर म्हणून काम पहावयाला त्यांनी सुरूवात केली. तेथे त्यांचा हळूहळू जम बसू लागला. त्यामुळे , डॉ. भिर्डी यांनी आजूबाजूच्या खेड्यात सायकलीने रपेट करू लागले , गोरगरीब लोकांच्यावर उपचार करू लागले. त्यांनी अल्पकाळातच गरीब लोकांच्या ह्रदयात स्थान मिळविले. जयसिंगपूरमधील शशिकला सॅनिटोरियम मधील रुग्णांची संख्या हळूहळू वाढू लागली. हे रुग्णसेवा चालू असतानाच इ.स. १९४०-४१ च्या दरम्यान डॉ. भिर्डींनी नांदणी या ठिकाणी श्री. पाटणकर सरकारांच्या आश्रयाखाली असलेल्या हॉस्पिटलमध्ये रुग्णांना पाहण्यासाठी आठवड्यातून दोन वेळा जात असत. त्यांच्या कामाचा व्याप वाढल्याने त्यांना खेडोपाडी सायकलने जाणे-येणे गैरसोयीचे होऊ लागले. म्हणून आपणांस वेळेवर रुग्णाकडे पोहोचण्यासाठी एक चार चाकी गाडी घ्यावी लागली. या दरम्यान त्यांनी कलकत्यामध्ये जाऊन क्षयरोगासंबंधी अभ्यास करण्यासाठी श्री. राजाराम देसाई यांच्या कलकत्यातील मित्राच्या घरी राहिले. तेथे राहून क्षयरोगासंबंधीची प्राथमिक माहिती मिळवली. परंतु या रोगामध्ये तज्ज्ञ होण्यासाठी ते पुन्हा पुण्यातील ससून हॉस्पिटलमध्ये डॉ. चंद्रचूड यांच्या मार्गदर्शनाखाली आठ महिन्यांचे विशेष प्रशिक्षण घेऊन कोर्स पूर्ण केला. तेथून परत आल्यानंतर आपल्या सॅनिटोरियम स्वरूपच पूर्णपणे बदलवून टाकले. पहिल्यांदा या हॉस्पिटलमध्ये लोक राहावयास येण्यास धजत नसत , त्यामुळे डॉ. भिर्डी यांनी त्यांना अॅडमीट होण्यास प्रवृत्त केले. त्या काळात क्षयरोगावरील औषधांच्या किमती जबर असत. ज्यांना किमती परवडणार नाहीत त्यांना मृत्यू स्विकारावा लागत होता. तेव्हा आपणांस कमी खर्चामध्ये प्रभावी औषधोपचाराची योजना करता आली पाहिजे या ध्येयाने डॉ. भिर्डी पछाडले. त्यातूनच त्यांनी अल्पखर्चामध्ये बहुगुणी औषधाचा शोध लावला. त्यांनी जगाला दाखवून दिले की , नियमित व भाजीपाल्याचा सकस आहार व पध्दतशीर उपचारामुळे ' क्षयरोग पूर्णपणे काबूत आणता येतो. हे जगाला दाखवून दिले. डॉ. भिर्डी म्हणजे जयसिंगपूर आणि जयसिंगपूर म्हणजे डॉ. भिर्डी असे समिकरण त्या काळात बनले होते , जयसिंगपूरामधील सर्व लोक कोणत्याही प्रसंगात सल्ला घेत असत. डॉ. भिर्डींच्या समर्थ नेतृत्वाखाली शशिकला सॅनिटोरियम प्रगतीवर असताना डॉ. भिर्डींना

मात्र अजूनही या आजाराचे शिक्षण घेण्याची ओढ लागली. त्यांना वॉनलेस टी.बी.सॅनिटोरियमच्या डॉ. सॅम्युअलनी सल्ला दिला की , जर टी.डी.डी. (Tuberculosis Disease Diploma) कोर्सला जावयाचे असेल तर ग्रेट ब्रिटनमधील वेल्स येथे टी.डी.डी. साठी जावे लागेल. म्हणून डॉ. भिर्डींनी ग्रेटब्रिटनला जावयाचे निश्चित केले पण त्यादरम्यान त्यांच्या वडिलांचे निधन झाले. परंतु त्यांनी आपले दुःख बाजूला ठेवले आणि

Scanned with OKEN Scanner

भावनेपेक्षा कर्तव्य श्रेष्ठ आहे. म्हणून दुःखाला बगल दिली. व ते विमानाने वेल्स येथे दाखल झाले. तेथे त्यांनी आपला अभ्यास पूर्ण करून ते इ.स. १९४९ मध्ये जयसिंगपूरला आले. पण त्या कोर्सचा काही भाग अपुरा राहिला म्हणून ते पुन्हा १९५० च्या शेवटी वेल्सला गेले. आणि टी.डी.डी. पदवी संपादन केली. याशिवाय लंडन येथील ब्रॉम्प्टन हॉस्पिटलमध्ये जाऊन चेस्ट डिसिजचा कोर्स पूर्ण केला व युरोप खंडातील फ्रान्स , जर्मनी, स्वित्झर्लंड, इटली, रोम इ. ठिकाणी जाऊन येथील सॅनिटोरियमची पाहणी केली. व तेथून ते अमेरिकेला गेले. तेथील प्रख्यात संस्था ट्रूडो सॅनिटोरियम व फिलाडेलफिया येथील सिव्हेलियर जॅक्सचा ब्रॉकीस्कोपी व इसॉफिगॉस्कोपीचा कोर्स पूर्ण केला. नंतर क्षयरोगासंबंधी पूर्ण ज्ञान घेऊन डॉ. भिडीं मायदेशी परतले.

डॉ. भिडीं यांनी रुग्णांची सेवा करत असताना त्यांनी सामाजिक बांधिलकी कधी सोडली नाही. जयसिंगपुरातील मा. गांधी विद्यार्थी वसतीगृह , सर्वोदय बोर्डींग, छत्रपती प्रमिलाराजे हॉस्पिटल , कोल्हापूर येथे ऑनररी टी. बी. फिजिशियन म्हणून कार्य , मिशन हॉस्पिटल , वानलेसवाडी येथील ऑनररी कार्य , इंडियन मेडिकल असोसिएशन जयसिंगपूर शाखेचे अध्यक्ष , ऑनररी मॅजिस्ट्रेट , रोटरी क्लबचे अध्यक्ष जयसिंगपूर हायस्कूल, ल.पा. हायस्कूल यांचे संस्थापक , रयत शिक्षण संस्थेच्या दक्षिण विभागीय समितीचे सदस्य , विक्रम हायस्कूल एज्युकेशन सोसायटी , कोल्हापूर या संस्थेचे चेअरमन , पंचगंगा कारखान्याचे डायरेक्टर , कोल्हापूर डिस्ट्रिक्ट सेंट्रल को-ऑप. बँकेचे संचालक , श्री महावीर को-ऑप. बँक कोल्हापूरचे संचालक , शिरोळ तालुका सहकारी ऑईल मिलचे संस्थापक , शिरोळ तालुका सहकारी तंबाखू खरेदी विक्री संघाचे चेअरमन , शिरोळ तालुका डेव्हलपमेंट बोर्डाचे चेअरमन , जयसिंगपूर विविध कार्यकारी सेवा संघाचे चेअरमन , शिरोळ तालुका सहकारी खादी ग्रामोद्योग बोर्डाचे चेअरमन अशा विविध पदांवर डॉ. एस.एस. भिडीं यांनी विविध पदे भूषविली. याबरोबरच विशेष बाब म्हणजे जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूर या संस्थेचे संस्थापक म्हणून त्यांचे कार्य अत्यंत महत्त्वाचे आहे.

जयसिंगपूर कॉलेजचे संस्थापक

अनेकांत एज्युकेशन सोसायटी बारामती येथील काही पदाधिकारी ऑगस्ट महिन्यामध्ये शिवाजी विद्यापीठाकडे जयसिंगपूर येथे महाविद्यालय काढण्यासाठी पुण्याहून कोल्हापूरला आले. तेव्हा ते प्रवास करीत असताना मोटारीमध्ये आपल्या सोसायटीमार्फत जयसिंगपूरला महाविद्यालय काढावे किंवा नको याबाबतची चर्चा झाली होती. कोणतीही नवीन संस्था काढताना त्याला स्थानिक लोकांचे सहकार्य आणि परिसराची गरज , सोयी, साधने यांचा विचार करणे गरजेचे वाटते असे यांना वाटत होते. पुण्याहून प्राचार्य जे. के. पाटील आणि डॉ. व मा. कोठारी व इतर मान्यवर डॉ. भिडींना कोल्हापूरमध्ये भेटले. त्यांनी चर्चा केली आणि शिवाजी विद्यापीठामध्ये जाऊन कुलगुरु मा. प्रा. आप्पासाहेब पवार यांना समक्ष भेटून अर्ज दिला. नंतर शिवाजी विद्यापीठाने इ.स. १९६४ मध्ये जयसिंगपूर कॉलेज काढण्यास परवानगी दिली. त्यापासून डॉ. भिडीं जयसिंगपूर कॉलेजच्या स्थानिक समितीचे अध्यक्ष राहिले. तेव्हांपासून त्यांनी आपल्या देखरेखीखाली कॉलेजच्या इमारतीचे बांधकाम पूर्ण करून घेतले. आपल्या मुख्य डॉक्टर पेशामधून वेळात वेळ काढून कॉलेजच्या कामास वेळ दिला. जून १९६४ रोजी कॉलेज सुरू केले. जयसिंगपूर परिसरामध्ये ग्रामीण विद्यार्थ्यांना शिक्षणाच्या सुविधा मिळायला हव्या या उद्देशानेच डॉ. भिडीं व त्यांच्या सहकाऱ्यांनी अत्यंत मोलाचे योगदान दिले. हे कॉलेज सुरू करण्यासाठी आलेल्या अनेक अडचणींवर खंबीरपणे मात करीत जयसिंगपूर कॉलेजच्या रूपाने या तालुक्यामध्ये शिक्षणाची गुढी उभारली होती. आज या संस्थेचा वटवृक्ष मोठा झालेला पहावयास मिळतो.

Scanned with OKEN Scanner

नव्हे तर कोल्हापूर शिवाजी विद्यापीठामध्ये या कॉलेजने अभिमानाचा ठसा उमटविला आहे. याचे सर्व श्रेय फक्त आणि फक्त डॉ. एस.एस. भिर्डी यांनाच द्यावे लागेल. अशा रितीने जयसिंगपूर नगरीच्या उभारणीच्या सुरूवातीच्या काळात डॉ. भिर्डी यांचे योगदान आभाळाएवढे मोठे होते असे दिसून येते.

२) कै. डॉ. एस. के. पाटील

आपल्या जयसिंगपूर परिसरामध्ये समाजासाठी काहीतरी भरीव कार्य करण्याची तळमळ असेल तर प्रतिकूल परिस्थितीवर सहजरित्या मात करता येते. अशा व्यक्तींच्या कार्यातून उत्तम विकास झालेला दिसतो. ज्यांनी आपल्या अवतीभोवती शून्यातून विश्व निर्माण केले. येथे अशा व्यक्तींच्या कार्यातून प्रचिती येते. त्यामध्येप्रसिद्ध धन्वंतरी एस. के. पाटील यांचे नांव अग्रक्रमाने घ्यावे लागते. त्यांनी जयसिंगपूर आणि शिरोळ तालुक्याच्या विकासामध्ये दिलेले योगदान हे नव्या पिढीला नवा आदर्श घालून देणारे आहे. त्यांनी जयसिंगपूरमध्ये वैद्यकीय व्यवसायाबरोबरच सामाजिक , शैक्षणिक, आर्थिक, साहित्य, राजकीय अशा विविध क्षेत्रात आपल्या व्यक्तीमत्त्वाचा ठसा उमटविला आहे. जयसिंगपूर नगरीच्या उज्ज्वल वाटचालीमध्ये त्यांचे कार्य म्हणजे मैलाचा दगड बनून राहिले आहे.

डॉ. एस. के. पाटील यांचा जन्म १५ जून १९३२ रोजी सांगली जिल्ह्यातील नांद्रे या गावी एका सामान्य शेतकरी कुटुंबामध्ये झाला. पुढे त्यांना निमशिरगांवमध्ये दत्तक पुत्र म्हणून यावे लागले. ते आपल्या सामान्य कुटुंबामध्ये राहत असताना त्यांनी आपले ध्येय निश्चित केले होते. त्यांना त्यांच्या घरातून चांगले संस्कार झाल्यामुळे त्यांनी आपले वैद्यकीय शिक्षण पूर्ण करून समाजसेवेचे व्रत स्विकारले. अशा सेवाकार्यामध्ये त्यांनी धन्यता मानली. कुशाग्र बुध्दीच्या जोरावर त्यांनी वैद्यकीय पदवी (एम.बी.बी.एस.) घेऊन इ.स. १९७५ मध्ये जयसिंगपूर मधील प्राथमिक आरोग्य केंद्रात वैद्यकीय अधिकारी म्हणून आपल्या शासकीय सेवेस प्रारंभ केला. या नोकरीच्या निमित्ताने तालुक्यातील विविध गावांशी त्यांचा संपर्क वाढला. प्रत्येक गावामध्ये रुग्णांवर उपचार करताना गावातील मुलभूत समस्यांची त्यांना सर्व माहिती मिळत गेली. त्यामुळे गोर-गरीब , गरजू व्यक्तींवर चांगले वैद्यकीय उपचार मिळावेत या दृष्टीने ते नेहमीच प्रयत्नशील असत. त्यामुळे केवळ शासनाचा मोठा पगार मिळतो म्हणून ते आपल्या रुग्णसेवेमध्ये कधीच चुकारपणा करीत नसत. किंवा अधिकारपदाचा गैरवापर करीत नसत. आपल्या कर्तव्यामध्ये सेवाभाव जपण्याचा प्रामाणिक प्रयत्न केल्यामुळे ते शिरोळ तालुक्यामध्ये अल्पावधीतच प्रसिद्ध पावले. आपली शासकीय वैद्यकीय नोकरी करताना येणाऱ्या मर्यादा लक्षात घेऊन त्यांनी समाजातील गरीब रुग्णांवर चांगले उपचार करण्यासाठी स्वतःचे हॉस्पिटल काढण्याचा निर्णय घेतला आणि आपल्या शासकीय वैद्यकीय अधिकारी पदाचा राजीनामा दिला. सुरूवातीला त्यांनी जयसिंगपूर एस.टी. स्टॅण्डमागे स्वतः चा वैद्यकीय व्यवसाय सुरू केला. त्यांनी आपल्या काळात रुग्णांची सेवा आणि चांगले औषधोपचार करण्याचे व्रत अत्यंत निष्ठेने जपले. त्यामुळेच त्यांचे 'प्रियदर्शनी' हे अद्ययावत रुग्णालय तालुक्यामध्ये सर्वत्र प्रसिद्ध झाले. आपल्या या वैद्यकीय व्यवसायाबरोबरच समाजसेवेमुळेही सामान्य जनतेबरोबर चांगले नाते जुळले होते.शिरोळ तालुक्यातील नैसर्गिक संकटामुळे हतबल होणाऱ्या शेतकऱ्याला सावरण्यासाठी आर्थिक पाठबळ देण्याच्या उद्देशाने डॉ. एस. के. पाटील यांनी सामाजिक व राजकिय क्षेत्रातील दिग्गज श्री. धनपालआण्णा झेले , डॉ. जे. जे. मगदूम , सौ. अलका कुंभोजकर यांच्या सहकार्याने व मदतीने आणि तत्कालिन आमदार देशभक्त रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांच्या माध्यमातून श्री भरत अर्बन बँकेची स्थापना करण्याचा निर्णय १ मार्च १९७२ रोजी प्रत्यक्ष कृतीमध्ये आणला. या बँकेच्या माध्यमातून शेतकरी , व्यापारी,

Scanned with OKEN Scanner

छोटे-मोठे व्यावसायिक यांना आर्थिक दिलासा मिळाला. सर्वसामान्यांची आर्थिक स्थिती सुधारण्याच्या उद्देशाने बँकेच्या माध्यमातून बँक पदाधिकाऱ्यांच्या सहकार्यातून प्रयत्न सुरू ठेवला. डॉ. एस. के. पाटील यांनी २४ फेब्रुवारी १९८८ मध्ये बँकेद्वारे भरत मेडिकल ट्रस्टची स्थापना केली. आज या ट्रस्टचे एकूण ३३६८ इतके सभासद आहेत. त्यासाठी १८ लाख २६ हजार रूपयाचा निधी उपलब्ध असून सदर निधीच्या ठेव रक्कमेच्या व्याजातून ट्रस्टमार्फत सभासदांना बायपास सर्जरी , कॅन्सर, किडनी या वरील शस्त्रक्रिया आणि मेंदूच्या शस्त्रक्रीयेवर २५०० रूपयापर्यंतची आर्थिक मदत दिली जाते.

समाजातील तळागाळापर्यंत शिक्षणाची गंगा पोहचविण्याच्या उद्देशाने रयत शिक्षण संस्थेच्या लक्ष्मीबाई पाटील गर्ल्स हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज जयसिंगपूरात स्थापन करण्यात त्यांचा मोलाचा वाटा आहे. या हायस्कूलच्या स्कूल कमिटीचे चेअरमनपदाची जबाबदारी पेलताना त्यांनी ज्युनिअर कॉलेज व होम सायन्स कॉलेज सुरू केले. त्यामुळे जयसिंगपूरमध्ये स्त्री शिक्षणाचे एक भरीव कार्य त्यांच्या हातून झाले. तसेच ते रयत शिक्षण संस्थेच्या मॅनेजिंग कौन्सिलचेही सदस्य होते. इ.स. १९७४ साली महाराष्ट्र शासनाने आम जनतेतून नगराध्यक्ष निवडून देण्याचा कायदा केला होता. तेव्हा डॉक्टराची निरागस सेवा आणि विनम्र स्वभावामुळे लोकांनी त्यांना प्रचंड मतांनी निवडून दिले. त्यानंतर इ.स. १९७४ ते १९८१ या सात वर्षांच्या काळात त्यांनी नगराध्यक्ष पदाचा उपयोग शहराच्या सर्वांगिण विकासासाठी केला. शहरातील अनेक मूलभूत प्रश्न मार्गी लावले. येथील नागरिकांना चांगल्या मूलभूत सुविधा देण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला. त्यांनी केलेल्या विविध लोकोपयोगी विकास कामांना जयसिंगपूरच्या इतिहासात तोड नाही. डॉ. एस. के. पाटील यांनी नगराध्यक्षपदाच्या काळात उदगांव येथे पाणी फिल्टर हाऊस , शाहू स्टेडियम बांधकाम , जयसिंगपूर मधील ६ व्या गल्लीतील भाजीमंडई इ. महत्त्वाची कामे करून घेतली. तसेच येथेमोदी हॉस्पिटलची स्थापना करून ते सुरू करण्यासाठी शासन दरबारी प्रयत्न करून हॉस्पिटलसाठी जमीन मिळवून दिली. या सर्व कामासाठी तत्कालीन मंत्री देशभक्त रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांचे त्यांना मोलाचे सहकार्य लाभले होते. जयसिंगपूरमध्ये रोटरी क्लब, लायन्स क्लब, ज्येष्ठ नागरिक संघ या संस्थाच्या माध्यमातून अनेक कामे केली. त्यांनी इंडियन मेडिकल असोसिएशनच्या स्थापनेमध्ये भाग घेऊन या संस्थेची सुंदर इमारत पूर्ण करण्यामध्ये मोठा हातभार लावला. जयसिंगपूरमध्ये डॉ. एम्.सी. मोदी यांना बोलावून नेत्र शिबराच्या माध्यमातून हजारो नेत्र शस्त्रक्रिया केल्या. त्यामुळे अंधांना दृष्टीदान मिळून त्यांना नवे जीवदान मिळवून दिले. डॉ. दे.भ. रत्नाप्पाण्णा कुंभार , श्री. एल. एच. मालू व काही व्यापाऱ्यांच्या मदतीने मोदी चॅरिटेबल ट्रस्टची स्थापना केली. जयसिंगपूरच्या सांगली-कोल्हापूर रोडवर कै. डॉ. एम.सी. मोदी हॉस्पिटलची इमारत उभी केली. या इमारतीमध्ये कै. डॉ. जे. जे. मगदूम या इमारतीमध्ये कै. डॉ. जे. जे. मगदूम ट्रस्टमार्फत इमारतीचे नुतनीकरण करून येथे मेडिकल कॉलेजचे मोफत हॉस्पिटल सुरू केले आहे. याशिवाय ज्येष्ठ नागरिक संघटने ची स्थापना केली. आज या संघटनेची स्वमालकीची इमारत उभी आहे. आजही ज्येठ नागरिकांच्या विविध समस्या सोडविण्याच्या दृष्टीने संघटना कार्यरत आहे.

डॉ. एस. के. पाटील यांना समाजसेवेची जशी आवड होती , तशीच वाचन, मनन, चिंतन करून विविध प्रकारचे लिखाण करण्याची आवडही होती. सत्तेच्या विकेंद्रीकरणावर डॉ. एस. के. पाटील यांचा ठाम विश्वास होता. त्यामुळे बहुजन समाजातील पै. विठ्ठलराव मोरे , श्री. अशोक रुणवाल यांच्याकडे भरत बँकेची सुत्रे सोपवून बँक प्रगतीपथावर ठेवण्याचा यशस्वी प्रयत्न केला आहे. या दोघांनीही बँकेच्या भरभराटीत भर घातली. डॉ. एस. के. पाटील यांना डॉ. श्रीवर्धन व डॉ. धवल पाटील असे दोन मुले होत. आज हे दोघेही आपल्या

Scanned with OKEN Scanner

वडिलांच्या पावलावर पाऊल ठेवून वडिलांचे वैद्यकीय सेवेचे व्रत स्विकारून हॉस्पिटलची धुरा सांभाळली
आहे. आपल्या वडिलांच्या सेवाभावी कार्याचा वारसा आणि वसा पुढे सुरू ठेवला आहे.

कै. डॉ. एस. के. पाटील यांचे जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूर या शैक्षणिक संकुलाच्या उभारणीमध्ये
मोठे योगदान आहे. त्यांनी कॉलेजचा विकास करण्याच्या उद्देशाने भरत बँकेच्या माध्यमातून तेथे एक भरत
पॅव्हेलियन व उपहारगृह बांधले आहे. त्यांचा उपयोग कॉलेजमधील विद्यार्थ्यांना होत आहे. जयसिंगपूर
कॉलेजमध्ये त्यांनी सेक्रेटरी पदावर असताना अनेक महत्त्वपूर्ण निर्णय घेऊन आपले कार्ययशस्वीपणे पार पाडले
आहे. त्यांनी आपल्या कार्यकाळात कॉलेजला बहुमोल मदत आणि सहकार्य केलेले आहे. अशा या
बहुआयामी डॉ. एस. के. पाटील यांचा निधन २५ जून २००७ रोजी झाले.

३) मा. श्री. आमगोंडा पाटील

श्री. आमगोंडा पाटील यांचा जन्म इ.स. ६ डिसेंबर १९३१ रोजी त्यांच्या मूळ गावी हरोली येथे झाला. शिरोळ तालुक्यातील हे एक छोटेसे गाव आहे. त्याकाळात श्री. आमगोंडा पाटील यांच्या घराण्याकडे गावची पाटीलकी होती. त्याचबरोबर चिप्री , कुंभोज या गावाची देखील पाटीलकी त्यांच्याच घराण्याकडे होती. त्यांचे आजोळ हे निमशिरगांव असल्याने लहानपणापासून त्यांचा ओढा आजोळी होता. त्यांचे मूळ गाव जरी हरोली असले तरी त्यांचे बालपणातील वास्तव्य जयसिंगपूरमध्ये असायचे. कारण छ. शाहू महाराजांनी व नंतर छ. राजाराम महाराजांनी जयसिंगपूरची व्यापारी पेठ म्हणून विकास केल्यामुळे त्यांना देखील त्या काळात शहराने आकर्षित केले होते. स्वातंत्र्यपूर्वकाळात जयसिंगपूरमध्ये मिणचे वाड्यामध्ये पहिली ते चौथीपर्यंत शाळा भरविली जात असे. त्यामुळे त्यांना त्या शाळेमध्ये घातले. हरोलीतसुध्दा प्राथमिक शाळा होती पण आपल्या मुलाला चांगले शिक्षण प्राप्त व्हावे या उद्देशाने त्यांच्या आईवडिलांनी आमगोंडा पाटील यांना जयसिंगपूर येथील शाळेत प्रवेश घेतला होता. श्री. आमगोंडा पाटील इ.स. १९४२ मध्ये सातवी पास झाले. नंतर पुढील शिक्षण घेण्याची त्यांची तीव्र इच्छा होती. पण घरातील वडिलधाऱ्या मंडळींची अनुकूलता नव्हती. श्री. आमगोंडा पाटील हे त्यांच्या घरात ज्येष्ठ होते म्हणून शेवटी तंबाखूच्या अडत दुकानात कोण बसायचे ? हा प्रश्न होता. तर सर्वात वडील मुलाने बसायचे असा प्रघात त्याकाळी असल्याकारणाने त्यांच्या घरातील दुकानाची 'दिवानगी' त्यांच्या वाट्याला आली. त्यांच्या लहान भावंडांना सुशिक्षित व्हायचे होते म्हणून त्यांनी स्वतः दुकान चालविण्याची जबाबदारी स्विकारली. त्याप्रमाणे त्यांचे दोन भाऊ डॉक्टर, एक इंजिनिअर तर एक कॉमर्स पदवीधर व बहीण एम.ए. झाली.

कोणत्याही व्यक्तीच्या जीवनात काही महत्त्वपूर्ण क्षण येत असतात. आणि त्या व्यक्तीच्या जीवनाला
एक वेगळीच कलाटणी मिळत असते. तो त्यांच्या आयुष्यातला 'टर्निंग पॉईंट' असतो. इ.स. १९५३ साली श्री.
आमगोंडांच्या विवाहाची हालचाल सुरू झाली. एका मुलीचे वडिल जयसिंगपूरला आले. त्यांनीश्री.
आमगोंडाना प्रश्न विचारला , 'व्हॉट इज युवर प्रोफेशन नाऊ ?' तेव्हा त्यांना त्या प्रश्नाचे आकलन झाले नाही.
त्यामुळे उत्तर द्यावयाचे समजले नाही. यातून त्यांना उमगले की , आपण इंग्रजी शिकले पाहिजे असे वाटू
लागले. त्यानंतर त्यांचा विवाह २२ जून १९५३ रोजी झाला. विवाहानंतर मोठ्या जिद्दीने ते मॅट्रिक झाले.
आपल्या व्यवसायाबरोबर त्यांच्या सार्वजनिक जीवनाला सुरूवात झाली.

जयसिंगपूर नगरपरिषद हे आता त्यांच्या सार्वजनिक कामाचे केंद्र बनले. त्यावेळी नगर परिषदेमध्ये
१९४२ साली श्री. नांदणीकर वकील अध्यक्ष झालेले होते. त्यांच्यानंतर काही वर्षांनी इ. स. १९४८ ते १९५२

Scanned with OKEN Scanner

या काळात डी. यू. शहा अध्यक्ष होते. नंतर डॉ. भिर्डी यांच्या नेतृत्वाखाली नागरिक संघटनाच्या माध्यमातून श्री. आमगोंडा पाटील यांचा प्रवेश झाला. जयसिंगपूरमधील अनेक संस्थांमध्ये डॉ. भिर्डी अध्यक्ष आणि श्री. आमगोंडा पाटील सेक्रेटरी असा पदसिध्द बाब असायची. त्यांच्या या आपुलकीच्या नात्यामुळे डॉ. भिर्डींच्या घराण्याशी घनिष्ठ संबंध निर्माण झाले. इ.स. १९५२ नंतर श्री. आडके , श्री. झेले, श्री. एल. एच. मालू इत्यादी लोकांनी नगरपालिकेमध्ये अध्यक्षपद भूषविले. साधारणपणे १९५७ मध्ये श्री. आमगोंडा पाटील नगरसेवकपदी निवडून आले आणि खऱ्या अर्थाने नगरपालिकेमध्ये प्रवेश केला. त्यानंतर इ.स. १९५७ पासून सुर्यकांत शहा , श्री. धनपाल झेले , श्री. मोतीलाल मालू यांनी नगराध्यक्ष पद भूषविल्यानंतर इ.स. १९६० मध्ये श्री. आमगोंडा पाटील नगराध्यक्षपदी विराजमान झाले. त्यांच्या जीवनातील हा अत्यंत महत्त्वाचा प्रसंग होता. याच कालावधीत मा. यशवंतराव चव्हाण हे महाराष्ट्र राज्याचे मुख्यमंत्री झाले होते , तेव्हा त्यांना मानपत्र देण्यात आले. समारंभाच्या शेवटी 'वंदे मातरम्' कुणी म्हणायचे असा कठीण प्रसंग उद्भवला , कारण राष्ट्रगीत म्हणावयास कोणीच पुढे येईना शेवटी श्री. आमगोंडा पाटील यांनी वंदे मातरम् म्हटले. यापूर्वी नगराध्यक्षांनी वंदे मातरम् म्हणण्याचा असा प्रसंग कधी आलाच नव्हता. श्री. आमगोंडा पाटील नगराध्यक्ष झाल्यानंतर इ.स. १९६१ मध्ये त्यांचा बँकींग क्षेत्रात प्रवेश झाला. ते महावीर बँकेच्या संचालक मंडळात समाविष्ट झाले. त्यानंतरच्या काळात सतत १० वर्षे उपाध्यक्ष म्हणून बँकेचे सेवाकार्य केले. नंतर ते इ.स. १९६६ मध्ये अध्यक्ष झाले. त्यानंतर त्यांचे के.डी.सी.सी. बँकेचे सभासद आणि लगेच ते त्या बँकेमध्ये संचालक पदावर आरूढ झाले. या बँकींग व्यवसायात वावरत असताना संयमी , प्रेमळ आणि आस्थेवाईक स्वभावामुळे त्यांनी मोठा मित्रपरिवार मिळविला होता. श्री. आमगोंडापाटील यांचा विशेष गुण म्हणजे विविध पदे येतील आणि जातील पण आपणांस माणसांच्या हृदयातील माणुसकी कमी होता कामा नये. श्री. आमगोंडा पाटील यांचा अनेक सेवा संस्थांशी संबंध होता. जयसिंगपूरमध्ये रोटरी क्लबची स्थापना करावी असा त्यांच्या मनात विचार आला. त्यावेळी डॉ. भिर्डी आणि कोल्हापूरचे श्री. एस्. एन. घाटगे (अध्यक्ष) यांनी ही कल्पना उचलून धरली आणि येथे रोटरी क्लब अस्तित्वात आला. त्यानंतर त्यांनी येथे "आर्ट सर्कल" ची स्थापना केली. त्याकाळात येथे वसंतराव घालवाडकर, पुण्याचे आप्पाकाका आठल्ये यासारखी संगीताची जाण असणारी मंडळी होती. शिवाय डॉ. एम. के. लोखंडे यांच्या कन्येला विश्वनाथबुवा जाधव संगित शिकविण्यास जयसिंगपूरला येत असत. त्यामुळे त्यांची गाणी व संगीत ऐकावयास जात असत ते कधी कधी श्री. बापूसाहेब पिसाळ , श्री. निटवे यांच्यासोबत सांगलीमध्ये संगीत साधनातर्फे गाण्याच्या मैफीली ऐकण्यासाठी जात असत. याबाबत श्री. आमगोंडा एक आठवण सांगतात की , सांगलीमध्ये रात्री गाणे ऐकावयास जायचे आणि पहाटे पर्यंत गाणे चालायचे. त्यामुळे उत्तर रात्रीचा वेळ सांगली स्टँडवर झोपून घालवायचा आणि सकाळी जयसिंगपूरला यायचे. कलेचे प्रत्येक क्षेत्र आमगोंडा पाटील यांच्या दृष्टीने अभिरूचीशील होते. त्यांना नाटक फार आवड असत. त्यांनी गंधर्व कंपनीची नाटके पाहिली. पण खास करून संगीत नाटके आवडत असत. त्यांना जुन्या चित्रपटाबद्दल विलक्षण आकर्षण होते. त्यातील "पाकिजा" हा चित्रपट त्यांनी अनेकवेळा पाहिला.

श्री. आमगोंडा पाटील यांच्या शैक्षणिक कार्यामध्ये जयसिंगपूर कॉलेज , जयसिंगपूरचा उल्लेख करावा लागेल. हे कॉलेज नावारुपाला आणण्यासाठी डॉ. भिर्डी , रत्नाप्पाण्णा कुंभार, प्राचार्य जी. के. पाटील , श्री. भुपाल झेले , यांनी जीवाचे रान केलेले आहे. त्यामुळे आज २०२० मध्ये हे कॉलेज वैभवाच्या शिखरावर असलेले आपणा सर्वांना पहावयास मिळत आहे. अनेकांत एज्युकेशन सोसायटीच्या जयसिंगपूर कॉलेज , जयसिंगपूरच्या स्थानिक समितीमध्ये डॉ. भिर्डी हे अध्यक्ष होते तर श्री. आमगोंडा पाटील हे सेक्रेटरीपदी कार्यरत होते. श्री. आमगोंडा पाटील हे जयसिंगपूर कॉलेज २० जून १९६४ रोजी अस्तित्वात आले तेव्हापासून ते

Scanned with OKEN Scanner

त्यांच्या निधनापर्यंत म्हणजे इ.स. १९९८ पर्यंत लोकल कमिटीचे सेक्रेटरी होते. त्यांच्या कुशल नेतृत्वगुणामुळे या कॉलेजला एक दर्जा प्राप्त झाला. या कॉलेजमध्ये चांगले प्राध्यापक मिळविण्याची तळमळ होती. त्या काळात कॉलेजसंबंधित असलेल्याप्रत्येकाबद्दल आपुलकीची आणि कौटुंबिक भावना निर्माण करण्याचा त्यांनी प्रयत्न केला. या कॉलेजकरिता चांगले प्राध्यापक मिळविण्यासाठी त्यांच्या काही प्रयत्नांचा उल्लेख करावा लागेल. या कॉलेजमधून प्राचार्य एस. एस. फराटे या संस्थेमधून गेल्यानंतर चांगला प्राचार्य आणणे आवश्यक होते. म्हणून त्यावेळी प्राचार्य ए. एस. मुळे हे रयत शिक्षण संस्थेमध्ये होते ; तेव्हा श्री. आमगोंडा पाटील यांनी त्यांचे मन वळविले आणि त्यांना जयसिंगपूर कॉलेजच्या प्राचार्यपदाची धुरा सांभाळण्यास आणले. त्या काळात त्यांना एक चांगल्या प्रकारचा अर्थशास्त्राचा प्राध्यापक मिळावा अशी इच्छा होती. तेव्हा एक प्राध्यापक मुलाखती दरम्यान त्यांना म्हणाले , 'मला दर महिन्याच्या १ तारखेला पगार मिळणार असेल तर मी रुजू होतो. त्यावेळी एक निष्णात प्राध्यापक आपल्या संस्थेला मिळावा या हेतूने श्री. आमगोंडा पाटील यांनी त्यांना सांगितले, "तुम्हाला एक तारखेला पगार मिळाला नाही तर माझ्या घरी या व पगार घेऊन जा." आणि त्यांनी हे वचन पाळले. त्यांना एकच ध्यास होता जयसिंगपूर मधील ही शैक्षणिक संस्था नावारूपाला आली पाहिजे. आपल्या कॉलेजबद्दल त्यांचे आवडते वाक्य होते , "या कॉलेजमध्ये जो आला तो आमचा झाला , जो आपणहून गेला तर नाईलाज आहे." या ठिकाणी माझा अनुभव सांगतो. माझी मुलाखत इ.स. १९८६ साली झाली, तेव्हा त्यांनी माझी निवड केली आणि राहण्याची सोय वसतीगृहामध्ये केली. पुढे १९८८ पासून पूर्णवेळ म्हणून काम करू लागलो. तेव्हा काही कारणास्तव एका व्यक्तीमुळे कोर्टकचेरी सुरू झाली. श्री. आमगोंडा पाटील माझ्या पाठीशी खंबीरपणे उभे राहिले. आणि मी जिंकलो व नोकरीत कायम झालो. त्या काळात प्राध्यापकांना मोठा पगार नव्हता. त्यामुळे जयसिंगपूरमधील कोणतीही बँक प्राध्यापकांना पाच हजाराच्यावर कर्ज देत नसे. अशा वेळी माझे लग्न ठरले. श्री. आमगोंडा पाटील यांच्याकडे कर्ज मागितले. त्यावेळी त्यांनी घरातूनच मॅनेजर श्री. कुरडे यांना फोन करून त्यांना सांगितले की, तुमच्याकडे कॉलेजचा एक प्राध्यापक पाठवून देत आहे त्यांना ताबडतोब १५ हजार रूपयाचे कर्ज देण्यात यावे. आणि कर्जाची कागदपत्रे त्यांच्या लग्नानंतर पूर्ण करून घ्यावीत. अशा या श्री. आमगोंडा पाटील (दादा) यांच्या आठवणी आजही हृदयात घर करून राहिल्या आहेत.

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR
ESTD JUNE 1964
(Empowered Autonomous)

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण १० : शतकोत्तर प्रगती : प्रगतीशील जयसिंगपूर

शिरोळ तालुक्याच्या विकासामध्ये जयसिंगपूर शहराचा सिंहाचा वाटा आहे असे म्हटल्यास वावगे ठरू नये. या शहराने राजकीय , सामाजिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, औद्योगिक, क्रीडा अशा सर्वच क्षेत्रामध्ये आपला एक वेगळा ठसा उमटविला आहे. संपूर्ण देशात तंबाखूची एक उत्तम बाजारपेठ म्हणून नावलौकिक मिळविला आहे. या देशामध्ये "लोकराजा" म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या राजर्षी शाहू महाराजांनी आपले जनकपिता जयसिंग महाराज घाटगे यांच्या स्मृतिप्रित्यर्थ वसविलेल्या या जयसिंगपूर व्यापारीपेठेने अवघ्या १०० वर्षात उत्तम भरारी घेऊन एक "प्रगतशील बाजारपेठ" म्हणून नावलौकीक मिळविला आहे. जयसिंगपूर ही वसाहत व्यापारी अडत दुकानासाठी वसविली असून ती एक उत्तम नगररचनेचा उत्तम नमुना म्हणून प्रसिद्ध पावली आहे. या शहरामध्ये कष्टकरी , समाजाबरोबरच धनाढ्य उद्योगपती एकत्रितपणे आनंदाने राहात आहेत. छ. शाहू महाराजांनी स्थापन केलेल्या या वसाहतीचा विकास राजाराम महाराजांनी केला. पुढील काळातही या नगरीच्या जडणघडणीमध्ये अनेक मान्यवरांनी आपआपला वाटा उचलत या शहराला प्रगतीपथावर आणण्यासाठी मोठी कामगिरी पार पाडलेली आहे. श्री. बळवंतराव झेले यांनी जयसिंगपूरमध्ये इ.स. १९३० ते १९४० सालच्या दरम्यान 'आठवडा बाजार ' भरविण्यासाठी अपार कष्ट घेतले. त्यांनी या बाजारामध्ये शेजारी असणाऱ्या खेड्यातील शेतकऱ्यांना बोलावून त्यांच्या उत्पादित शेतमालाला योग्य भाव मिळवून देण्याचा रास्त प्रयत्न केला. भारताच्या स्वातंत्र्यपूर्व काळामध्ये तत्कालीन नगराध्यक्ष श्री. बाबूराव टोणे यांनी जयसिंगपूर शहराच्या विकासासाठी भरीव कामगिरी केली. त्याचबरोबर श्री. भूपाल झेले , श्री. के.जी. हरळीकर , श्री. ल. मा. जाधव (नगराध्यक्ष) इत्यादी मान्यवरांनी जयसिंगपूरमध्ये व्यापाराबरोबरच सामाजिक कार्याला सुरूवात केली.

इंडियन मेडिकल असोसिएशन आणि जयसिंगपूर मेडिकल असोसिएशन

जयसिंगपूर ही अडत व्यापारीपेठ म्हणून वसली असली तरी या शहरामध्ये वैद्यकीय क्षेत्रात तज्ज्ञ असणाऱ्या डॉक्टरांच्या कार्यामुळे चांगली आरोग्य सेवा देण्याचे कार्य केलेले दिसते. या शहरातील आरोग्य सेवेच्या प्रगतीचा आढावा घेतल्यास सर्वचडॉक्टर मंडळींच्या कार्याला दाद द्यावी लागेल. इ.स. १९४० च्या दरम्यान कै. जे. ए. पाटील यांनी "शशिकला टी. बी. सॅनिटोरियम"ची स्थापना केली. कोल्हापूर येथील डॉ. ए.जे. पाटील यांची सुविद्य पत्नी सौ. शशिकला यांचे इ.स. १९४६ मध्ये टी.बी. या रोगाने निधन झाले. त्याकाळात हा रोग महाभयंकर मानला जात होता. म्हणून त्यांचे स्मरणार्थ त्यांनी म्हणजे डॉ. जे. ए. पाटील यांनी छत्रपती शाहू महाराज यांचेकडून जयसिंगपूरच्या पूर्वेला उदगांवच्या हद्दीमध्ये जवळ जवळ ४० एकर जमीन इनाम म्हणून मिळवली व त्या जागेवर त्यांनी "शशिकला टी. बी. सॅनिटोरियम ' या दवाखान्याची स्थापना केली. या काळात टी.बी. हा रोग संसर्गजन्य असल्याने कोणत्याही रोग्याला घरी ठेवणे धोकादायक असल्याने अशा पेशंटला दवाखान्यातच ठेवले जात असे. त्यावेळी सदर दवाखान्याची जबाबदारी डॉ. ए.जे. पाटील यांनी डॉ. एस. एस. भिर्डी यांच्याकडे सोपविली होती. त्यावेळी डॉ. एस. एस. भिर्डी स्वतः पेशंटवर औषधोपचार करत असत. सदर रोगाचे अत्याधुनिक उपचार पध्दती मिळविण्यासाठी जयसिंगपूरमधील लोकांनी वर्गणी गोळा करून त्यांना लंडनला पाठविले होते. तेथे त्यांनी टी.डी.डी. वेल्स ही डिग्री प्राप्त केली. या रोगावरील औषधाच्या किमती फार मोठ्या असल्याने तो खर्च सर्वसामान्य लोकांना परवडत नव्हता. त्यामुळे सुरूवातीला औषध घेऊन घरी जाऊन येऊन उपचार करावे लागत असे. त्यानंतर डॉ. एस. एस. भिर्डींच्या मार्गदर्शनाखाली

Scanned with OKEN Scanner

या दवाखान्याच्या आवारामध्ये कडब्याच्या कुडाच्या भिंती व वरती पत्रे घालून खोल्या उभारण्यात आल्या होत्या. तसेच एक विहीर खुदाई केली आणि एक मोठा पाण्यासाठी हौद बांधण्यात आला. तेथे कालांतराने पैसा मिळत गेला आणि तेथे पक्क्या इमारती बांधण्यात आल्या. त्यानंतर तेथे दोन मोठे वार्ड बांधण्यात आले हे वार्ड स्त्री पुरूषांसाठी स्वतंत्र असल्याने रोग्यांची व्यवस्था चांगली झाली. या दवाखान्याच्या परिसरात स्वच्छ व निरोगी वातावरण निर्माण होण्यासाठी एक हजार लिंबाची झाडे लावण्यात आली. तसेच तेथे अंतर्गत रस्ते व लाईट आणि स्वच्छ पाण्याची व्यवस्था केली. त्यामुळे या भागातील विविध गांवातून आणि शहरातून रोगी या दवाखान्यात येऊ लागले. अल्पावधीतच या दवाखान्याची प्रसिद्धी झाली. येथे अनेक रोग्यांवर खात्रीशीर इलाज केले जाऊ लागल्याची महती त्यावेळचे महाराष्ट्राचे शिल्पकार मुख्यमंत्री नामदार यशवंतरावजी चव्हाण यांना कळताच त्यांनी आपल्या पत्नी सौ. वेणुताई चव्हाण यांच्यावर यशस्वी उपचार करून घेतले. तेव्हा या उभयतांनी येथीलवैद्यकीय उपचाराचे कौतुक केले. अशा या टी.बी. सॅनिटोरियमच्या माध्यमातून डॉ. एस.एस. भिडीं आणि जयसिंगपूरची ख्याती सर्वत्र पसरली. या कार्यानंतर जयसिंगपूर आणि कुरुंदवाडच्या सर्व डॉक्टरांनी एकत्रित येऊन जयसिंगपूरमध्ये इंडियन मेडिकल असोसिएशनची स्थापना इ.स. १९५५ मध्ये केली. या संस्थेच्या स्थापनेमध्ये डॉ. बी. टी. बुरसे आणि डॉ. एम. के. लोखंडे यांनी पुढाकार घेतला. आणि आपले वैद्यकीय कार्य येथे जोमाने सुरू केले. पुढे या संस्थेमध्ये डॉ. जे. एफ. डीन , डॉ. एस. एस. भिडीं , डॉ. एन्.आर. फाटक, डॉ. बी.एन. कठारे , डॉ. अथणीकर (कुरुंदवाड) , डॉ. ए. पी. पाटील इत्यादी पदाधिकारी डॉक्टरांनी आपले सेवाकार्य बजावले. कालांतराने या शहरामध्ये वैद्यकीय क्षेत्रात या तज्ञ डॉक्टरांच्या कार्यामुळे येथे चांगली आरोग्य सेवा लोकांना मिळू लागली. त्यामुळे त्यावेळच्या सर्वच डॉक्टर मंडळींच्या रुग्णसेवा कार्याला दाद द्यावी लागेल. पुढे या शहरामध्ये डॉक्टरांची संख्या वाढत गेल्यामुळे व त्यांना या संस्थेमध्ये सामावून घेण्यासाठी इंडियन मेडिकल असोसिएशनच्या बरोबरीने जयसिंगपूर मेडिकल असोसिएशनची स्थापना करण्यात आली. इंडियन मेडिकल असोसिएशनचा मूळ हॉल प्रख्यात धन्वंतरी डॉ. एस. के. पाटील अध्यक्ष असताना डॉ. सुरेश पाटील , डॉ. सुभाष अडदंडे , डॉ. डी. व्ही. देशपांडे या कार्यकारिणीच्या अथक प्रयत्नातून साकारला. दि. १९/८/१९९० रोजी या हॉलचे उद्घाटन संपन्न झाले. या हॉलचे उद्घाटन मुंबईचे प्रख्यात ह्रदयतज्ञ डॉ. इरिक बोरजेस यांच्या शुभहस्ते झाले. यावेळी डॉ. डी. व्ही. देसाई (सांगली) , डॉ. डी. के. गोसावी (मिरज) , डॉ. एस. व्ही. सोरटूर (मिरज) , डॉ. जेम्स थॉमस (मिरज) , डॉ. जवाहर पाचोरे (मुंबई) , डॉ. ए. बी. खोत (मुंबई) यांची उपस्थिती लाभली. तर अध्यक्षस्थानी पद्मभूषण डॉ. एम. सी. मोदी होते. यावेळी असोसिएशनचे अध्यक्ष डॉ. एस. के. पाटील, सेक्रेटरी डॉ. सुरेश एन. पाटील, जॉ. सेक्रेटरी डॉ. सुभाष अडदंडे व खजिनदार डॉ. डी. व्ही. देशपांडे होते.

इंडियन मेडिकल असोसिएशनचा नूतन हॉल "कै. एस. के. पाटील , आय.एम.ए.जे.एम.ए." या नावाने डॉ. महावीर अक्कोळे अध्यक्ष असताना डॉ. अभिमन्यू खटावकर , डॉ. जे. बी. पाटील , डॉ. अतिक पटेल , डॉ. दीपक शिखरे, या कार्यकारिणीच्या प्रयत्नातून साकार झाला. या वास्तूचे उद्घाटन रविवार दि. ११ जुलै २०१० रोजी झाले. या इमारतीच्या पूर्ततेतली खास आठवण म्हणजे जयसिंगपूरच्या प्रसिद्ध स्त्री रोग तज्ञ डॉ. सौ. शांता पाटील यांनी त्यांचे मानसपिता , डॉ. एस. के.पाटील यांच्या नावासाठी पाच लाख रूपयांची देणगी दिली. तर तत्कालीन आमदार महादेवराव महाडिक यांनी तीन लाख रूपयांची देणगी दिली होती. या हॉलच्या उद्घाटनासाठी प्रख्यात ह्रदय शल्यचिकित्सक डॉ. एम. डी. दीक्षित , तत्कालीन खासदार राजू शेट्टी , आमदार आप्पासाहेब उर्फ सा. रे. पाटील , आमदार प्रकाश आवाडे आदि मान्यवर उपस्थित होते. अशा या नव्या सभागृहाला कै. एस. के. पाटील , आय.एम. ए. जे. एम.ए. असे नवीन नाव देण्यात आले. कारण जयसिंगपूर

Scanned with OKEN Scanner

शहराच्या वैद्यकीय क्षेत्रावर या शहराचे पहिले नगराध्यक्ष म्हणून त्यांनी आपला वेगळा ठसा उमटविला होता. त्यासाठी त्यांना विद्यमान ज्येष्ठ नगरसेवक व नगराध्यक्ष डॉ. जे. जे. मगदूम यांची मोलाची साथ लाभली होती. या जयसिंगपूर शहरामध्ये तज्ज्ञ डॉक्टरांची सेवा सर्वप्रथम सुरू झाली. त्यामध्ये डॉ. ए.आर. पाटील , डॉ. शांता पी. पाटील (स्त्री रोग तज्ञ) , डॉ. नलिनी पाटील (स्त्रीरोग तज्ज्ञ) , डॉ. भिंगे, डॉ. विजय कुरडे (बालरोगतज्ज्ञ), डॉ. बी. एस. पाटील (स्त्री रोग तज्ञ) , डॉ. सविता पाटील (आशिर्वाद हॉस्पिटल) , डॉ. बी. ए. शिखरे , डॉ. सतिश पाटील (पायोस हॉस्पिटल) , डॉ. स्मिता चौधरी (बालरोगतज्ञ) , डॉ. वालचंद इंगळे (इंगळे हॉस्पीटल) , डॉ. ए. एस. पाटील (स्त्रीरोग तज्ञ) , डॉ. सुरेश पाटील व पद्मराज सुरेश पाटील (श्री हॉस्पिटल) , डॉ. विजय पाटील (होमिओपॅथी), डॉ. ए. बी. खटावकर (हृदयरोग तज्ज्ञ) , डॉ. महावीर अक्कोळे , डॉ. वर्षा अक्कोळे (सेवायोग हॉस्पिटल), डॉ. एस. एन. पाटील, डॉ. सचिन पुजारी (नाक, कान, घसा तज्ज्ञ), डॉ. संदीप पाटील (दंतरोग तज्ञ), डॉ. सुकुमार मगदूम (अस्थितज्ज्ञ), डॉ. धवलकुमार पाटील (नाक कान , घसा तज्ज्ञ), डॉ. एस. बाय. शेख (शेख हॉस्पिटल), डॉ. श्रीवर्धन पाटील (सोनोग्राफी तज्ज्ञ) , डॉ. उमेश हिरेमठ व डॉ. कदंबिनी हिरेमठ (हिरेमठ हॉस्पिटल), डॉ. व्ही. के. पत्की (संजीवनी हॉस्पिटल), डॉ. अभिजित माने (माने केअर हॉस्पिटल), डॉ. डी. व्ही. देशपांडे (दंतरोग हॉस्पिटल) , डॉ. घोडके (माहेर हॉस्पिटल) , डॉ. शिरीष रणभिसे (रणभिसे डोळ्याचा दवाखाना), डॉ. फारुक फरास (यश हॉस्पिटल), डॉ. सुबिता पाटील (आशिर्वाद हॉस्पिटल), डॉ. कांचन शिखरे (दंतरोग तज्ञ), डॉ. सतीश देसाई व डॉ. मंजुषा देसाई (देसाई डोळ्याचे हॉस्पिटल) , डॉ. सुनिल चिपरीकर व डॉ. सुरेखा चिपरीकर (उमास्मृती हॉस्पिटल) , डॉ. अतिक पटेल (मलेका हॉस्पिटल) , डॉ. आण्णासाहेब पाटील व डॉ. संगीता पाटील , डॉ. अजित बिरनाळे व डॉ. नीलम बिरनाळे (बिरनाळे हॉस्पिटल) , डॉ. माणगांवे , डॉ. माणकापुरे, डॉ. युवराज मंगसुळे(मोरया दाताचा दवाखाना) , डॉ. बाळकृष्ण माने (दंतरोग तज्ञ) , डॉ. अरुण गुजर (गुजर हॉस्पिटल), डॉ. प्रमोद खाडे (भूलतज्ज्ञ) , डॉ. विश्वास कोळी (एम.एस.) , डॉ. राजेंद्र डिग्रजे (लिलावती हॉस्पिटल), डॉ. अरुण कोळी (सरस्वती हॉस्पिटल) , डॉ. तकडे (तकडे हॉस्पिटल) , डॉ. सुजय देवकुळे व सौ. भाग्यश्री देवकुळे (भाग्यश्री दाताचा दवाखाना), डॉ. उमेश चिप्रीकर (दंतवैद्य), डॉ. स्वप्नील आर. पाटील (पार्श्व दंत क्लिनिक) इत्यादी वैद्यकीय तज्ज्ञांचा समावेश होता. त्यानंतर जयसिंगपूरमध्ये वैद्यकीय क्षेत्रामध्ये प्रवेश झाला तो डॉ. चिदानंद आवळेकर , आणि डॉ. जयश्री आवळेकर या दांपत्याचा होय. या उभयतांनी वान्लेस हॉस्पीटल मिरज येथे एम. डी. केल्यानंतर दहा वर्षे सेवा केली आणि विविध वैद्यकीय अनुभव घेऊन त्यांनी आपल्या जयसिंगपूरमध्ये सुसज्ज असा 'आवळेकर हॉस्पिटल ' या नावाने दवाखाना सुरू करून आपली रुग्णसेवा सुरू केली. त्याचबरोबर उभयतांनी पतंगराव कदम वैद्यकीय मेडिकल कॉलेजमध्ये एम.बी.बी.एस.आणि एम.डी.चे शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांना मानद प्राध्यापक म्हणून शिकविण्याचे काम करतात. या दोघांनीही अनेक राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय परिषदेला हजर राहून भाषण केले आहे. या उभयतांनी विविध सामाजिक उपक्रमामध्ये भाग घेऊन जयसिंगपूरमध्ये आपले नाव उज्ज्वल केले आहे. डॉ. चिदानंद आवळेकर यांनी आपल्या हॉस्पिटलमध्ये समाज प्रबोधिनीची शाखा सुरू केली आहे. या शाखेत अनेक विचारवंत आणले जातात व समाजातील सामाजिक प्रश्नावर चर्चा घडवून आणली जाते.

भरत बँकेची स्थापना

जयसिंगपूरमध्ये भरत बँक स्थापनेमध्ये श्री. धनपाल झेले व डॉ. एस. के. पाटील यांचा मोलाचा सहभाग आहे. या प्रगतीनंतर जयसिंगपूरमध्ये डॉ. एस.के. पाटील यांनी अगोदरच या बँकेची स्थापना करून या

Scanned with OKEN Scanner

परिसरातील गरजू शेतकरी , रहिवासी आणि कष्टकरी जनतेच्या गरजा भागविण्याचा प्रयत्न केला. आज या बँकेच्या माध्यमातून हजारो लोकांच्या आर्थिक गरजा पूर्ण करीत बँक मोठ्या दिमाखाने उभी राहिली आहे. याच शहरात राहणारे आणखी एक मान्यवर म्हणजे दादा कचरे होत. यांनी शहराची वाढती लोकसंख्या ओळखून दादा कचरे गृहनिर्माण संस्थेची स्थापना केली. शहराच्या बाजूलाच सोसायटी निर्माण झाली त्यामुळे येथे साहजिकच लवकरात लवकर सर्व प्रकारच्या सुख सुविधा उपलब्ध झाल्या. यामुळे शहराची व्याप्ती वाढली. नंतरच्या कालावधीत शहराच्या आजूबाजूने वाढीव वस्ती , उपनगरे स्थापन होऊन शहराची भरभराटी होऊ लागली. संपूर्ण जिल्ह्यामध्ये सर्वसंपन्न असे निवासी शहर म्हणून 'जयसिंगपूर नगरी'ला ओळखले जाऊ लागले.

अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटी- जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूर

अनेकांत एज्युकेशन सोसायटी बारामती या शिक्षण संस्थेची दुसरी शाखा जयसिंगपूर येथे जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूर या नावाने सुरू झाली. कॉलेजची जन्मकथा वेगळी , अचानक आणि आश्चर्यकारक आहे. स्वर्गीय हिराचंद नेमचंद यांनी सोलापूरमध्ये इ.स. १८८५ साली श्री. ऐल्लक पन्नालाल दिगंबर जैन पाठशाळा नावाची एक शैक्षणिक संस्था स्थापन केली होती. तेव्हा या संस्थेमध्ये प्राचार्य जे.के. पाटील कार्यरत होते. या संस्थेचा अमृत महोत्सव साजरा करण्यासाठी कार्यकारिणी एकत्रित आली असता त्यावेळी प्राचार्य जे. के. पाटील यांनी सोलापूरला एक कॉलेज काढावे असे सुचविले. ही सुचना गुरुकुल कार्यकर्त्यांना मान्य झाली. पण पाठशाळेच्या अध्यक्ष गुलाबचंद हिराचंद अध्यक्ष व ट्रस्टी श्रीमंत लालचंद हिराचंद , गोविंद रावजी यांना ही कल्पना मान्य होईल असे वाटत नव्हते. पण सोलापूर पाठशाळेच्या ट्रस्टींनी त्याला मान्यता दिली. त्यावेळी या योजनेला स्व. गुलाबचंद हिराचंद गांधी यांनी पाच हजाराची देणगी जाहीर केली. अशा परिस्थितीमध्ये सोलापूरला दयानंद आणि संगमेश्वर ही दोन मोठी कॉलेज सुरू होती. त्यामुळे पुणे विद्यापीठ या कॉलेजला मान्यता देईल किंवा नाही अशी शंका निर्माण झाली. त्याप्रमाणे विद्यापीठाने या कॉलेजचा प्रस्ताव फेटाळला. त्यानंतर महाराष्ट्रचे तत्कालिन शिक्षणमंत्री मा. ना. बाळासाहेब देसाई आणि हैद्राबाद संस्थानचे भूतपूर्व शिक्षण मंत्री श्री. फुलचंद गांधी यांनी बारामतीला कॉलेज काढण्यासाठी मदत देण्याची तयारी दर्शविली. त्याप्रमाणे बारामतीला कॉलेज काढण्याची तयारी सुरू केली. परंतु कॉलेज कोणत्या संस्थेमार्फत काढावे असा प्रश्न निर्माण झाला. तेव्हा नवीन शिक्षण संस्था रजिस्टर होईपर्यंत बारामती कॉलेजचा अर्ज सोलापुरातील श्री. ऐ.प.दि.जैन या पाठशाळेमार्फत पुणे विद्यापीठाला पाठविला. आणि या विद्यापीठाने बारामती येथे कॉलेज काढण्याची परवानगी दिली. त्यानंतर बारामतीमध्ये अनेकांत एज्युकेशन सोसायटीची स्थापना १९६२ मध्ये केली आणि या बारामती कॉलेजचे पहिले प्राचार्य म्हणून राजाराम कॉलेज कोल्हापूरचे निवृत्त प्राध्यापक श्री. एस. डी. वणकुद्रे यांची नियुक्ती केली. त्यावेळी जे. के. पाटील सोलापूरच्या कॉलेजचे प्राचार्य झाले. त्यामुळे ज्युनिअर सोलापूर व बारामती येथील सिनिअर कॉलेज या दोन्हीकॉलेजचे उद्घाटन महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री ना. यशवंतराव चव्हाण यांच्या हस्ते झाले.

या सर्व घडामोडी क्षेत्र बाहुबलीस्थित प.पू. १०८ समंतभद्र महाराज यांच्या मंगल आशिर्वादाने घडल्या , हे फारसे कोणाला माहिती ही नाही. सोलापूर आणि बारामती येथे जैन समाजाने कॉलेज सुरू केले याचा प.पू. समंतभद्र महाराज यांना खूप आनंद झाला. त्यांना आणखी कॉलेज काढावयाची होती. त्यासाठी त्यांनी प्राचार्य जे. के. पाटील व भिशीकर गुरुजी यांना बोलावून घेतले. आणि म्हणाले की , जयसिंगपूर येथे कॉलेज का काढत

Scanned with OKEN Scanner

नाही. ते ऐकून दोघेजणही आश्चर्यचकीत झाले. आणि त्यांनी जयसिंगपूरला कॉलेज काढण्याच्या कामाला लागले. त्यांनी रितसर शिवाजी विद्यापीठाकडे अर्ज केला. या दोघांनी जयसिंगपूरच्या कार्यकर्त्यांशी संपर्क साधून कॉलेज स्थापन करण्याची कल्पना समजावून सांगितली. त्यावेळी डॉ. एस.एस. भिर्डी , श्री. भूपाल आण्णा झेले, श्री. एल. एच. मालू, श्री. पी. डी. पाटील, श्रीमती प्रमिलाताई पाटील, श्री. जयपाल झेले, श्री. डॉ. एस. के. पाटील , श्री. तावदारे मामा , व इतर अनेक व्यापारी महोदय यां सर्वांनी एकत्र येऊन कॉलेज उभारण्याच्या कामाला लागले. या कॉलेज स्थापनेच्या कल्पनेने जयसिंगपूरचे नागरिक आनंदी झाले. या ठिकाणी कॉलेज काढण्यासाठी येथील कार्यकर्त्यांनी तयारी सुरू केली. कॉलेजच्या उभारणीसाठी ज्यांना ज्यांना शक्य आहे, त्या प्रकारची मदत द्यायला सुरूवात केली.

जयसिंगपूर नगरीत कॉलेज उभारण्यासाठी आर्थिक अडचण महत्त्वाची होती. त्यामुळे संपूर्ण नगरीतून देणगी स्वरूपात पैसा गोळा करण्याचा विचार होऊ लागला. पण एक अडचण आली. शिवाजी विद्यापीठात या विषयी चौकशी करता असे कळले की , नवीन कॉलेज काढावयाचे असल्यास एक लाख पासष्ट हजार रूपये डिपॉझीट भरावे लागतील, त्यामध्ये एक लाख रूपये इमारत फंड आणि चाळीस हजार रूपये डेडिसिएट फंड व पंचवीस हजार रूपये रिझर्व्ह फंड अशा स्वरूपाचे डिपॉझीट ठेवावे लागणार होते. तेव्हा कॉलेज सुरू होते की नाही अशीच आता शंका निर्माण होऊ लागली. याच दरम्यान जयसिंगपूर नगरपालिकेला या शहरात एक टेक्निकल हायस्कूल काढावयाचे होते , त्यासाठी त्यांनी काही रक्कम बाजूला काढून ठेवली होती. परंतु असे हायस्कूल उदगांवमध्ये असल्याने नगरपालिकेला अशा स्वरूपाच्या हायस्कूलला परवानगी मिळाली नाही. त्यामुळे नगरपालिकेची ही रक्कम कॉलेज उभारणीच्या मदतीसाठी वापरण्याचे ठरले. त्यावेळचे जयसिंगपूर नगरपालिकेचे नगराध्यक्ष श्री. पी. डी. पाटील यांनी कॉलेजला पन्नास हजार रूपये मंजूर करून दिले. नंतर सर्वकार्यकर्त्यांनी दे.भ. रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांची भेट घेतली. तेव्हा त्यांनी देखील आर्थिक मदत केली. आणि जयसिंगपूर कॉलेजचा प्रस्ताव कुलगुरू आप्पासाहेब पवार यांना त्यांच्या घरी जाऊन देण्यात आला. त्यानंतर २० जून १९६४ रोजी कॉलेजचा शुभारंभ झाला. त्यावेळचे श्री. राजाराम देसाई यांच्या तंबाखूच्या गोदामामध्ये कॉलेज सुरू झाले. त्यांची ही इमारत २००० रू. भाड्याने घेतली होती. मा. श्री. रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांनीच लोकल कमिटी तयार केली. डॉ. एस. एस. भिर्डी यांना अध्यक्ष केले. मा. भूपालआण्णा झेले व मा. दे.भ. रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांनी उपाध्यक्षपद भुषविले. मा. श्री. माणिकचंद भिशीकर सेक्रेटरी झाले. मा. श्री. आमगोंडा पाटील जॉईंट सेक्रेटरी झाले. या लोकल कमिटीमध्ये श्री. मोहिते सरकार , ॲड. बाबूराव अडदंडे, श्री. सुरजमल प्रागजी, श्री. एल. एल. मालू यांचा समावेश होता. या कॉलेजचा शुभारंभ मंत्री मा. रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांच्या शुभहस्ते प्रारंभ झाला. या कॉलेज उभारणीमध्ये आणि आर्थिक बाबींमध्ये त्यांनी कॉलेजला वेळोवेळी लाखो रूपये पंचगंगा सहकारी साखर कारखान्याच्या माध्यमातून मदतीच्या स्वरूपात दिली. या कॉलेजचे पहिले प्राचार्य एस. एस. फराटे , प्राचार्य बी. ए. चौगुले , प्राचार्य आण्णासाहेब मुळे , प्राचार्य डॉ. आर.टी. अक्कोळे , प्राचार्य डी. डी. मगदूम , प्राचार्य श्रीधर हेरवाडे, प्राचार्य एच. एम. भालेराव , प्राचार्य एम. एम. गांधी या सर्वांची परंपरा या कॉलेजला लाभली. प्राचार्य एम. एम. गांधींच्या कार्यकाळात श्री. ल.क. अकिवाटे यांनी अध्यक्ष म्हणून कार्यभार सांभाळला होता. त्यांनी त्यांच्या काळात एक कुपनलिका काढून सर्व जयसिंगपूर कॉलेजच्या पाण्याचा प्रश्न मार्गी लावला. आज या परिसरात सुंदर झाडे फुललेली दिसतात ती केवळ श्री. ल. क. अकिवाटे यांच्या दुरदृष्टीमुळे असेच म्हणावे लागेल.

सध्या कॉलेजचे प्राचार्य आर. आर. कुंभार यांच्या कारकिर्दीमध्ये जवळ जवळ ३५०० विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. मा. एम. एम. गांधी यांच्या कारकीर्दीमध्ये त्यांनी युजीसीकडून जयसिंगपूर कॉलेजसाठी जवळजवळ

Scanned with OKEN Scanner

आठ कोटी रूपये अनुदान स्वरूपात उपप्राचार्य डॉ. डी. व्ही. चांदणे आणि डॉ. बी. एम. राठोर यांच्या सहकार्याने मिळवली. या अनुदानातून या महाविद्यालयामध्ये राष्ट्रीय लॅब , स्विमिंग टँक, इनडोअर स्टेडियम, बी. होक प्रिंटींग आणि पब्लिशिंग , फूड कन्फेक्शरी, ४०० मिटर रनिंग ट्रॅक इत्यादी विभाग सुरू झाले आहेत. एकेकाळी हे महाविद्यालय ग्रामीण भागात चालेल किंवा नाही अशी शंका उपस्थित होत असताना इ.स. २००० पासून२०२० पर्यंत या कॉलेजने आपला संपूर्ण कायापालट केला. याच कालावधीत प्राचार्य डॉ. एम. एम. गांधीनी एम. ए. हिंदी , एम्.एस्सी, केमिस्ट्री, बी.ए. भाग - ३ इतिहास , बी.ए. भाग - ३ राज्यशास्त्र व बी.ए. भाग-३ मानसशास्त्र असे विभाग विनाअनुदानीत तत्वावर सुरू केले. या महाविद्यालयात अगोदरच एम.ए. मराठी व एम.ए. अर्थशास्त्र सुरू होते. त्यांच्या काळात कॉम्प्युटर विभाग , बी.सी.ए., बी.बी.ए. असे विभाग येथे सुरू केले. साधारणपणे २००३ पासून या महाविद्यालयामध्ये स्थानिक समितीमध्ये डॉ. सुभाष बा. अडदंडे अध्यक्ष, डॉ. महावीर अक्कोळे सचिव , पद्माकर पा. पाटील खजिनदार , अशोक शिरगुप्पे , डॉ. धवलकुमार पाटील, नगराध्यक्ष निमंत्रण सदस्य इ. लोक काम करीत आले आहेत. त्यानंतर श्री. जिनेंद्र दत्तवाडे , श्री. आप्पासाहेब भगाटे, श्री. बाळासाहेब श. इंगळे , श्री. विपीन खाडे , श्री. महावीर शा. पाटील , श्री. शितल पा. पाटील, डॉ. अनिल भू. पाटील , श्री. अशोक बा , मादनाईक, श्री. अभिजीत अडदंडे, डॉ. राजेंद्र कुंभार इत्यादी स्विकृत सदस्य काम पहात आहेत. या महाविद्यालयामध्ये अनेकांत नागरी सहकारी पत संस्था मर्या. जयसिंगपूर ही पतसंस्था स्थापन करण्यात आली. यामधून प्राध्यापक , शिक्षकेतर कर्मचारी यांनाच फक्त पगार तारणावर कर्ज पुरवठा करण्यात येतो. या संस्थेचे पदाधिकारी म्हणून श्री. कुमार भिमगोंडा पाटील-चेअरमन , श्री. पासगोंडा चवगोंडा पाटील-व्हा. चेअरमन यांच्या समवेत अकरा संचालक व मॅनेजर राहूल कलगोंडा पाटील आणि लिपीक म्हणून सौ. वंदना अजित मगदूम हे संस्थेचा कारभार पाहत आहेत. इ.स. २००३-२०२० पर्यंत या महाविद्यालयाचा कायापालट करण्याचे काम डॉ. सुभाष अडदंडे यांना जाते. त्यांच्या कामामध्ये वेळोवेळी मा. पद्माकर पाटील व डॉ. महावीर अक्कोळे धावून आले आहेत. सध्या या महाविद्यालयामध्ये प्राचार्य राजेंद्र कुंभार हे काम पाहत आहेत. त्यांच्याही कार्यकाळात येथे 'बटरफ्लाय बगिचा' व सेरी कल्चरचा प्रकल्प सुरू आहे. आज या महाविद्यालयामध्ये सिनिअर , ज्युनियर, कॉम्प्युटर्स बी.बी.ए., एम्.ए., एम्. कॉम, एम.एस्सी. व इतर कोर्सेस मध्ये ३५०० विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. मा. माजी नगराध्यक्ष श्री. पी.डी. पाटील यांनी नगरपालिकेतील राखीव फंड म्हणजेच जनतेकडून फंड म्हणून गोळा झालेला पैसा एकूण ५० हजार रूपयांचा फंड अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या जयसिंगपूर कॉलेजला उपलब्ध करून दिला नसता तर हे जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूरात उभे राहू शकले नसते. म्हणून या जयसिंगपूर कॉलेजवर जयसिंगपूरवासियांचे कायमचे ऋण राहील हे मान्य करावेचलागेल. त्यामुळे या जयसिंगपूर कॉलेजवर जयसिंगपूरातील आम जनतेचा देखील अधिकार मान्य करावा लागेल. तसेच तत्कालीन मंत्री मा. रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांनी पंचगंगा सहकारी साखर कारखान्याच्या माध्यमातून शेतकऱ्यांच्याकडून फंड रूपाने देणगी गोळा करून इमारत , बुक बँक व तत्सम बाबींसाठी लाखो रूपयांचा निधी उपलब्ध करून दिला. त्यामुळे तत्कालिन मंत्री मा. रत्नाप्पाण्णा कुंभार आणि या परिसरातील शेतकरी बंधूंचा देखील अधिकार या कॉलेजवर आहे.

मालू हायस्कूल (जयसिंगपूर हायस्कूल)

जयसिंगपूरमध्ये जयसिंगपूर कॉलेजची स्थापना झाल्यानंतर येथे न्यू एज्युकेशन सोसायटी कोल्हापूर या संस्थेने 'जयसिंगपूर हायस्कूल ' या नावाने हायस्कूलची नवी शाखा सुरू केली. या संस्थेची कोल्हापूर

Scanned with OKEN Scanner

जिल्ह्यामध्ये अनेक ठिकाणी हायस्कूल व कॉलेज सुरू आहेत. पण जयसिंगपूरात स्थापन केलेल्या हायस्कूलचा लाभ जयसिंगपूर आणि परिसरातील ग्रामीण विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेण्यासाठी होऊ लागला. या हायस्कूलमध्ये शिक्षण घेतलेले अनेक माजी विद्यार्थी आज वेगवेगळ्या पदावर काम करीत आहेत. कालांतराने या 'जयसिंगपूर हायस्कूल'चे नांव बदलून 'लक्ष्मीनारायण मालू हायस्कूल ' असे ठेवण्यात आले. हे हायस्कूल आज जयसिंगपूरात मध्यवर्ती ठिकाणी व प्रशस्त असल्याने प्रसिद्धीस आले आहे.

जनतारा हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज (भारत हायस्कूल)

जयसिंगपूरमध्ये आणखी एक हायस्कूल कार्यरत होते. या हायस्कूलचे नाव 'भारत हायस्कूल असे होते. पण कालांतराने काही कारणास्तव हे हायस्कूल बंद पडण्याच्या मार्गावर असताना 'बाहुबली विद्यापीठ ' या शिक्षणसंस्थेने आपल्याकडे वर्ग करून घेतले. यामुळे भारत हायस्कूलला नवसंजीवनी मिळाली आणि हे हायस्कूल 'जनतारा हायस्कूल' या नावाने उदयास आले. बाहुबली विद्यापीठाने भरत हायस्कूलचे नाव बदलून जनतारा हायस्कूल असे ठेवले. नंतर काही वर्षांनी या हायस्कूलमध्ये नांद्रेकर ज्युनिअर कॉलेज , पुंदरे प्राथमिक शाळा, इंदुमती शिखरे बालवाडी इत्यादी शाखा कार्यरत झाल्या आहेत. या हायस्कूलने देखील जयसिंगपूरच्या शैक्षणिक प्रगतीमध्ये सिंहाचा वाटा उचलला आहे. या हायस्कूलच्या स्थापनेमध्ये प्रा. सुभाषचंद्र अक्कोळे , डॉ. एस. एम. पाटील , डॉ. महावीर पाटील , श्री. राजेंद्र नांद्रेकर अशा अनेक मान्यवरांचे योगदान मोलाचे आहे. लक्ष्मीबाई पाटील गर्ल्स हायस्कूल.

जयसिंगपूरमध्ये डॉ. एस. एस. भिर्डी यांनी आपल्या वैद्यकीय व्यवसायाद्वारे सर्व जयसिंगपूरवासियांना आपलेसे करून घेतले होते. त्या काळात ते रयत शिक्षण संस्थेच्या दक्षिण विभागीय समितीचे सदस्य होते. त्यामुळे त्यांना रयत शिक्षण संस्थेची शाखा जयसिंगपूरमध्ये असावी असे वाटत होते. पुढे डॉ. भिर्डी यांच्या मदतीने डॉ. एस , के पाटील यांनी जयसिंगपूरातील पहिले मुलींसाठीचे 'लक्ष्मीबाई पाटील गर्ल्स हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज' स्थापन केले. रयत शिक्षण संस्थेचे संस्थापक कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या पत्नीच्या स्मरणार्थ हे हायस्कूल सुरू केले. सुरूवातीला या संस्थेचे चेअरमन म्हणून डॉ. एस. के. पाटील यांनी यशस्वीरीत्या जबाबदारी पार पाडली. त्यांच्या काळात होम सायन्स कॉलेज देखील सुरू केले.

बळवंतराव झेले हायस्कूल

लठ्ठे एज्युकेशन सोसायटी सांगली या शिक्षण संस्थेनेही जयसिंगपूर शहरात शिक्षणाची गंगा आणली. या हायस्कूलच्या स्थापनेमध्ये झेले परिवाराचे मोठे योगदान आहे , यामुळे या संस्थेने 'कै. बळवंतराव झेले हायस्कूल' या नावाने हायस्कूल सुरू केले. या शिक्षण संकुलात शिक्षण घेतलेल्या बऱ्याच विद्यार्थ्यांनी पुढे आपली प्रगती केली आहे. नंतर काही वर्षांनी लठ्ठे एज्युकेशन सोसायटीद्वारे मुलींसाठी इ.स.१९८५ मध्ये कन्या महाविद्यालय सुरू केले. सुरुवातीस या महाविद्यालयाचे नांव जयसिंगपूर कन्या महाविद्यालय असे होते. पुढे घोडावत कुटुंबियांच्या उदार देणगीतून कन्या महाविद्यालयाचे नाव बदलण्यात आले आणि 'श्रीमती गंगाबाई खिवराज घोडावत कन्या महाविद्यालय जयसिंगपूर ' असे नामकरण करण्यात आले. त्यामुळे शिरोळ तालुक्यात पहिलेच मुलींसाठीचे वेगळे महाविद्यालय जयसिंगपूर येथे सुरू झाले.

Scanned with OKEN Scanner

नवजीवन हायस्कूल

जयसिंगपूरमध्ये अनेक शैक्षणिक संस्था उभ्या राहात असताना इ.स. १९८४ मध्ये श्री , बाळासाहेब
भांदिगिरे यांनी 'जयसिंगपूर शिक्षण प्रसारक मंडळ' स्थापन केले. या संस्थेमार्फत त्यांनी नवजीवन हायस्कूल सुरू
केले. सुरुवातीला या संस्थेमध्ये राजन वाले , तुकाराम खामकर, जोतीराम खामकर, यांनी एकत्रित येऊन बहुजन
समाजाला चांगले शिक्षण देणारी संस्था सुरू केले. सुरुवातीला हे हायस्कूल गल्ली नं. ७ मध्ये शिंदे यांचे घर
भाड्याने घेऊन तेथे इयत्ता ८ वीचा वर्ग सुरु केला. या शाळेत उदगांव , उमळवाड, चिपरी, जैनापूर या
खेडेगावातील विद्यार्थ्यांचा ओघ सुरू झाला.म्हणून या संस्थेने इ. ५ वी ते १० पर्यंतचे हायस्कूल आणि
ज्युनिअर कॉलेज सुरू केले. त्यानंतर त्यांनी पूर्व प्राथमिक इ. १ ली ते ४ थी पर्यंतचे वर्गदेखील सुरू केले. पुढे
या संस्थेने स्वतःच्या मालकीची इमारत गल्ली नं. ९ मध्ये (राजीव गांधीनगर जवळ) बांधली. सध्या तेथे
हायस्कूल व ज्युनिअर कॉलेज सुरू आहे.

ज्ञानगंगा हायस्कूल

माजी नगराध्यक्ष श्री. शिवाजी कुंभार यांनी इ.स. २००० मध्ये 'आदर्श गोरोबा एज्युकेशन सोसायटी ' स्थापन केली. या संस्थेद्वारे जयसिंगपूरमध्ये त्यांनी ज्ञानगंगा हायस्कूल कायम विनाअनुदानित तत्वावर सुरु केले. जयसिंगपूरमध्ये अनेक शैक्षणिक संस्थांमध्ये स्पर्धा सुरू असताना असे हायस्कूल सुरू करणे हे धाडसाचे ठरले. या हायस्कूलमध्ये येणाऱ्या विद्यार्थ्यांना ये-जा करण्यासाठी मोफत सोय केल्यामुळे विद्यार्थी संख्या झपाट्याने वाढली. परंतु हे हायस्कूल (इ. १ ली ते १० वी) महाराष्ट्र शासनाने कायम विनाअनुदानित तत्वावर दिल्यामुळे संस्थेसमोर अनेक आर्थिक अडचणी उभ्या राहिल्या. म्हणून श्री. शिवाजी कुंभार यांनी इ.स. २००६ मध्ये शामराव पाटील यड्रावकर एज्युकेशन आणि चॅरिटेबल ट्रस्ट या संस्थेकडे आपली शिक्षण संस्था वर्ग केली. नामदार राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी या हायस्कूलकडे चांगले लक्ष दिल्यामुळे ही संस्था नावारूपाला आली.

डॉ. जे. जे. मगदूम यांचे कार्य

डॉ. जे. जे. मगदूम यांचे जयसिंगपूरच्या शैक्षणिक क्षेत्रातील जडणघडणीत फार मोठे योगदान आहे. डॉ.
जे. जे. मगदूम यांनी तालुक्यातील पहिले इंग्रजी माध्यमातील 'जयप्रभा इंग्लीश मेडियम स्कूल' सुरू केले. आणि
शिक्षण क्षेत्रात पायरा घातला. आज जयसिंगपूर शहरामध्ये मराठी-इंग्रजी माध्यमाची हायस्कूल , कॉलेज,
इंजिनिअरींग कॉलेज, वैद्यकीय महाविद्यालय, इंजिनिअरींग पॉलिटेक्निकमुळे 'शिक्षणाची पंढरी' म्हणून शहराची
ओळख संपूर्ण महाराष्ट्रात झाली आहे. जयसिंगपूर नगरीचे नगराध्यक्ष व प्रसिद्ध धन्वंतरी म्हणून तालुक्यात
प्रसिद्ध असलेले व्यक्तीमत्त्व डॉ. जे. जे. मगदूम यांनी आपल्या सामाजिक , राजकीय व वैद्यकीय सेवेबरोबरच
शैक्षणिक क्षेत्रामध्ये उत्तुंग भरारी घेतली. त्यांनी अनेक शिक्षण संस्था स्थापन करून जयसिंगपूर शहराचा
नावलौकीक देशभर केला आहे. डॉ. जे. जे. मगदूम यांनी जयसिंगपूरमध्ये शिक्षणाचा पाया म्हणजेच बालवाडी
पासून प्राथमिक शिक्षण म्हणजे जयविजय विद्यामंदीर , जयप्रभा इंग्लिश मेडियम स्कूलपासून इंजिनिअरींग ,
मेडिकलकॉलेज, फार्मसी, पॉलिटेक्निक कॉलेज , नर्सिंग कॉलेज तसेच यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठाची
शाखा, मॅनेजमेंट कॉलेज असे अनेक अभ्यासक्रम सुरू केले. यामुळे ग्रामीण भागातील मुला-मुलींना शिक्षणाची
नवी कवाडे मिळाली. डॉ. जे.जे. मगदूम आणि त्यांच्या पत्नी सौ. प्रभा मगदूम यांचा हा शैक्षणिक वारसा डॉ.

Scanned with OKEN Scanner

सुकुमार मगदूम , डॉ. शुभांगी मगदूम , श्री. विजय मगदूम आणि अॅड. सोनाली मगदूम , श्री. बाळासाहेब मगदूम यांनी पुढे चालू ठेवला आहे. अशा रितीने जयसिंगपूर शहराला विविध शिक्षण संस्थांनी नावारूपास आणले. त्याचबरोबर या नगरीला काही मान्यवर व्यक्तींनी मोठे योगदान दिले आहे. यामध्ये श्री. शामजी झंवर , श्री. अमरसिंह निकम , श्री. राजेंद्र नांद्रेकर , श्री. राजेंद्र भिडीं , श्री. राजेंद्र मालू , श्री. राजेंद्र झेले , श्री. सुभाष सारस्वत इत्यादींनी क्रिडा क्षेत्रात भरीव कामगिरी करत या जयसिंगपूर शहराला 'शुटिंगबॉलची पंढरी' म्हणून नावलौकीक मिळवून दिला. शहरामध्ये श्री. सुभाष टाकळीकर , श्री. बी.एन. चौगुले , श्री. रविंद्र तांडे , श्री. आणेगिरीकर इत्यादींनी 'नाट्यशुभांगी' च्या माध्यमातून सांस्कृतिक व नाट्यकलेच्या चळवळीला गती देण्याचे काम केले. तसेच त्यांनी अनेक राज्यस्तरीय नाट्यस्पर्धेमध्ये जयसिंगपूरचे नाव उज्ज्वल केले आहे. या शहरातील सुप्रसिद्ध उद्योगपती श्री. दानचंद घोडावत यांनी खुले नाट्यगृह उभारून सर्व जनतेसाठी खुले करून दिले. येथे नगरपालिकेतील खुल्या नाट्यगृहामध्ये विविध कार्यक्रम घेतले जातात.

श्री. धनपाल झेले यांचे कार्य

या जयसिंगपूरमध्ये तारदाळ या गावातील देवेंद्र झेले हे पहिल्यांदा राहावयास आले. तेव्हा स्वातंत्र्यपूर्व काळात ते मर्चंट असोसिएशनचे सदस्य होते. त्यांनी तारदाळमधील एक एकर शेती जैन मंदिराला दान केली आणि जयसिंगपुरात आल्यानंतर तंबाखू अडत दुकान काढून व्यापार सुरु केला. त्यानंतर त्यांचा मुलगा श्री. धनपाल झेले यांनी तंबाखू व्यापाराबरोबर शेंग खरेदी विक्रीचा व्यवसाय सुरू केला. त्यामध्ये त्यांचा चांगला जम बसला. श्री. धनपाल झेले यांना एकूण पाच मुलगे होते. त्यांनी आपला वडिलोपार्जित व्यवसाय बदलला , चंद्रकांत झेले, प्रकाश झेले, सुरेश झेले, प्रदिप झेले व राजेंद्र झेले अशी पाच मुले धनपाल झेले यांना होती. या सर्वांनी मिळून इ.स. १९८२ मध्ये जयसिंगपूरमध्ये झेले चित्रमंदिर बांधले. त्यावेळी चित्रमंदिराच्या उभारणीसाठी २५ लाख रूपये खर्च आला होता. या व्यवसायात त्यांना भरभराट आल्यानंतर त्यांनी शहरात झेले फ्युएल्स , झेले चिरमुरे, झेलेअसोसिएटस्, पॅराशूट तेल, टाटा मिठ पॅकींग इत्यादी अनेक व्यवसाय सुरू केले. याबरोबरच श्री. धनपाल झेले व श्री. रामआण्णा झेले यांची चिरंतर आठवण राहावी म्हणून त्यांनी झेले चित्रमंदिर आवारात 'रामधन' हे उपहारगृह चालू ठेवले आहे. झेले बंधूंनी झेले चित्रमंदिर व विविध व्यवसायाद्वारे जयसिंगपूर शहर समृद्ध केले आहे. या झेले कुटुंबियांची येथे ४० एकर जमीन आहे. आजही हे कुटुंब गुण्यागोविंदाने राहत असून एकत्र कुटुंब पद्धतीचा आदर्श नमुना म्हणून या कुटुंबाकडे पाहिले जाते. जयसिंगपूर शहराच्या जडणघडणीत या झेले कुटुंबाचा मोठा वाटा आहे.

शहरातील वकीली व्यवसाय

छ. शाहू महाराजांनी जयसिंगपूर वसाहतीच्या कामाची व्यवस्था ही एका हुशार असणाऱ्या अॅड. विठ्ठल सखाराम कुंभोजकर वकील यांच्याकडे सोपविली होती. त्यामुळेच जयसिंगपूर वसाहतीची वाढ झाल्यानंतर येथे एका रा.से. क्लास सबसज्ज कोर्टाची स्थापना झाली आणि या कोर्टामध्ये दिवाणी व फौजदारी दावे चालविले जात असत. सध्या हे कोर्ट एस्. टी. स्टँड समोर असणारी जुनी इमारत होय. त्यामुळे जयसिंगपूरमध्ये आपला वकिलीचा व्यवसाय करण्यासाठी अनेक ठिकाणाहून वकील लोक आकर्षित झाले. त्यामध्ये अॅड. तात्या पायगोंडा पाटील (१९३३), अॅड. दत्तात्रय नारायण थोरात (१९३३), अॅड. बाबुराव आदाप्पा अडदंडे (१९३६), अॅड. एम्. डी. अर्जुनवाडकर (१९५०) ही वकील मंडळी जयसिंगपूरमध्ये स्थायिक झाली. या सर्वांनी आपला

Scanned with OKEN Scanner

वकिलीचा व्यवसाय जयसिंगपुरात सुरू केला. यामध्ये अॅड. बाबुराव आदाप्पा अडदंडे व अॅड. एम. डी. अर्जुनवाडकर या दोघांनी जयसिंगपूरच्या नगरपरिषदेमध्ये मानाचे 'नगराध्यक्ष' पद भूषविलेले आहे.

अॅड. बाबुराव आदाप्पा अडदंडे यांची कारकीर्द पुढीलप्रमाणे झाली. श्री. आदाप्पा अडदंडे मुळचे हुन्नरगी ता. चिक्कोडी , जि. बेळगांव या ठिकाणी राहत असत. तेथे त्यांनी आपली शेती व व्यापारी व्यवसाय सुरू केला होता. पुढे त्यांना श्री. बाबुराव हा मुलगा झाला. त्यांनी आपल्या या मुलाच्या शिक्षणाकडे चांगले लक्ष दिल्यामुळे पुढे बाबुराव हे वकील झाले. आणि त्यांनी तेथे आपला वकीलीचा व्यवसाय चालू केला. पण त्यांच्या वडिलांना व्यापारात तोटा झाल्यामुळे अॅड. बाबुराव अडदंडे हे इ.स. १९३६ मध्ये जयसिंगपूरात येऊन दाखल झाले तेव्हा मात्र छ. राजाराम महाराजांच्या काळात जयसिंगपूर वसाहतीचा पूर्णविकास झाल्यामुळेआसपासच्या खेड्यातील लोक कोर्टाच्या कामानिमित्त जयसिंगपूरला येत असल्यामुळे पेशाने वकील असणाऱ्या अॅड. बाबुराव अडदंडे यांनी आपल्या व्यवसायामध्ये चांगला जम बसविला. त्यांना एकुण पाच अपत्ये झाली. त्यापैकी दोन मुलगे व तीन मुली झाल्या होत्या. एक डॉ. सुभाष अडदंडे , दुसरा इंजिनिअर झाला होता. अॅड. बाबुराव अडदंडे यांनी आपल्या वकीली व्यवसायाबरोबरच सार्वजनिक व राजकीय कार्यास सुरुवात केली. आणि काही काळानंतर त्यांची जयसिंगपूर नगरपरिषदेमध्ये नगराध्यक्षपदी निवड झाली. तेव्हा त्यांना जयसिंगपूरचा पाणीपुरवठा सुरळीत करण्यासाठी मा. मुख्यमंत्री वसंतदादा पाटील यांनी सहकार्य केले होते.

संजय घोडावत उद्योग समुह

या जयसिंगपूरमध्ये विविध अंगानी विकासाची घौडदौड सुरू असताना येथे श्री. दानचंद घोडावत आणि त्यांच्या मुलांनी देखील आपल्या कार्याने जयसिंगपूरात मोठी छाप उमटविली आहे. श्री. दानचंद घोडावत यांनी श्री. विनोद घोडावत , श्री. सतिश घोडावत व श्री. संजय घोडावत अशी मुले होत. प्रत्येकांनी आपापल्या उद्योगधंद्यामध्ये यशस्वी होत उद्योगधंद्यामध्ये गरूडझेप घेतलेली आहे. श्री. विनोद घोडावत यांनी मनाली उद्योगसमूहातून विविध उद्योग सुरू केले. तर श्री. संजय घोडावत यांनी विविध उद्योगांच्या माध्यमातून जयसिंगपूर शहराचे नाव भारतभर केले. त्यांनी स्टार उद्योग समूह उभारला. श्री. संजय घोडावत सकाळ वृत्तपत्राला मुलाखत देताना म्हणतात की , अपयशामुळे कधीच खचू नका , तर आपण समाजाचे काही तरी देणे लागतो या भावनेतून काम करा. प्रत्येक कामामध्ये इतरांनी किंवा सरकारने मदत करावी अशी आशा न बाळगता निष्ठेने काम करत रहा, त्यामुळे तुमचाच काय पण परिवाराचा विकास होईल याच भावनेतून श्री. संजय घोडावत यांनी स्टार उद्योग समूहाची स्थापना केली. त्यामुळे त्यांना सर्व भारत ओळखतो. त्यांच्या उर्जा निर्मिती उद्योग आणि फुलशेती उद्योगामुळे ते जगाच्या कानाकोपऱ्यात पोहोचले. इ.स. १९९४ साली स्टार पान मसाला निर्मितीच्या माध्यमातून सुरू केलेली घौडदौड आता उद्योगांच्या प्रगतीचे अनेक शिखरे पार केलले आहेत. हे कार्य सर्वांनाच थक्क करायला लावणारे आहे. सध्या जवळ जवळ १५ वर्षापासून त्यांचे नाव उद्योग क्षेत्रामध्ये अग्रभागी घेतले जाते. त्यांनी नव्या उद्योगांची निर्मिती करताना कधीच पैशाला किमत दिली नाही. याऊलट अशा उद्योगामुळे आपल्या परिसराबरोबर देशाच्या विकासाला कसा हातभार लागेल.स्थानिक लोकांना मोठ्या प्रमाणावर रोजगार मिळेल तसेच सर्वसामान्य माणसाला लागणाऱ्या वैद्यकीय सुविधा पासून ते चांगले शिक्षण कसे मिळेल, शेतीतील नवे तंत्रज्ञान अशा अनेक मुद्यांना त्यांनी प्राधान्य दिले. त्यामुळेच आज परिसरात स्टार फ्लेक्झोपॅक, स्टार टेक्स्टाईल, स्टार फूड, स्टार तेल, स्टार चहा, स्टार मीठ, स्टार रियल इस्टेट, स्टार आशियाना

Scanned with OKEN Scanner

टाऊनशीप, पवनचक्की निर्मितीची श्रेणीक इंडस्ट्रीज, स्टार ग्रीन हाऊस, स्टार इन्व्हेस्टमेंट, स्टार पेट्रोल पंप, असे उद्योग सुरू केले. त्यामधून सुमारे २५ हजार लोकांना रोजगार मिळाला. आई सुशिलादेवी घोडावत आणि वडील श्री. दानचंद घोडावत यांनी केलेल्या संस्कारातून अनेक सामाजिक उपक्रम सुरू केले आहेत. यामध्ये सुशिलादेवी दानचंद घोडावत कन्या महाविद्यालयाला आणि गरजूंना मदत करणारे सुशिलादेवी घोडावत चॅरिटेबल ट्रस्ट, आचार्य तुलसी ब्लड बँक , तुलसी रुग्णवाहिकेची उपलब्धता इ. उपक्रमांचा समावेश आहे. आपल्या भागातील मुला-मुलींना अत्याधुनिक आणि दर्जेदार शिक्षण मिळावे या हेतूने संजय घोडावत अभियांत्रिकी महाविद्यालय आणि इंटरनॅशनल स्कूलची उभारणी केली. संजय घोडावत अभियांत्रिकी शिक्षण संकुलाचे रूपांतर नुकतेच संजय घोडावत युनिव्हर्सिटीमध्ये झाले आहे. नुकतेच संजय घोडावत यांनी विमान सेवेमध्येही आपले पाय पसरविण्यास प्रारंभ केला आहे. त्यांनी स्टार एअरलाईन्सची स्थापना करून सर्वांना अचंबित केले आहे. संजय घोडावत यांची लाईफ स्टाईल ही आजच्या तरूणांना आदर्श ठरणार अशीच आहे. अनेक यशस्वी तरूण उद्योजक आपले आयडॉल 'संजय घोडावत' आहेत असे अभिमानाने सांगत असतात. संजय घोडावत यांच्या कार्याची दखल भारत सरकारने घेऊन त्यांना राष्ट्रीय पुरस्कार देऊन सन्मानित केले. हा सन्मान जयसिंगपूरच्या उद्योगपतीला मिळणे म्हणजे जयसिंगपूर शहराला हे अभिमानास्पद आणि कौतुकास्पदच म्हणायला हवे.

यड्रावकर घराण्याचे योगदान

नामदार डॉ. राजेंद्र पाटील यड्रावकर

आरोग्य राज्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य

सहकारमहर्षी शामराव पाटील यड्रावकर यांचे ज्येष्ठ सुपुत्र आणि सध्याचे महाराष्ट्र राज्याच्या आरोग्य व कुटुंबकल्याण, अन्न व औषध प्रशासन , वैद्यकीय शिक्षण, वस्त्रोद्योग व सांस्कृतिक कार्य खात्यांचे राज्यमंत्री नामदार राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांचा राजकीय प्रवास अतिशय खडतर व संघर्षातून झाला. कॉंग्रेस प्रणित ए.एस.यू.आय. या विद्यार्थी संघटनेचे राज्य सचिव हे राजेंद्र पाटील-यड्रावकर यांना लाभलेले पहिले राजकीय पद आहे. पुढे जाऊन २००१ साली जयसिंगपूर नगर परिषदेचे नगरसेवक पद त्यांना प्राप्त झाले. त्यानंतर मात्र सहकारातील अनेक मानाची पदे मिळाली. परंतु सार्वजनिक जीवनामध्ये राजकीय क्षेत्रात अनेकवेळा त्यांच्यायशाला हुलकावणीच मिळाली. स्वर्गीय शामराव पाटील यड्रावकर यांनी राजेंद्र यांच्यापूर्वी दोन वेळा शिरोळ विधानसभेची निवडणूक लढवली , १९९५ व २००० या दोन्ही वेळा त्यांना अपयशच आले. २००४ च्या विधानसभेवेळी शामरावआण्णा बायपास शस्त्रक्रियेमुळे मुंबईतील बॉम्बे हॉस्पिटलमध्ये ॲडमिट होते , त्यामुळे अगदी कमी वयात राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांना २००४ ची शिरोळ विधानसभा निवडणूक कार्यकर्त्यांच्या आग्रहास्तव अपक्ष म्हणून लढवावी लागली , या लढतीमध्ये शेतकरी नेता म्हणून उदयास आलेल्या राजू शेट्टी यांनी विजय संपादन केला. तर राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांना तिसऱ्या क्रमांकाची मते मिळाली. विशेष म्हणजे सोबतीला सा. रे. पाटील असूनसुध्दा याच निवडणुकीने राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांना बरीच मोठी शिकवण दिली, २००९ च्या विधानसभा निवडणुकीच्या वेळी स्वर्गीय सा. रे. पाटील यांना कॉंग्रेस पक्षाने उमेदवारी दिली , कॉंग्रेस आणि राष्ट्रवादी कॉंग्रेसची युती असल्यामुळे ज्येष्ठ नेते शरद पवारसाहेब यांचा शब्द प्रमाण मानून राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी आघाडी सोबत राहून आघाडी धर्म पाळताना पुढे होऊन सा.

रे. पाटील यांचा झंझावाती प्रचार केला आणि या निवडणुकीत सा. रे. पाटील मोठ्या मताने विजयी झाले.
८५००० पेक्षा जास्त मते मिळालेल्या सा.रे. पाटील यांच्या विजयात राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांचा मोठा वाटा
होता. २००४ साली राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांचा पहिल्यांदा पराभव होत असताना याच निवडणुकीदरम्यान
सहकार महर्षी शामराव पाटील यड्रावकर यांचे निधन झाले आणि राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांच्यावर मोठी
जबाबदारी येऊन पडली , नव्याने उभा केलेला शरद सहकारी साखर कारखाना अडचणीतून मार्ग काढीत
असलेला साखर उद्योग, शेतकरी संघटनेची आक्रमक आंदोलने या सर्व गोष्टीमुळे कारखाना चालविणे अतिशय
कसोटीचे काम झाले होते. आण्णांच्या निधनाने अगदी कमी वयात राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांच्यावर ही
जबाबदारी येऊन पडली , आणि याच जबाबदारीचे भान ठेवून त्यांनी सक्रीय राजकारणाला थोडे बाजूला ठेवत
स्वर्गीय शामराव आण्णा यांच्यावर प्रेम करणाऱ्या कार्यकर्त्यांना सोबत घेऊन आपल्या संस्था बळकट
करण्याकडे जाणीवपूर्वक लक्ष दिले. दरम्यानच्या काळात राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांना राष्ट्रीय स्तरावर काम
करण्याची संधी मिळाली. स्वर्गीय शामराव पाटील यड्रावकर ज्या ऑल इंडिया को-ऑपरेटिव्ह स्पिनिंग
फेडरेशन या संस्थेचे नेतृत्व करत होते , या संस्थेवर राजेंद्र पाटील यड्रावकर संचालक म्हणून निवडून आले
आणि चेअरमन सुध्दा झाले. या दहा वर्षातराजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी आपली कार्यशैली आणि कर्तृत्वाच्या
बळावर आण्णांनी उभा केलेल्या सर्व सहकारी संस्था यशस्वीपर्ण चालवल्याच पण जाऊन अनेक सहकारी
उद्योगांचे तसेच शैक्षणिक संस्थांचे मोठे जाळे निर्माण केले , आपल्या परिसरातील शेतकऱ्यांच्या मुलांना
आपल्याच भागात कमी खर्चात चांगल्या दर्जाचे तांत्रिक शिक्षण मिळावे ही स्वर्गीय शामराव पाटील यड्रावकर
यांची इच्छा होती. शेतकऱ्यांच्या मुलांनी उद्योजक व्हावे असे शामराव आण्णांना नेहमी वाटायचे. त्यामुळे
तांत्रिक शिक्षकांची सोय आपल्या परिसरात करावी हे त्यांचे स्वप्न अपुरे राहिले होते. राजेंद्र पाटील यड्रावकर
यांनी सहकार बरोबर शैक्षणिक क्षेत्रात पदार्पण केले आणि शरद इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलाजी हे डिप्लोमा
आणि डिग्री कॉलेज उभे करून थोड्याच कालावधीमध्ये महाराष्ट्रामध्ये या कॉलेजची वेगळी ओळख निर्माण
केली. हजारो तरूणांना या कॉलेजमध्ये शिक्षण तर मिळत आहेच शिवाय त्याचबरोबर देशविदेशामध्ये या
तरूणांना आंतरराष्ट्रीय कंपन्यांमध्ये नोकऱ्याही मिळत आहेत. यानंतर शरद कृषी महाविद्यालय , शरद आर्टस्
अँन्ड सायन्स कॉलेज , ज्ञानगंगा हायस्कूल जयसिंगपूर व दानलिंग विद्यालय उमळवाड अशा अनेक शिक्षण
संस्था सुरू केल्या. एकूणच शिक्षण आणि सहकारामध्ये नवा आदर्श निर्माण केला , या मधील सगळ्यात मोठी
घटना म्हणजे शरद सहकारी साखर कारखाना आदर्शवत असाच चालवताना अवघ्या काही वर्षात तो संपूर्ण
कर्जमुक्त करण्याची किमया कारखान्याचे चेअरमन राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी करून दाखविली आणि या
घटनेची नोंद सहकारातील प्रस्थापितांना घ्यावी लागली. यातूनच राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या स्थापनेपासून शरद
पवार यांना ज्यांनी साथ दिली त्या स्वर्गीय शामराव पाटील यड्रावकर यांच्या या सुपुत्राला राष्ट्रवादी काँग्रेस
पक्षामध्ये सन्मान मिळू लागला, साखर व्यवसाय मधील प्रचंड अनुभव आणि ज्ञान असलेल्या राष्ट्रीय नेते शरद
पवार साहेब यांनीही ही राजेंद्र पाटील यांच्या या कामाची दखल घेतील , पुढे जाऊन २०१४ साली
विधानसभेच्या निवडणुका जाहीर झाल्या. २००५ ची विधासभा निवडणूक जिंकल्यानंतर माझा राजकीय वारस
राजेंद्र असेल असे सांगितलेले आमदार सा. रे. पाटील हे राजेंद्र यड्रावकर यांना संधी देतील अशी एक चर्चा
सुरू होती. पण मुळात काँग्रेस राष्ट्रवादी यांची आघाडी संपुष्टात आली आणि काँग्रेसने सा. रे. पाटील यांना
उमेदवारी जाहीर केली. इकडे राष्ट्रवादीने राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांना उमेदवारी दिली आणि मग इच्छा
नसताना नाईलाजाने या गुरुशिष्यांना एकमेकांविरूद्ध लढावं लागले. मतविभागणीचा फायदा आणि जातीय
समीकरण यांच्या बळावर या लढाईत शिवसेनेच्या उल्हास पाटील यांनी बाजी मारली आणि शिरोळला एक

Scanned with OKEN Scanner

नवखा आमदार मिळाला. सा. रे. पाटील यांना ४८ हजार तर राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांना जवळपास ५२
हजार मते मिळाली. स्वर्गीय शामराव पाटील यड्रावकर यांना दोन वेळा आलेले अपयश योगायोगाने राजेंद्र
पाटील यड्रावकर यांना सुध्दा दोन वेळेला आले. या अपयशामुळे नाराज होऊन राजेंद्र पाटील यड्रावकर
राजकारणापासून दूर जातात की काय ? अशी चर्चा सुरू असताना निवडणूक निकालाच्या दुसऱ्याच दिवशी
राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी कार्यकर्त्यांचा मोठा मेळावा घेतला आणि नाराज झालेल्या कार्यकर्त्यांना आपल्या
अमोघ वाणीतून हत्तीचे बळ दिले. या मेळाव्यात बोलताना राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी सांगितले की 'शर्यत
अजून संपलेली नाही ' कारण मी अजून जिंकलो नाही. पराभवापासून खचून न जाता उद्यापासून आपण काय
चुकलो याचे आत्मचिंतन करू आणि पुन्हा जनतेच्या कामासाठी वाहून घेऊया असे सांगून राजेंद्र पाटील
यड्रावकर यांनी दुसऱ्या दिवसापासून आपल्या कामाला सुरूवात केली. आपल्याकडे येणारा प्रत्येक माणूस
समाधानाने परत जावा हे त्यांच्या राजकारणाचे मूळ सूत्र. या सुत्रानुसार त्यांच्याकडे येणाऱ्या प्रत्येक माणसाला
त्यांनी त्यांचे काम करत आपलंसं केले. गावागावात जुन्या कार्यकर्त्यांच्या बरोबर नवीन युवा कार्यकर्त्यांची
फळी निर्माण केली. 'आम्ही यड्रावकर ' म्हणत, या बॅनरखाली जुनी-नवी पिढी एका झेंड्याखाली यायला
सुरूवात झाली. कोणाच्या घरी मयत झालं तर सर्वात पहिला त्या घरी जाऊन त्या परिवाराचे सांत्वन करण्याचे
काम राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी केले , कोणाच्या घरी मुंज बारसे मग कोणतेही आमंत्रण असो ते कितीही
सामान्य माणसाचे असो त्यांच्या समारंभाला जायचं ठरलेलंच. सगळ्यांच्या सुखदुःखात सहभागी होण्याचा
सपाटा राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी कायम ठेवला. याच दरम्यान कोल्हापूर जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकेची
निवडणूक जाहीर झाली आणि विविध कार्यकारी सेवा संस्था गटातून जिल्ह्यातील नेतृत्वाने राजेंद्र पाटील
यड्रावकर यांना जिल्हा बँकेसाठी उमेदवारी दिली , आणि प्रचंड जनसंपर्क आणि सामान्य माणसाच्या केलेल्या
कामामुळे अनेक वर्षानंतर राजेंद्र पाटील यड्रावकर आणि यड्रावकर गटाला गुलाल लावण्याची संधी मिळाली.
इथूनच राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांच्या राजकीय झंझावाताला सुरूवात झाली. २०१९ च्या विधान सभेसाठी
कार्यकर्त्यांनी कंबर कसली होती आणि जनतेनेही राजेंद्र पाटीलयड्रावकर यांची कार्यशैली पाहून यावेळी यांनाच
आमदार करायचं हे जणू ठरवलंच होतं. निवडणूक जाहीर झाली आणि पुन्हा एकदा राजेंद्र पाटील यड्रावकर
यांची परमेश्वराने परीक्षा घेतली , राष्ट्रवादी कॉंग्रेसपक्षाची उमेदवारी निश्चित म्हणून कामाला लागलेल्या
यड्रावकर यांच्यासह सर्व कार्यकर्त्यांना शेवटच्या क्षणी धक्का देणारी घटना घडली एबी फॉर्म दाखल करायच्या
शेवटच्या दिवशी राष्ट्रवादीने दिलेला एबी फॉर्म काढून गेतला , कॉंग्रेस राष्ट्रवादी पक्षाच्या आघाडीमध्ये नव्याने
दाखल झालेल्या राजू शेट्टी यांच्या शेतकरी संघटनेला शिरोळची जागा सोडली गेली असल्याचे सांगितले. पुन्हा
संघर्ष वाट्याला आलेल्या राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांनी कार्यकर्त्यांचा विशाल मेळावा घेतला आणि माझं काय
चुकलं असे विचारत अपक्ष उमेदवारी अर्ज दाखल केला आणि प्रचाराला सुरूवात केली. पाच वर्षात केलेली
कामे वाढलेला जनसंपर्क , अतिशय चुकीच्या पध्दतीने झालेल्या राजकीय युती या सर्व घटनांचा किळस
आलेल्या शिरोळच्या जनतेने राजेंद्र पाटील-यड्रावकर यांना ९० हजारांच्यावर मते देऊन प्रचंड मतांनी विजयी
केले आणि आपले अपयश हा शब्द यड्रावकरांच्या गटाच्या पटलावरून हद्दपार केला. राज्यात अपक्षांची
संख्या तशी कमी. सरकार बनवणार कोण ? याबाबतची संभ्रमावस्था या सगळ्या गोष्टी राजेंद्र पाटील यड्रावकर
आणि यड्रावकर गटाला उभारी देण्यासाठी घडताहेत अशा पध्दतीने घडत गेल्या. आणि चमत्कार म्हणजे राजेंद्र
पाटील यड्रावकर यांनी पाच खात्याचे राज्यमंत्री म्हणून मुख्यमंत्री उद्धव ठाकरे यांच्या मंत्रीमंडळात शपथ
घेतली, व राज्य मंत्रिमंडळात सहभागी झाले , देशभक्त रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांच्या नंतर ४२ वर्षांनी शिरोळ
तालुक्याला यड्रावकर यांच्या रुपाने मंत्रीपद मिळाले, आणि तालुक्याच्या गावागावात उत्साहाला उधाण आले.

Scanned with OKEN Scanner

अनेक वर्षांचे स्वप्न पूर्ण झाल्याचा आनंद यड्रावकर गटाच्या कार्यकर्त्यांनी जल्लोषामध्ये साजरा केला आणि कोल्हापूर जिल्ह्यासह पश्चिम महाराष्ट्रामध्ये स्वकर्तुत्वाने स्वतःची वेगळी ओळख निर्माण केलेल्या नामदार राजेंद्र पाटील यड्रावकर यांच्या रूपाने केवळ शिरोळ तालुक्याला नव्हे तर पश्चिम महाराष्ट्राला एक उभरते नेतृत्व दिले यात कोणतीही शंका नाही.

श्री. संजय पाटील यड्रावकर

सहकारमहर्षी स्वर्गीय शामराव पाटील यड्रावकर यांचे सुपुत्र आणि विद्यमान राज्यमंत्री नामदार राजेंद्र पाटील-यड्रावकर यांचे बंधू संजय पाटील यड्रावकर यांनी जवळपास पंधरा वीस वर्षे जयसिंगपूर नगरपालिका एकहाती आपल्याकडे ठेवताना सहकारी असलेले नगरसेवक नगरसेविका यांच्या साथीने राजर्षि शाहू आघाडीचे नेते राजेंद्र पाटील यड्रावकर व स्वर्गीय आप्पासाहेब उर्फ सा. रे. पाटील यांच्यापासून शिरोळ वाडीकडे जाणारा रस्ता या रस्त्यावरील मगदूम आयुर्वेदिक कॉलेज पर्यंत रस्त्याच्या दोन्ही बाजूला असलेल्या मिळकतधारकांना नव्याने बांधकाम करणे अडचणीचे ठरले होते. कारण सार्वजनिक बांधकाम खात्याच्या नियमाप्रमाणे रस्त्याच्या मध्यापासून पंधरा मीटरवर बांधकाम करावे लागणार होते हा संपूर्ण रस्ता सार्वजनिक बांधकाम विभागाच्या ताब्यात असल्यामुळे मिळकतधारांना काहीही करता येत नव्हते , या मिळकतधारकांनी ही बाब संजय पाटील यड्रावकर यांच्या कानावर घातलील , या मिळकतधारकांना न्याय मिळायचा असेल तर हा रस्ता नगरपरिदेच्या ताब्यात घेणे गरजेचे होते , संजय पाटील यड्रावकर यांनी या कामाचा पाठपुरावा केला आणि शेवटी हा रस्ता महाराष्ट्र शासनाच्या सार्वजनिक बांधकाम विभागाकडून नगरपरिषदेकडे वर्ग करून घेतला. या संपूर्ण रस्त्याची देखभाल दुरूस्तीची जबाबदारी नगरपालिकेने स्वीकारली. या रस्त्यावरील शेकडो मिळकतधारकांना न्याय मिळाला आणि त्यांचे कोट्यवधीचे नुकसान टळले.

राजर्षी शाहू विकास आघाडीच्या माध्यमातून जयसिंगपूर नगरपालिका आजही आरोग्य राज्यमंत्री नामदार राजेंद्र पाटील यड्रावकर व दत्त उद्योग समूहाचे प्रमुख उद्यानपंडित गणपतराव (दादा) पाटील यांच्या मार्गदर्शनाखाली काम करीत आहे. संजय पाटील यड्रावकर यासारखे सक्षम नेतृत्व नगरपालिका सहकारी नगरसेवकांना घेऊन प्रभावीपणे चालवत आहेत , भविष्यातसुध्दा जयसिंगपूरच्या प्रभावी विकासाच्या योजना त्यांनी निश्चित केलेले आहेत. आणि जयसिंगपूर नगरवासियांना खात्री आहे , संजय पाटील यड्रावकर त्या पूर्ण करतील.

सौ. स्वरुपा राजेंद्र पाटील-यड्रावकर

लोकराजा राजर्षी शाहू महाराज यांनी वसवलेलं जयसिंगपूर हे शहर आखीव आणि रेखीव असे आहे. या शहराचे हे भौगोलिक सौंदर्य कायम राहावे आणि या शहराने प्रगत शहरांच्या यादीत सामील व्हावे यासाठी एक महिला नगराध्यक्षा म्हणून सौ. स्वरुपा राजेंद्र पाटील-यड्रावकर यांचा कार्यकाळ अतिशय महत्वाचा आणि जयसिंगपूरच्या प्रगतीचा कार्यकाळ असे म्हटले तरी चुकीचे ठरणार नाही. साधारणतः २०११ साली सौ. स्वरूपा राजेंद्र पाटील यड्रावकर जयसिंगपूर नगरपरिषदेच्या प्रभाग क्रमांक एक मधून बिनविरोध निवडून आल्या. नगराध्यक्ष पद हे सर्वसाधारण स्त्री या गटासाठी राखीव असल्याने नगरसेवक नगरसेविकांनी सौ. यड्रावकर यांची नगराध्यक्षा म्हणून बिनविरोध निवड केली. लोकप्रतिनिधी म्हणून काम पाहण्याचा कोणताहीअनुभव पाठीशी नसलेल्या सौ. स्वरूपा यड्रावकर यांनी आपले पती राजेंद्र पाटील यड्रावकर आणि

Scanned with OKEN Scanner

तत्कालीन सभागृहामध्ये नगरसेवक असलेले आपले दीर श्री. संजय पाटील यड्रावकर तसेच जुन्या जाणकार नगरसेवक व नगरसेविकांच्या सहकार्याने नगराध्यक्ष पदाचा आपला कार्यकाळ अतिशय उत्तमरित्या पार पडला. प्रचंड पर्यावरणप्रेमी असलेल्या सौ. यड्रावकर यांनी जयसिंगपूर शहरात नगर परिषदेच्या माध्यमातून मोठ्या प्रमाणात वृक्षारोपण केले , केवळ झाडे लावून त्या थांबल्या नाहीत तर त्या झाडांचे संगोपन करण्याची जबाबदारी त्यांनी आपल्या कार्यकाळात पूर्ण केली. आज जयसिंगपूर शहराच्या गल्लीबोळामध्ये मोठी झालेली झाडे दिसतात यांचं बहुतांशी श्रेय हे सौ. यड्रावकर वहिनी यांनाच जातं. लोकराजा राजर्षी शाहू महाराज यांच्या जयंतीनिमित्त जयसिंगपूर नगरी मधील नागरिकांच्या प्रबोधनासाठी नगराध्यक्षा सौ. स्वरूपा यड्रावकर यांनी राजर्षी शाहू व्याख्यानमालेला सुरुवात केली , या व्याख्यानमालेत अनेक नामवंत विचारवंतांना पाचारण करून या व्याख्यानमाला यशस्वी केल्या. जयसिंगपूर शहरामधील रस्ते रूंद आहेत , पण येथे वाहतुकीला शिस्त नाही हे पाहून नगराध्यक्षा वहिनी इंजिनिअरींग असोसिएशन यांच्या सहकार्याने जयसिंगपूर शहरासाठी पार्किंग प्लॅन तयार केला. जयसिंगपूर पोलीस आणि जिल्हाधिकारी यांच्याकडून पाठपुरावा करून मंजूर करून घेतला , नगर परिषदांच्या शाळांचा दर्जा सुधारावा यासाठी त्या नेहमी आग्रही असत. सहकारमहर्षी शामराव पाटील यड्रावकर नाट्यगृह इमारतीचे बांधकाम यड्रावकर वहिनी यांच्या काळात गतीने पुढे गेले. आज शहराच्या सौंदर्यात भर घालणारे आठ कोटी रूपये खर्चाचे हे नाट्यगृह पुणे-मुंबईसारख्या मोठ्या शहराच्या तुलनेत आधुनिक असे आहे. तत्कालीन उपमुख्यमंत्री नामदार अजित दादा पवार यांच्या हस्ते या नाट्यगृहाचा लोकार्पण सोहळा संपन्न झाला. नगराध्यक्षा सौ. यड्रावकर वहिनी यांच्या कार्यकाळात शहरातील पाणीपुरवठा व्यवस्थेमध्ये प्रचंड सुधारणा करण्यात आली. काही प्रभागातील जुन्या पाईपलाईन बदलण्यात आल्या शहराच्या उपनगरामध्ये नवीन पाण्याच्या टाक्या बांधण्यात

आल्या. त्यामुळे नागरिकांना योग्य दाबाने आणि मुबलक पाणीपुरवठा करणे नगरपालिकेला शक्य झाले. कमी बोलणे व जास्त काम करणे हे सौ. यड्रावकर वहिनी यांचे स्वभाव वैशिष्ट्य होते. कामानिमित्त पालिकेमध्ये येणाऱ्या प्रत्येक नागरिकांचा त्यांच्याकडून सन्मान राखला जायचा. नगराध्यक्षपदाच्या त्यांच्या कार्यकाळात महिला व बालकल्याण समितीच्या वतीने शहरातील महिलांसाठी त्यांनी स्वतंत्रव्यासपीठ निर्माण करून दिले, आणि महिलांचा सुध्दा सन्मान केला. महिलांच्या आरोग्यासाठी त्यांनी अनेक शिबिरांचे आयोजन करून महिलांच्या आरोग्याची काळजी घेतली. सव्वा दोन वर्षांच्या त्यांच्या कार्यकाळात जयसिंगपूर शहरात अनेक विकास कामे उभी राहिली , एक महिला नगराध्यक्षा म्हणून त्यांनी केलेले काम जयसिंगपूर नगरपरिषदेच्या इतिहासात सन्मानाने घेतले जाईल हे मात्र नक्की !

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण ११ : जयसिंगपूरमधील विविध रसिकता

छ. शाहू महाराजांनी या जयसिंगपूर नगरीची स्थापना केल्यानंतर तोच विकासाचा वारसा पुढे नेत या
नगरांचा विकास आणि विस्तार करण्याचे धोरण छ , राजाराम महाराजांनी स्विकारला. सुरुवातीच्या काळात येथे
शिक्षणाची सोय नव्हती पण हळूहळू उदगांव येथे महारशाळा कायम करण्यासाठी शाळा खाते ठराव क्रमांक
२८३ देवून ०१/०५/१९०९ पासून प्राथमिक शाळा सुरू केली. या प्राथमिक शाळेमध्ये रामू मसू कांबळे याला
नोकरीत कायम करावे असे मे. रा. दिवाणसा. यांनी अभिप्राय दिला. त्यानंतर जयसिंगपूर प्राथमिक शाळा सुरू
केली, पुढे कालांतराने जयसिपुरमध्ये खाजगी प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षण संस्था स्थापन झाल्या आणि येथे
शिक्षणाची सोय चांगल्या पध्दतीने सुरू झाली. छ. राजाराम महाराजांच्या काळापासून ते आजपर्यंत
जयसिंगपूरमध्ये अनेक प्राथमिक , माध्यमिक, उच्च माध्यमिक , महाविद्यालयीन संस्था सुरू झाल्या. येथील
व्यवस्थेमधून अनेकांनी शिक्षणातून आपली प्रगती केली. आज ते मोठमोठ्या पदावर कार्यरत असलेले
दिसतात. आजवर या जयसिंगपूरमध्ये ज्या शिक्षण संस्था आहेत त्यामध्ये अनेक आचार-विचारांचे अध्यापक
आहेत. यांच्या शिक्षणकार्याबरोबरच त्यांनी लेखन कार्यदेखील केलेले आहे. त्यांच्या लेखनाचा मागोवा या
ठिकाणी घ्यावयाचा आहे.. या जयसिंगपूरमध्ये अनेक लेखन , कवी, गायक, अभिनेते, संगीतकार, गीतकार,
नृत्यकला, नाटककार असे अनेक ज्ञात , अज्ञात कलाकार आहेत. त्यापैकी निवडक कलाकारांचा या ठिकाणी
मागोवा घेणे शक्य आहे.

प्राचार्य डॉ. सुभाषचंद्र अक्कोळे

जयसिंगपूरच्या शैक्षणिक , साहित्यिक व सांस्कृतिक क्षेत्रातले एक दिग्गज व्यक्तिमत्त्व म्हणजे प्राचार्य
डॉ. सुभाषचंद्र अक्कोळे होय. त्यांचा जन्म कर्नाटकातील रायबाग तालुक्यातील शिरगूर येथे दि. १ एप्रिल
१९२७ रोजी झाला. प्राथमिक शिक्षण तेथेच घेऊन माध्यमिक शिक्षणासाठी गुरुदेव समंतभद्र महाराजांच्या
प्रोत्साहनाने प्रेरणेने बाहुबली येथे दाखल झाले. महाविद्यालयीन शिक्षण सोलापूर येथे घेऊन बी. ए , एम.ए
पदवी संपादन केली. पुणे विद्यापीठाची पीएच.डी. पदवी 'प्राचीनमराठी जैन साहित्य ' या विषयाचा प्रबंध सादर
करून प्राप्त केली. बारामती येथे टी.सी. कॉलेजमध्ये दीर्घकाळ प्राचार्य पद भूषवून जयसिंगपूर येथे जयसिंगपूर
महाविद्यालयातसुद्धा त्यांनी दीर्घकाळ प्राचार्य पदावर कार्य करून सन १९८७ मध्ये ते सेवानिवृत्त झाले.
जयसिंगपूर येथेच स्थायिक होऊन जयसिंगपूर व आजूबाजूच्या परिसरातील सांस्कृतिक-साहित्यिक व शैक्षणिक
जगताशी घट्ट बांधले गेले. जयसिंगपूरला एक साहित्यिक व सांस्कृतिक आणि धार्मिक चेहरा देण्यात त्यांचा
सिंहाचा वाटा आहे. ते संत साहित्याचे गाढे अभ्यासक होते. प्राचीन मराठी जैन साहित्याचे संशोधन , जैन
तत्त्वज्ञान आणि जैन इतिहास ही त्यांच्या खास आवडीची क्षेत्रे होती. जैन धर्मियांच्या समाजाच्या 'सन्मति'
मासिकाचे व 'प्रगती आणि जिनविजय ' या साप्ताहिकाचे दीर्घकाळ संपादक होते. आचार्य कुंदकुंद पुरस्कार ,
आचार्य विद्यानंद पुरस्कार , गुरुकुल रत्न , गोमटेश विद्यापीठ प्रशस्ती पुरस्कार , डॉ. ए. एन. उपाध्ये स्मृती
पुरस्कार, साहित्य मार्तंड आणि चारित्र्यचक्रवर्ती अशा अनेक राज्य आणि देशपातळीवरील प्रतिष्ठेच्या
पुरस्कारावर त्यांचे नाव कोरले गेले आहे. मराठी जैन पत्रकार संघाचे ते दीर्घकाळ अध्यक्ष होते. प्राचीन मराठी
जैन साहित्य या मूलभूत संशो○धित ग्रंथासह , पांडव कथा, चक्रवर्ती सुभौम, मस्यकत्व कौमुदी, जसोधरदास,
श्रेणिक चरित्र , परमहंस कथा , महाराष्ट्रातील जैन धर्म व साहित्य परंपरा , तुकाराम गाथा , स्वात्मविचार,

Scanned with OKEN Scanner

द्रव्यानुप्रेक्षा, समासंवाद, धवलगान आणि ज्ञानयोग हे आत्मचरित्र अशी मोठी ग्रंथसंपदा त्यांच्या नावावर आहे. ते एक उत्कृष्ट आणि प्रभावी वक्ते म्हणून ही ख्यातकीर्त झाले. जयसिंगपूर महाविद्यालय व अनेकान्त एज्युकेशन सोसायटीच्या प्रगतीत त्यांचा खूप मोठा वाटा होता.

जयसिंगपूरचे जनतारा कल्पवृक्ष शिक्षण संकुलाच्या मूळ शिल्पकारांपैकी ते एक होते. त्यांच्याविषयीचा गौरवग्रंथ "तृप्तीची तीर्थोदके ' २००८ साली प्रकाशित झाला. जयसिंगपूर व परिसरानेही डॉ. अक्कोळेंना भरभरून प्रेम दिले. हाडाचा शिक्षक , प्रभावी प्रशासक , प्राचार्य, प्रभावी वक्ता , निर्भिड पण संयमी पत्रकार , बहुआयामी लेखक, अशा ऋषितुल्य व जयसिंगपूरच्या अवघ्या जनतेच्या मनावर आपसूक स्वार झालेल्या डॉ. सुभाषचंद्र अक्कोळे यांचे नाव जयसिंगपूरच्या इतिहासात ठळकपणे चमकत राहील. त्यांचे १९ जानेवारी २०११ रोजी वयाच्या ८५ व्या वर्षी देहावसान झाले. आजही जयसिंगपूरच्या सर्व लहानमोठ्या उपक्रमामध्ये सभा समारंभामध्ये त्यांची आठवण आवर्जून काढली जाते. त्यांनी घडवलेल्याविद्यार्थ्यांच्या एका मोठ्या पिढीच्या मनात त्यांनी अढळ स्थान प्राप्त केले आहे.

सौ. नीलम रमेश माणगांवे

सौ. नीलम रमेश माणगांवे यांना कॉलेज जीवनापासून साहित्याची आवड होती. त्यामुळे त्या विविध साहित्य संमेलनाला जात असत. त्यातूनच त्यांना साहित्य निर्मिती लेखनाची आवड निर्माण झाली. सुरुवातीला त्यांनी अनेक मासिकांचे संपादक , उपसंपादक, सदस्य म्हणून कामे केली आहेत. तसेच विविध वृत्तपत्रामध्ये अनेक विषयांवर लेखन केलेले आहे. तसेच त्यांनी बऱ्याच साहित्य संमेलनाचे अध्यक्षपद भूषविले आहेत. आतापर्यंत त्यांनी दहा कथासंग्रह आणि नऊ कविता संग्रह लिहिली आहेत. पुढे त्यांच्या लेखनाचा वेग वाढत गेला त्यातून त्यांनी आठ कादंबऱ्या लिहिल्या व एक आत्मकथनही लिहिले आहे , त्यांच्या लेखनामध्ये बालसाहित्याचा समावेश करावा लागेल. या बालसाहित्यामध्ये कवितासंग्रह सात लिहिली आहेत आणि कथासंग्रह आठ लिहिले आहेत. त्यांच्या या कार्याची दखल घेऊन महाराष्ट्र सरकारकडून त्यांच्या 'डॉलीची धमाल' या बाल कादंबरीला , तसेच 'शांते तू जिंकलीस ' या कथा संग्रहाला आणि 'निर्भया लढते आहे ' या कथासंग्रहाला राज्यपुरस्कार मिळाला आहे. सौ. निलम माणगांवे यांना यशवंतराव चव्हाण मुक्त विद्यापीठ नाशिक या विद्यापीठाकडून 'साक्षीदार' या कथासंग्रहाला बाबूराव बागुल पुरस्कार मिळाला आहे. त्यानंतर महाराष्ट्र साहित्य परिषद पुणे द्वारे 'खचू लागली भुई' या कविता संग्रहाला कुसुमाग्रज पुरस्कार मिळालेला आहे, त्यांच्या साहित्याचा उपयोग कर्नाटक व महाराष्ट्र राज्याला झालेला आहे. कर्नाटक राज्यामध्ये १० वीच्या मराठी अभ्यासक्रमातील पाठ्यपुस्तकात 'सत्कार' कथेचा समावेश केलेला आहे , त्यानंतर महाराष्ट्रात इ. १२ वीच्या मराठी पाठ्यपुस्तकामध्ये 'स्पर्श' कथेचा समावेश केला आहे , आणि पाचवीच्या लोअर मराठी आणि कोणापासून काय घ्यावे ' या कवितेचा समावेश केलेला आहे. सौ. निलम माणगांवे यांच्या साहित्याचा डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर विद्यापीठामध्ये बी.ए. भाग-१ साठी 'प्रसाद' कथेचा अंतर्भाव केलेला आहे , आणि मुंबई विद्यापीठाच्या बी.ए. भाग-२ या वर्गासाठी 'जसं घडलं तसं' या आत्मकथनाचा अभ्यासक्रमात समावेश केला आहे. महाराष्ट्र राज्यामध्ये इ. ११ वीच्या पाठ्यपुस्तकात 'पैंजन' या कवितेचा समावेश केला आहे. सौ. निलम रमेश माणगांवे यांना आतापर्यंत ४३ राज्यपुरस्कार मिळाले आहेत. आतापर्यंत त्यांनी ६१ पुस्तके लिहिली आहेत.डॉ. प्राचार्य आर. आर. कुंभार

Scanned with OKEN Scanner

मा. प्राचार्य आर. आर. कुंभार यांनी जवळ जवळ ३५ वर्षे रयत शिक्षण संस्थेच्या विविध कॉलेजमध्ये
रसायनशास्त्राचे प्राध्यापक म्हणून काम केलेले आहे. त्यानिमित्ताने त्यांचा अनेक सामाजिक व राजकीय
संस्थांशी संबंध येत गेला त्यातून त्यांनी अनेक चरित्र सामाजिक नायकांच्यावर (म. फुले , डॉ. आंबेडकर,
अण्णा भाऊ साठे) व्याख्याने दिलेली आहेत. त्यानिमित्ताने वरील सामाजिक नायकांच्या लेखनकार्यावर
प्रकाश टाकण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने त्यांची नियुक्ती केली आहे. आपले अध्यापन व सामाजिक कार्य करीत
असताना त्यांनी सामाजिक विषयावर पुस्तके लिहिली आहेत ती पुढीलप्रमाणे सांगता येतील.

१) महात्मा फुले साहित्यातील शिवाजी महाराज २) सारे काही पाण्यासाठी ३) महात्मा फुले
साहित्याचे सौंदर्य शास्त्र ४) अंधश्रध्दा निर्मूलन तत्त्वज्ञान व चळवळ ५) दिवाळीचा खरा इतिहास ६) केमेस्ट्री
ऑफ बायोडिझेल , ७) हिस्ट्री ॲन्ड केमिस्ट्री ऑफ नॅचरल डेज , ८) ऑबजेक्टीव्ह केमिस्ट्री , ९) महारेणूंचे
उर्जागती शास्त्र, १०) माणूस नावाचे झाड, ११) सीताबाई भ्रतार रामचंद्र दशरथ सुर्यवंशी १२) करपलेली क्रांती,
१३) बुवाचा धसका, विज्ञानाचा हिसका, १४) ग्रामीण कचरा निर्मूलन तंत्रज्ञान इ. पुस्तके लिहिली आहे. सध्या
प्राचार्य डॉ. आर. आर. कुंभार जयसिंगपूर महाविद्यालय येथे प्राचार्य पदावर कार्यरत आहेत.

डॉ. महावीर अक्कोळे

डॉ. महावीर अक्कोळे हे कै. प्राचार्य डॉ. सुभाषचंद्र अक्कोळे यांचे सुपुत्र. पेशाने वैद्यकीय व्यवसायात
कार्यरत असले तरीही सांस्कृतिक , साहित्यिक व शैक्षणिक क्षेत्रातील सर्व उपक्रमांमध्ये , चळवळींमध्ये सक्रीय
सहभाग होता. खासदार राजू शेट्टी यांच्या स्वाभिमानी शेतकरी संघटनेचे खंदे कार्यकर्ते म्हणून कार्यरत आहेत.
जयसिंगपूरला एक नवा विधायक-पुरोगामी विचार देण्याचा प्रयत्न केला आहे. तसेच अंधश्रध्दा निर्मूलन
समितीचे खंदे कार्यकर्ते आहेत. अंधश्रध्दा निर्मूलन , शेतकरी चळवळ, शिक्षक-पालक-विद्यार्थी व आरोग्य या
विषयांवर विपूल लिखाण केले आहे. त्याचबरोबर मुक्त पत्रकारितेमध्ये दीर्घकाळ काम करीत आहेत.
जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूरचे ते संस्थाचालक-सचिव , जनतारा शिक्षण संकुलातील आक्काताई नांद्रेकर
कॉलेजचे संस्थाचालक , उत्तम वक्ते आणि विविध विषयांवर त्यांनी हजारो व्याख्याने दिली आहेत. या
कार्याबरोबरच इंडियन मेडिकलअसोसिएशन व जयसिंगपूर मेडिकल असोसिएशनच्या अध्यक्षपदावर दीर्घकाळ
काम केले आहे. त्यांच्याच अध्यक्षपदाच्या कारकिर्दीत मेडिकल असोसिएशनची 'डॉ. एस. के. पाटील आय.
एम.ए. हॉल' ही भव्य देखणी वास्तू जयसिंगपूरच्या वैभवात भर टाकण्यासाठी पूर्णत्वास जाऊन उभी राहिली
आहे. त्यांनी सामाजिक बांधिलकी मानून वैद्यकीय सेवा देण्याचे व्रत कसोशीने पाळले आहे. या कार्याबरोबरच
ते जयसिंगपूर नगरपालिकेचे माजी नगरसेवक म्हणून पाच वर्षे अत्यंत पारदर्शक पद्धतीने काम करून स्वच्छ
प्रतिमेचा नगरसेवक म्हणून नावाजले गेले. फक्त सतरा हजार रूपयांमध्ये नगरपालिकेची निवडणूक लढवून ती
जिंकून एक नवा इतिहास व आदर्श जयसिंगपूरवासियांसमोर उभा केला आहे. व्यसनमुक्तीसाठीचा चारित्र्यकिर्ती
पुरस्कार, जागर पुरस्कार , आर्यनंदी पुरस्कार , नगररत्न पुरस्कार , दे.भ. रत्नाप्पाण्णा कुंभार समाजरत्न पुरस्कार
आणि जयसिंगपूरच्या भरत बँकेच्या कै. डॉ. एस. के. पाटील धन्वंतरी पुरस्कार अशा अनेक स्थानिक व राज्य
पातळीवरील पुरस्काराने डॉ. महावीर अक्कोळे यांना सन्मानित केले आहे. नुकताच त्यांचा 'भवताल' हा
आत्मकथन व व्यक्तिचित्रांचा संग्रह कोल्हापूरच्या तेजस प्रकाशनाने प्रसिद्ध केला आहे. तसेच त्यांचे 'विचारांचे
माणिक मोती' हे पुस्तकही कवितासागर प्रकाशन संस्थेने प्रकाशित केले आहे. या दोन्ही पुस्तकांना वाचकांनी
खूप चांगली दाद देऊन प्रतिसाद दिला आहे.

Scanned with OKEN Scanner

डॉ. सौ. सुनंदा सुभाष शेळके

महाराष्ट्रातील नामवंत गझलकार म्हणून ख्याती असलेल्या डॉ. सौ. सुनंदा शेळके या मूळच्या आजरा येथील असून त्यांचे सासर आजरा तालुक्यातील आर्दाळ हे गाव आहे. सध्या त्या जयसिंगपूर कॉलेज जयसिंगपूर येथे इंग्रजी विभागप्रमुख म्हणून कार्यरत आहेत. त्या एक लेखिका , कवयित्री आणि उत्तम गझलकार आहेत. यासोबतच त्यांचे ललित लेखन भावस्पर्शी आहे. 'व्यासपीठ' व 'आपले जग' यासारख्या अनेक दिवाळी अंकातून त्यांचे विपूल लेखन प्रकाशित झाले आहे. अनेक साहित्य संमेलनातून त्यांची अध्यक्षीय भाषणे झाली आहेत. या महाराष्ट्रातील मुंबई , पुणे, सातारा, कराड, ठाणे, पणजी, बेळगांव अशा मोठ्या शहरामध्ये व ग्रामीण भागात गझल आणि कवितांचे कार्यक्रम झाले आहेत. त्यांचे आतापर्यंत प्रकाशित साहित्यामध्ये चंद्रकवडे (कविता संग्रह), साद्यंत (कवितासंग्रह), ऋतूबिंब (काव्य व गझल) इत्यादींचा समावेश करावा लागेल. त्याचबरोबर गझल साहित्यामध्ये 'हीआरसपानी स्वप्ने' (गझलसंग्रह), गझलगंध (गझल संग्रह) समावेश होतो. त्यांचे अनेक महाविद्यालयातून गझल , काव्य, साहित्य इत्यादी विषयांवर अनेक व्याख्याने झालेली आहेत. त्यांना या साहित्यिक क्षेत्रातील कार्याबद्दल राष्ट्रीय व राज्यस्तरीय स्तरावरील जवळ-जवळ ४० पुरस्कार मिळालेले आहेत. त्यामध्ये मोजक्या पुरस्काराचा येथे समावेश घेत आहोत. या पुरस्कारामध्ये शिवाजी विद्यापीठ गुणवंत शिक्षक पुरस्कार , आद्यकवी महर्षी वाल्मिकी राष्ट्रीय आदर्श शिक्षक पुरस्कार 'चंद्रकवडसे' काव्यसंग्रहाला राज्यस्तरीय पुरस्कार , कवीवर्य वसंत बापट पुरस्कार , सहिद्री एल्गार (बालकवी पुरस्कार), साहित्य संवेदना पुरस्कार, कै. केशव भट्ट स्मृती गझल लेखन पुरस्कार, कृष्णाई गझल गौरव पुरस्कार, काव्यरत्न पुरस्कार, महाराष्ट्र साहित्य पुरस्कार इत्यादी पुरस्कारांचा समावेश होतो.

प्रा. डॉ. नंदकुमार ल. कदम

प्रा. डॉ. नंदकुमार कदम हे पहिल्यांदा यशवंतराव चव्हाण कॉलेज हलकर्णी ता. चंदगड येथे कॉमर्स विभागाकडे प्राध्यापक आणि प्रभारी प्राचार्य म्हणून कार्यरत होते. त्यानंतर ते जयसिंगपूर कॉलेजमध्ये इ.स. २००० साली आले. त्यांनी कॉमर्स विभागाकडे शिकविण्याचे काम करीत आपल्या लेखन कार्याला वाहून घेतले. त्यामध्ये त्यांनी शिवाजी विद्यापीठाच्या बी. कॉम भाग १ आणि बी. कॉम २ साठी अशी दोन पुस्तके लिहिली ती पुढीलप्रमाणे -

१) फायन्शियल अकौंटिग (बी. कॉम. १) सेमिस्टर एक , २) फायन्शियल अकौंटिग (बी.कॉम. १) सेमिस्टर दोन. यानंतर याच विद्यापीठाच्या नवीन अभ्यासक्रमानुसार दोन पुस्तके लिहिली. १) फायन्शियल अकौंटिग (बी.कॉम. १) सेमिस्टर एक २) फायन्शियल अकौंटिग (बी. कॉम. १) सेमिस्टर दोन. तसेच नवीन अभ्यासक्रमानुसार बी. कॉम भाग-२ साठी दोन पुस्तके लिहिली. (१) कार्पोरेट अकौंटिग (बी. कॉम. २) सेमिस्टर तीन (२) कार्पोरेट अकौंटिग (बी. कॉम. २) सेमिस्टर चार. सध्या प्रा. डॉ. एन. एल. कदम जयसिंगपूर कॉलेजमध्ये कॉमर्स विभागाकडे प्राध्यापक व उपप्राचार्य म्हणून शिकविण्याचे काम करतात.

प्रा. डॉ. मोहन पाटील

प्रा. डॉ. मोहन पाटील जयसिंगपूर कॉलेज , जयसिंगपूरचे माजी विद्यार्थी आहेत. त्यांनी प्राध्यापक म्हणून स्वामी विवेकानंद संस्था , मिरज आपल्या कामास सुरूवात केली. त्यानंतर लड्ढे एज्युकेशन सोसायटीच्या जी.के.जी. कन्या महाविद्यालयातप्राध्यापक म्हणून ते निवृत्त झाले आहेत. त्यांनी आपल्या ओघवत्या

Scanned with OKEN Scanner

लेखनशैलीमध्ये कथा, कादंबरी आणि कवितांचे एकूण ४० वर्षे लेखन केलेले आहे. त्यांनी बन्यान मासिकांचे संपादक म्हणून काम केले आहे. आतापर्यंत त्यांनी १४ पुस्तकांचे लेखन केलेले आहे. त्यामध्ये १) गांव आणि मातेच्या कविता २) शापित वास्तू : कल्पित गोष्टी ३) घरगाडा (कथासंग्रह) , ४) राजयोग , ५) कोंडमारा व फुलपाखरू (दोन लघुकथा) , ६) लिंगाड आणि खांदेपालट (लघुकथा) , ७) पानुंदा (पान लघुकथा) , ८) माहरफेरा (कादंबरी) , ९) बांडगूळ आख्यान (कादंबरी) , १०) नांगर आणि इतर एकांकिका , ११) लोकसाहित्य, १२) लोकसाहित्य : लेख आलेख, १३) ग्रामीण साहित्य आणि संस्कृती, १४) स्त्री (कादंबरीतील स्त्री) अशा अनेक विविध प्रकारचे लेखन प्रा. मोहन पाटील सर यांनी केल्यामुळे , उत्कृष्ट लेखक व लघुकथाकार म्हणून ते प्रसिद्ध आहेत. सध्या ते 'इंद्रधनुष्य' या मासिकाचे संपादकीय विभाग सांभाळत आहेत.

डॉ. बी. एन्. सरदेसाई

डॉ. बी. एन. सरदेसाई हे मधुबाई गरवारे महाविद्यालयामध्ये इतिहास विभागाचे प्राध्यापक म्हणून त्यांनी काम केलेले आहे. त्यानंतर इ.स. २००२ मध्ये निवृत्त झाले. ते कॉलेजमध्ये कार्यरत असताना त्यांनी शिवाजी विद्यापीठातील अनेक क्रमिक पुस्तके लिहिली आहेत. येथे त्यांच्या प्रमुख ग्रंथांचा उल्लेख करीत आहोत -१) इतिहासलेखन शास्त्र , (२) शिवाजी आणि शिवकाल , (३) मराठेकालीन संस्था आणि विचार भाग १ ,२ (४) आधुनिक भारताचा इतिहास इ. ग्रंथ आहेत. डॉ. सरदेसाई यांच्या मार्गदर्शनाखाली तीन विद्यार्थ्यांनी पी. एचडी पूर्ण केली आहे.

प्रा. डॉ. प्रवीण चंदनशिवे

प्रवीण चंदनशिवे हे कवी लेखक म्हणून प्रसिद्ध आहेत. फुले , शाहू आंबेडकरी प्रेरणेने लिहिणाऱ्या
'आम्ही म्हणे'
साहित्यिकांमध्ये त्यांची गणना होते. प्रामुख्याने कथा-कवितांचे लेखन त्यांनी केले आहे. त्यांनी
'नवी कविता'
या नावाचे अनियतकालिक प्राचार्य राजेंद्र कुंभार यांच्या समवेत प्रकाशित केले होते. त्यांचे
'शांतिमय क्रांतिचा मूलस्रोत-तथागत
(संपा.), 'बाभूळबनातील शीळ' हे काव्यसंग्रह प्रकाशित आहेत. त्यांनी
'वस्तुनिष्ठ
बुध्द' आणि 'सिध्दार्थ गौतम बुध्द : जीवन व कार्य ' अशी दोन बुध्द चरित्रे लिहिली आहेत. त्यांचे
मराठी (भाषा व साहित्य) हे प्रामुख्याने नेट/सेट परीक्षेसाठी उपयुक्त असणारे पुस्तक संपूर्ण महाराष्ट्रभर खूप
प्रसिद्ध पावले आहे. त्यांच्या अनेक आवृत्या निघाल्या आहेत. ते मराठी भाषा वसाहित्य संदर्भातील एक
जनरल नॉलेजचे पुस्तक ठरले आहे. एम.ए. , बी.एड., डी.एड्., एम.पी.एस.सी. अभ्यासक्रमासही ते उपयुक्त
ठरले आहे, त्यांनी लड्ढे एज्युकेशन सोसायटीच्या विविध महाविद्यालयातून १९९० पासून मराठीचे प्राध्यापक
म्हणून काम केले आहे. सध्या ते श्रीमती गंगाबाई खिवराज घोडावत कन्या महाविद्यालय महाविद्यालय ,
जयसिंगपूर येथे सहयोगी प्राध्यापक म्हणून कार्यरत आहेत. जयसिंगपूर येथील डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर बौद्ध
संस्कार मंडळाचे सन्माननीय सदस्य असून त्यांनी तेथील 'धम्मलोक' या स्मरणिकेचे संपादन केले आहे. तसेच
शिवाजी विद्यापीठाच्या दूरशिक्षण विभागासाठी बी.ए., एम.ए.च्या अभ्यास साहित्याचे लेखन केले आहे. सध्या
ते 'सेक्युलर व्हिजन' या त्रैमासिकाचे सहसंपादक म्हणून कार्यरत आहे.

मानसिक समस्या आणि पौगंडावस्थेतील अडचणींचा मागोवा घेऊन तरूण मुलींना योग्य मार्गदर्शन केले आहे. त्यांच्याकडे उपजतच ज्ञानसाधनेची लालसा असल्यामुळे त्याचा उपयोग त्यांना पुस्तक लिहिताना झाला. तसेच त्यांचे दुसरे पुस्तक 'हृदयरोग का व कसा ' या पुस्तकामध्ये त्यांनी हृदयरोगावर अभ्यास करून त्याची सविस्तर माहिती या पुस्तकातून सर्वांसाठी उपलब्ध करून दिली आहे. हे पुस्तक भविष्यात समाजासाठी मोठे लाभदायी ठरणार आहे याच शंकाच नाही. अशा रितीने या उभयतांनी जयसिंगपूरमधील वैद्यकीय क्षेत्रात आपले नाव कमावले आहे.

फ्रँकी डिसोजा आणि दत्ता कुंभार (संगीत कलाकार)

जयसिंगपूर शहरामध्ये श्री. फ्रँकी डिसोजा आणि डॉ. दत्ता कुंभार या दोघांनी मिळून संगीत कला आणली व विकसित केली. श्री. डिसोजा सर यांनी जयप्रभा इंग्लीश मेडियम स्कूलच्या माध्यमातून "चिल्ड्रन्स् ऑर्केस्ट्रा" चालू केला. त्यामध्ये त्यांना चांगले यश मिळत गेले. पुढे त्यांना यामध्ये जयसिंग निकम व डॉ. दत्ता कुंभार यांचे मोलाचे योगदान मिळाले. श्री. डिसोझा आणि डॉ. दत्ता कुंभार यांनी जयसिंगपूरमध्ये "चिल्ड्रन्स् ऑर्केस्ट्रा" च्या माध्यमातून श्री. शब्बीर सोलापुरे, श्री. समीर पाटील, श्री. प्रसाद हेगिस्टे, श्री. अमित शहा (बंटी), उमेश इनामदार इत्यादी व्यावसायिक कलाकार घडविले. या यशानंतर जयसिंगपूरमध्ये "स्वरांजली" एक नवीन संगीत कलाकारांचा एक गट तयार झाला. त्यांनी देखील जयसिंगपूरमध्ये संगीत कला जिवंत ठेवण्याचे काम केले. जयसिंगपूरमधील या संगीतप्रेमी मंडळीमध्ये इंजिनिअर , डॉक्टर आणि संगीत व्यवसायिकांचा समावेश करावा लागेल. या सर्वांनी मिळून "इंडियन म्युझिक अ‍ॅकॅडमी" ही संस्था स्थापन केली. या संस्थेने आजपर्यंत विविध शहरामध्ये जावून संगीत कार्यक्रम केले त्यासोबत त्यांनी नवनवीन कलाकार देखील घडविले आहेत. श्री. प्रसाद शामसुंदर हेगिस्टे यांनी जयसिंगपूरमध्ये स्वतःच्या मालकीचा "ऑर्केस्ट्रा स्वरांजली" या नावाने एक ग्रुप चालू केला. त्यांनी या ऑर्केस्ट्राच्या माध्यमातून भारत व महाराष्ट्रामध्ये अनेक शहरात जाऊन पाच हजारांपेक्षा जास्त संगीत कार्यक्रम सादर केले आहेत. श्री. बंटी शहा यांनी स्वतःचा पेट्रोल पंपाचा व्यवसाय सांभाळत विविध कार्यक्रमाद्वारे संगीत क्षेत्रामध्ये आपले नांव कमाविले आहे. या जयसिंगपूर शहरामध्ये बरेच संगीत कलाकार घडले आहेत. त्यामध्ये श्री. बबन यादव (शाहिर व गीतकार) , लिना पालकर (गायिका), श्री. उद्धव खामकर (ढोलकी वादन), श्री. चंदू जाधव (तबला वादक), श्री. जगदिश कुलकर्णी (तबला वादक), श्री. काशिनाथ (गायक), कु. मोहिनी मुळीक (गायिका) इत्यादींचा समावेश करावा लागेल. या सर्व कलाकारांचा यामध्ये खूप मोठा वाटा आहे. येथील संगीत कला सुरू करण्यामध्ये डॉ. दत्ता कुंभार आणि श्री. फ्रँकी डिसोझा यांचा सिंहाचा वाटा आहे हे दोघेजण जयसिंगपूरमध्ये नसते तर ही कला येथे पहावयास मिळाली नसती. या जयसिंगपूरमध्ये ही "संगीतकला" जिवंतठेवण्यासाठी पुढील पिढीने रस घेणे जरूरीचे आहे.

चंद्रभागातीरी चॅरिटेबल ट्रस्ट

मराठी व हिंदी सुगम संगीताची ओळख खऱ्या अर्थाने जयसिंपूरवासियांना करून देण्याचे कार्य "चंद्रभागातीरी" या प्रतिष्ठानकडे जाते. "चंद्रभागातीरी चॅरिटेबल ट्रस्ट "चे संस्थापक अध्यक्ष प्रा. राम कानगुडे आहेत. मंगळवेढा या संत भूमीच्या परिसरात आपले बालपण व्यतीत केलेले राम कानगुडे यांना साहजिकच लहानपणापासून संगीत कला आणि क्रीडा क्षेत्राविषयी आपुलकी निर्माण झाली होती. सन १९७२ च्या काळात पहिल्यांदा जयसिंगपूर कॉलेज येथे प्राध्यापक म्हणून ते रुजू झाले. जयसिंगपुरात स्थिरस्थावर

Scanned with OKEN Scanner

झाल्यानंतर अल्पावधीत त्यांनी 'पाक्षिक चंद्रभागातीरी' स्थापन करून त्याद्वारे त्यांनी अखिल भारतीय स्तरावर मराठी हिंदी सुगम संगीत , काव्य, वक्तृत्व स्पर्धा सुरू केल्या. गेली ३० वर्षे अव्याहतपणे ह्या स्पर्धा जयसिंगपूर नगरीत भरविल्या जातात. महाराष्ट्रातील उदयोन्मुख विद्यालयीन , महाविद्यालयीन आणि विद्यापीठीय स्तरावरील युवक-युवतींसाठी या स्पर्धा राजस्तरावर आयोजित केल्या जातात. या स्पर्धेच्या मानकरी ठरलेल्या स्पर्धकास कै. सुशिलादेवी दानचंद घोडावत ट्रॉफी , रोख रक्कम आणि त्या स्पर्धकाचा प्रवास खर्च या प्रतिष्ठानतर्फे दिला जातो. या स्पर्धेचे पंच व पाहुणे म्हणून संगीत क्षेत्रातील अनेक दिग्गजांनी हजेरी लावलेली आहे. राष्ट्रीय स्तरावरील ज्येष्ठ गायिका अनुराधा पौडवाल , लावणी सम्राज्ञी सुरेखा पुणेकर , तमाशा सम्राज्ञी मंगला बनसोडे, अभिनेत्री लिना चंदावलकर असे असंख्य मान्यवर तसेच चित्रपट क्षेत्रातील सुर्यकांत , चंद्रकांत, जयश्री गडकर, उषा चव्हाण तसेच क्रीडा क्षेत्रातील व्यक्तीही या कार्यक्रमास आवर्जून आलेल्या आहेत. तसेच राजकारणातील अनेक दिग्गजांनीही हजेरी लावलेली आहे. प्रा. राम कानगुडे यांच्या या संगीत साधनेमुळे 'चंद्रभागातीरी चॅरिटेल ट्रस्ट ' भारतातील अनेक राज्यामध्ये पोहोचले आहे त्याचबरोबर जयसिंगपूर नगरीचे नावही सर्वदूर पोहोचले आहे.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकरण १२ : जयसिंगपूरची औद्योगिक घौडदौड

जयसिंगपूर शहराची सर्वांगीण प्रगती होत असताना येथे औद्योगिक गती देखील उत्तम झालेली दिसते. या शहरामध्ये दोन औद्योगिक वसाहतींची स्थापना झाली. त्यामध्ये ल. क. अकिवाटे आणि छत्रपती शाहू सहकारी औद्योगिक वसाहतीचा समावेश होतो. या दोन्ही औद्योगिक वसाहतींनी उद्योजकांना उद्योग उभारणीसाठी जागा उपलब्ध करून दिली.

ल.क. अकिवाटे औद्योगिक वसाहत

जयसिंगपूरातील ज्येष्ठ नागरिक ल.क. अकिवाटे यांनी येथे औद्योगिक वसाहतीची मुहूर्तमेढ इ.स. १९६४ मध्ये रोवली. 'ल.क. अकिवाटे को-ऑप. इंडस्ट्रियल इस्टेट ' या नावाने औद्योगिक वसाहत स्थापन केली. या शहराच्या आसपासच्या प्रदेशातील लोकांना उद्योगधंदे उभा करण्यासाठी प्रोत्साहन दिले या वसाहतीचे संस्थापक ल.क. अकिवाटे यांनी औद्योगिक विकास आणि उत्पादित मालाची गुणवत्ता टिकविण्यासाठी सुरुवातीपासून प्रयत्न केले. यासाठी अनेक उद्योजकांना विविध सुविधा देताना आधुनिक तंत्रज्ञान वापरणारे अनेक कारखाने वसाहतीमध्ये आणले. सुरूवातीला या वसाहतीची ४२ एकर ३४ गुंठे इतक्या क्षेत्रामध्ये प्रारंभ केला. पण सध्या ७५ एकर क्षेत्रामध्ये लहान मोठे मिळून १२५ उद्योजकांनी आपले उद्योगधंदे उभारले आहेत. त्यामुळे जवळ जवळ पाच हजार लोकांना रोजगाराची संधी उपलब्ध झाली आहे. या वसाहतीमध्ये प्रामुख्याने इंजिनिअरींग जॉबवर्क्सचे उद्योग उभारले गेले आहेत. या देशातील टाटा आणि हिरो होंडा यासारख्या मोठ्या कंपन्यांनी आपले मुख्य पार्टस् फिनिशिंग करण्यासाठी या वसाहतीकडे धाव घेतली असल्याने लेथ मशीनवर कामकरणाऱ्या कुशल कामगारांची संख्या या वसाहतीमध्ये मोठी आहे. याशिवाय कॅपॅसिटर्स कंपनी, ॲल्युमिनियमची भांडी, सिमेंट पाईप, टेक्स्टाईल्स प्रोसेस, प्लॅस्टिक, डेअरी प्रकल्प, कलर निर्मिती, रबर उत्पादन इत्यादी उद्योगधंदे या वसाहतीमध्ये आहेत. श्री. ल.क. अकिवाटे यांच्या "सत्यवती केमिकल्स" व श्री. शहाजीराव जगदाळे यांच्या "श्रीम कॅपॅसिटर्स" या उद्योगधंद्यांनी आपला गुणात्मक दर्जा टिकवून जयसिंगपूरचे नांव देशाबाहेर नेले आहे. या वसाहतीमध्ये कॅपॅसिटर्स व बेसिक डाईडची निर्मिती करून त्यांची परदेशात निर्यात करून देशाला परकीय चलन मिळवून देण्यात ल. क. अकिवाटे व शहाजीराव जगदाळे यांचे मोलाचे योगदान आहे.

छत्रपती शाहू औद्योगिक वसाहत

कै. ल.क. अकिवाटे यांनी जयसिंगपूर यांनी औद्योगिक वसाहतीची स्थापना केली असताना एका सर्वसामान्य दलित कुटुंबामध्ये जन्मलेल्या दलितमित्र अशोकराव माने यांनी इ.स. १९८६ मध्ये छत्रपती शाहू सहकारी औदयोगिक बसाहतीची स्थापना केली. त्यांनी कोणताही राजकीय वारसा नसताना के. , देशभक्त रत्नाप्पाण्णा कुंभार यांच्यापासून प्रेरणा घेऊन के. , शामराव पाटील यड्रावकर यांच्या मार्गदर्शनाखाली या वसाहतीची स्थापना करण्यात आली. प्रारंभीच्या कालावधीमध्ये या औद्योगिक वसाहतीसाठी लागणारी जमीन मिळविण्यात आलेल्या अडचणींवर अशोकराव माने यांनी मात करीत जागा मिळविली. या वसाहतीमध्ये सुरूवातीला फॅब्रीकेशन जॉबवर्क करणारे उद्योगधंदे व हॉलोब्लॉक (सिमेंट वीट) करणारे उद्योजक पुढे आल्याने या वसाहतीच्या प्रगतीला सुरूवात झाली. सध्या सुमारे ४० एकर क्षेत्रात ही बसाहत विस्तारली आहे. या

Scanned with OKEN Scanner

वसाहतीमध्ये एकूण १५९ उद्योजकांनी आपले उद्योग सुरू केले असल्याने सुमारे पाच हजार कामगारांना रोजगाराची संधी उपलब्ध झाली आहे. या औद्योगिक वसाहतीमध्ये प्लॅस्टिक इंडस्ट्रिज , सेंद्रीय खतनिर्मितीचे कारखाने, वही तयार करण्याचा कारखाना , दूध प्रकल्प, मिनरल बॉटल प्रकल्प, कांडी कोळशाचा कारखाना, प्रेससाठी लागणारे रबरी रोलर , स्टील कोटिंग, कलर निर्मिती, इ. विविध कारखाने उद्योगधंदे कार्यरत आहेत. त्याचबरोबर कै. महसूलमंत्री पतंगराव कदम यांचा वह्या निर्मितीचा प्रकल्प , हिंदुस्थान रबर, आझुरा मिनरल वॉटर इ. उद्योजकांनी आपला ठसा अल्पकाळातच उमटविला आहे. या संस्थेचे व्यवस्थापक एस. एस. मोरे यांनी इ.स. १९९० ला या पदाची धुरा सांभाळल्यानंतर संस्थेची वाटचाल गतिमान झाली. या औद्योगिक वसाहतीचे संस्थापक अशोकराव माने यांच्या संघटन कौशल्य व दूरदृष्टी विचारामुळे वसाहत नावारूपाला आली असून भविष्यामध्ये येथील उद्योजकांना आधुनिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी व कलर क्लस्टर योजना वसाहतीमध्ये राबविण्यासाठी शासन दरबारी अशोकराव माने यांचे प्रयत्न सुरू आहेत.

स्वाभिमानी ॲग्रो प्रॉडक्टस् प्रोड्युसर कंपनी लि.

स्वाभिमानी ॲग्रो प्रोडक्टस् प्रोड्युसर कंपनीची स्थापना मा. खासदार राजू शेट्टी यांनी १३ नोव्हेंबर २००६ मध्ये केली , तेव्हा त्यांनी आपल्या या प्रकल्पासाठीउदगांवमधील दोन एकर जागा खरेदी करून प्रत्यक्षात कामकाजाची सुरूवात दिनांक १ जून २००९ रोजी केली. तेव्हा त्यांनी संचालक मंडळाची स्थापना केली. त्यामध्ये मा. खासदार राजू शेट्टी हे या संस्थेचे चेअरमन म्हणून कामकाजाला सुरूवात केली. त्यानंतर या संस्थेचे कार्यकारी संचालक म्हणून डॉ. सुभाष बाबुराव अडदंडे, श्री. अनिल बाळू मादनाईक, श्री. आण्णासो दादू चौगुले, माजी आमदार उल्हास संभाजीराव पाटील , श्री. आदिनाथ बाळू हेमगिरे , श्री. दशरथ आण्णाप्पा पाटो, श्री. विशाल विमलनाथ चौगुले , श्री. विपीन विजय खाडे , श्री. रामचंद्र विरूपाक्ष फुलारे , श्री. शमशुद्दीन नसरुद्दीन पटेल, श्री. श्रीकांत दादा भगाटे, श्री. अशोक बाबुराव मगदूम, श्री. जालंदर गणपती पाटील, श्री. जनार्दन गुंडू पाटील, श्री. राजेंद्र शामराव गड्याण्णावर , श्री. भगवान विलासराव काटे , श्री. महावीर रायाप्पा अक्कोळे , श्री. सागर दत्तात्रय मगदूम , श्री. आदिनाथ बाळू हेमगिरे इत्यादींची संचालक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे.

प्रकल्पाची दूध संकलन केंद्रे

मा. खासदार राजू शेट्टी यांनी हा स्वाभिमानी दूध प्रकल्प हा ल.क. अकीवाटे औद्योगिक वसाहतीला लागूनच सुरू केला. कारण या प्रकल्पाला लागणाऱ्या अनेक अडचणी आणि समस्या सोडविण्यासाठी त्याचा उपयोग होणार होता. तसेच विविध तालुक्यातून दूध संकलन करणे सोपे जाणार होते. म्हणूनच आपल्या दूरदृष्टीतून उदगावच्या हद्दीमध्ये हा प्रकल्प उभारला. हा प्रकल्प उदगांव बायपासवर उभारल्यामुळे दळणवळणासाठी सोपे होणार होते. याशिवाय जयसिंगपूरच्या जवळपास असणाऱ्या ग्रामीण भागामधून दूध संकलन करणे सोपे होणार होते. कोणताही प्रकल्प सुरु करताना अध्यक्षाच्या चतूर व चाणाक्ष आणि काटकसर करणारी दृष्टी असावी लागते तशी दृष्टी खासदार राजू शेट्टीजवळ होती. म्हणूनच अल्पकाळात हा प्रकल्प प्रगतीपथावर असलेला दिसून येतो. या प्रकल्पासाठी शिरोळ , हातकणंगले, मिरज, अथणी, चिक्कोडी, राधानगरी, करवीर, गडहिंग्लज, आजरा, हुक्केरी आदी तालुक्यातून होत असते. अशा विविध तालुक्यातून दूध संकलन दैनंदिन सरासरी ६० ते ६५ हजार लिटर पर्यंत होत असते.

Scanned with OKEN Scanner

प्रकल्प शितकरणाची केंद्रे :

स्वाभिमानी दूध प्रकल्पनाची दूध शितकरणाचे केंद्र परिते ता. राधानगरी येथे केले जाते. हा प्रकल्प एकूण पाच गुंठ्यामध्ये उभारला आहे. या शितकरण केंद्रामध्येदररोज दहा हजार लिटर दूध संकलन केले जाते. नंतर स्वाभिमानीच्या मुख्य केंद्राकडे हे दूध पाठविले जाते. त्यानंतर त्याचा दुसरा शितकरणाचे केंद्र वैरागवाडी ता. गडहिंग्लज येथे २० गुंठ्यामध्ये उभा केला आहे. येथे दररोज दहा हजार लिटर दूध संकलन करून शितकरण केले जाते व नंतर मुख्य केंद्राकडे पाठविले जाते.

प्रकल्पातील कर्मचारी संख्या : स्वाभिमानी दूध प्रकल्प जयसिंगपूर आणि शितकरण केंद्रातील कर्मचाऱ्यांची संख्या मिळून जवळजवळ २०३ इतकी आहे. त्यामध्ये जयसिंगपूर प्लॅन्टमध्ये १६५ , परिते दूध शितकरण केंद्रात १८, वैरागवाडी दूध शितकरण केंद्रात २० कर्मचारी कार्यरत आहेत. या कर्मचाऱ्यांना योग्य तो पगार दिला जातो. त्यामुळे कर्मचारी आनंदाने संस्थेच्या कामात सहभागी होत असतात. या सर्व प्रकल्पा-मध्ये महत्वाची भूमिका डॉ. सुभाष अडदंडे कार्यकारी संचालक म्हणून पार पाडतात.

प्रकल्पातील उत्पादीत माल : या प्रकल्पातील गायींच्या दूधापासून तूप , म्हैशीच्या दूधापासून तूप , चक्का, आम्रखंड, श्रीखंड, फ्रूट श्रीखंड , लस्सी, दही, मसाला ताक , प्लेन ताक , सुगंधी दूध , खवा, पनीर, बासुंदी, मँगो लस्सी , पेढे, गुलकंद, चारोळी, सिताफळ रबडी , लोणी, ग्रीन पीस तसेच स्वाभिमानी भडंग. इत्यादी पदार्थांचे उत्पादन केले जाते.

मुख्य बाजारपेठ : या स्वाभिमानी प्रकल्पातून उत्पादित होणारा माल महाराष्ट्राच्या आणि कर्नाटकच्या बाजारपेठेमध्ये विकला जातो. त्या बाजारपेठेमध्ये कोल्हापूर , रत्नागिरी, बेळगांव, निपाणी, विजापूर, पुणे, सांगली, आष्टा, कुपवाड, सोलापूर, कवठेमहांकाळ, मिरज, इचलकरजी, जयसिंगपूर, हुपरी, वडगांव, हातकणंगले, चिक्कोडी, शिरोळ, अथणी, गोकाक, सिंधुदुर्ग, सातारा, मलकापूर, कागल, जमखंडी इत्यादी ठिकाणी दूध व दुग्धजन्य पदार्थांची विक्री केली जाते. दूध वितरणासाठी शहर आणि गाव पातळीवर वितरकांची नेमणूक केलेली आहे.

स्वाभिमानी ॲग्रो प्रॉडक्टस कंपनीचे भाग भांडवल आणि कर्ज :

स्वाभिमानी ॲग्रो प्रॉडक्टस कंपनीचे एकूण ५१० सभासद असून त्यांच्याकडून भाग भांडवल म्हणून तीन कोटी ३७ लाख ५६ हजार इतकी रक्कम कंपनीकडे जमा आहे. तसेच या कंपनीचे संचालक आणि सभासदाकडून ठेवीच्या स्वरूपात रूपये ३८ लाख ९० हजार व सभासदाकडून रूपये ८ लाख ११ हजार इतकी ठेव स्विकारली आहे. त्यानुसार सभासदांना ६% लाभांश दिला जातो आणि सोबत कंपनीमध्ये उत्पादन झालेल्या मालातील ४% लाभांश दिला जातो. तर संचालकमंडळाला ठेवींचे व्याज स्वरूपात दिले जाते. ही कंपनी इतकी उलाढाल करून देखील कंपनीला स्टेट बँक ऑफ इंडियाकडून मुदत कर्ज ४१ लाख ५४ हजार ३२७ रूपये कर्ज घ्यावे लागले. तसेच दैनंदिन खर्चासाठी कॅश क्रेडीट कर्ज मर्यादा २ कोटी २५ लाख इतकी आहे.

कंपनीचे दूध संकलन २०१९ : कंपनीकडे खालीलप्रमाणे दूधाचे संकलन झाले त्याचे एकूण बिल रूपये ७६ कोटी ९० लाख ५७ हजार २६४ इतकी अदा करण्यात आलेली आहे.

मा. खासदार राजू शेट्टी यांच्या मार्गदर्शनाखाली आणि कार्यकारी संचालक डॉ. सुभाष अडदंडे यांच्या कुशलतेमुळे २००९ पासून या स्वाभिमानी ॲग्रो प्रॉडक्टस् कंपनीने २०१९ पर्यंत या अल्पकाळामध्ये गरूडझेप

Scanned with OKEN Scanner

केली आहे. त्याचे सर्व श्रेय वरील संबोधित केलेल्या मा. अध्यक्ष व कार्यकारी संचालकांना जाते. त्याचबरोबर या कंपनीमध्ये काम करणाऱ्या सेवक वर्गावर आणि कर्मचाऱ्यांच्या कष्टामुळेच ही कंपनी आज दिमाखात उभी आहे. या कंपनीने सन २०१८-२०१९ या एका वर्षामध्ये ९८ कोटी ६१ लाखाची उलाढाल केली ही गोष्ट शेखर नावासारखेच स्वाभिमान बाळगावा अशीच आहे.

केंद्र	गाय दूध	म्हैस दूध	एकूण दूध	दैनिक सरासरी
१.जयसिंगपूर मुख्य सेंटर	८७०६२१३	७१०६२४२	१५८१२४५५	४३३२२
२.परिते शितकरण केंद्र	१५०९३६४	१२०३५३३	२७१२८९७	७४७३३
३.महागाव शितकरण केंद्र	१४५७८७२	३२१८८७९	४६७६७५२	१२८१३
एकूण	११३७३४४९	११५२८६५४	२३२०२१०४	६३५६८

अशा या दूध प्रकल्पाद्वारे कोल्हापूर व कर्नाटकमध्ये आपल्या मालाला हक्काच्या बाजारपेठा बनविल्या आहेत. या प्रकल्पाकडे वेळोवेळी मा. खासदार राजू शेट्टी यांनी भेटी देऊन प्रकल्पाच्या प्रगतीकडे लक्ष दिले आहे. आपल्या प्रकल्पामधून उत्पादित मालाचा दर्जा टिकविण्यासाठी या संस्थेचे कार्यकारी संचालक मा. डॉ. सुभाष अडदंडे यांच्याबरोबर मा. खासदार राजू शेट्टी वेळोवेळी चर्चा करीत असतात. म्हणूनच हा प्रकल्प जयसिंगपूरमध्ये अल्पकाळात प्रगती पथावर असलेला दिसून येतो.

दत्त फूड प्रोसेसर आणि दूध प्रकल्प

श्री भगवानराव घाटगे हे शिरोळ तालुक्यातील चिंचवाड या गावचे रहिवासी होते. त्यांनी आपल्या गावामध्ये ५ वी ते १० वी पर्यंतची माध्यमिक शाळा सुरू केली. त्याबरोबरच पाण्याची एक योजना मार्गी लावली. ते या गावातील एक सधन शेतकरी होते. त्यांनी आपली शेती करत जयसिंगपूरमध्ये व्यापारानिमित्ताने आले. अन् येथे धान्याचे अडत दुकान सुरू केले. यामध्ये स्थिरस्थावर झाल्यानंतर येथे दत्त पत संस्थेची स्थापना केली. तिच्या काही शाखा जयसिंगूपर परिसरात कार्यरत असलेल्या आजही दिसतात. त्यानंतर त्यांनी इ.स. १९९२ मध्ये दत्त फ्रूट प्रोसेसर आणि दूध प्रकल्प सुरू केला. पुढे त्यांनी सैनिक टाकळीच्या परिसरात खाजगी तत्वावर श्री गुरुदत्त शुगर्स प्रा. लि. या नावाने साखर कारखाना सुरू केला. श्री. भगवानराव घाटगे यांनी ल.क. अकिवाटे या औद्योगिक वसाहतीमध्ये दत्त दूध प्रकल्प हा इ.स. १९९२ मध्ये सुरू केला होता. तेव्हा या प्रकल्पामध्ये शिरोळ तालुक्यातून जवळजवळ २० हजार लिटर दूध संकलन केले जात होते. दुधावर येथे प्रक्रिया व पॅकिंग करून कोल्हापूर, सांगली व कर्नाटकमध्ये विक्री केली जात होती. पुढे त्यांनी या सर्व कामाचा भार कमी करण्यासाठी दत्त दूध प्रकल्प आपला मुलगा श्री. अरुण घाटगे यांचे कडे १९९७ साली दिला. त्यावेळेस सुध्दा दुधाचे संकलन करून विक्रीसाठी पाठविले जात होते. याशिवाय त्यांनी या प्रकल्पामध्ये श्रीखंड, आम्रखंड, बासुंदी इ. उपपदार्थ तयार करून वरील बाजारपेठेमध्ये पाठविण्याची व्यवस्था केलेली होती. पुढे श्री. अरुण घाटगे यांनी हा दूध प्रकल्प मल्टी स्टेट संघ करून त्याच्या प्रकल्पाद्वारे संकलन झालेले दूध महाराष्ट्र व कर्नाटक आणि महानंदा दूध प्रकल्प ही शिखर संस्था होती. यापुढे त्यांनी शिरोळ परिसरातील दूध

Scanned with OKEN Scanner

संकलन करून येथे शितकरण प्रक्रिया केली. आणि हे दूध गोकुळ दूध संघास देण्यास सुरुवात केली. काही कालावधीनंतर अचानकपणे श्री. अरुण घाटगे यांचे इ.स. २०१५ मध्ये निधन झाले. त्यामुळे या दूध प्रकल्पाच्या दूध संकलन आणि इतर उपपदार्थ उत्पादनावर परिणाम झाला. श्री. अरुण घाटगेच्या निधनानंतर त्यांच्या पत्नी अॅड. स्वाती घाटगे यांनी या प्रकल्पाची सूत्रे आपल्या हाती घेतली. व त्यांनी या दूध प्रकल्पाची रचना बदलून टाकली. अॅड. स्वाती घाटगे यांनी ही संस्था इ.स. २०१६ मध्ये खाजगी संस्थेमध्ये बदल करून घेतली. व या संस्थेचे नूतनीकरण केले. त्यामध्ये नवीन यंत्रसामग्री बसविली. तसेच पूर्वीसारखे दुधाचे संकलन करून पॅकींगद्वारे विक्री करण्यास वरील बाजारपेठेमध्येसुरुवात केली. त्याचबरोबर हा दूध प्रकल्प त्यांनी अमूल दूध संघाशी संलग्नीकरण करून घेतले. आज या दूध प्रकल्पामध्ये दही , ताक, दूध इ. पदार्थ तयार करून कोल्हापूर , सांगली, सातारा, सोलापूर, रत्नागिरी इ. सात जिल्हे व कर्नाटकातील सीमा भागामध्ये मोठ्या प्रमाणात विक्री केली जाते. या दत्त दूध प्रकल्पाची वार्षिक उलाढाल पाच कोटींच्य आसपास असलेली दिसते. या प्रकल्पाच्या चेअरमन म्हणून अॅड. स्वाती घाटगे आणि सेक्रेटरी म्हणून दिपक कुलकर्णी कामकाज पहात आहेत.

रामवल्लभ हरिकिशन बियाणी परिवार

छ. शाहू महाराजांनी जयसिंगपूर व हतीची स्थापना केली ती आपल्या संस्थानमधील शेतकऱ्यांच्या मालाला योग भाव मिळावा हा त्यांचा खरा हेतू होता. सुरुवातीला जयसिंगपूर व आसपास असणारे व्यापारी लोक येथे येऊ लागले. काही वर्षांनी छ. शाहू महाराजांनी राजस्थान , गुजरात, मुंबई यासारख्या ठिकाणच्या मारवाडी व गुजराती लोकांना व्यापार करण्यासाठी बोलावून घेतले व अनेक सवलती दिल्या आणि शंभर रुपये किमतीमध्ये मोठे ब्लॉक उपलब्ध करून दिले. तसेच स्थानिक जैन , मराठा, लिंगायत, मुस्लीम व इतर समाजातील व्यापाऱ्यांना देखील व्यवसायासाठी उत्तेजन दिले. या व्यावसायिकांनी सुरुवातीला तंबाखू , कापूस, शेंग, मिरची, गुळ, स्टेशनरी, कापड व कागद व कडधान्य अडत दुकाने इत्यादींचा व्यवसाय चालू केला. जयसिंगपूरमध्ये अनेक मारवाडी-गुजराती घराणे (शहा , बलदवा, बियाणी, घोडावत, मालू) स्थायिक झाले आहेत. छ. शाहू महाराजांनी जयसिंगपूरमधील गल्ली नं. १ ते ९ या गल्लीत अनेक व्यापारी व जनतेला १२०४ ७० या आकाराचे मोठे ब्लॉक व्यवसायासाठी दिले. त्यानंतर सांगली-कोल्हापूर रस्त्यालगत असणारे ब्लॉक छ. राजाराम महाराजांनी व्यापारी लोकांना लिलावाद्वारे दिले. नंतर शिरोळ स्टेशन रोड-जयसिंपूर वाडी रोडलगत ५०x८० आकाराचे ब्लॉक व त्यापेक्षा कमी आकाराचे ब्लॉक ४० , ३० व २० रूपयांना लिलावाद्वारे देण्यात आले. तसेच या रस्त्याच्या पूर्व पश्चिम भागातील ब्लॉक सुध्दा लिलाव पध्दीने दिले. गल्ली नं. १० ते २२ गल्ल्यांचा विकास चालू ठेवला.

जयसिंगपूर शहराची दिवसेंदिवस व्यापार-उद्योगधंद्यांमध्ये मोठी प्रगती सुरु होती , गुजरात, राजस्थान येथून अनेक गुजराती व मारवाडी समाजाचे लोक व्यापारासाठी जयसिंगपूर शहरात आले आणि येथे धन्वंतरी बनले. अशा अनेक घराण्यांशी मी संपर्क साधण्याचा प्रयत्न केला. पण त्यांनी आपल्या व्यापार वधराण्याची माहिती देण्यास प्रतिसाद दिला नाही याचा खेद वाटतो. पण स्वर्गीय भवरीलालजी जगन्नाथजी बियाणी यांच्या पिढीतील श्री. दिपक बियाणी , श्री. प्रदिप बियाणी , श्री. विपिन बियाणी यांनी आपल्या व्यवसायाची व कुटुंबाची उत्तम माहिती उपलब्ध करून दिली. आज त्यांच्या व्यवसायामुळे जयसिंगपूरचे नांव पश्चिम महाराष्ट्र आणि आंतरराष्ट्रीय पातळीवरदेखील प्रसिद्ध झालेले दिसून येते. बियाणी घराणे हे मूळचे नावा येथील नागोर जिल्हा (राजस्थान) या ठिकाणचे आहे. त्यांचे घराण्यातील एक व्यक्ती जोधपूर संस्थामध्ये खजिन्याचे प्रमुख

Scanned with OKEN Scanner

होते. तेथे त्या घराण्याचे जीवनमान उत्तमरित्या चालत होते. पुढे या बियाणी घराण्यात भवरीलालजी यांचा जन्म
राजस्थानमधील 'नावा' या शहरात इ.स. १९०२ मध्ये झाला. पुढे त्यांचे लग्न राजस्थानमधील 'मकराना' या
गावातील गोदावरीदेवी मानधना यांच्याशी झाले. आणि काही काळानंतर त्यांनी मुंबईमध्ये आपला व्यवसाय
सुरू केला. तेथे त्यांनी आपल्या व्यवसायात चांगला जम बसल्यानंतर जयसिंगपूरमधील त्यांच्या भाऊबंदांनी
त्यांना जयसिंगपूरचे चांगले हवामान व व्यापाराला अनुकुल वातावरण असल्यामुळे जयसिंगपूरला बोलावून
घेतले. श्री. भवरीलालजी मुंबई सोडून जयसिंगपूरला स्थायिक झाले. श्री. भवरीलालजी यांनी शिरोळ येथे
राजाराम रामवल्लभ' या नावाने कापड दुकान सुरू केले. श्री. भवरीलालजी यांना तीन मुले व चार मुली
झाल्या. राजाराम बियाणी, रामवल्लभ बियाणी व हरिकिशन बियाणी यांचा समावेश होतो. राम्वल्लभ बियाणी
यांना तीन मुले व तीन मुली झाल्या. त्यामध्ये वासुदेव बियाणी (बी.ए. , बी.बी.एम.), संपतकुमार बियाणी व
शिवनाथ बियाणी (बी.ए., एम.बी.ए.) यांचा समावेश होतो. त्यानंतर हरिकिशन बियाणी यांना दिपक बियाणी ,
प्रदिप बियाणी (बी.ई. इलेक्ट्रॉनिक्स) आणि आनंद बियाणी ही तीन मुले झाली. इतका मोठा परिवार हा एकत्रित
राहत होता. या घराण्याने जयसिंपूरमध्ये रामवल्लभबियाणी (बी.ए. इंग्लिश १९४२) यांच्या नेतृत्वाखाली
कापड व्यवसाय चांगल्या प्रकारे केला. परंतु इ.स. १९७१ मध्ये बियाणी परिवारामध्ये पारिवारिक घडामोडी
झाल्या. त्यामुळे या घराण्यावर फार मोठा आघात झाला. पुढे रामवल्लभ व हरिकिशन बियाणी या दोघां
भावांचा परिवार एकत्रित राहू लागला. पुढे वासुदेव बियाणी व संपतकुमार बियाणी यांनी देखील व्यवसायात
प्रवेश केला. या चौघांनी अनेक अडचणीवर मात करून आपल्या परिवाराला आणि व्यवसायाला सुस्थितीत
आणण्यासाठी पराकाष्ठा केली. त्यामुळे एवढे मोठे कुटुंब जयसिंगपूरमध्ये स्थिरअसलेले आज पहायला मिळते.
इ.स. १९६२ मध्ये दक्षिण महाराष्ट्राची 'दंडेली' येथील 'वेस्ट कॉस्ट' ही मिल व आंध्रप्रदेश पेपर मिलची
कागदाची एजन्सी मिळाली. श्री. हरिकिशन यांना अकाऊंटचे चांगले ज्ञान असल्यामुळे त्यांनी आपल्या
व्यवसायाचे चांगले नियोजन केले. आणि इ.स. १९७३-८३ या कालावधीत या बियाणी परिवाराने पश्चिम
महाराष्ट्रात कोल्हापूर , सांगली, सातारा, सोलापूर, रत्नागिरी, सिंधुदूर्ग, बेळगांव इ. ठिकाणी आणि गोवा
राज्यामध्ये आपला कागदाचा व्यवसाय चालविला. त्यातून त्यांना चांगला फायदा आला यामुळे बियाणी
नावाला वलय प्राप्त करून दिले, त्यामुळे तर जयसिंगपूर तंबाखूची बाजारपेठ तर आहेच पण कागदाची व्यापारी
पेठ आहे अशी त्यांनी ओळख निर्माण केली. पुढे या बियाणी परिवाराने कागदाच्या व्यवसायामध्ये चांगली
सेवा देण्याकरिता सांगली व कोल्हापूरमध्ये श्री शिवनाथ बियाणी यांनी कार्यालये सुरू करून व्यापारात प्रवेश
केला. पुढे जयसिंगपूरमध्ये इ.स. १९८३ मध्ये या परिवाराने "प्रतिभा इंडस्ट्रिज" या नावाने आखीव ताव व वही
उत्पादनाचा कारखाना सुरू केला. हा व्यवसाय जयसिंगपूरमध्ये गल्ली नं. ६ मध्ये श्री. वासुदेव बियाणी यांच्या
'प्रतिभा' या कन्येच्या नावाने सुरू केला. या कारखान्यामध्ये एकूण तीस कामगार काम करीत होते. त्यांनी
कोल्हापूर जिल्ह्यामध्ये या व्यवसायाचा चांगला जम बसविला. त्यानंतर या परिवाराने इ.स. १९८८ मध्ये श्री.
शिवनाथ बियाणींची मुलगी 'राजश्री' हिच्या नावाने गल्ली नं. ३ मध्ये 'राजश्री इंडस्ट्रीज' उभा करून वहीचे
उत्पादन सुरू केले. या कारखान्यामध्ये जवळ जवळ ४० कामगार काम करीत होते. पुढे या परिवाराच्या
व्यवसायाचा व्याप वाढत गेल्यामुळे त्यांनी इ.स. १९९० मध्ये श्री. दिपक बियाणी व श्री. प्रदिप बियाणी या
दुसऱ्या पिढीने कागद व वही व्यवसाय उद्योगात प्रवेश केला. तेव्हा त्यांना जागा अपुरी पडू लागली. त्यामुळे
त्यांनी ल. क. अकिवाटे औद्योगिक वसाहतीमध्ये इ.स. १९९४ मध्ये दोन प्लॉटमध्ये 'बियाणी पेपर कनव्हर्टर्स
प्रा. लि.' ही उत्पादन कंपनी सुरू केली. तत्पूर्वी या व्यवसायाचे अधिक ज्ञान घ्यावे म्हणून श्री. वासुदेव बियाणी
व श्री. प्रदिप बियाणी इंग्लंडला गेले, त्यांनी लंडन शहरामध्ये जाऊन वही उत्पादन करण्यासाठी पूर्ण स्वयंचलित

Scanned with OKEN Scanner

यंत्राचा अभ्यास केला , आणि त्या मशीन्स आपल्या कारखान्यामध्ये जयसिंगपूरला मागविल्या. यामुळे कारखान्याची उत्पादनक्षमता व कार्यक्षमता दहा पटीने वाढली. या कारखान्याचा व्याप वाढल्याने श्री. आनंद बियाणी यांनी या व्यवसायात प्रवेश केला. या कारखान्यात जवळ जवळ १०० लोकांच्याहाताला काम मिळाले. त्यांच्या कारखान्यातून उत्पादित होणाऱ्या मालाला अमेरिका व आफ्रिका खंडामध्ये भरपूर मागणी असलेली दिसते. तसेच इराक या देशामध्ये शैक्षणिक वहीचा व्यापार सुरू केला आहे. या देशात पहिल्यांदा पाच कंटेनर पाठविले जात होते. पण आजमितीस पाचशे कंटेनर पाठविले जातात. या व्यवसायाला ल.क. अकिवाटे औद्योगिक वसाहतीमधील जागा अपुरी पडू लागल्याने त्यांनी इ.स. २०१० मध्ये मौजे आगरमधील जयसिंगपूर-शिरोळ रस्त्यालगत 'बियाणी पेपर कनव्हर्टर्स' कारखान्याचे दोन एकर जागेमध्ये स्थलांतर केले. येथे नवीन अत्याधुनिक मशिनरीद्वारे वही व इतर उत्पादन सुरू केले. या व्यवसायाला अनुसरून श्री. सुशिल वासुदेव बियाणी हे जयसिंगपूर आणि सांगलीमध्ये तसेच श्री. शिवनाथ बियाणी कोल्हापूरमध्ये प्रिंटींग प्रेसला लागणाऱ्या कागदाचा व्यवसाय यशस्वीपणे चालवित आहेत.

या बियाणी परिवारामध्ये कागद व वही व्यवसायाबरोबरच श्री. विपिन वासुदेव बियाणी (बी.ई. पॉलीमर, पुणे) यांनी इ.स. २००६ मध्ये नवीन व्यवसाय सुरू केला. त्यामध्ये त्यांनी ऑफीस फाईल , बॉक्स फाईल, परीक्षा पॅड, कार्यालयीन व शालेय उपयोगी वस्तूंचे उत्पादन सुरू केले. त्यांनी आपला हा व्यवसाय जयसिंगपूरमधील गल्ली नं. ३ मध्ये 'राजश्री इंडस्ट्रीज' या नावाने सुरू केला. आज या राजश्री इंडस्ट्रीजमधून तयार होणाऱ्या मालाला सर्व पश्चिम महाराष्ट्र, कर्नाटक व गोवा राज्यामधून प्रचंड मागणी दिसून येते. तसेच श्री. स्नेहल संपत बियाणी (बी.ई. टेक कॉम्प्युटर) व श्री. विवेक दिपक बियाणी (एम.बी.ए.) या दोघांनी संपूर्ण भारताच्या राज्यामध्ये 'बियाणी टेक्नॉलॉजी' सॉफ्टवेअर निर्मितीचे काम सुरू केले आहे. याच परिवारातील श्री. महेश संपतकुमार बियाणी यांनी सी.ए. (चार्टर्ड अकौंटंट) ही पदवी संपादन केली. श्री. महेश यांना स्व. हरिकिशन बियाणी यांचे मार्गदर्शन लाभले. आज ते आपल्या सर्व बियाणी परिवाराचा आर्थिक नियोजनाचा कारभार उत्तमरित्या पहात आहेत. सध्या चि. मयूर प्रदिप बियाणीने सिंहगड इंजिनिअरींगमधून बी.ई. कॉम्प्युटर (पुणे) मधून शिक्षण पूर्ण करून ते पुढील शिक्षणासाठी अमेरिकेला एम. एस. करण्यासाठी गेले आहेत. असा हा बियाणी परिवार अत्यंत शांततेने व गुण्यागोविंदाने जयसिंपूरमध्ये राहत आहे. त्यांच्या परिवाराने अनेक लोकांची कुटुंबे उभी केलेली आहेत.

जयसिंगपुरातील तंबाखू जर्दा व्यापारी

राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज यांनी १९१७ साली जयसिंगपूर शहराचीस्थापना केली. सांगली संस्थानला पर्याय म्हणून जयसिंगपूर शहरामध्ये तंबाखू व्यापार पेठ म्हणून सुरूवात केली. जयसिंगपूर शहर हे आखिव रेखीव असे उत्तम शहर बसवले. सर्व प्लॉट ७० x १२० तर काही प्लॉट ५० x १२० असे आहेत. शिरोळ तालुक्यात तंबाखू हे पिक मोठ्या प्रमाणात होते. शेती माल खरेदी विक्री पेठ म्हणून उदयास आली. हळूहळू व्यापार वाढू लागला. तंबाखू व्यापार बरोबर अडत व्यापारी ही संस्था वाढू लागली. या पेठेत तंबाखूसह गूळ, शेंग, मिरची, सोयाबीन यांची आवक तालुक्यातून होत असे तंबाखूसह सर्व शेती माल अडत दुकानदार लिलावात शेतकरी वर्गाकडून माल खरेदी करीत असत. तंबाखू खरेदीसाठी व्यापारी वर्ग कर्नाटक , आंध्र, गुजरात, बिहार, हरियाणा या राज्यातून फिरून तंबाखू खरेदी करीत असे. शहरामध्ये तंबाखू ही देशातील मोठी पेठ असलेने या ठिकाणी तंबाखू खाण्यायोग्य करण्याचे काम महिला मजुरांच्या कडून करून घेत असत.

ग्रामध्ये महिलांची संख्या हजारोंच्या संख्येने होती. त्यांचा बरोबर तंबाखू व इतर शेतीमाल खरेदी विक्री , ट्रक भरणे उतरणे या कामासाठी हमाल मोठ्या संख्येने होता. हिशोबनिस म्हणून दिवाणजीची संख्या खूप होती. ५० बैल गाडीवान आहेत, शहरामध्ये १०० पर्यंत तंबाखु व्यापारी तर १०० पर्यंत अडत दुकानदार आहेत. हे अडत दुकानदार शेतकरी वर्गाकडून उधारीवर माल खरेदी करत व नंतर शेतकरी वर्गाला पैसे देत असत. या व्यवसायामध्ये फक्त विश्वासावर व्यवसाय आज अखेर चालत आलेला आहे. याच व्यवसायातून ग.नं. ५ ,६ व ७ या गल्लीमधून मोठ्या प्रमाणात रस्त्याच्या दोन्ही कडेला शेंगाच्या पोत्यांच्या थप्पींची लाईन तर गुळाच्या व मिरचीच्या पोत्यांची लाईन मोठ्या मोठ्या प्रमाणात होती. या तंबाखू व्यवसायाअंतर्गत खाण्यायोग्य वेगवेगळी जर्दा प्रॉडक्ट तयार करून संपूर्ण देशभर विक्रीस पाठवली जात असे. यामध्ये सांबर विडी , मंगल जर्दा, लाल घोडा, दिलीप जर्दा, महाराष्ट्र जर्दा, क्वॉलिटी जर्दा, राजेश जर्दा या प्रकारचे अनेक लहान लहान जर्दा आहेत. या तंबाखू व्यवसायामुळे संपूर्ण शहरातील आर्थिक उलाढाल अवलंबून आहे. यामुळे तंबाखू व्यवसायामध्ये आज व्यापारी वर्गाची ४ थी पिढी तसेच कामगार वर्गाची ४ थी पिढी या व्यवसायात काम करीत आहे. या व्यवसायामुळेच आज जवळपास एक लाख लोकसंख्याचे शहर आर्थिक उलाढालीवर चालत आहे. केंद्र व राज्य सरकारच्या सर्व जाचक अटी स्विकारून आज हा व्यवसाय कसातरी तग धरून आहे. जागतिक आरोग्य संघटनेच्या आदेशामुळे या व्यवसायाला उतरती कळालागली आहे. शहरातील तंबाखू व सर्व जर्दा देशभर विकला जातो. या व्यवसायामध्ये मा. दानचंद घोडावत , मा. गुलाबचद मालू, मा. बाबुलाल मालू, मा. धनराज चौधरी, मा. मोतीलाल चोरडिया , मा. नारायणदास बलदवा , मा. दादा खोत , मा. धनपाल झेले , मा. शामराव पाटील यड्रावकर, मा. मलगोंडा पाटील , मा. घुबडे मिणचे , मा. राजेंद्र शहापुरे , मा. जंबू आवटी , मा. विनोद घोडावत, प्रमोदकुमार चोरडिया, आनंदकुमार मालू, शामसुंदर मालू, नंदलाल बजाज, जुगलकिशोर सारस्वत, सुभाष सारस्वत, नंदलाल बजाज, मा. सुनिल बंडगर, मा. राजेंद्र नांद्रेकर यांचेसह छोटे मोठे तंबाखू , व्यापारी व अडत दुकानदार यांनी तंबाखू व्यापारपेठ टिकवून ठेवण्याचा प्रयत्न केला आहे.

दिलीप जर्दा तंबाखू

श्री. सुरेंद्र दादा इंगळे हे मूळचे कोथळी या गावचे होते , पण ते तंबाखू व्यापाराच्या निमित्ताने जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये राहावयास आले. या नगरीत आल्यानंतर त्यांचा भाऊ श्री. रायचंद दादा इंगळे हे देखील त्यांच्यासोबत व्यापार करण्यासाठी आले. त्यानंतर इ.स. १९५५ मध्ये श्री. सुरेंद्र दादा इंगळे हे तंबाखूच्या व्यापारानिमित्त कोल्हापूरला गेले. त्यानंतर त्यांनी कोल्हापूरमध्ये लक्ष्मीपुरीत पद्मा सिनेमा गृहाजवळ एक छोटेसे तंबाखू विक्रीचे दुकान चालू केले. त्यांनी त्यावेळी निपाणी आणि जयसिंगपूरमध्ये येऊन तंबाखू घाऊक दरात खरेदी करून कोल्हापूरमध्ये किरकोळ विक्री करीत असत. जयसिंगपूरातील त्यांचे धाकटे बंधू श्री. रायचंद दादा इंगळे हे त्यांना तंबाखू स्वच्छ व योग्य आकार बनवून आणि प्रतवार करून कोल्हापूरला पाठवित असत . या दोघा भावांचा या तंबाखू व्यवसायामध्ये दहा वर्षानंतर चांगलाच जम बसला. याचे कारण उच्च दर्जाची तंबाखू खरेदी करून मगच त्याची विक्री केली जात असे. या सुरेंद्र इंगळेची प्रसिध्दी झाल्यानंतर त्यांच्याकडून हुपरी , कागल, बावडा, राजारामपुरी येथील लोक फक्त तंबाखू खरेदीसाठी कोल्हापुरातील लक्ष्मीपुरीमध्ये येत असत. अशा रितीने त्यांच्या तंबाखूला प्रसिध्दी मिळाली. सर्व ग्राहकांच्या आग्रहास्तव सदर तंबाखू एका पुडीत भरून 'दिलीप साधा जर्दा' या नावाने विक्री करण्यास सुरुवात केली. तेव्हा त्या पुडीची किमत फक्त पाच रुपये होती. अशा या दिलीप साधा जर्दाची विक्री करण्याकरिता कोल्हापूर शहरातील सर्व छोट्या मोठ्या दुकानदारांनी

त्यांना मोठे सहकार्य केले. सुरुवातीला म्हणजे इ.स. १९७५ पर्यंत सदर तंबाखूच्या पुड्या त्यांच्या कुटुंबातील सदस्याकडून तयार करून विक्री करण्यास सुरुवात केली. या कामामध्ये त्यांना त्यांच्या पत्नी सौ. सोनाबाई त्यांचे पुतणे फुलचंद व सुभाष हे दोघेजण मदत करीत असत. श्री. फुलचंद इंगळे (आण्णा) आपल्या सायकलीवरून त्यांच्या तंबाखू उत्पादनाची कागल , हुपरी, पट्टण-कोडोली, रेंदाळ येथे जाऊन विक्री करीत असत. त्यानंतर त्यांच्या मालाची मागणी वाढल्यामुळे योग्य पुरवठा करण्यासाठी या धंद्याचा विस्तार करण्यासाठी श्री. रायचंद दादा इंगळे यांनी जयसिंगपूर येथे आपल्या रमेश व दिलीप या मुलांना घेऊन घराशेजारी मालाचे उत्पादन करण्यास सुरूवात केली. त्यासाठी दहा स्त्री कामगारांच्या सहाय्याने उत्पादनात चांगला जम बसविला. मध्यंतरीच्या काळात श्री. सुरेंद्र आण्णा इंगळे यांचे निधन झाले. त्यांना मुलबाळ नव्हते. त्यानंतर श्री. रामचंद इंगळेंचे निधन इ.स. २००७ मध्ये निधन झाले. अशा रितीने इ.स. १९६५ साली चालू केलेला तंबाखूंचा व्यवसाय हा आज गेली ५५ वर्षे अखंडपणे यशस्वीरित्या चालू आहे. सध्या या कामामध्ये सुभाष व रमेश हे बंधू व त्यांचे पुतणे सुशांत , प्रशांत, सुनिल, स्वप्नील व रोहित असे सर्वजण या कामामध्ये कार्यरत असलेले दिसतात. आज सदरचे उत्पादन सर्व कोल्हापूर जिल्हा , निपाणी, संकेश्वर आणि कोकणामध्ये जाते. या तंबाखू उत्पादनाबरोबरच 'दिलीप सुपारी' व 'दिलीप धना डाळ' यांची सुध्दा विक्री करण्यास सुरुवात केली आहे. अशा रितीने या व्यवसायामध्ये इंगळे घराण्यातील तिसरी पिढी कार्यरत असलेली दिसते.

जयसिंगपूरातील मुद्रण व्यवसाय

जयसिंगपूर वसाहतीमध्ये इ.स. १९२० पासून अनेक व्यापारी , अडत दुकानदार , कापड, तंबाखू, स्टेशनरी, सलून, चहा व नाष्टा देणाऱ्या व्यावसायिकांनी आपला व्यवसाय सुरू केला. त्याचप्रमाणे इ.स. १९५० नंतर येथे मुद्रण व्यवसायाला प्रारंभ झाला. त्यामुळे तालुक्यातील अनेक संस्थांना लागणारी स्टेशनरी लग्नपत्रिका, बील बुके , जाहिराती आदिंचे प्रिंटींग जयसिंगपूरमध्ये होऊ लागले. याअगोदर येथील व्यावसायिकांना व संस्थांना कोल्हापूर , इचलकरंजी, सांगली या ठिकाणाहून आपली प्रिंटींगची कामे करून आणावी लागत होती. जयसिंगपूरात सर्व प्रथम १९५० च्या दशकांत सांगली जिल्ह्यातील बुर्ली येथील श्री. देवेंद्र हरी चिवटे यांनी हा व्यवसाय चालू केला. गल्ली नं. ८ येथे हा व्यवसाय सुरू केला. त्यावेळी या व्यवसायात फारशी यांत्रिक प्रगती नव्हती. तर हा व्यवसाय शिशाचे खिळे एकत्र करून पहिल्यांदा अक्षर जुळणी करावी लागत असे याला 'कंपोजिंग' असे म्हटले जायचे. हे कंपोजिंगतयार झाल्यानंतर प्रिंटींग मशिनला (ट्रेडल मशिन) लाऊन हाताने कागद सोडले जायचे आणि त्या कागदावर छापले जात असे. पूर्वी प्रिंटींग प्रेसला छापखाना असे संबोधले जात असे. त्या काळात प्रिंटींग करणे अत्यंत वेळखाऊ आणि किचकट स्वरूपाचे होते. प्रिंटींगसाठी लागणारा वेगवेगळ्या साईज मधील आणि वेगवेगळ्या डिझाईनमधील अक्षरांची खिळे शाई, कागद, लग्नपत्रिका, रजिस्टरसाठी लागणारा कागद इत्यादी कोल्हापूर किंवा अन्य शहरातून मागवावे लागत असे. छपाईसाठी लागणारा कागद योग्य आकारामध्ये कापून घ्यावा लागत असे. त्या आकारामध्ये शिशाने खिळे लावून तयार केलेला जॉब प्रिंटींग मशीनवर योग्य प्रकारे लावून प्रिंटींगला सुरुवात करावी लागत होती. अशा या अवघड व्यवसायात काम करणाऱ्या व्यक्ती फार कमी असत. कारण त्यासाठी कुशल कामगारांची मिळत नव्हते. कामगार कामावर आले नाहीत तर प्रिंटींगचे सर्व काम ठप्प होत असे. मग अशा कामगारांना सांभाळण्यासाठी मालकांना मोठी कसरत करावी लागत होती. चिवटे यांच्या प्रेसनंतर पुढे इ.स. १९६० मध्ये श्री. बाळ सिध्दे यांनी उज्वल प्रेस या नावाने दहाव्या गल्लीत प्रेस चालू केला. त्यानंतर श्री.

Scanned with OKEN Scanner

शंकरराव नारायण वायचळ हे मुळचे नांदणी येथील , त्यांनी प्रेसच्या व्यवसायासाठी जयसिंगपूर येथे स्थायिक होऊन १९६५ मध्ये अनिल प्रिंटींग प्रेस सुरू केला. काही वर्षांनी श्री. शंकरराव वायचळ यांचे बंधू श्री. मुरलीधर वायचळ यांनीही प्रिंटींग व्यवसायाची सुरुवात केली. त्यांनी 'संजय प्रिंटर्स' या नावाने १९७५ नंतर प्रेस सुरु केली. शिरोळ तालुक्यात खऱ्या अर्थाने संजय प्रिंटर्स या प्रेसने प्रिंटींग व्यवसायात आपले नाव मिळवले. श्री. मुरलीधर वायचळ यांची मुले श्री. सुनिल वायचळ व श्री. संजय वायचळ यांनी भविष्यातील प्रिंटींग व्यवसायाचे स्वरूप व व्यवसायाची व्याप्ती ओळखून या धंद्यात असणाऱ्या संधीचे सोने केले. आणि त्यांनी लग्नपत्रिका बिलबुके यातच गुरफटून न राहता धंद्याची व्याप्ती वाढवत संपूर्ण तालुक्यातील व तालुक्याबाहेरील सहकारी संस्था, दूध संस्था, पत संस्था, बँका व औद्योगिक वसाहतींना लागणारी स्टेशनरी , शालेय स्टेशनरी, सरकारी कार्यालयांना लागणारी स्टेशनरी छापण्यास सुरुवात केली यामध्ये त्यांनी मक्तेदारी मिळवून या व्यवसायातून 'वायचळ' हे नाव प्रसिध्दीस आणले. एवढेच करून न थांबता त्यांनी 'वायचळ स्टेशनरी दुकान ' चालू केले. शिरोळ तालुक्यातील अनेक संस्थांना व परिसरातील खेडेगावातील लोकांना शालेय स्टेशनरीकरीता जयसिंगपूर येथील वायचळ स्टेशनरी वरदान ठरले. आज मुरलीधर वायचळ यांची तिसरी पिढी प्रिंटींगव्यवसायात असून आता त्यांनी अत्याधुनिक ऑफसेट मशिनरी बसविल्या आहेत. याच कालावधीत म्हणजे १९६६ च्या आसपास सांगली जिल्ह्यातील कवठेमहांकाळ तालुक्यातील देशींग या खेडेगावातून कामधंद्यानिमित्त श्री. धनंजय बागवडे हे जयसिंगपूरमध्ये स्थायिक झाले त्यांनी सुरुवातीला चिवटे यांच्या प्रेसमध्ये कामे करून या व्यवसायाचा अनुभव घेतला व त्यानंतर त्यांनी स्वतः दत्त प्रिंटींग प्रेस या नावाने व्यवसायाला प्रारंभ केला. काही वर्षानंतर त्यांनी व्यवसायाचे नाव बदलून महावीर प्रिंटींग प्रेस या नावाने सुरुवात केली. शिरोळ तालुक्यात लग्नपत्रिकेसाठी प्रसिद्ध असे छपाईचे ठिकाण म्हणजे 'महावीर प्रिंटींग प्रेस 'चे नाव घेतले जात होते. श्री. बाळासाहेब, श्री. चंद्रकांत व श्री. जिनेंद्र ही त्यांची तीनही मुले प्रिंटींग व्यवसाय सांभाळत होते. शिरोळ तालुक्यात लग्नपत्रिका छापण्याचे एक प्रसिध्द ठिकाण म्हणजे महावीर प्रिंटींग प्रेस होते. आज यांची तिसरी पिढी या व्यवसायात आहे. त्यानंतर श्री. सुरेश आरसगोंडा रा. नांदणी यांनी सरोज प्रिंटर्स या नावाने प्रिंटींग व्यवसाय सुरू केला. यामुळे येथे या व्यवसायाबद्दल इतर लोकांमध्ये जागृती निर्माण झाली आणि नंतरच्या काळात या व्यवसायात अनेकांनी प्रवेश केला. निमशिरगांव येथील श्री. महावीर पाटील यांनी इ.स. १९७५ च्या दरम्यान ग. नं. ६ मध्ये अजित प्रिंटींग प्रेस सुरू केले. श्री. गणेशमल लक्ष्मीचंद चोरडियां यांनीही याच काळात हा व्यवसाय चालू केला. त्यांच्या फर्मचे नाव गणेश प्रिंटर्स असे आहे. त्यांनी तंबाखूच्या व्यवसायाबरोबर हा व्यवसायही चालू ठेवला आहे. आजही त्यांची तिसरी पिढी या व्यवसायात आहे. या कालावधीतच सांगली जिल्ह्यातील भास्कर आनंद रास्ते यांनीही लक्ष्मीनारायण प्रिंटर्स या नावाने आपला व्यवसाय सुरू केला. सुरुवातीला इचलकरंजी येथे त्यांचा प्रेस होता नंतरच्या काळात जयसिंगपूर येथे येऊन ते स्थायिक झाले व इथे व्यवसाय चालू केला. आज त्यांचा मुलगा अविनाश रास्ते हा व्यवसाय सांभाळत आहेत. हातकणंगले तालुक्यातील मजले गावचे श्री. सुरेश रेडेकर यांनी इ.स. १९८० च्या कालावधीत चेतक प्रेस चालू केले. यानंतर इ.स. १९८० च्या दरम्यान पूर्वीचा उज्ज्वल प्रेस श्री. विलास भूपाल झेले यांनी विकत घेऊन ग.नं. १० येथे उज्वल प्रेस या नावानेच व्यवसायाला प्रारंभ केला आज त्यांचा मुलगा अमोल विलास झेले हा व्यवसाय सांभाळत आहेत. इ.स. १९८२ मध्ये श्री. बाबासाहेब नावगेकर यांनी सुनिल प्रिंटर्स या नावाने व्यवसायास प्रारंभ केला. या व्यवसायात त्यांचे लहान बंधू श्री. सुनिल नावगेकर यांनीही चांगला जम बसविला आहे. याचकालावधीत श्री. उमेश देवाळे यांनी विशाल प्रिंटींग प्रेस चालू केला. इ.स. १९९२ मध्ये श्री. गोपाळ मुकुंद कोरे यांनी श्री प्रिंटर्स या नावाने प्रेस चालू केला. सध्या त्यांचे लहान बंधू श्री. रमेश मुकुंद कोरे यांनीही नव्याने

प्रिंटींग व्यवसाय सुरू केला आहे. कवठेगुलंद येथील श्री. बाळगोंडा पाटील हे इ.स.१०९२ मध्ये प्रिंटींग व्यवसायात आले, मंगलम् प्रिंटर्स या नावाने त्यांचा व्यवसाय सुरु आहे. सध्या या व्यवसायामध्ये त्यांचे दोन पुतणे संदीप पाटील व सुधीर पाटील आणि मुलगा शुभम पाटील हे मदत करत आहेत. श्री. विजय पाटील यांनी इ.स. २००० मध्ये पद्मावती प्रिंटर्स या नावाने प्रेस चालू केला. श्री. कुंदन दानोळे यांनीही कुंदन प्रेस या नावाने व्यवसाय सुरू केला , पूर्वी कुंदन दानोळे स्क्रिन प्रिंटींग या व्यवसायामुळे ते प्रसिद्ध होते. हळूहळू त्यांनी तो व्यवसाय कमी करून प्रिंटींग व्यवसायाकडे वळले. श्री. देवदत्त बाबुराव चौगुले यांनीही १९९५ मध्ये दिपक प्रिंटर्स या नावाने व्यवसाय सुरू केला. श्री. निलेश जीवन शहा यांनी १९९८ मध्ये शहा प्रिंटर्स ही फर्म चालू केली. मेजर प्रकाश पाटील यांनी इ.स. २००० मध्ये सैनिक ऑफसेट या नावाने प्रिंटींग व्यवसायात आले. इ.स. २००५ मध्ये श्री. संजय मादनाईक यांनी संजय ऑफसेट या नावाने प्रिंटींग व्यवसायात आले. याआधी ते कॉम्प्युटर डिझायनींगची कामे करीत असत. या कालावधीतच जयसिंगपूरातील पहिले प्रिंटींग व्यावसायिक श्री. देवेंद्र चिवटे यांचे नातू श्री. अभय चिवटे यांनीही ऑफसेट मशीन आणली. तअशा रीतीने वरील सर्व व्यावसायिकांनी जयसिंगपूर तसेच शिरोळ तालुक्यास चांगली व उत्तम सेवा दिली. इ.स. १९९५ नंतर या व्यवसायाला कलाटणी मिळाली. पूर्वीचे ट्रेडल प्रिंटींग मशीनऐवजी अत्याधुनिक ऑफसेट मशीन आणल्या यामुळे या व्यवसायाचे स्वरूप बदलले. ऑफसेट मशीनमुळे कामे लवकर होऊ लागली. या मशीनसाठी खिळ्यांच्या अक्षरांची जुळणी करावी लागत नाही. तर अत्याधुनिक कॉम्प्युटरवर जॉब सेटींग डिझाईन करून त्याची मास्टर प्रिंट काढली जाते व ती मशीनला लाऊन प्रिंटींग केले जाते. यामुळे अक्षरात सुबकपणा व प्रिंटींगही चांगले येते , तसेच छपाईचे कामही खूप कमी वेळात होऊ लागले , अशा रितीने इ.स. १९९८ नंतर सर्वच छपाई व्यावसायिकांनी पूर्वीचे छपाई मशीन काढून अत्याधुनिक ऑफसेट मशीन आणल्या. यामुळे कमी वेळा जास्त छपाई होऊन व्यवसायात नफा वाढला , जयसिंगपूरात पहिल्यांदा श्री. बाळू मगदूम यांनी राज ऑफसेटमध्ये पहिल्यांदा ऑफसेट मशीन आणली. त्यानंतर श्री. बाबासाहेब नावगेकर यांनी ऑफसेट मशीन आणली. याच कालावधीत ऑफसेट मशीनसाठी लागणाऱ्याअक्षरजुळणीसाठी कॉम्प्युटर डिझाईनींगची कामे वाढली. त्यामुळे डिझायनिंग सेंटर सुरू झाले. आणि प्रिंटींग व्यवसायाला साईड बिझनेस म्हणून नवीन व्यवसायाची सुरुवात झाली. सध्या या व्यवसायात अभय चिवटे , उमेश माणगावे, कोष्टी कॉम्प्युटर्सचे दिपक कोष्टी, तथागत कॉम्प्युटर्सचे अभिजित वाघवेकर, अमित वाघवेकर, सुनिल कांबळे, शहा प्रिंटर्सचे निलेश शहा, डे-नाईट कॉम्प्युटरचे सलीम मुल्ला इत्यादी आहेत. हा व्यवसाय मोठ्या प्रमाणात वाढल्यामुळे इ.स. २०१० मध्ये 'शिरोळ तालुका मुद्रक संघा 'ची स्थापना करण्यात आली. या संघटनेचे अध्यक्ष श्री. बाळगोंडा बाबगोंडा पाटील, उपाध्यक्ष श्री. अमित अनिल पवार , सचिव श्री. निलेश जीवन शहा , खजिनदार श्री. अमोल विलास झेले व सदस्यामध्ये श्री. सुनिल मुरलीधर वायचळ , श्री. बाबासो महादेव नावगेकर , श्री. गोपाळ मुकुंद कोरे हे काम पहात आहेत.

निष्कर्ष (Conclusion)

जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास हा महाराष्ट्रातील सामाजिक , शैक्षणिक आणि औद्योगिक बदलांचा आरसाच आहे. या प्रकल्पाच्या अभ्यासातून असे स्पष्ट होते की , जयसिंगपूरची स्थापना केवळ एक नगर वसवण्यापुरती मर्यादित नव्हती , तर ती एक सामाजिक प्रयोगशाळा होती. छत्रपती शाहू महाराजांच्या समाजसुधारणेच्या विचारसरणीचा या वसाहतीवर ठसठशीत प्रभाव आहे.

वसाहतीच्या स्थापनेपासूनच येथे शिक्षण , सहकार, आरोग्य, व उद्योग क्षेत्रात मोठी प्रगती झालेली दिसून येते. विशेषतः सहकारी साखर कारखान्यांनी येथील अर्थव्यवस्थेला चालना दिली , तर विविध शिक्षण संस्थांनी समाजातील अनेक थरांना उन्नतीची संधी दिली.

या अभ्यासातून असेही दिसून येते की , जयसिंगपूरचा इतिहास हा केवळ भूतकाळाचे चित्रण नसून , तो आजच्या सामाजिक परिस्थितीच्या समजून घेण्यासाठी आवश्यक आधारस्रोत आहे. स्थानिक लोकांचे योगदान, संस्थांचे प्रयत्न , आणि ऐतिहासिक निर्णय यांचे एकत्रित परिणाम म्हणून जयसिंगपूर एक प्रगतशील वसाहत बनली आहे.

एकूणच, जयसिंगपूरचा इतिहास हा समाजसुधारणेचा , सहकार्यांचा आणि पुढारलेल्या विचारांचा एक जिवंत दस्तऐवज आहे, जो इतर वसाहतींसाठी प्रेरणादायी ठरतो.

Scanned with OKEN Scanner

परिशिष्ट

राजर्षी छत्रपती शाहू महाराज
(करवीर संस्थानचे छत्रपती)

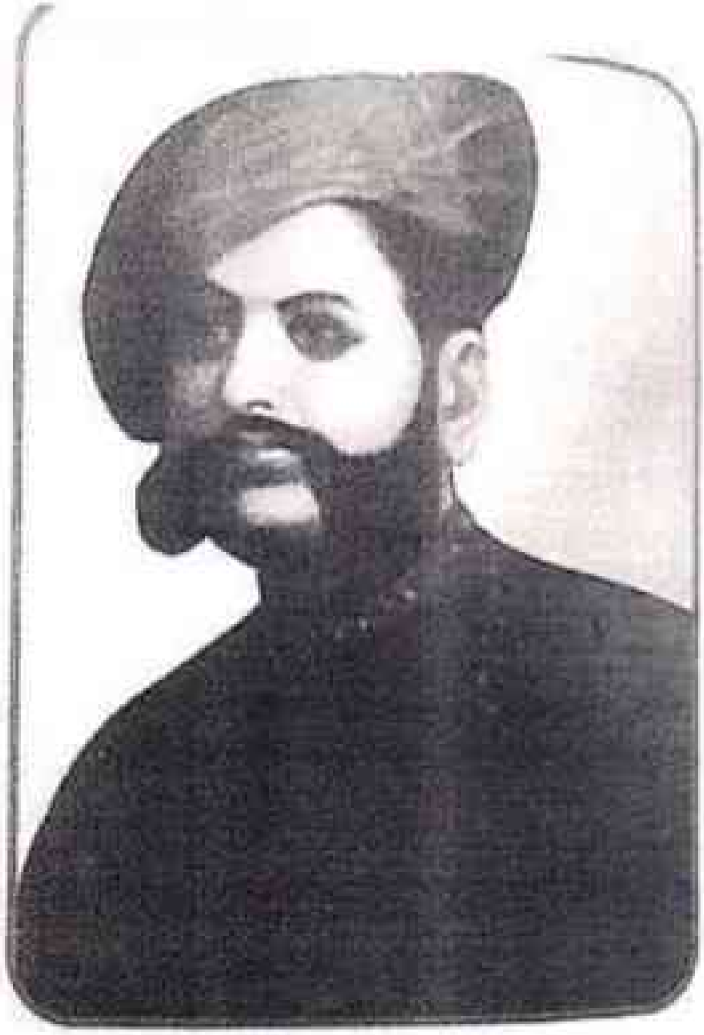

छ. राजर्षी शाहू महाराज यांचे जनक पिता
जयसिंगराव घाटगे महाराज
(कागल संस्थान)

Scanned with OKEN Scanner

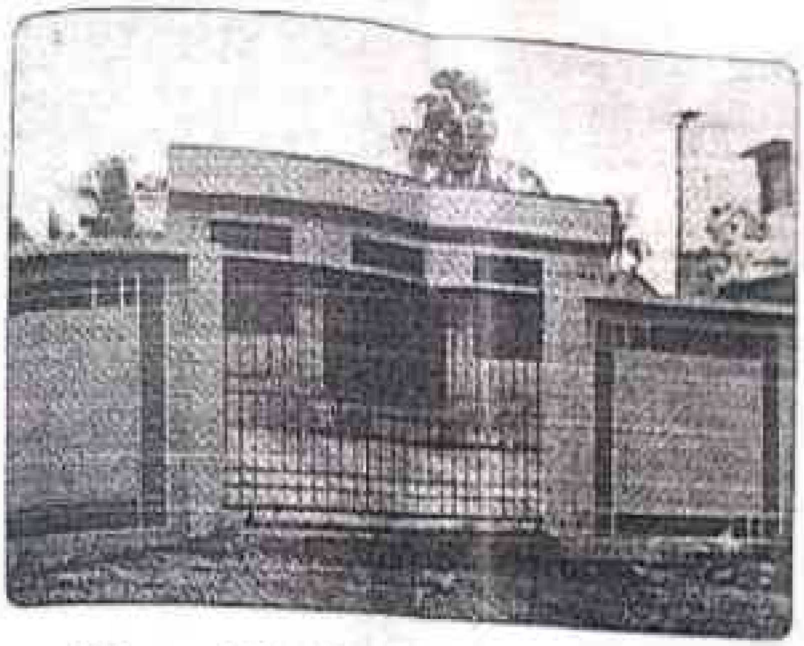

वैशिष्ट्यपूर्ण योजनेतून उभारलेली व्यायामशाळा

मा. श्री. राजेश टोपे जलतरण तलाव

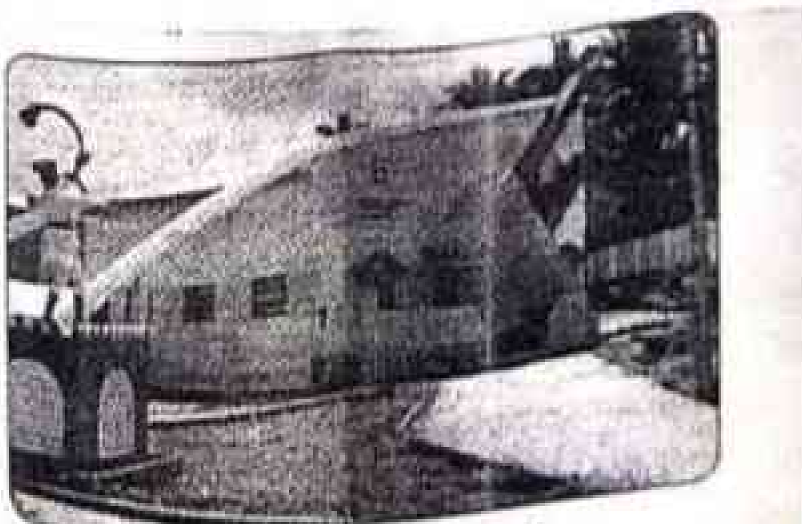

छ. शिवाजी महाराज रोटरी हॉल

Scanned with OKEN Scanner

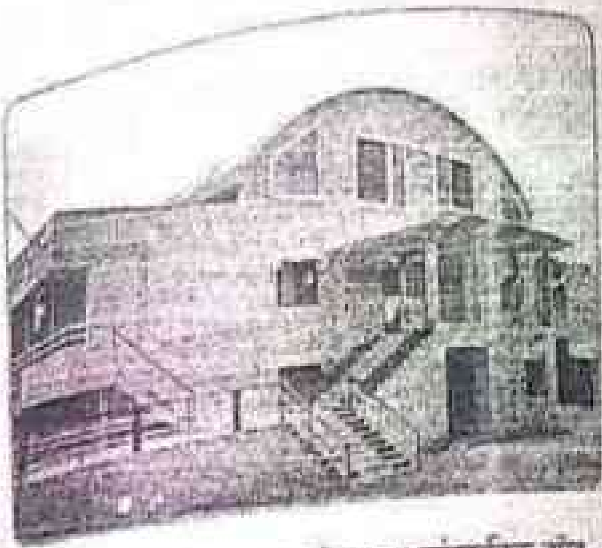

कोल्हापूर रोडवरील मराठा मंडळाचा सांस्कृतिक हॉल

जयसिंगपूरचे अग्निशमन केंद्र

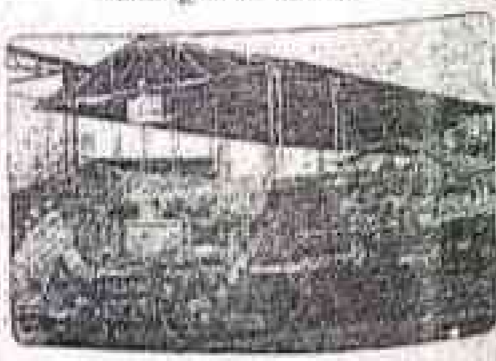

नवीन महात्मा फुले भाजी मार्केट

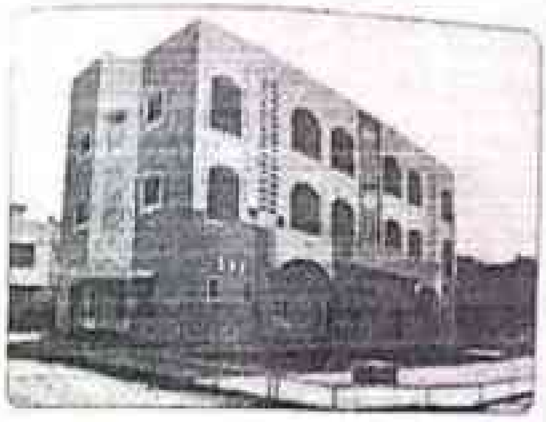

जयसिंगपूर येथील गल्ली नं. ४ मधील
श्री [illegible] निवास व श्री [illegible] सांस्कृतिक हॉल

दसरा चौक, शाहू स्टेडियम, जयसिंगपूर

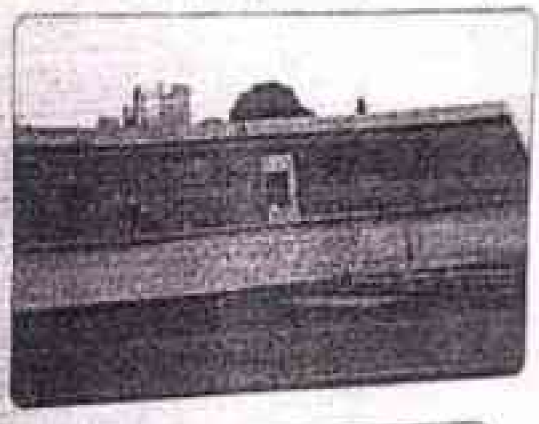

रोटरी क्लब ग्रीन सिटी यांच्या सहकार्याने विकसीत केलेले नेहरू उद्यान

Scanned with OKEN Scanner

गल्ली नं. १, स्टेशन रोडवरील श्री दत्त मंदिर

गल्ली नं. १७, शिरोळ रोडवरील श्री हनुमान मंदिर

शाहूनगर येथील श्री गणेश मंदिर

गल्ली नं. ५ येथील सुप्रसिद्ध श्री राम मंदिर

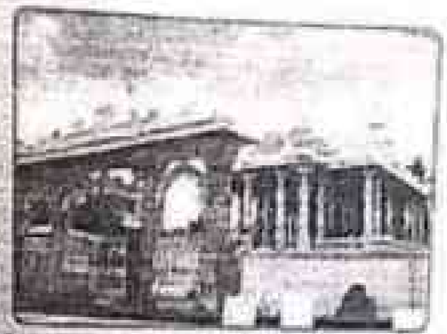

गल्ली नं. ४ येथील सुप्रसिद्ध जैन मंदिर

गल्ली नं. ८ येथील श्री विठ्ठलरुक्मिणी मंदिर

Scanned with OKEN Scanner

जयसिंगपूर नगरीचे आराध्य दैवत

|| श्री सिध्देश्वर देवस्थान ||

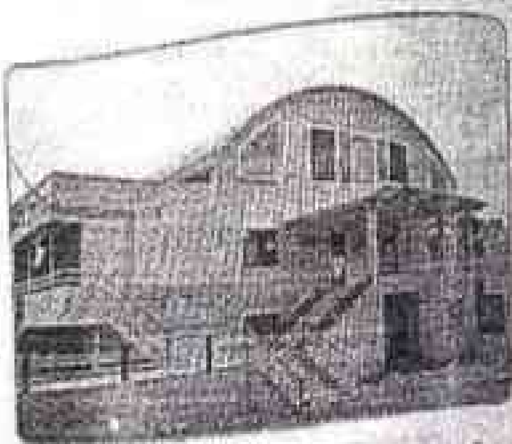

कोल्हापूर रोडवरील मराठा मंडळाच्या सांस्कृतिक हॉल

जयसिंगपूरचे अधिवेशन केंद्र

नवीन महात्मा फुले भाजी मार्केट

गुळाचा सौदा

गांधी चौक, अत्तार बिल्डींगमधील गुळाचा सौदा

जयसिंगपूर स्टेशन

[illegible]

[illegible]

स्थापना २०१६

Scanned with OKEN Scanner

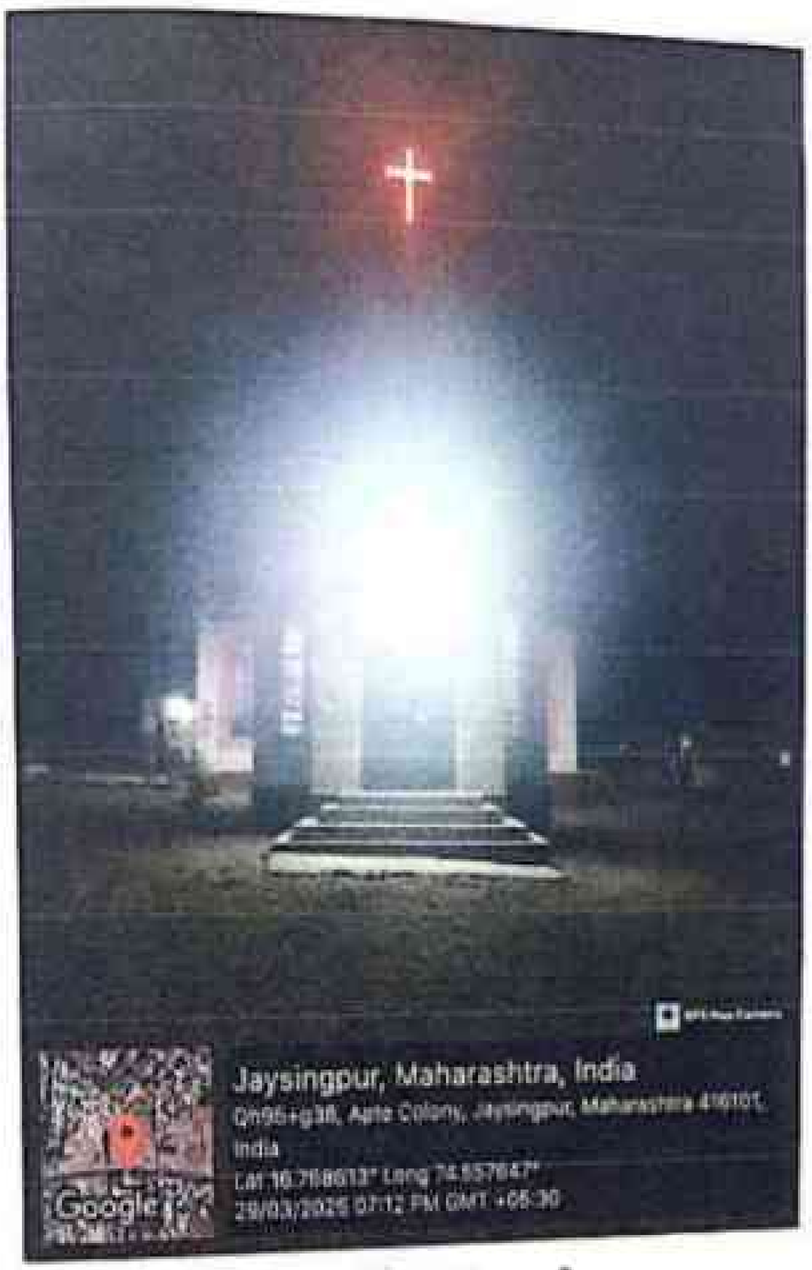

खिस्ती चर्च

बौद्ध विहार

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

छ.जयसिंगराव महाराज घाटगे कागलकर यांचे तैलचित्र

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Autonomous)
ESTD
JUNE
1964

Scanned with OKEN Scanner

संदर्भ सूची

- जयसिंगपूर वसाहतीचा इतिहास - प्रा. डॉ.डी. व्ही.चांदणे
- राजर्षी शाहू राजा व माणूस
  - कृ. गो. सुर्यवंशी, ठोकळ प्रकाशन पुणे (पहिली आवृत्ती) 1984
- Assessment of Growth and Expansion of Jaysingpur Town in Shirol Tehsil of Kolhapur Disrict (Maharashtra) M. Phil Thesis written by Prof. Rekha Tushar Ghatage (Jaysingpur College Jaysingpur) Unpublished Thesis -Feb-2018
- सत्यवादी दक्षिण संस्थान अंक माहे जून इ.स. 1940
- जयसिंगपूर नगरपालिका वार्ड पुनः रचना फाईल
- जयसिंगपूर नगरपरिषदेचे वार्षिक रिपोर्ट
- धम्मलोक विशेषांक : बौद्ध विहार धम्मालय, जयसिंगपूर
- जयसिंगपूर कॉलेज, जयसिंगपूर रौप्यमहोत्सवी स्मरणिका - 1988-89

VIVEKANAND COLLEGE KOLHAPUR (Empowered Autonomous) ESTD JUNE 1964

Scanned with OKEN Scanner